



SISEMINISTEERIUM

# Kuritegevuse varalise mõjutamise tööühma raport

Juunis 2024

# Kuritegevuse varalise mõjutamise töörühma raport

---

Väljaandja: **Siseministeerium**

Koostaja: **Mati Omblar**

Keeletoimetaja: **Ene Sepp**

Kujundus: **Merit Villandberg**

Kasutusviis: **avalik**

Töörühmas osalesid ja raporti sisustamisele aitasid kaasa eksperdid Harju Maakohtust, Justiitsministeeriumist, Kaitsepolitseiametist, Keskkonnaametist, Kliimaministeeriumist, Maksu- ja Tolliametist, Politsei- ja Piirivalveametist, Prokuratuurist, Rahandusministeeriumist, Rahapesu Andmebüroost, Sisekaitseakadeemiast ning Siseministeeriumist.

Raportile viitamine: Omblar, M., 2024. Kuritegevuse varalise mõjutamise töörühma raport. Siseministeerium.

# SISUKORD

---

<b>TÄNUSÕNAD</b>	<b>6</b>
<b>KOKKUVÕTE</b>	<b>7</b>
<b>SUMMARY</b>	<b>11</b>
<b>KOONDATUD ETTEPANEKUD</b>	<b>14</b>
<b>SISSEJUHATUS</b>	<b>23</b>
<b>1. TÖÖRÜHMA KAASATUD ASUTUSED</b>	<b>27</b>
<b>2. TÖÖRÜHMA TEGEVUSE ÜLESEHITUS JA KOHTUMISED</b>	<b>28</b>
<b>3. FINANTS- JA ORGANISEERITUD KURITEGEVUSE OHU LÜHIÜLEVAADE</b>	<b>31</b>
<b>4. KURITEGEVUSE VARALISE MÕJUTAMISE SUUTLIKKUSE LÜHIÜLEVAADE</b>	<b>35</b>
<b>5. RAHVUSVAHELISED KONVENTSIOONID JA DIREKTIIVID</b>	<b>42</b>
<b>6. SELGITATUD VAJADUSED JA ETTEPANEKUD</b>	<b>45</b>
6.1 Statistika koondamine ja kasutatavate infosüsteemide arendamine	45
6.1.1. Arestitud ja konfiskeeritud varadest ülevaate saamine	45
6.1.2. MONEYVAL ning rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise statistika	46
6.1.3. Kohtuotsustes võetud seisukohad arestitud varade kohta	47
6.2. Statistika tõhusam kasutamine	48
6.2.1. Riiklikus kriminaalstatistika ülevaates kuvatavad andmed	48
6.2.2. Kuritegevuse varalise mõjutamise kajastus prokuratuuri aastaraamatus	49
6.3. Seaduste ja regulatsioonide täiendamine	49
6.3.1. Kriminaalmenetluse seadustik	49
6.3.1.1. Vara arestimise määruse koostamisele kuluv aeg.....	49
6.3.1.2. Vara võõrandamine enne kohtuotsust.....	51
6.3.1.3. Vara aresti alt vabastamisel tähelepanu pööramine isikute võlgnevusele.....	59
6.3.1.4. Uurimisasutuses hoiustatava vara realiseerimine.....	60
6.3.1.5. Arestitud vara hoiustamis- ja hoolduskulu.....	63
6.3.1.6. Arvelduskontodel arestitud summade ülevaade, kontroll ja intressid.....	63
6.3.1.7. Kriminaalmenetluses menetluskulude arvutamise keerukus.....	65
6.3.1.8. Juriidilise isiku jagunemist, ühinemist või registrist kõrvaldamist takistav regulatsioon.....	66
6.3.1.9. Konfiskeerimismenetluse lühike tähtaeg.....	67
6.3.1.10. Vara arestimise taotluseks kogutud materjali tõlkimine eesti keelde.....	68
6.3.1.11. Kuritegevusest saadud vara tuvastamiseks kasutatavate jälitustoimingute lubatavus.....	69
6.3.1.12. Tsiviilkostja vastu esitatav avalik-õiguslik nõudeavaldus.....	70
6.3.1.13. Avalik-õigusliku nõudeavalduse tagamine.....	71
6.3.1.14. Sanksiooniga keelatud kauba hävitamine või töötlemine.....	72
6.3.1.15. Keskkonnakuritegude raskendatud avastamine.....	73

6.3.2. Süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimine .....	74
6.3.2.1. Kuritegevusest saadav vara .....	74
6.3.2.2. Vara konfiskeerimise võimalused .....	74
6.3.2.3. Probleemkohad .....	78
6.3.2.4. Rahvusvaheline praktika .....	81
6.3.2.5. Meetme seaduslikkus .....	92
6.3.3. Karistusseadustik .....	99
6.3.3.1. Alusetu rikastumise määratlus .....	99
6.3.3.2. Juriidilise isiku vastutus .....	100
6.3.3.3. Laiendatud konfiskeerimine .....	102
6.3.3.4. Eelkuriteota rahapesu raskendatud tõendamine .....	104
6.3.3.5. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise hooldusmeetmete raske rikkumine .....	106
6.3.4. Kinnistusraamatuseadus .....	106
6.3.4.1. Kinnisvara müügitheingu maksumuse teabele juurdepääs .....	106
6.3.5. Muud regulatiivsed muudatused .....	107
6.3.5.1. Kuritegevuse varalise mõjutamise efektiivsust ja järjepidevust loov arengukava .....	107
6.3.5.2. Kriminaaltulu leidmise, arestimise ja konfiskeerimise tõhustamise väärtustamissüsteem .....	108
6.3.5.3. Konfiskeeritud sõidukite kasutamine uurimisasutuses .....	114
6.4. Varade haldamise tõhustamine .....	115
6.4.1. Piiratud varade keskne haldamine .....	119
6.4.2. Süüteomenetlusega piiratud varade keskhaldussüsteem .....	137
6.4.3. Vara arestimise, haldamise ja konfiskeerimise juhis .....	141
6.4.4. Vara müümise kohatine ebatõhusus .....	143
6.5. Uuringute ja analüüside tegemine .....	144
6.5.1. Illegaalsed rahavood .....	145
6.5.2. Kriminaaltulu .....	145
6.5.3. Kuritegeliku tegevuse tagajärjel rikastumise arvutamise meetodika .....	146
6.5.4. Kaupade võltsimine ja piraatlus .....	147
6.5.5. Konfiskeerimise vähesus .....	147
6.5.6. Vara arestimise, võõrandamise ja konfiskeerimise kohtupraktika ülevaade .....	148
6.5.7. Rahapesu .....	148
6.5.8. Korruptsioon .....	149
6.5.9. Inimkaubandus .....	149
6.5.10. Kelmus .....	150
6.5.11. Keskkonnakuritegevus .....	150
6.5.12. Kuritegevuse otsene ja kaudne kahju .....	151
6.5.13. Küberkuritegevus .....	151
6.5.14. Maksuauk .....	152
6.5.15. Varimajandus .....	152
6.5.16. Narkokuritegevus .....	153
6.5.17. Organiseeritud varavastane kuritegevus .....	153
6.5.18. Relvakaubandus .....	153
6.6. Jätkusuutliku koolitussüsteemi loomine .....	154

6.6.1. Asutuste võime korraldada ja finantseerida koolitusi	154
6.6.2. Jätksuutlik koolitusprogramm	156
6.7. Muud ettepanekud	159
6.7.1. Arestimise ja konfiskeerimise tõhustamine	159
6.7.1.1. Vara vähene tuvastamine ja äravõtmine .....	159
6.7.1.2. Mahukate ja arestitud vara sisaldavate kriminaalasjade seisakud .....	161
6.7.1.3. Rahapesuks kasutatava vara segamine legaalse varaga .....	162
6.7.1.4. Vara hindamine enne arestimist .....	164
6.7.1.5. Arestitud vara hindamine .....	166
6.7.2. Koostöö parendamine	167
6.7.2.1. Keskkonnaameti ning Politsei- ja Piirivalveameti vaheline infovahetus .....	167
6.7.2.2. Uurimisasutuste ja prokuratuuri koostöö .....	167
6.7.2.3. Kriminaaltuluga tegelevate töötajate võrgustik .....	169
6.7.2.4. Rahvusvaheline koostöö .....	170
6.7.3. Menetluse tõhustamine	171
6.7.3.1. Prioriseerimine ja asutuste koostöö rahapesuvastases võitluses .....	171
6.7.3.2. Kriminaaltulu tõhusam leidmine ja arestimine kui juhtimisinstrument .....	172
6.7.3.3. Menetluste käigus leitud ja ära võetud sularaha .....	172
6.8. Ressursivajadused	173
6.8.1. IT-vahendite ja tööriistade hankimine	173
6.8.1.1. Maksu- ja Tolliamet .....	173
6.8.1.2. Politsei- ja Piirivalveamet .....	174
6.8.2. Töötajate arvu suurendamine	174

---

<b>7. KASUTATUD LÜHENDID</b>	<b>181</b>
<b>8. JOONISTE NIMEKIRI</b>	<b>184</b>
<b>9. TABELITE NIMEKIRI</b>	<b>185</b>
<b>10. LISA 1. STATISTILISED ANDMED (ETTEPANEKU „ARESTITUD JA KONFISKEERITUD VARADEST ÜLEVAATE SAAMINE“ JUURDE (6.1.1))</b>	<b>186</b>
<b>11. LISA 2. VABARIIGI VALITSUSE MÄÄRUS „JUSTIITSMINISTEERIUMI EELARVELISE FONDI RAKENDAMISE KORD KONFISKEERITUD VAHENDITE KASUTAMISEST“ (ETTEPANEKU „KRIMINAALTULU LEIDMISE, ARESTIMISE JA KONFISKEERIMISE TÕHUSTAMISE VÄÄRTUSTAMISSÜSTEEM“ JUURDE (6.3.5.2))</b>	<b>192</b>

---

## Tänuõnad

---

Raport on enam kui aasta kestnud pühendunud töö tulemus, millesse on panustanud valdkonnaga seotud erinevatest asutustest hulk Eesti inimesi, kelle kogemused on raporti kujunemisel olnud määrava tähtsusega. Tahe leida paremaid võimalusi kuritegevuse mõjutamiseks ja kuritegevuse kasumlikkuse vähendamiseks on aidanud koondada laiapindse ülevaate edu toovatest ettepanekutest ning vajadustest. Need on rakendamise korral kuritegevusvastases võitluses jätkusuutlikku ja olulist muutust tuua püüdvad ettepanekud.

Asutuste analüüsi, probleemide selgitamise, hinnangute esitamise, kohtumiste arutelude ja raportiga tutvumise järel tagasiside andmisega on raporti kujundamisele lisanud hindamatut väärtust kolleegid Harju Maakohust, Justiitsministeeriumist, Kaitsepolitsei ametist, Keskkonnaametist, Kliimaministeeriumist, Maksu- ja Tolliametist, Politsei- ja Piirivalveametist, Prokuratuurist, Rahandusministeeriumist, Rahapesu Andmebüroost, Sisekaitseakadeemiast ning Siseministeeriumist.

Täname kõiki koostööpartnereid, kes võtsid parima praktika koondamiseks osa rahvusvahelistest kohtumistest ning kohtusid rahvusvaheliste ekspertidega mitmes riigis. Suur tänu koostööpartneritele ja ekspertidele Eestis, Lätis, Luxembourgis, Suurbritannias ning Ameerika Ühendriikides.

## Kokkuvõte

---

2022. aasta detsembris kutsus Siseministeerium kokku nelja ministeeriumi ning kaheksa asutuse ja institutsiooni esindajatest koosneva töörühma, et koostöös leida lahendused ja koondada ettepanekud, toetada finantshuvist kantud kuritegevuse stiimulite vähendamist ning aidata kaasa kuritegevusvastases tegevuses, et senisest oluliselt suuremal määral leida, arestida ja konfiskeerida kriminaaltulu.

Kuritegevuse varalise mõjutamise töörühma toimetused hõlmasid 2023. aastal asutusesiseste analüüside ja parendusettepanekute tegemist, rahvusvahelise praktika kogumist Euroopa Prokuratuuris ning õppevisiididelt Suurbritannias ja Lätis ning osavõttu teadlikkust suurendavatest kohtumistest Euroopas ja USA-s.

Töörühma tegevusele andis tõe Siseministeeriumi uuringust „Kriminaaltulu võimalikust ulatusest Eestis“ selgunud tõsiasi, et varaliselt suudetakse kuritegevust mõjutada piiratud ulatuses. Värskendatud andmetele tuginedes saab öelda, et ajavahemikul 2018–2022 on uurimisasutused ja prokuratuur kriminaalmenetlustes arestinud vara aastas keskmiselt 11,7 miljoni euro väärtuses ning kohtud on konfiskeerinud jõustunud kohtuotsustes keskmiselt 2,4 miljoni euro väärtuses<sup>1</sup>. Samas võib finantshuvist toimepandud kuritegevusest saadav kriminaaltulu küündida mitmesaja miljoni euroni aastas. *Status quo* kuritegevuse varalises mõjutamises ei ole jätkusuutlik ega ka vastuvõetav. Seetõttu on ühiselt tugeva ja toimiva jätkusuutliku süsteemi loomine koos efektiivsust hindavate meetmetega edu saavutamiseks kuritegevuse toimepanemise stiimulite vähendamisel suure tähtsusega.

Kuritegeliku tegevuse kasumi äravõtmist ja selle tagamist, et kuritegevus ei tasu ära, peetakse tõhusaks meetmeks kuritegevuse ennetamisel ja selle vastu võitlemisel. Kui kriminaaltulu konfiskeerimine on põhimõte, mida kohaldatakse enamiku kuritegude puhul, siis praktikas rakendatakse seda kõige sagedamini organiseeritud kuritegevusega seotud juhtumite korral<sup>2</sup>.

Kuritegelikust tegevusest saadavat tulu võidakse kasutada tarbimiseks, reinvesteeringuks ettevõtlusse või pesemiseks. Rahapesu leiab aset mitmel põhjusel: see aitab konkurentide eest vara peita, edukas rahapesu võimaldab esitleda vara legitiimsena ning see laseb kogenud kurjategijatel varjata oma kontrolli oluliste varade üle. Kõik kuriteod ei ole hoolikalt planeeritud, mistõttu mõned teod võivad olla juhuslikku laadi ja varjatud seni, kuni neid ei uurita. Teiselt poolt on keerukalt planeeritud ja läbi viidud tegevused uurimisasutustele ning tervele justiitsüsteemile tõsised katsumused.<sup>3</sup> Saab üha selgemaks, et kuritegevus, mille eesmärk on teenida kasu, suudab õigusruumi koormata määral, mis peegeldab kuritegevuse vastu kasutatavate vahendite vähesust ja nõrgenenud tõhusust.

---

<sup>1</sup> Ombler, M., 2023. Kriminaaltulu. Kui suur ja kas leiame üles? *Turvalisuskompas* 2/2023 (5), lk 345–380. [https://doi.org/10.15158/m0ef-zm67\\_lk\\_360](https://doi.org/10.15158/m0ef-zm67_lk_360).

<sup>2</sup> Council of European Union, 2019. *Analysis of non-conviction based confiscation measures in the European Union. Commission staff working Document*. SWD (2019) 1050 final, 8627/19, 15.04.2019. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8627-2019-INIT/en/pdf>.

<sup>3</sup> Simser, J. 2023. Responses to Money Laundering and Canadian Intergovernmental Affairs. Rmt: C. Leuprecht & J. Ferrill, eds., *Financial Crime in Canada*. London, Montreal & Kingston: McGill-Queen's University Press, lk 387.

Kriminaaltulu leidmist, arestimist ja konfiskeerimist peaksime võimestama ning selle regulatsiooni nüüdisajastama, kuna sellega õnnestuks vähendada kuritegevuse tasuvust ja seeläbi kuritegevust. Seni kogu maailmas kasutusele võetud kriminaalmenetlus ja süüdimõistva kohtuotsusega kaasneda võiv vara konfiskeerimine ei ole enam tõhus kurjategijaid mõjutama ning kuritegevust vähendama<sup>4</sup>. Riik, võttes tänapäevased kuritegevust vähendavad meetmed, annab sellega mõista, et kuritegevusest saadavat tulu ei ole võimalik jäädagi kasutama või seda majanduses rakendada, turul eeliseid saada ja omakorda kasumit teenida. Edu saabumisel saab avalikkus teada, et kõiki koheldakse võrdselt. Uurimisasutustel ja prokuratuuril tuleb tulu saamisest kantud kuritegevuse uurimisel veelgi energilisemalt korraldada finantsuurimisi.

Raportis on esitatud tööühma materjal: tähelepanekud arestitava vara leidmise, arestimise, haldamise, hoiustamise, hindamise, võõrandamise, realiseerimise, konfiskeerimise ja halduskulukuse arvestamise kohta; tegevuste efektiivsemaks muutmise seotud vajadused; finantskuritegevuse käsitlemise puudus akadeemilises teaduskirjanduses; puudused varade halduses ja seadustes üldisemalt ning ettepanekud seniste puuduste kõrvaldamiseks.

Raportis toodud ettepanekute puhul on taotluslikult esitletud käsitlusi ja ettepanekuid moel, mis lähtub probleemi seisukohast avarast vaatlusest, soovimata varajases staadiumis ideid, vaatenurki ja võimalusi kuidagigi piirata. Edaspidine detailsem analüüs võib seetõttu jõuda järeldusele, et mõni esitatud ettepanek pole rakendatav või on seda osaliselt.

Praktikud ja teadlased ei ole leidnud maailmas ühte hõbekuuli, mis käsitletud probleemile lahenduse tooks. Leevendust ja efektiivsuse kasvu saavad tuua uuendused koosmõjus. Tööühm peab ettepanekute puhul tähtsaimaks **seitset fookusteemat**, mis vajavad suuremaid muudatusi nii mõtteviisis, vaatenurgas kui ka kuritegevuse varalise mõjutamise käsitluses.

**Kuritegevust ja piiratud vara käsitlevast andmestikust automatiseeritud kujul statistika kuvamisvõime loomine.** Selleks, et saada ülevaadet jooksva aastal ning sellele eelnevatel ja järgnevatel aastatel kuritegevusvastase võitluse riigiülesest suutlikkusest, õiguskaitsemeetmete ning tegevuste efektiivsusest, kuritegevuse eripärasest ning toimivatest muudatustest, peab riik olema võimeline koguma ja kuvama detailselt kuritegevuse statistikat. Seesugune tööriist loob tegevuste toimivuse hindamiseks ja tõhustamiseks objektiivsed alused. Tuleb luua võime tulemusi mõõta, vastasel korral ei saa tegevuste efektiivsust mõõta. Võime loomiseks tuleb statistika automatiseeritud kuvamine luua kriminaalmenetluses arestitud ja konfiskeeritud vara ning rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist käsitlevate andmeväljade kohta.<sup>5</sup>

**Süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimise instituudi kasutuselevõtt koos varade arestimise ja konfiskeerimise võimaluste avardamisega.** Nimelt nähakse senises kuritegevusvastases võitluses probleemkohana kehtiva seaduse jalgujäämist kuritegevuse tasuvuse vähendamisel. Ajal, mil kuritegevus on pidevalt sammu võrra õiguskaitsest ees, otsides uusi võimalusi ja kasutades ära kõikvõimalikke süsteemis esinevaid haavatavusi, tugineb varade arestimise ja konfiskeerimise vaatest seadus viimatistele

---

<sup>4</sup> King, C., 2022. EU Developments in Non-Conviction-Based Confiscation. Rmt: L. Heffernan, ed., *Criminal Law and Justice in the European Union*. Sydney: Clarus Press. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4361086>, lk 105–120.

<sup>5</sup> (Ettepanekud 1, 2)



muudatustele 2016. aastal. Säärase olukorra muutmiseks on tehtud muu hulgas ettepanek võtta maailmas üha laialdasemalt käsitletud meede: süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimise süsteem. See muudaks kuritegevuse tõkestamise tõhusamaks, vähendaks võimalusi kuritegevusest kasu lõigata ning kasvataks elanikkonnas arusaamist kuritegevuse pahedest, vähesest tasuvusest ja kaasnevatest tagajärgedest.<sup>6</sup>

**Kuritegevuse varalise mõjutamise programmi kasutuselevõtt.** Kolmas esile tõstetud ettepanek käsitleb riiklikku tervikvaadet kujundava arengukava loomist, mis tagaks jätkusuutlikkusele üles ehitatud strateegia asutuste ja institutsioonide koostööst, tegevustest ning eesmärkidest.<sup>7</sup>

**Konfiskeeritud vara fondi asutamine.** Ettepanek hõlmab nn konfiskeeritud vara kasutamiseks fondisüsteemi asutamist ja rakendamist, millega tekib uurimisasutustel, prokuratuuril ja seotud institutsioonidel võimalus jõustunud kohtuotsusega igal aastal fondi vahenditesse laekuvast summast taotleda efektiivsust tagavateks tegevusteks toetust. Seegi meede on mitmes riigis kasutusel ja aidanud suurendada õiguskaitsetegevuse tõhusust.<sup>8</sup>

**Jätkusuutliku koolitussüsteemi loomine.** Viies jätkusuutlikust loov ettepanek käsitleb kestva koolitussüsteemi ülesehitamist muutuva finantskuritegevuse mõistmiseks ning uurijate ja prokuröride uurimisvõime parendamiseks. Sellega haakub akadeemilise uurimisvajaduse orientatsiooni suurendamine finantskuritegevusele Eestis, et saaksime enam teaduspõhist kinnitust probleemi ulatusest, mõjust ühiskonnale ja muutmist vajavatest teguritest.<sup>9</sup>

**Lisaressursid tehnoloogia kasutuselevõtuks ja inimeste värbamiseks.** Ettepanekus võetakse vaatluse alla hädavajalik ressursivajadus, mis seisneb infotehnoloogiliste lahenduste kasutuselevõtus ning uurimisasutustes, justiitssüsteemis ja ministeeriumites töötajate arvu suurendamises fookusprobleemide katmiseks. Olulist muutust kaasatoovate lahenduste korral tuleb üles ehitada ametkondade terviklahendus, et loodav võimekus oleks suuteline tõhusa tööga järgmiste aastate jooksul kuritegevust vähendama, kriminaaltulu ära võtma ning õigusriigile omast turvatunnet ja heaolu enam pakkuma.<sup>10</sup>

**Vara haldamise kesküksuse ja keskhaldussüsteemi loomine.** Seitsmenda ettepanekuga kaasnev töökorralduse ümberstruktureerimine puudutab uurimisasutuste arestitud, hallatava, konfiskeeritava ja realiseeritava vara haldussüsteemi, mida peab muutma kuluefektiivsemaks, keskselt hallatavaks ning jälgitavaks. Senine asutuste erinev praktika pole tervikpildis ökonoomne, ei anna parimat ülevaadet ega loo riigile kasumlikkust, pigem vastupidi.<sup>11</sup>

Osas tehtavatest ettepanekutest tuleb mitme kaalutud valiku puhul langetada ministeeriumiteülene valikotsus, sest suuremad muudatused hõlmavad varade haldamissüsteemi arengut, mis mitte ainult ei

---

<sup>6</sup> (Ettepanekud 33, 34, lisaks 8, 9, 25, 27, 38)

<sup>7</sup> (Ettepanek 43)

<sup>8</sup> (Ettepanek 44)

<sup>9</sup> (Ettepanek 55, lisaks 53, 54, 52)

<sup>10</sup> (Ettepanekud 68, 69)

<sup>11</sup> (Ettepanek 49, lisaks 50, 51)

seisne senise korralduse ümberhindamises, vaid ühe võimalusena keskse üksuse loomises juba toimivasse tugiteenust pakkuvasse struktuuri ning kuluefektiivse haldamissüsteemi ülesehitamises.

Muudatusettepanekuid on kokku 69. Mitmete ettepanekutega seotud ettevõtmised, mis ei vaja algatusi seadusloome muutmiseks ega käibevahendeid, saab ellu hakata viima juba 2024. aastal.

Raportis esile toodud senist ideoloogiat muutvad kavatsused saavad paljuski toetust maailmas aset leidvatest algatustest ja kohaldatavast praktikast. Nimelt oodatakse nii Euroopa Nõukogu ja Parlamendi ettepanekuga direktiivi vara tagasivõitmise ja konfiskeerimise kohta muutmise<sup>12</sup> kui ka rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise eest seisva institutsiooni FATF soovitus<sup>13</sup> edaspidi riikidelt süüdimõistmiseta vara konfiskeerimise instituudi kasutuselevõttu. Riikide arengut pärssiva kuritegevuse tõkestamiseks tuleb leida laialdaselt võetavad lisameetmed, et rahvusvahelisel tasandil muutuks õiguskaitsetegevus tulemuslikumaks ja tõhusamaks, tasandades kuritegevuse stiimulid vähem atraktiivseks.

ELi direktiivis on ülevõtmise ajaks ette nähtud 30 kuud. Raportis toodud muudatusettepanekutest enamik vajab aga tähelepanu esimesel võimalusel, mistõttu tuleks riikliku toetuse saamisel asuda ettepanekutega seotud tegevusi ellu viima ja seda sõltumata ELi direktiivi rakendamise ajakavast.

Loodame, et raportis esitatu on 2024. aastal ministeeriumite positiivset vastukaja leidva diskussiooni osa, mis viib koostöös tekkiva seadusemuudatuste väljatöötamise kavatsuse koostamiseni, ning Vabariigi Valitsuse tööplani kohaselt saab raport valitsuse tähelepanu ning vajalikud otsustused valikute tegemiseks ja elluviimiseks positiivse lahenduse.

Raportis toodud ettepanekute rakendamiseks koostatakse tegevuskava.

---

<sup>12</sup> European Commission, 2023. *Confiscation and asset recovery. A common approach to confiscation: the new Directive on Asset Recovery and Confiscation*. [https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/confiscation-and-asset-recovery\\_en](https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/confiscation-and-asset-recovery_en).

<sup>13</sup> FATF, 2023. *International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation, 2012–2023*. FATF, Paris, France. [www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Fatf-recommendations.html](http://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Fatf-recommendations.html).

## Summary

---

In December 2022, Estonia's Ministry of the Interior convened a working group on financial crime consisting of representatives from four ministries and eight institutions to collaboratively find solutions and consolidate proposals, support the reduction of incentives for crime motivated by financial interests, and contribute to anti-crime activities to locate, seize, and confiscate criminal proceeds to a significantly greater extent than before. In 2023, the activities of the working group included the creation of internal analyses of agencies and improvement proposals, collecting international best practices from the European Public Prosecutor's Office and study visits in Great Britain and Latvia, and participating in awareness-raising meetings in Europe and the USA.

The activity of the working group was bolstered by the Ministry of the Interior's study, "The possible extent of criminal proceeds in Estonia". This study revealed that it is possible, to a limited extent, to influence financial crime with the potential to significantly impact our approach to combating financial crime. The study noted that from 2018 to 2022, investigative bodies and the prosecutor's office seized property worth an average of 11.7 million euros per year in criminal proceedings, and the courts confiscated an average of 2.4 million euros in judgments. At the same time, criminal income from financial crime can reach several hundred million euros per year. The status quo in crime is neither sustainable nor acceptable. Therefore, creating a strong and functioning sustainable system, together with measures that evaluate its effectiveness, is of great importance to reducing the incentives to commit crime.

Taking away the profits of criminal activity and ensuring that crime does not pay is an effective measure in preventing and fighting crime. While the confiscation of the proceeds of crime is a principle that applies to most crimes, in practice, it is most often applied to cases involving organised crime.

Proceeds from criminal activity may be used for consumption, reinvestment in business or laundering. Money laundering occurs for a number of reasons: it helps hide assets from competitors, allows illegitimate assets to be presented as legitimate, and allows sophisticated criminals to conceal their control of assets. Not all crimes are carefully planned, so some acts may be random and hidden until they are investigated. On the other hand, complex and planned activities require much time and effort by investigative institutions and the entire legal system. It is becoming increasingly clear that crime intended to earn profit can overburden the legal space to a degree that reflects the ineffectiveness of current crime-fighting tools.

The location, seizure, and confiscation of criminal proceeds should be empowered, and the respective regulations modernised, as this would help reduce the profitability of crime and, thereby, crime itself. Criminal proceedings and the confiscation of property that may be accompanied by a conviction are no longer effective in influencing criminals and reducing crime. By implementing modern measures to reduce crime, it will no longer be possible to continue using income from crime or to launder it through the economy, nor will it be possible to gain advantages in the market and, in turn, to make a profit. Additionally, when such crimes are appropriately held to account, the public knows that everyone is treated equally. Investigative authorities and prosecuting authorities must conduct financial investigations even more energetically when investigating financially motivated crimes.

This report contains the findings of the working group: observations on locating, seizing, managing, storing, evaluating, transferring, realising, confiscating, and calculating administrative costs for property to be

seized; needs relating to improving efficiencies; information on the lack of coverage of financial crime in the academic research literature; deficiencies in asset management and laws in general, and proposals to eliminate existing deficiencies.

In the case of the proposals presented in this report, approaches and proposals have been intentionally presented in a way that is based on a broad observation from the point of view of the problem without wishing to limit ideas, perspectives, and possibilities in any way at an early stage. Further, a more detailed analysis may, therefore, conclude that some of the proposals presented are not applicable or are only partially applicable. Practitioners and scientists have not found a silver bullet to solve these problems. However, combined innovations could bring relief and increased efficiency.

The working group considers **seven focus topics** to be the most important for the proposals. These require major changes in thinking, perspectives, and approaches to the financial influence of crime.

**Creating the ability to present statistics in an automated form from crime and restricted property records.**

To get an overview of the national capacity to fight crime in the current year and in previous and subsequent years, the effectiveness of law enforcement measures and activities, the specific nature of crimes and the changes taking place, the state must be able to collect and present crime statistics in detail. Such a tool creates objective bases for evaluating and improving the performance of any related activities. The ability to measure results must be created, otherwise the effectiveness of activities cannot be measured. To create such a capability, an automated display of statistics must be created on assets seized and confiscated in criminal proceedings, including data fields related to the prevention of money laundering and terrorist financing.

**Introduction of the non-conviction-based confiscation of assets and expanding the options for asset seizure and confiscation.** Namely, in the current fight against crime, the existing law is seen as a problem in reducing the profitability of crime. As criminals are constantly one step ahead of law enforcement in looking for new opportunities and exploiting all possible vulnerabilities in the system, the law still relies on changes from 2016 regarding the seizure and confiscation of assets. To change this situation, it has been proposed, among other things, to adopt a new measure that has been increasingly discussed worldwide: a system of non-conviction-based confiscation of assets. This would make crime prevention more effective, reduce opportunities to profit from crime and increase the public's understanding of the evils, low payoff, and accompanying consequences of crime.

**Implementation of a programme targeting criminal activity through finances.** The third highlighted proposal deals with creating a development plan that forms a national holistic view that would ensure a strategy built on sustainability through the cooperation, activities and goals of institutions.

**Establishment of a confiscated assets fund.** The proposal includes the establishment and implementation of a fund system for the use of confiscated assets, which investigation agencies, the prosecutor's office, and related institutions would have the opportunity to apply to in order to support activities that ensure efficiency based on the amount received into the fund's assets every year by the judgment that has entered into force. This measure is also used in several countries and has helped to increase the efficiency of law enforcement activities.

**Creating a sustainable training system.** The fifth proposal, creating sustainability, deals with building a lasting training system to understand the changing nature of financial crime and to improve the investigative capacity of investigators and prosecutors. This is linked to increasing the orientation of academic research on financial crime in Estonia to enable a more scientific confirmation of the scope of the problem, its impact on society, and the factors that need to be changed.

**Additional resources for technology adoption and recruiting.** The proposal examines the essential need for resources, which consists of introducing information technology solutions and increasing the number of employees in research institutions, the legal system, and ministries to cover the core of the problems. In the case of solutions that bring about a significant change, a complete solution must be built so that the capacity created is capable of reducing crime in the coming years with practical work while taking away criminal income and providing a sense of security and well-being inherent to the state based on the rule of law.

**Creation of a central asset management unit and a central management programme.** The seventh proposal concerns restructuring the work organisation and management system of the assets seized, managed, confiscated, and realised by investigative institutions, which must be made more cost-effective, centrally managed, and monitored. Current institutional practices are not economical, do not provide an ideal overview, and do not create profitability for the state; rather, they do the opposite.

Regarding the proposed proposals, a cross-ministerial selection must be made in the case of several choices because major changes include the development of the asset management system, which not only consists of re-evaluating the current arrangement but also includes creating a central unit in an already functioning structure to provide support services and build a cost-effective management system.

Overall, there are a total of 69 proposed amendments. Several of the proposed initiatives do not require changes to law-making or circulating capital and can start to be implemented as early as 2024.

The intentions to change the current ideology highlighted in the report are, in many ways, supported by initiatives and applied practices worldwide, namely, by the proposal of the Council of Europe and the Parliament to amend the directive on asset recovery and confiscation, as well as by the recommendations of FATF, an institution that stands for the prevention of money laundering and financing of terrorism, which asks countries to establish a system for the non-conviction-based confiscation of assets. In order to prevent crime that inhibits the development of countries, it is necessary to find additional measures that can be taken widely so that law enforcement activities at the international level become more effective and efficient, making the incentives for crime less attractive.

The EU directive provides 30 months for adoption. However, most of the amendment proposals presented in the report need attention as soon as possible; therefore, upon receiving state support, activities related to the proposals should be implemented, regardless of the implementation schedule of the EU directive.

We hope that the report's contents will be part of the discussion that will find a positive response among the ministries in 2024 and lead to the preparation of the intention to develop legislative amendments arising in cooperation and according to the work plan of the Government of the Republic.

An action plan will be drawn up to implement the proposals presented in the report.

## Koondatud ettepanekud

---

Selles peatükis on avaldatud ettepanekute koond raportis esitatud teemade käsitlemise järjekorras. Ettepanekute põhjendusi ja tausta on kirjeldatud järgmistes peatükkides.

**Ettepanek 1.** Justiitsministeeriumil, prokuratuuril ja kohtutel võtta 2024.–2025. aastal infosüsteemide PRIS, KIS ja andmeanalüüsi tarkvara JAAK arendamist vajavate prioriteetide hulka kriminaalmenetluses arestitud ja konfiskeeritud vara käsitlevate andmeväljade puhul statistika automatiseeritud kuvamisvõime loomine.

**Ettepanek 2.** Rahandusministeeriumi eestvedamisel koondada partnerasutustega rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist käsitleva olulise statistika andmeväljad ning edastada Justiitsministeeriumile ja prokuratuurile, et plaanida vajalik arendus ning luua andmete kuvamise võime.

**Ettepanek 3.** Justiitsministeeriumil hinnata andmebaaside PRIS ja KIS arendamise võimalusi, mis lubaks süüteomenetlusega ära võetud või arestitud vara objektina menetlusega siduda, et tagada kohtuotsuse tegemisel iga varalise objekti suhtes seisukohavõtt.

**Ettepanek 4.** Justiitsministeeriumil lõimida möödunud aasta kuritegevuse ülevaatesse kuritegevuse varalist mõjutamist käsitlevad andmed, mis on oma olemuselt riikliku prioriteedi ehk kriminaaltulu äravõtmise võime kuvamine. See võiks hõlmata järgmist aruandlust: piiratud varadega seonduv varade arestimine, võõrandamine, konfiskeerimine, realiseerimine, riigi tuludesse kantud konfiskeeritud summa; kahju vabatahtlik hüvitamine, kohaldatud ja makstud oportuuniteedi summad, rahaline ja varaline karistus, keelatud ja äravõetud kaubale omistatud väärtus, välisriikidest Eestisse edastatud konfiskeeritud vara, Eestist välisriiki edastatud konfiskeeritud vara.

**Ettepanek 5.** Prokuratuuril kuvada perioodilises aastaülevaates avaramalt kuritegevuse varalise mõjutamise üksikasju, mis võiks hõlmata senist jõudlust, statistika võrdlust (arest, konfiskeerimine, oportuuniteet, kahju vabatahtlik hüvitamine, nõude hüvitamine ja väljamõistmine, välisriikides arestimised ja konfiskeerimised jms) varasemate aastatega, ressursse, kohtulahendeid, probleeme ja lahendusi koos vajadustega.

**Ettepanek 6.** Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 142 täiendamist eeluurimiskohtunikule tähtaja seadmisega, mille jooksul tuleb kohtul vara arestimise taotluse saabudes võtta seisukoht ja koostada arestimise kohaldamise või kohaldamata jätmise määrus. Töörühm teeb ettepaneku anda määruse koostamiseks tavapäraselt 5 tööpäeva, keerulisematel puhkudel 15 tööpäeva.

**Ettepanek 7.** Prokuratuuril kaaluda menetlus kvaliteedi parandamiseks ja ühtlase praktika kujundamiseks vara arestimise taotluse juhendi koostamist.

**Ettepanek 8.** Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 126 pealkirja ja lõike 2<sup>1</sup> teksti sõnastuse muutmist nii, et võõrandamine oleks lisaks konfiskeerimise tagamisele võimalik ka tsiviilhagi ja avalik-õigusliku nõude tagamiseks arestitud vara suhtes.

**Ettepanek 9.** Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 126 lg 2<sup>1</sup> sõnastuse täiendamist viisil, mis looks avaramad võimalused senisele omaniku nõusolekuta vara võõrandamisele enne kohtuotsust.

**Ettepanek 10.** Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 126 täiendamist nii, et kui omanik ei nõustu sõiduki võõrandamisega, siis jääksid arestitud vara hoiustamis- ja hooldamiskulud kas omaniku kanda või jääksid need omaniku kanda pikemaajalise haldamise korral uurimisasutuse esitatava kuluarve alusel ja makse tegemise kohustusega teatud tähtaja jooksul iga kalendriaasta möödumisel.

**Ettepanek 11.** Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 126 ja § 141<sup>4</sup> täiendamist sel viisil, et vara vastutavale hoiule andmisega oleks võimalik kohustada vara väärtust säilitama, vajalikke tegevusi ellu viima või hooldamislepingut sõlmima.

**Ettepanek 12.** Prokuratuuril koos uurimisasutustega kujundada ebamõistlikku hoiustamiskulu tekitava ja väärtuse vähenemisega seotud arestitud vara võõrandamise ja realiseerimise praktikat.

**Ettepanek 13.** Prokuratuuri töökorralduses ühtlustada praktikat, mis toetaks süüdimõistva kohtuotsuse korral süüdimõistetult arestitud vara haldamiskulude väljamõistmist.

**Ettepanek 14.** Prokuratuuril kaaluda praktikas senisest enam KarSi § 84 alusel vara arestimist konfiskeerimise asendamise tagamiseks olukordades, kui kuriteo toimepanemise vahend ja vahetu objekt on võõrandatud, ära tarvitatud või pole selle äravõtmine otstarbekas.

**Ettepanek 15.** Justiitsministeeriumil hinnata, kas vara võõrandamiseks on KrMSis võõrandamistaotluse ja määruskaebuse menetluskord sätestatud või on vaja seda täiendada, et vastav toimimisviis oleks seda laadi taotluste lahendamiseks selge.

**Ettepanek 16.** Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 142 lg 11 ja § 422 täiendamist sel moel, et enne arestitud vara vabastamist lasub uurimisasutusel kohustus kontrollida vara omaniku võlgnevusi riigi ees ning tema suhtes käimasolevate täitemenetluste olemasolu. Võlgnevuste ja täitemenetluste puudumise korral vara vabastatakse. Võlgnevuse või vara omaniku suhtes alustatud täitemenetluse korral antakse võlgnevuse tasumiseks aega näiteks kuni 30 päeva. Kui võlgnevus jätkub, annab uurimisasutus pädevale asutusele või kohtutäiturile teada isiku vara arestimisest. Pärast seda saab näiteks 30 päeva jooksul seada sellele vastava keelumärke või hüpoteegi avaliku võimu kandja kasuks ning alles seejärel vabastada vara kriminaalmenetluse raames toime pandud arestimise koormast.

**Ettepanek 17.** Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi täiendamist sel viisil, et kohtuotsuse jõustumise järel suunatakse kõik hagide rahuldamisega seotud menetlusotsused näiteks Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Kotta, kust saadetakse kannatanule vastav informatiivne kirjalik teade. Alternatiivse lahendusena kaaluda e-toimiku kaudu automatiseeritult kannatanu teavitamist. Kui kannatanu ei võta ette vajalikku tegevust näiteks 6 kuu jooksul, siis peetakse tõenäoseks, et ta on nõudest loobunud, ja hagi tagamiseks olevad esemed tagastatakse, realiseeritakse või hävitatakse.

**Ettepanek 18.** Justiitsministeeriumil kaaluda tähtaja sätestamist, mille jooksul otsustab kohtutäitur vara realiseerimise (näiteks 10 päeva). Kohtutäitur peaks oma otsust põhjendama, kui ta ei soovi vara realiseerida. Vara realiseerimata jätmise korral tuleks uurimisasutusele ette näha võimalus see hävitada, realiseerida vms.

**Ettepanek 19.** Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi täiendamist sel viisil, et kui kohtutäitur asub arestitud vara realiseerima, tegeleb selle hoiustamise ja ettenäitamisega kohtutäitur. Seaduses tuleb ette näha

tähtaeg, mille jooksul peab kohtutäitur vara uurimisasutusest üle võtma ja ära viima (näiteks 20 päeva jooksul otsuse tegemisest, täitemenetluse alustamisest vms).

**Ettepanek 20.** Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi täiendamist sel viisil, et teatud puhkudel saaks arestida vara tekkivate või tekkinud arestitud varade haldus- või hoolduskulude katteks.

**Ettepanek 21.** Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi täiendamist sel viisil, et:

1. isikute arvelduskontodel oleva vara arestimise korral tekiks arestitud summa suhtes ülekande tegemise õigus riigi kasutada olevale arvelduskontole, millele viitavad vara arestimise taotlus ja kohtumäärus;
2. kui eeltoodut on plaanis rakendada, siis tuleks sisse seada lisameede, mis võimaldaks arestitud summa hoidmise ajal intresse teenida. Kaaluda tuleks muu hulgas tavapärase hoiuste kasutamise võimalusi, kus krediidasutus garanteerib hoiuse ennetähtaegsel lõpetamisel hoiuse vabastamise koos hoiustatud perioodil kaasnenu intressiga;
3. muudatuse elluviimisel tuleks riigi deposiitkonto halduril võtta kohustuseks perioodiliselt anda ülevaadet (RaM, JuM, SiM) varaga seotud muutuste kohta;
4. kui luuakse varade haldamise kesküksus, siis tuleks kaaluda riigi kasutada olevale deposiitkontole kantud arestitud varade haldamisküsimuste eest vastutuse panemist sellele üksusele.

**Ettepanek 22.** Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi täiendamist sel viisil, et arestitud vara väärtuse säilitamiseks saaks vara omaniku arestitud pangakontodel olevaid vahendeid vara säilitamiseks vajalike tegevuste rahastamisel kasutada.

**Ettepanek 23.** Siseministeeriumil kaaluda menetluskulude arvutamise ja esitamise ühetaoliseks muutmist ning uurimisasutustes vastava korra kehtestamist või KrMSi § 175 täiendamist.

**Ettepanek 24.** Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 141<sup>5</sup> täiendamist sel viisil, et juriidilisel isikul, kes on kahtlustatav või süüdistatav, on keelatud teha kohtueelse ja kohtumenetluse ajal jagunemise, ühinemise või registrist kustutamise kannet.

**Ettepanek 25.** Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 403<sup>1</sup> muutmist ja täiendamist sel viisil, et konfiskeerimismenetluse toimetamise võimalused muutuksid avaramaks:

1. menetlust võib alustada siis, kui põhimenetlus on kohtumenetluses ja ilmneb teave kuriteost pärineva konfiskeeritava vara kohta;
2. menetlust võib alustada nelja aasta jooksul pärast kohtulahendi jõustumist;
3. taotluse konfiskeerimise otsustamiseks võib esitada kohtule hiljemalt kuue aasta jooksul pärast konfiskeerimise aluseks oleva kuriteo suhtes toimetatavas kriminaalmenetluses kohtuotsuse jõustumist;
4. konfiskeerimismenetluse eraldamisest ja alustamisest võib isiku teavitamata jätta. Seotud isikut teavitatakse konfiskeerimismenetlusest varade piiramise kohaldamisel või muu menetlustoiminguga menetleja eestvedamisel.



**Ettepanek 26.** Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi täiendamist sel viisil, et tõlke kohustuslikkus oleks seotud teatud menetlusetapist või poleks kohustuslik varade arestimist käsitleva taotluse läbivaatamisega seotud toimingute puhul.

**Ettepanek 27.** Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 126<sup>2</sup> lg 1 p 4 muutmist ja täiendamist sel viisil, et see võimaldaks koguda jälitustoimingutega tõendeid ka konfiskeerimismõnede suuruse ja konfiskeeritava vara kohta (s.o kes ja kui palju menetletavas kriminaalasjas kuritegevuse või kuriteo arvel on rikastunud ning mis on see vara, millega saab nõuet tagada).

**Ettepanek 28.** Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 126<sup>2</sup> lg 4 muutmist ja täiendamist sel viisil, et varajälitusel võib jälitustoiminguid rakendada kolmanda isiku suhtes, kes pole otseselt seotud kuritegude toimepanemisega, kuid kes on osaline kuritegelikul teel saadud vara kasutamises, käsutamises või haldamises.

**Ettepanek 29.** Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi täiendamist sel viisil, et avaliku võimu kandjal oleks võimalik esitada nõudeavaldus lisaks süüdistatavale ka tsiviilkostja vastu.

**Ettepanek 30.** Justiitsministeeriumil hinnata võimalusi võtta avalik-õigusliku nõudeavalduse tagamismeetmeid välisriigis ning teha KrMSi kohta vajalikud muudatusettepanekud.

**Ettepanek 31.** Täiendada KrMSi § 126 lg-t 2<sup>2</sup> järgmises sõnastuses: „(2<sup>2</sup>) Konfiskeerimise tagamiseks arestitud väärtusetu või väheväärtusliku asja, piraatkauba, võltsitud või muu kauba, mida ei ole võimalik käesoleva paragrahvi lõike 2<sup>1</sup> alusel võõrandada, võib omaniku nõusolekuta hävitada või seaduses sätestatud juhul ümber töötada prokuratuuri taotlusel eeluurimiskohtuniku määruse alusel, kui selle asja hoidmise kulu on ebamõistlikult suur.“

**Ettepanek 32.** Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 126<sup>2</sup> lg 2 täiendamist sel viisil, et jälitustoimingute tegemine oleks võimalik KarSi §-s 367 ja §-s 368<sup>3</sup> märgitud kuritegude puhul.

**Ettepanek 33.** Justiitsministeeriumil koostöös Siseministeeriumi ja Rahandusministeeriumiga kaaluda Eesti õigusruumi süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimise meetmete lõimimise võimalikkust, sealhulgas versiooni, mis on toodud raportis ja on seotud KrMSi vastava erikonfiskeerimise menetluse sätestamise täiendamisega. Analüüsima peaks süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimise võimalusi olukordades, kui:

1. kahtlustatav või süüdistatav ei vaidle vastu vara konfiskeerimisele;
2. kahtlustatav või süüdistatav on surnud, vastutusvõimetu või parandamatult haige;
3. kahtlustatav või süüdistatav hoiab kriminaalmenetlusest kõrvale;
4. kuritegu on aegunud;
5. vara on leitud, aga pole teada kuriteo toimepanijat, mistõttu ei saa süüdistust esitada;
6. kahtlustatav või süüdistatav on välisriigis süüdi mõistetud, aga varad on Eestis;
7. riigil puudub avalik huvi isiku süüdimõistmiseks ja karistusõiguse põhjal karistamiseks;
8. isiku süüdamiseks pole piisavalt tõendeid kuriteo ja vara vahel;
9. vara kuulub kolmandale isikule.

**Ettepanek 34.** Justiitsministeeriumil koostöös Rahandusministeeriumi ja Siseministeeriumiga kaaluda vara halduskonfiskeerimisele omase regulatsiooni Eesti õigusruumi lõimimist, mis võimaldaks rakendada teatud

liiki (nn peremeheta) vara suhtes konfiskeerimist ja tõkestada kuritegevusest saadud kasu ringlusse laskmist.

**Ettepanek 35.** Justiitsministeeriumil analüüsida uue meetmena nn seletamatu vara kohta selgitusmääruse võtmist, et tuvastada kahtlase päritoluga vara legaalsust ja saada vajalikud põhjendused vara omanikult. See aitaks otsustada süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimise menetluse jätkamist või lõpetamist.

**Ettepanek 36.** Justiitsministeeriumil kaaluda KarSi täiendamist uue kuriteokoosseisuga „Alusetu rikastumine“.

**Ettepanek 37.** Justiitsministeeriumil kaaluda võimalusi luua vastutustundlik ettevõtluskultuur äriseadustiku täiendamisega:

1. seada meetmete võtmise kohustus teatud suurusega aastakäibega ettevõtetele, et tegelda pettuse ja korrupsiooni vältimiseks vastavuskontrolliga, järgida hoolsuskohustusi ning hoida ära maksupettust;
2. meetmete võtul tuleks koostada vajalikud juhised, mis kirjeldavad meetmete sisu ning miinimumstandardeid, millele peaks nn kohustatud isik vastama;
3. arutleda meetmete kohaldamisel vastutusele võtmise võimalikkuse üle KarSi järgi, kui nimetatud kohustusi ei täideta ja ettevõttes pannakse toime kuritegu.

**Ettepanek 38.** Justiitsministeeriumil kaaluda järgmiste kuriteokoosseisude, KarSi § 296, § 211, § 93<sup>1</sup>, § 356, § 357, § 361, § 364, § 363, § 368<sup>1</sup> ja § 368<sup>3</sup> täiendamist vara laiendatud konfiskeerimist võimaldava sõnastusega: „Kohus võib kohaldada selles paragrahvis sätestatud kuriteo eest kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimist käesoleva seadustiku §-s 83<sup>2</sup> sätestatu alusel.“

**Ettepanek 39.** Justiitsministeeriumil analüüsida rahapesu kuriteo koosseisu täiendamise vajalikkust ning RahaPTSis ja KarSis sätestatud sõnastust, et kasutatav määratlus poleks rahvusvahelist praktikat arvestades liiga piirav ning kuritegevus ei saaks ära tasuda.

**Ettepanek 40.** Prokuratuuril ja uurimisasutustel kaaluda autonoomse rahapesu juhtumite puhul kriminaalmenetluste tõhusat toimetamist ja rahvusvahelise tõendamispädeva kasutamist, vajaduse korral täiendada prokuratuuri rahapesu uurimise juhendit.

**Ettepanek 41.** Justiitsministeeriumil kaaluda KarSi täiendamist sel viisil, et RahaPTSis toodud hoolsusmeetme süsteemne rikkumine teatud mahuga tehingu korral oleks sätestatud kuriteokoosseisuna.

**Ettepanek 42.** Justiitsministeeriumil analüüsida, mis arendusi ja õigusloomet on vaja, et saaks uurimisasutustele ja Rahapesu Andmebüroole kättesaadavaks teha masintöödeldaval viisil kinnistusraamatusse kantud kinnistute müügitehingute väärtuse andmed.

**Ettepanek 43.** Siseministeeriumil, Justiitsministeeriumil ja Rahandusministeeriumil koostada uus riiklik kuritegevuse varalise mõjutamise arengukava (programm), mis selgitaks peamised probleemid, seaks riikliku fookuse ning sätestaks järelevalvemeetmed ja seiramissüsteemi. Koostamisel hinnata, kas programmi saab lõimida juba mõnda eksisteerivasse arengukavasse ja milline oleks eelarve planeeritavate tegevustega kaasnevate kulutuste katteks.

**Ettepanek 44.** Justiitsministeeriumil, Siseministeeriumil ja Rahandusministeeriumil hinnata kuritegevuse vähendamise võimestamiseks jätkusuutlikkust tagava meetme (fondi) loomise võimalikkust, millega kehtestatakse õiguslikud alused konfiskeeritud vara väärtusest ½ osa või kõige rohkem 5 miljonit eurot kalendriaastal uurimisasutusele ja prokuratuurile ning tehtud uurimistega seotud asutustele kasutada andmiseks, et leida, arestida ja konfiskeerida kuritegelikku vara efektiivsemalt. Selleks tuleks muu hulgas:

1. täiendada KrMSi (näiteks uue paragrahviga 422<sup>2</sup>), et võtta kasutusele riigi tuludesse kantavast konfiskeeritud varast finants- ja majanduskuritegude vastu võitlemise ning kuriteoohvrite toetamise meetme rahastamine;
2. sisustada eelarvelise fondi loomiseks vajalik Vabariigi Valitsuse uus määrus;
3. Vabariigi Valitsuse määrusest tuleneva volituse alusel asutada ministri määrusega eelarvelise fondi haldamise komisjon.

Eelarvelisest fondist peaks määratud asutustel olema võimalik rahastada:

1. finantskuritegevusvastase valdkonna arendamist, tark- ja riistvara litsentside soetamist või pikendamist, koolitustel osalemist ja nende korraldamist, ekspertide kaasamist, vajaliku õppekava kasutuselevõttu Sisekaitseakadeemias või ülikoolis;
2. arestitud ja konfiskeeritavate varade haldusvõimekuse suurendamist;
3. teadlikkust parendavaid ning kuritegevuse ennetamise projekte või riske maandada aitavaid projektipõhiseid tegevusi.

**Ettepanek 45.** Siseministeeriumil kaaluda SiMi valitsemisala maismaasõidukite kasutamise korra ning PPA sõidukite kasutamise korra täiendamist nii, et konfiskeeritud sõidukeid võiks kasutada mitte ainult jälitustegevuses või sellega seotud väljaõppes, vaid ka koolitustel laiemalt, liiklusjärelvalves jm.

**Ettepanek 46.** Luua arestitud ja konfiskeeritud vara haldamise tõhustamiseks vara haldamise keskküsus. Kui keskküsu loomiseks vajalikku ministeeriumiteülest toetust ei kaasne, siis näeme alternatiivina vajadust võimestada uurimisasutustes olevaid vara haldamise üksuseid.

**Ettepanek 47.** Analüüsida piiratud vara haldamiseks IT-lahendusena keskhaldusprogrammi võimalikke lahendusi ning võtta sobivaimad vajalikud meetmed: leida ressursid, korraldada hange jms. Piiratud vara haldustarkvara peaks kasutusele võtma vara haldamise keskküsus, et kujundada terviklahendus ja ülevaade piiratud vara arestimisest kuni realiseerimise, hävitamise ja müügist saadud raha riigituludesse kandmiseni. Nii viisi luuakse standardiseeritud kujul andmete sisestamisega statistika kogumise ja automatiseeritud ülevaadete saamise võimekus.

**Ettepanek 48.** Siseministeeriumil sõltuvalt raportis mainitud tegevuste elluviimisest hinnata muu hulgas vara arestimise, haldamise, konfiskeerimise ja muude tegevustega seonduva üldjuhise vajalikkust ning vajaduse korral koostada see koostöös seotud osalistega.

**Ettepanek 49.** Siseministeeriumil, uurimisasutustel ja prokuratuuril analüüsida ja sõltuvalt käsitlusest koostada ning võtta kasutusele prokuratuuri ja uurimisasutuste ülene juhise või Siseministeeriumi haldusala asutuste tegevust konfiskeeritud varaga käsitlev kord, et konfiskeeritud krüptovara haldamine oleks korrektselt vormistatud, raamatupidamislikult kajastatud ja seiratav koos võimalike riskide haldamisega.

**Ettepanek 50.** Uurimisasutustel ja prokuratuuril tagada, et asutustes kasutatavates vara ja head käitumistava käsitlevates juhendmaterjalides oleks märgitud keeld uurimisasutuse või prokuratuuri töötajal soetada või osta konfiskeeritud ja realiseeritavat vara.

**Ettepanek 51.** Uurimisasutustel ja varahaldusüksustel kasutada vara realiseerimisel sõltuvalt vara liigist ja eripärast parimat hinda saada võimaldavat praktikat, keskkonda ning rahvusvahelist konteksti. Väheväärtuslike samaliigiliste asjade korral (näiteks konfiskeeritud mobiiltelefonid, autoromud) kaaluda otsustuskorras võõrandamist asjade kogumina, hävitamist või annetamist.

**Ettepanek 52.** Akadeemilise teadmise kasvatamiseks on oodatud teadustööde, analüüside või uurimuste tegemine järgmistel teemadel:

1. illegaalsete rahavoogude ulatuse hindamise meetodikate loetelu ja analüüs ning hetkeseisu ja tulevikuülesannete esitlemine;
2. kriminaaltulu peitmise viiside ja skeemide selgitamine;
3. kriminaaltulu avastamise võimaluste, praktika, meetodite ja tõhususe selgitamine;
4. kuritegeliku tulu ulatuse hindamise meetodikate selgitamine ja analüüs ning hetkeseisu ja tulevikuülesannete esitlemine;
5. kuritegevuse ulatuse hindamise meetodikate selgitamine ja analüüs ning hetkeseisu ja tulevikuülesannete esitlemine;
6. kuritegeliku tegevuse tagajärjel rikastumise arutamise meetodikate ja ELi praktika selgitamine ning sobivuse hindamine Eesti õigusruumis;
7. kaupade võltsimise ning piraatluse olemuse, mõjurite ja ulatuse selgitamine Eestis;
8. arestitud vara konfiskeerimise tõenäosuse ja osakaalu hindamine ning vara konfiskeerimata jätmise põhjuste selgitamine;
9. rahapesu olemuse, mõjurite, ulatuse ja teiste kuriteoliikidega seoste selgitamine;
10. riikliku taustaga isikute statuudile omaste riskide selgitamine, võimalike probleemide ja kitsaskohtade analüüs ning maandamismeetmete esitlemine.

**Ettepanek 53.** Siseministeeriumi eestvedamisel korraldada asutuste (JuMi, RaMi, SiMi, KliMi, Prokuratuuri, Riigikohtu, MTA, KAPO, KeA, PPA, SKA, RABi) esindajatega koolituste teemal kohtumine, kus loodaks platvorm, mis aitab selgitada ning osalistega jagada a) vajadusi ja plaane teadlikkust suurendavate koolituste elluviimiseks ning b) tervikpilti valdkondlikest riigisisestest ja välisriiklikest kohtumistest, seminaridest ning konverentsidest avalikus ja erasektoris.

**Ettepanek 54.** Uurimisasutustel ja prokuratuuril kujundada jätkusuutlik koolitussüsteem, mis tagaks sisekoolituste korraldamise olulistest valdkondades ja teemades.

**Ettepanek 55.** Kujundada Sisekaitseakadeemiasse jätkusuutlikkust loov koolitusprogramm, mis koosneks kolmest tasemest: esmatasand, täienduskoolitus ja menetluspraktika jagamine.

**Ettepanek 56.** Uurimisasutustel ja prokuratuuril pöörata kuritegevuse vähendamiseks ja kuritegevusest saadava tulu leidmiseks rohkem tähelepanu seni kasutamata lahendustele, andmestikule, meetoditele ning sünteesile, mis aitavad kriminaaltulu avastada ja seda kuritegevusega seostada. Uurimisasutustes

soodustada uute leidlike võimaluste otsimist ja testimist ning rahvusvahelise kogemuse vahetamist, et kujundada parim praktika kuritegevusest saadud vara leidmiseks.

**Ettepanek 57.** Prokuratuuris tagada prioriteetsete kriminaalmenetluste, sh piiratud varadega seotud menetluste järjepidev seire, et keerulised ja mahukad kaasused saaksid mõistliku aja jooksul menetletud ning seisakuid kriminaalasjade menetlemisel ei oleks.

**Ettepanek 58.** Uurimisasutustel ja prokuratuuril kaaluda praktika kujundamist rahapesuga seotud kriminaalasjades, kus legaalse vara segunemise korral illegaalsega hakataks saadud vara käsitlema kogumis kuriteo toimepanemise vahendina ning taotlema arestimist ja konfiskeerimist terves ulatuses.

**Ettepanek 59.** Uurimisasutustel tõhustada arestimiseelset vara väärtuse kalkuleerimist, et vara hindamisega selgitada nii arestitava eseme võimalikult objektiivne väärtus kui ka arestimisjärgsed prognoositavate kulude suurusjärgud.

**Ettepanek 60.** Prokuratuuril ja uurimisasutustel selgitada arestitud vara väärtuse teistkordse hindamise vajadused ja asjaolud ning vormistamisele esitatavad nõuded, et minimeerida volatiilse väärtusega vara korral kohtuotsusega arestitud vara osalist tagastamist olukorras, kus konfiskeeritud vara realiseerimisel jääb vara väärtuseks mitu korda väiksem summa kui enne arestimist kalkuleeritud hinnang.

**Ettepanek 61.** Keskkonnaametil algatada koostööpartneriga teatud perioodilisusega kohtumisi, mis aitaksid valdkondlikku teavet vahetada ning keskkonnariske ja kuritegevuse ilminguid selgitavaid andmeanalüüse teha.

**Ettepanek 62.** Uurimisasutustel ja prokuratuuril tõhustada asutuste koostööd piiratud varadega seotud temaatikas, et parendada ühist arusaama, tõendite kvaliteeti ning varade tuvastamise ja arestimise praktikat.

**Ettepanek 63.** Uurimisasutustel ja prokuratuuril luua kriminaaltuluga tegelevate töötajate tarbeks võrgustik, mille eesmärk on kujundada jätkusuutlik ja parimale teadmisele orienteeritud praktika ning koostöö.

**Ettepanek 64.** Uurimisasutustel ja prokuratuuril soovitage rahvusvahelise koostöö tõhustamiseks ning päringutele soovitud tähtajaga vastuste saamiseks kasutada senisest enam EUROJUSTi Eesti esindaja abi.

**Ettepanek 65.** Uurimisasutustel, RABil ja prokuratuuril arutada olemasolevas koostööformaadis koostöö arendamise ja prioriteetide seadmise võimalusi, piiratud varaga materjali edastust ja menetlusse jõudmist ning toimivate kokkulepete saavutamist.

**Ettepanek 66.** Kuritegevuse varalise mõjutamise efektiivistamiseks soovitage uurimisasutuste ja prokuratuuri juhtidel:

1. juhtida arestimise ja konfiskeerimise kasvavale arengule suunatud käsitlemise elluviimist;
2. saada perioodilist ülevaadet kuu ja aasta kaupa olulisematest vara arestimise, haldamise ja konfiskeerimise näitajatest võrdluses varasema ühe kuni kahe aastaga;
3. seada senisest ambitsioonikamad eesmärgid kuritegeliku vara leidmiseks, arestimiseks ja konfiskeerimiseks;
4. seirata eesmärkide täitmist, hinnata võetud meetmete kohasust ning tõhustada vajaduse korral tegevusi.

**Ettepanek 67.** Uurimisasutustel ja prokuratuuril tagada menetlustoimingu käigus äravõetud sularaha suhtes mõistliku aja jooksul seisukoht, mis seisneb selle tagastamises, arestimises või pankade deposiitkontole paigutamises või asitõendina kriminaalasja juurde võtmises ning vastavalt korrale hoiustamises.

**Ettepanek 68.** Tagada MTA-le ja PPA-le puuduolevate IT-vahendite ja tööriistade (andmeanalüüsi tarkvarade ja analüüsikeskkonna) hankimine, et tõhustada suurandmetega töötlemise tulemuslikkust, kuritegevuse avastamist ning tõkestamist.

**Ettepanek 69.** Ajavahemikul 2025–2030 suurendada olulisel määral kriminaaltulu leidmist, arestimist, haldamist ja konfiskeerimist ning finantskuritegevuse vastu võitlevate õiguskaitse- ja justiitsasutuste isikkoosseisu. Siis saaks prokuratuur moodustada uue varasid arestiva ja konfiskeeriva üksuse, kelle eestvedamisel tõhustatakse varade leidmise, arestimise ja konfiskeerimise meetodikat ning praktikat; uurimisasutustes suurendada seniseid isikkoosseise ning luua lisaüksuseid, et kuritegevus ei saaks ära tasuda ning kuritegevusest saadud vara oleks üles leitud ja ära võetud; kohtuid täiendada kohtunikega, et vara puudutavate menetluste rohkusest kasvavat lisakoormust edukalt hallata; SKAs suurendada akadeemilise tegevuse osakaalu ja koolituste korraldamist; SiMis efektiivistada poliitika kujundamise osakaalu ja koordineerivat rolli finantskuritegevusvastases võitluses; varade haldamise kesküksuse loomisega võimendada terviklahendust, vähendada kulusid ja suurendada riigile laekuvat tulu.

## Sissejuhatus

---

Finantshuvist kantud kuritegevus on üha projektipõhisem, kus kurjategijad orienteeruvad vähem tulusalt valdkonnalt tulusamale, organiseeritud kuritegevusel laiemalt on senisest enam avaldumisvorme, mistõttu on rahapesu roll veelgi suurenenud. Uued tehnoloogiad on mitmekesistanud kurjategijate võimalusi ja küberkuritegevuse osatähtsus on kasvanud.<sup>14, 15</sup>

Arvestades, et suurem osa kuritegusid on omakasust ajendatud, on varade leidmine, konfiskeerimine ja tagastamine (*asset recovery*<sup>16</sup> ehk varade tagasivõitmine) kuritegevusvastases võitluses võimas hoiatav vahend. See jätab kurjategijad ilma nende ebaseaduslikult hangitud varast, võttes võimaluse reinvesteerida kuritegevusesse, integreerida legaalsesse majandusse ja tugevdada organiseeritud kuritegevuse võrgustikke. ELi tõhusus varade arestimisel ja konfiskeerimisel on aga kesine, rohkem kui 98% kuritegelikul teel saadud tulust jääb arvestuste kohaselt kurjategijate kätte.<sup>17, 18, 19</sup> Suurem osa riike maailmas on kuritegeliku vara leidmisel ja varade tagasivõitmisel ebaefektiivsed<sup>20</sup>.

ELi riikidel on olnud raskuseid kuritegevuse pärssimise ja sellest saadava kasumi leidmise ning äravõtmisega. Koondandmestikud, mis sisaldavad ebatäpsust ja osa liikmesriikide esitatud andmeid, viitavad 2019. aastal kogu ELi vara arestimise mahuks 2,96 mld eurot ja konfiskeerimise ulatuseks 1 mld eurot. 24 ELi liikmesriigilt saadud teabe põhjal ulatus ELis arestitud varade väärtus aastatel 2020 ja 2021 keskmiselt vähemalt 4,1 mld euronit aastas. See on samas suur samm paremuse poole võrreldes 2016. aastal tehtud hinnanguga, mil ajavahemikul 2010–2014 konfiskeeritud vara väärtus oli keskmiselt 2,4 mld eurot aastas.<sup>21</sup>

---

<sup>14</sup> Siseministeerium, 2023. *Siseturvalisuse arengukava 2020–2030*, lk 29. <https://www.siseministeerium.ee/stak2030>.

<sup>15</sup> Europol, 2023. *European Financial and Economic Crime Threat Assessment 2023 – The Other Side of the Coin: An Analysis of Financial and Economic Crime*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, lk 4–7.

<https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/The%20Other%20Side%20of%20the%20Coin%20-%20Analysis%20of%20Financial%20and%20Economic%20Crime%20%28EN%29.pdf>.

<sup>16</sup> Mõiste *Asset Recovery* on rahvusvaheliselt kasutatav väljend, mis hõlmab illegaalselt saadud varade leidmist, jälgimist, arestimist või konfiskeerimist ning legaalsele omanikule tagastamist. Barrington, R., Dávid-Barrett, E., Phillips, R. D., & Garrod, G., 2024. *Dictionary of Corruption*. Agenda Publishing, lk 32–33. Avaramalt käsitledes saab varade tagasivõitmi jagada kolmeks etapiks: 1) varade jälgimine, tuvastamine ja asukoha määramine; 2) varade arestimine, külmutamine ja konfiskeerimine; 3) varade tagasinõudmine ja tagastamine nende seaduslikele omanikele või nimetatud kuriteo ohvritele. France, G. 2022. *Non-Conviction-Based-Forfeiture as an alternative tool for asset recovery*.

[https://knowledgehub.transparency.org/assets/uploads/helpdesk/Non-Conviction-Based-Forfeiture\\_2022.pdf](https://knowledgehub.transparency.org/assets/uploads/helpdesk/Non-Conviction-Based-Forfeiture_2022.pdf), lk 3.

<sup>17</sup> Europol, 2023, lk 18.

<sup>18</sup> Europol, 2021. *European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA) 2021*.

<https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/european-union-serious-andorganised-crime-threat-assessment-socta-2021>, lk 30.

<sup>19</sup> European Commission, 2023. *Confiscation and asset recovery: Ensuring that Crime does not pay*. [https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/confiscation-and-asset-recovery\\_en](https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/organised-crime-and-human-trafficking/confiscation-and-asset-recovery_en).

<sup>20</sup> FATF, 2024. *Annual Report 2022–2023*. <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/publications/FATF-Annual-Report-2022-2023.pdf.coredownload.pdf>, lk 9–10.

<sup>21</sup> Europol, 2023.

Seni kuni puuduvad usaldusväärsed andmed ELis raske ja organiseeritud kuritegevuse käigus saadud ebaseadusliku tulu kohta, tuleb olla ettevaatlik konfiskeeritud kriminaaltulu osakaalu hinnangutes. Üldine järeldus on siiski, et suurem osa ebaseaduslikust tulust jääb kuritegevusega seotud isikute kätte. Võttes arvesse organiseeritud kuritegevuse tulusid, jäid ELi üheksa kuritegeliku turu aastase kasumi viimased ligikaudsed hinnangud vahemikku 92–188 miljardit eurot.<sup>22</sup> Seega moodustaks arestitud kuritegelikud vahendid 4,4–2,2% ebaseaduslikest kogutuludest. Hinnangu ülempiirina toodud 188 miljardit eurot näib raske ja organiseeritud kuritegevuse tegeliku kasumi alahindamisena, kuna ainuüksi ühe suuremahulise ELi operatsiooni puhul ulatusid arestitud kuritegelikud vahendid 900 miljoni euroni<sup>23</sup>.

Kuritegevusele vastu astumiseks, selle tõkestamiseks ja tegevuse efektiivsust suurendavate mõjurite tõhustamiseks tuleb teadvustada hetkeolukorda, suutlikkust ning lahendust vajavaid probleemkohti. Osa kuritegevusest on oma elujõulisust ajas kasvatanud ja dünaamikaga riikide nõrkuseid ära kasutanud, luues õigus- ja justiitsüsteemidele senisest suuremaid raskusi. Kurjategija teab, et õiguskaitseasutused peavad varade kasutamise piiramiseks vara üles leidma, jõudma vara kaudu selle allikani ning lõpuks seostama vara ebaseadusliku tegevusega (või süüdistuse korral konkreetse kurjategijaga). Varalt allikani liikumine on ressursimahukas ja aeganõudev, sest iga samm viib tervikahelas järgmise päringuni.<sup>24</sup>

Keerukus, rahvusvahelisus ning uutest IT-võimalustest arusaamine on vaid killuke probleemistikust õigussüsteemis, millega tuleb kuritegevuse tõkestamisel tegeleda ja vajalikud eeldused luua. Keeruline on takistada seda, millest ei saada aru või mille avastamise võimalused puuduvad, kui ei osata probleemi näha või ei saada teadmatut olukorda uurida<sup>25</sup>.

Eestis on kuritegevuse varalise mõjutamise temaatika jõudnud tähelepanu vajaval ja efektiivistamist ootaval eesmärgil riiklikesse strateegilistesse poliitikakujundamise formaatidesse (joonis 1).

**Siseturvalisuse arengukavas** (STAK) 2020–2030<sup>26</sup> on Eesti riigi strateegiliste majandushuvide suurimate ohtudena loetletud korruptsiooni, rahapesu, küberrünnakuid, võõrriikide eriteenistuste tegevust, tööstusspionaaži ning julgeolekut ohustavaid investeeringuid. Arengukava meetme „Kindel sisejulgeolek“ eesmärk on kasvatada kriminaaltulu tuvastamise, arestimise ja konfiskeerimise võimekust, milleks on planeeritud nii asutustes tehtud analüüsi ja muudatusettepanekute elluviimine kui ka ülevaate koostamine varade arestimist ja konfiskeerimist võimaldavast regulatsioonist koos lahendusettepanekutega võimaluste parendamiseks. Selle meetme võimekusele lisab olulist tuge majanduskuritegevuse ja korruptsiooni vastu võitlemise võimestamine, millega soovitakse PPAs suurendada ELi finantshuve kahjustavate kuritegude ning erasektori korruptsiooni uurimise võimekust.

---

<sup>22</sup> RAND Europe, 2019. *Understanding the revenues earned on criminal markets and their reinvestment in the EU legal economy.* <https://www.rand.org/randeurope/research/projects/economic-valueof-illicit-markets-european-union.html>.

<sup>23</sup> Europol, 2023. *Dismantling encrypted criminal EncroChat communications leads to over 6 500 arrests and close to EUR 900 million seized.* Avaldatud 27.06.2023. <https://www.europol.europa.eu/mediapress/newsroom/news/dismantling-encrypted-criminal-encrochat-communications-leads-to-over-6-500-arrests-and-close-to-eur-900-million-seized>.

<sup>24</sup> Simser, J. 2023, lk 388.

<sup>25</sup> Sealsamas, lk 391.

<sup>26</sup> Siseministerium, 2023, lk 29.



**Valitsusliidu programmis** (VVTP) aastateks 2023–2027<sup>27</sup> on ühe eesmärgina analüüsi ja valgekraede kuritegevuse vastu võitlemise ja kuritegevusega saadud varade äravõtmise võimestamiseks nähtud ettepanekute tegemist.

Justiits- ja siseministri 2023. aastal kokku lepitud **kuritegevusvastased prioriteedid**<sup>28</sup> on 2005. aasta Laulasmaa deklaratsioonis märgituga võrreldes uuendatud ja päevakajalised. Edendamist vajavate valdkondade hulka kuuluvad suure kahjuga majanduskuritegude ja raske korruptsiooni vastane võitlus ning kriminaaltulu tuvastamine, arestimine ja konfiskeerimine.

**Joonis 1.** Riigi strateegilised kokkulepped arendamist vajavates kuritegevusvastastes tegevustes



Kuritegevuse varalise mõjutamise efektiivsusele suunatud raport aitab Vabariigi Valitsusel langetada otsuse jätkusuutliku programmi elluviimiseks. Strateegiliselt olulise valdkonna arendamiseks kutsus Siseministerium 2022. aasta detsembris kokku ekspertidest koosneva töörühma.

Raportis on kirjeldatud töörühma koondatud ettepanekuid, mis toetavad kuritegevuse varalise mõjutamise terviklahendust ja ettevõtmisi, et minimeerida kuritegevuse tasuvust.

Raporti alguses on toodud esile ettepanekud, misjärel on peatükkides antud lühiülevaade töörühma tegevustest, finants- ja majanduskuritegevusest ning rahvusvahelistest konventsioonidest. Seejärel on esitletud peatükkidesse jagatud teemasid koos puuduste käsitlemise ja lahendusettepanekutega. Peatükid

<sup>27</sup> Vabariigi Valitsus, 2023. Valitsusliidu programm aastateks 2023–2027, punkt 1.2.9. <https://valitsus.ee/valitsuse-eesmargid-ja-tegevused/valitsemise-alused/koalitsioonilepe>.

<sup>28</sup> Justiitsministerium, 2023. Õiguskaitse prioriteedid. <https://www.just.ee/kuritegevus-ja-selle-ennetus/oiguskaitse-prioriteedid>.

on jagatud järgmiste teemade kaupa: statistika, seaduste ja regulatsioonide täiendamine, varade haldamise tõhustamine, uuringute ja analüüside tegemine, jätkusuutliku koolitussüsteemi loomine, muud ettepanekud, mis hõlmavad menetlusvõimet, koostööd jms, ning ressursivajadused. Raporti lõpposas on esitatud lisadena automatiseerimist vajava statistika andmestiku loetelu ja võimalik formaat konfiskeeritud vara fondi loomiseks.

# 1. Töörühma kaasatud asutused

---

Töörühma tegemistes on osalenud (tähestikjärjestuses):

- Harju Maakohus
- Justiitsministeerium
- Kaitsepolitseiamet
- Keskkonnaamet
- Kliimaministeerium
- Maksu- ja Tolliamet
- Politsei- ja Piirivalveamet
- Prokuratuur
- Rahandusministeerium
- Rahapesu Andmebüroo
- Sisekaitseakadeemia
- Siseministeerium

## 2. Töörühma tegevuse ülesehitus ja kohtumised

---

Strateegiliselt olulise valdkonna arendamiseks kutsus Siseministeerium 2022. aasta detsembris kokku ekspertidest koosneva töörühma. Esimest korda kohtuti jaanuaris.

Töörühma eesmärgid olid võimalikult laiaulatuslikud ja piiritlemata käsitlusega:

1. koondada ja esitada ettepanekud, mis aitaksid uurimisasutusi, prokuratuuri ning kohut senisest efektiivsemalt võidelda finantskuritegevusega, leida üles kriminaaltulu, seda arestida ja konfiskeerida;
2. selgitada välja seotud osaliste parim teadmine kuritegevuse problemaatikast, asutuse võimekusest kuritegevust mõjutada, süüteomenetluse kitsaskohtadest ning kuritegevusest saadava tulu ülesleidmisest, arestimisest, hoiustamisest, haldamisest, realiseerimisest ja hävitamisest.

Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise valitsuskomisjon võttis 7. veebruaril 2023. aastal toimunud istungil töörühma tegevuskavatsuse teadmiseks ja otsustas toetada seotud asutuste esindatuse tagamist töörühma kohtumistel ning asutusesiseste analüüside tegemisel, vahendite taotlemisel ja ettepanekute esitamisel tähtjaks.

Ajavahemikul 2023–2024 on töörühm kohtunud:

1. füüsiliselt viiel korral – 26.01.2023, 10.04.2023, 30.08.2023, 31.10.2023, 21.02.2024;
2. veebi vahendusel viiel korral – 18.09.2023, 22.09.2023, 25.09.2023, 27.09.2023, 29.09.2023.

2023. aasta augustiks esitasid uurimisasutused ja prokuratuur asutusesisesed analüüsid koos olukorda parendada võivate muudatusettepanekutega Siseministeeriumile.

Septembris toimunud töörühma kohtumistel pöörati fookustatud tähelepanu ettepanekutele ja põhjendustele, mis koondati järgmisteks teemadeks:

1. varade haldamise kesküksus;
2. seadused ja regulatsioonid (süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimine, KrMS, KarS);
3. muud koondatud ettepanekud (varade haldamine, konfiskeerimine, teadlikkus, menetlus, arest, praktika);
4. tööriistad;
5. statistika (vara, kuvamine, programm);
6. uuringud ja analüüsid;
7. ressursid (varade haldamine, kriminaaltulu, arest, konfiskeerimine).

Esimesel poolaastal toimusid Eesti esindajatega õppevisiidid Euroopa Prokuratuuri<sup>29</sup> ja Suurbritanniasse<sup>30</sup>. Esimesel visiidil tutvustati ELi keskasutuse võimalusi ja võimekust ELi finantshuvide kaitse eest seismisel

---

<sup>29</sup> Ombler, M., 2023. *EPPO tutvumisvisiidi lühikokkuvõte*. 30.01–01.02.2023. Siseministeerium.

<sup>30</sup> Ombler, M., 2023. *Suurbritannia õppevisiidi aruanne*. Eesti delegatsiooni õppevisiit Suurbritanniasse 17.–21.04.2023. Siseministeerium.

ning teise visiidi ajal jagati kogemust finantskuritegevuse vastu võitlemise, varade konfiskeerimise ning süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimise suutlikkusest. 2023. aasta kevadel korraldati Eestis väliskesperi S. Cassella koolitus rahapesust ja kriminaaltulu arestimise võimalustest<sup>31</sup>. Teisel poolaastal tehti visiit Lätti<sup>32</sup>, et tutvuda valdkonnaga puutumuses olevate institutsioonide tegemiste ja võimalustega vara süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimisel. Detsembris peeti konverents, kus tutvustatud materjalid ja rahvusvaheline praktika täiendasid teadmisi töörühmas arutletavatest temadest<sup>33</sup>.

Siseministeerium koondas asutustelt saadud ettepanekud, varem teadaolevad probleemkohad ja vajadused, välisriikide ekspertidelt ja rahvusvahelistelt kohtumistelt kogutud teadmise ning koostas struktureeritud raporti. Raportis on viidatud töörühma tegevusega seotud õppevisiitide ja teadlikkust suurendavate kohtumiste ülevaadetele, mis on edastatud töörühma liikmetele, kuid ei ole lisatud raporti juurde ennekõike andmemahu koormamise vältimiseks.

Töörühma liikmed andsid raportile tagasisidet 2024. aasta alguses. Raportis tehti viimased sisulised muudatused 2024. aasta juunis. Eelduslikult saavad asjaomased ministeeriumid ajavahemikul 2024–2026 esitada lisavajaduste taotlused, koostada väljatöötamiskavatsuse vajalikeks seadusemuudatusteks ning viia ellu muudatused asutuste juhistes ja tegevuskavades. Joonisel 2 on toodud kuritegevuse varalise mõjutamise võimendamiseks planeeritud olulisemad tegevused.

---

<sup>31</sup> Cassella, S., 2023. *Report to the Financial Intelligence Unit of Estonia concerning the need for improvements to the money laundering and asset confiscation laws With recommendations for structural and legislative changes, including the enactment of non-conviction-based confiscation statutes.*

<sup>32</sup> Ombler, M., 2023. *Läti visiidi aruanne. Eesti delegatsiooni visiit Riiga 03.08.2023.* Siseministeerium.

<sup>33</sup> Ombler, M. & Tibar, I., 2023. *09.–15.12.2023 Atlantasi toimunud korrupsioonivastase sümposiumi ja konverentsi ülevaade.* Siseministeerium.

Joonis 2. Kuritegevuse varalise mõjutamisega seotud olulisemate tegevuste ajajoon.

2022	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Kriminaaltulu ulatuse analüüs</li> </ul>
2022-2023	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Arutelud:             <ol style="list-style-type: none"> <li>1) JuM, RaM, SiM, KliM;</li> <li>2) PPA, KAPO, MTA, KeA, SKA, RAB, Prokuratuur, Kohus</li> </ol> </li> </ul>
2023	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Asutuste sisemised analüüsid: PPA, RAB, KAPO, MTA, Prokuratuur, KeA</li> <li>• SKA, MTA, RABi, SiMi analüüsid varimajandusest, maksuaugust, rahapesust, kriminaaltulust</li> <li>• Rahapesu ja NCB koolitus (S. Cassella)</li> <li>• Õppevisiit EPPO-sse: SiM, JuM, PPA, MTA, Prokuratuur, KAPO</li> <li>• Õppevisiit UK-sse: SiM, JuM, PPA, KAPO, MTA, Prokuratuur</li> <li>• Õppevisiit Lähti: SiM, JuM, PPA, Prokuratuur</li> <li>• COSP10 sümposium: SiM, Prokuratuur</li> </ul>
2023-2024	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Raport, mis hõlmab:             <ol style="list-style-type: none"> <li>1) seni tehtut ja teadasaadut;</li> <li>2) ettepanekuid</li> </ol> </li> </ul>
2025-2026	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Lisavajaduste taotlus RE-st võimekuse tõstmiseks</li> <li>• VTK /eelnoõu KrMSi jt seaduste täiendamiseks</li> </ul>
2024-2026	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Ettepanekute elluviimine</li> </ul>

### 3. Finants- ja organiseeritud kuritegevuse ohu lühiülevaade

Maailmas on üha enam tähelepanu saanud tegevused kuritegevuse vähendamiseks ja vajadus võimestada kuritegevuse tõkestamise ning ennetamise valdkondi. Ebaseaduslikust tegevusest pärit ja riigipiire ületavaid rahavoogusid on peetud üheks pikaajalise säästva arengu takistuseks<sup>34</sup>, sest need suunavad ressursid riigituludest ja investeringutest eemale, soodustavad karistamatust ning õõnestavad kriminaalõigussüsteeme tervikuna. Ebaseaduslike rahavoogude kahjuliku mõjuga tegelemine on jõudnud üheks ÜRO tegevuskava eesmärgiks „vähendada märkimisväärselt ebaseaduslikke rahavoogusid, tugevdada varastatud varade tagasinõudmist ja tagastamist ning võidelda organiseeritud kuritegevuse kõigi vormidega“.<sup>35</sup>

Organiseeritud kuritegevus võib riigiti erineda oma tunnuste, eesmärkide ja riigipiire ületava ulatuse poolest, mistõttu varieerub illegaalsete rahavoogude hulk ja iseloom. Sääraste rahavoogudega võitlemine on väga oluline ohtlike kuritegusid toime panevate organiseeritud kuritegelike võrgustike häirimiseks, vastutusele võtmiseks ja nende hävitamiseks.<sup>36</sup>

Raske ja organiseeritud kuritegevus on jätkuvaks ohuks ELi siseturvalisusele, mis otsib pidevas muutumises uusi lahendusi ja kriiside kuritarvitamise võimalusi. Haavatavuste kuritegelik ärakasutamine genereerib illegaalset tulu, mille peitmiseks kasutatakse erinevaid mooduseid.<sup>37</sup>

ELi finantsvahendeid on väärkasutatud 90% suuremal määral<sup>38</sup>, kui seni on arvatud, küündides ainuüksi toimepandud menetlustega 19,2 mld euroni<sup>39</sup>.

ÜRO küsitlusest 2023. aastal ilmnes, et korrupsioon on enim seotud rahapesu ja narkokaubandusega, mistõttu on korruptiivset tegevust peetud kuritegevuse võimaldajaks<sup>40</sup>. Euroopa Parlament on tõdenud korrupsiooni jätkuvat probleemi ning tähtsustanud selle vastu astumiseks vajalike tegevuste olulisust<sup>41</sup>, mis võiks edu korral kaasa tuua aastas 58,5 mld eurot majanduslikku kasu<sup>42</sup>.

---

<sup>34</sup> UNODC, 2023. *Study on Illicit Financial Flows: Associated with smuggling of migrants and trafficking in persons from GLO.ACT partner countries to Europe*, lk 5. [https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/IFF/GLOACT\\_Study\\_on\\_Illicit\\_Financial\\_Flows.pdf](https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/IFF/GLOACT_Study_on_Illicit_Financial_Flows.pdf).

<sup>35</sup> UN, 2023. *Sustainable Development Goals*, eesmärk 16.4. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/>.

<sup>36</sup> UNODC, 2023, lk 5.

<sup>37</sup> Europol, 2023, lk 5–6.

<sup>38</sup> EPPO, 2023. *Letter to Ms Ilze Juhansone, EPPO letter to EC 10.07.2023*, EPPO/LCK/2023/331. <https://www.documentcloud.org/documents/24079369-letter-from-eppo-to-european-commission?responsive=1&title=1>.

<sup>39</sup> EPPO, 2024. *EPPO Annual Report 2023*. [https://www.eppo.europa.eu/sites/default/files/2024-02/EPPO\\_Annual\\_Report\\_2023.pdf](https://www.eppo.europa.eu/sites/default/files/2024-02/EPPO_Annual_Report_2023.pdf), lk 4.

<sup>40</sup> UN, 2023. *Links between corruption and other forms of crime, including during times of emergencies and crisis response and recovery. Conference of the States Parties to the United Nations Convention against Corruption*, CAC/COSP/2023/18. <https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/COSP/session10/CAC-COSP-2023-18/2319275E.pdf>.

<sup>41</sup> Bakowski, P., 2023. *Combating corruption in the European Union*. EPRS/European Parliamentary Research Service, PE 739.241, December 2023. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/739241/EPRS\\_BRI\(2022\)739241\\_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/739241/EPRS_BRI(2022)739241_EN.pdf).

<sup>42</sup> Fernandes, M. & Jančová, L., 2023. *Stepping up the EU's efforts to tackle corruption – Cost of non-Europe Report*. EPRS, European Parliament, January 2023. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/739241/EPRS\\_BRI\(2022\)739241\\_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/739241/EPRS_BRI(2022)739241_EN.pdf), lk I-III.

Terrorismi, rahvusvahelise kuritegevuse ja korrupsiooni keskus esitles 2023. aastal hinnangut illegaalse kaubanduse ja kuritegelike turgude mahtudest, kuvades kuritegevuse haaret maailmas kestva murena.<sup>43</sup> Arvulised näitajad on toodud tabelis 1.

**Tabel 1.** Ülemaailmse ebaseadusliku kaubanduse hinnangulised väärtused<sup>44</sup>

Kuritegevus	Väärtus dollarites (mld)	Väärtus eurodes (mld)
Rahapesu	2600	2393
Narkokaubandus	750–1000	690–920
Võltskaubandus ja piraatlus	500–1000	460–920
Keskkonnakuritegevus	91–258	84–237
Inimkaubandus	Kuni 150	Kuni 138
Illegaalne tubakaäri	40–50	37–46
Illegaalne kaevandus	12–48	11–44

Rahvusvahelise kuritegevuse arengut peegeldav hetkeseis ei erine üldistatult Eestis toimuvast. Kuritegevusvastases võitluses tuleb silmas pidada, et Euroopa äärealal on riik mõjutatud nii halbade kui ka headest mõjuritest. Avalikustatud juhtumid kõnelevad enda eest: Eestisse jõuab rohkem narkootiliste ainete suuri koguseid, on suuremas mahus pettust, finantssektori väärkasutamist ja maksude tasumisest kõrvalehiilimist<sup>45</sup>. Analüüs viitab võimalusele, et kriminaaltulu ulatus võis 2020. aastal küündida maailmas 1,1–5 trln euroni, ELis 105–1063 mld euroni ja Eestis 119–798 mln euroni (keskmise väärtusega 458 mln eurot).<sup>46</sup> Hinnanguline arvestus on koondatud kümne kuriteoliigi käibe, rahapesu ja kriminaaltulu ulatuse kohta tabelis 2.

<sup>43</sup> TRACCC, 2023. *Internationalizing the Fight Against Hubs of Illicit Trade & Criminalized Markets*. Hubs of Illicit Trade (HIT) Project, White Paper, TRACCC, May 2023. [Võrgumaterjal]. <https://traccc.gmu.edu/wp-content/uploads/2023/05/Hubs-of-Illicit-Trade-White-Paper-Final-19052023.pdf>.

<sup>44</sup> Sealsamas; Omblar, M., 2023. Kriminaaltulu. Kui suur ja kas leiame üles?

<sup>45</sup> UNODC, 2023; Maksu- ja Tolliamet, 2022. *MTA töötajad pidasid kinni viimaste aastate rekordkoguse kokaiini*. 25. aprill. <https://www.emta.ee/uudised/mta-tootajad-pidasid-kinni-viimaste-aastate-rekordkoguse-kokaiini>; Postimees, 2023. *Maksu- ja tolliamet avastas Muuga sadamas suure koguse kokaiini*. 10.11.2023. <https://www.postimees.ee/7894566/maksu-ja-tolliamet-avastas-muuga-sadamas-suure-koguse-kokaiini>; Alas, B.-M., 2022. *Müstiline krüpto: nelja Eesti meest kahtlustatakse 8 miljoni euro väljapetmises*. Postimees, 19.10.2022. <https://www.postimees.ee/7629710/mustiline-krypto-nelja-eesti-meest-kahtlustatakse-8-miljoni-euro-valjapetmises>; Politsei- ja Piirivalveamet, 2022. *Keskriminaalpolitsei ja FBI pidasid kinni \$575-miljoni krüptokelmuses ja rahapesus kahtlustatavad ettevõtjad*. 22.11.2022. <https://www.politsei.ee/et/uudised/keskriminaalpolitsei-ja-fbi-pidasid-kinni-575-miljoni-krueptokelmuses-ja-rahapesus-kahtlustatavad-ettevotjad-10901>; Justiitsministeerium, 2024. *Kuritegevus Eestis 2023*. <https://www.just.ee/kuritegevus2023/>; Tax Justice Network, 2023. *The State of Tax Justice 2023*. <https://taxjustice.net/wp-content/uploads/2023/08/State-of-Tax-Justice-2023-Tax-Justice-Network-English.pdf>.

<sup>46</sup> Omblar, M., 2022. *Kriminaaltulu võimalik ulatus Eestis. Analüüs*. Siseministeerium, lk 96. <https://siseministeerium.ee/ministeerium-ja-kontaktid/ministeerium-ja-minister/uuringud-ja-analuusid#sisejulgeoleku-tagam>.



**Tabel 2.** Illegaalse turu ja raske ja organiseeritud kuritegevuse käibe hinnang ning võrdlus kriminaaltulu ja rahapesu hinnangulise suurusega<sup>47</sup>

Illegaalne turg, raske ja organiseeritud kuritegevuse käive ning tulu	Maailm (mld eurot)	EL (mld eurot)	Eesti (mln eurot)	Eesti keskmine (mln eurot)
Narkokaubandus	374–573	30	30–52	41
Relvakaubandus	0,88–8,8	0,27–0,75	1,5–3,9	2,7
Inimkaubandus	132–140	4,4–41,2	0,14	0,14
Võltsitud kaubad ja piraatkaubandus	400–1600	85–121	49–181	115
Varavastased kuriteod	88–237	3,2–5,9	4–9	6,5
Keskkonnakuriteod	88–247	3,7	36	36
Maksupettus	378–426	103–169	52–155	103,5
Kelmus ja korruptsioon	660–1600	186–372	110–236	173
Küberkuritegevus	400–600	67–107	13–64	38,5
<b>Kokku käive</b>	<b>2513–5432</b>	<b>483–851</b>	<b>296–737</b>	<b>516</b>
<b>Eraldi leitud väärtused</b>				
Kriminaaltulu	1100–5000	105–1063	119–798	458
Rahapesu	700–6700	203–807	119–836	477

Eestis toime pandud kuritegevust mõjutab varimajanduse tase ja maksukultuur. Varimajanduse osakaaluks on Eestis 2023. aastal hinnatud 18% SKPst<sup>48</sup>, mis võrdub üle 6,5 mld euroga<sup>49</sup>. Eestis ümbrikupalkade maksimisest tingitud maksukahju ulatus 2023. aastal 99,8 mln euronit<sup>50</sup>, salasigarettide ja -alkoholi kasutamisest tekkiv maksukaotus moodustas 2021. aastal kokku 10,8 mln eurot<sup>51</sup>. Eestiga seostatud maksuparadiisi suunatud varadest tasumata jäänud maksutulu suuruseks on hinnatud 97 mln eurot<sup>52</sup>.

2023. aasta novembris esitletud Euroopa Komisjoni hinnangu kohaselt moodustas pettustest, kõrvalehiilimistest, pankrottidest, valearvestustest, finantsraskustest ja muust seesugusest tegevusest

<sup>47</sup> Sealsamas.

<sup>48</sup> Sauka, A. & Putniņš, T. J., 2023. *Shadow Economy Index for the Baltic Countries*. <https://www.sseriga.edu/shadow-economy-index-baltic-countries#:~:text=On%2030%20May%202023%2C%20the.of%20only%200.1%20percentage%20points>.

<sup>49</sup> IMF, 2023. *World Economic Outlook Database*. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/April/weo-report?c=939,172,941,946,&s=NGDPLPGGR,&sy=2022&ey=2022&ssm=0&scsm=1&scs=0&ssd=1&ssc=0&sic=0&sort=country&ds=&br=1>. 2022. aasta Eesti SKP suurus oli 36 161 mln eurot.

<sup>50</sup> Maksu- ja Tolliamet, 2023. *Ümbrikupalga saajate osakaal püsib madal*. <https://www.emta.ee/uudised/umbrikupalga-saajate-osakaal-pusib-madal-0>.

<sup>51</sup> Maksu- ja Tolliamet, 2022. *Varimajanduse levik: ümbrikupalkade maksmine, illegaalsete sigarettide ja alkoholi tarbimine Eesti elanikkonnas 2021. aastal*. [https://www.emta.ee/ari klient/amet-uudised-ja-kontakt/uudised-pressiinfo-statistika/pressimaterjalid?view\\_instance=1&current\\_page=1](https://www.emta.ee/ari klient/amet-uudised-ja-kontakt/uudised-pressiinfo-statistika/pressimaterjalid?view_instance=1&current_page=1).

<sup>52</sup> Tax Justice Network, 2023, lk 73.

tingitud käibemaksu puudujääk Eestis 2020. aastal 129 mln eurot ehk 5% kogutavast käibemaksust ning 2021. aastal 40 mln eurot ehk 1,4% käibemaksust<sup>53</sup>.

Ajavahemikul 2005–2015 Eestis toimunud kaubanduspõhise rahapesu ulatuse suuruseks on arvatud hinnanguliselt 2,1–4,7 mld dollarit ehk 7,5–16,6% kogu kaubanduse mahust<sup>54</sup>.

Eestiga seostatavate virtuaalvääringute tehingute käibeks on hinnatud ajavahemikul 2021–2022 (ühe aasta vältel) enam kui 10 mld dollarit, mis on rohkem kui Läti ja Leeduga seotud tehingute käive<sup>55</sup>. Kui arvestada, et 2022. aastal võis illegaalsete tehingute osakaal olla 0,24%<sup>56</sup>, siis võis Eestiga seonduvalt kahtlaste tehingute maht olla enam kui 24 mln dollarit.

Mainitu on vaid põgus pilguheit muutuvale olukorrale, mille suhtes ei saa valvsust kaotada, ning ainuüksi võimalikud puudujäägid seadustes, ebatõhusate vahendite või meetmete kasutus uurimisasutustes, nõrkused asutuste ja riikide koostöös võivad kuritegevusvastase võitluse tõhusust vähendada määrani, mis muutub ohuks ausale majanduskeskkonnale ning sealt juba edasi riiklikule julgeolekule.

---

<sup>53</sup> Poniatowski, G., Bonch-Osmolovskiy, M., Śmietanka, A., Sojka, A., 2023. *VAT gap in the EU – Report 2023*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, lk 189. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/84ba1bdf-7230-11ee-9220-01aa75ed71a1/language-en>.

<sup>54</sup> Saenz, M. & Lewer, J. J., 2022. *Estimates of Trade Based Money Laundering within the European Union*. Applied Economics, DOI: 10.1080/00036846.2022.2141444, lk 9.

<sup>55</sup> Chainalysis, 2022. *The 2022 Geography of Cryptocurrency Report: Everything you need to know about crypto adoption around the globe*. <https://go.chainalysis.com/rs/503-FAP-074/images/2022-Geography-of-Cryptocurrency.pdf>, lk 29–33.

<sup>56</sup> Chainalysis, 2023. *The 2023 Crypto Crime Report: Everything you need to know about cryptocurrency-based crime*. [https://go.chainalysis.com/rs/503-FAP-074/images/Crypto\\_Crime\\_Report\\_2023.pdf?mkt\\_tok=NTAzLUZBUC0wNzQAAAGJ-VC6lFv2psBVvUqONkaumlM7EDA00q-H2FeYNzi44rjzMy1qcvC768Llz4Se20fnpn83Ftf4JAodfvV33eOr2MLJughX9EiiwexUpU3TvyzKG4](https://go.chainalysis.com/rs/503-FAP-074/images/Crypto_Crime_Report_2023.pdf?mkt_tok=NTAzLUZBUC0wNzQAAAGJ-VC6lFv2psBVvUqONkaumlM7EDA00q-H2FeYNzi44rjzMy1qcvC768Llz4Se20fnpn83Ftf4JAodfvV33eOr2MLJughX9EiiwexUpU3TvyzKG4), lk 7.

## 4. Kuritegevuse varalise mõjutamise suutlikkuse lühiülevaade

Rahvusvaheline rahapesuvastane töörihm on 2023. aastal täiendanud senist 40. soovitus ja arvanud, et riikidel peavad olema<sup>57</sup>:

1. seadusandlikud meetmed, mis võimaldavad **vara konfiskeerida ilma süüdimõistva kohtuotsuseta** rahapesu, selle eelkuritegude või terrorismi rahastamisega seotud juhtumites;
2. toimivad meetmed rahvusvahelises koostöös süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimise juhtumites kiireks reageerimiseks ja piiravate meetmete võtmiseks;
3. tõhusad mehhanismid arestitud või konfiskeeritud vara haldamiseks, säilitamiseks ja vajaduse korral hävitamiseks. Vara väärtuse säilitamine peaks vajaduse korral hõlmama vara konfiskeerimisele eelnevat müüki.

Lisaks peaksid riigid:

1. kaaluma varade tagasivõitmise fondi loomist, kuhu deponeeritakse kogu konfiskeeritud vara või osa sellest õiguskaitse, tervishoiu, hariduse või muudel asjakohastel eesmärkidel;
2. tagama, et neil on meetmed, mis võimaldavad jõustada konfiskeerimisotsust ja realiseerida konfiskeerimisotsuse objektiks olevat vara.

2023. aastal algatatud ja 22. mail 2024. aastal jõustunud direktiiv kriminaaltulu tuvastamisest ja konfiskeerimisest<sup>58</sup> kehtestab ELi riikidele miinimumnõudeid, et:

1. **vara saab konfiskeerida ilma süüdimõistva kohtuotsuseta**, näiteks kahtlustatava või süüdistatava surma, haigestumise, kõrvalehoidumise ning alla 15 aasta kuriteo aegumistähtaja korral;
2. varade tõhusa haldamise tagamiseks hakatakse nõudma **ELi riikidelt varahaldusüksuse loomist**. Seda on vaja vara väärtuse säilitamiseks kogu kriminaalmenetluse vältel;
3. koostöö tugevdamiseks ja tõhusa varade tagasivõitmise süsteemi saavutamiseks nõutakse ELi riikidelt **varade tagasivõitmise riiklike strateegiate väljatöötamist**, sealhulgas meetmeid, mis tagavad kõigi osaliste koostöö ja piisavate ressursside olemasolu;
4. riikidel tuleb **luua registrid**, mis sisaldavad teavet arestitud ja konfiskeeritud varade kohta, ning koguma statistikat, et mõõta kriminaaltuluga võitlemisel tehtud edusamme.

Baseli Instituut<sup>59</sup> möönis 2023. aastal, et riigid on varasemaga võrreldes kriminaaltulu jälitamisel ja arestimisel riigisisest arenenud, kuid kuritegevuse mõjutamisel paremate tulemuste saavutamiseks tuleks riikidel:

---

<sup>57</sup> FATF, 2023, lk 41–42.

<sup>58</sup> *Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/1260*, 24. aprill 2024, mis käsitleb kriminaaltulu tuvastamist ja konfiskeerimist. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?qid=1714740533958&uri=CELEX%3A32024L1260>.

<sup>59</sup> Basel Institute on Governance, 2023. *Basel AML Index 2023: 12th Public Edition. Ranking money laundering and terrorist financing risks around the world*.

[https://index.baselgovernance.org/api/uploads/Basel\\_AML\\_Index\\_2023\\_12th\\_Edition\\_879b07b7b2.pdf](https://index.baselgovernance.org/api/uploads/Basel_AML_Index_2023_12th_Edition_879b07b7b2.pdf), lk 22, 26.

1. seada konfiskeerimine prioriteetseks poliitikaeesmärgiks;
2. viia konfiskeerimisjõupingutused vastavusse riiklike riskihinnangute ning rahapesu ja terrorismi rahastamise poliitika ja prioriteetidega;
3. tagada asjaomastele asutustele piisavad ressursid;
4. võtta tõhusad meetmed arestitud ja konfiskeeritud vara väärtuse säilitamiseks ning haldamiseks;
5. suurendada asjaomaste asutuste suutlikkust tuvastada ja jälitada kuritegelikku vara.

Euroopa Nõukogu rahapesu ja terrorismi rahastamise vastase võitlusega tegeleva ekspertkomitee<sup>60</sup> hinnangul on maailmas kuritegevusvastase meetmena käibe vahendite konfiskeerimine võrreldes kriminaaltulu ulatuse hinnangutega üsna haruldane ning Eesti peab oluliselt suurendama oma jõupingutusi, et kriminaaltulu arestida, konfiskeerida ja tagasi nõuda.

Eestis on uurimisasutused edasiste menetlusotsuste tegemiseks prokuratuurile edastatud kriminaalasjades arestinud kuritegelikku vara ja tsiviilhagide tagamise vara 2017. aastal 9,01 mln euro, 2018. aastal 10,08 mln euro, 2019. aastal 12,29 mln euro ja 2020. aastal 10,74 mln euro väärtuses ehk keskmiselt 10,5 mln eurot. Eestis on ajavahemikul 2018–2022 arestitud vara kokku 58 mln euro väärtuses ning konfiskeeritud kokku ligikaudu 12 mln euro väärtuses.<sup>61</sup>

Eestis konfiskeeriti kriminaalmenetlustes arestitud vara 2013. aastal 3,09 mln euro, 2014. aastal 2,45 mln euro ja 2015. aastal 22,32 mln euro väärtuses (ühes menetluses konfiskeeriti 18,7 mln eurot)<sup>62</sup>. Justiitsministeeriumi<sup>63</sup> andmetel on aastail 2017–2020 kriminaaltulu konfiskeeritud samas mahus ehk keskmiselt 2,96 mln eurot aastas: 2017. aastal 3,5 mln eurot, 2018. aastal 2,2 mln eurot, 2019. aastal 3,96 mln eurot, 2020. aastal 2,2 mln eurot<sup>64</sup>.

---

<sup>60</sup> MONEYVAL, 2023. 1469th meeting, 14 June 2023. 10.2 Committee of Experts on the Evaluation of Anti-money Laundering Measures and the Financing of Terrorism (MONEYVAL) (23.05.2023). <https://rm.coe.int/native/1680ab55e2>.

<sup>61</sup> Omblér, M., 2023. Kriminaaltulu. Kui suur ja kas leiame üles?

<sup>62</sup> Lindsalu, P., 2016. Konfiskeerimiste ülevaade 2015. *Kriminaalpoliitika analüüs 9/2016*. Justiitsministeerium. [https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumentid/konfiskeerimiste\\_ulevaade\\_2015.pdf](https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumentid/konfiskeerimiste_ulevaade_2015.pdf), lk 1–3.

<sup>63</sup> Justiitsministeerium, 2021. *Kriminaaltulu tuvastamine ja konfiskeerimine. Kuritegevus Eestis 2020*. <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2020/prioriteetid>.

<sup>64</sup> European Commission, 2021. *Mapping the risk of serious and organised crime infiltrating legitimate businesses. Final Report*. <https://op.europa.eu/et/publication-detail/-/publication/ab3534a2-87a0-11eb-ac4c-01aa75ed71a1/language-en#>, lk 80–81.

Tabel 3. Aastatel 2017–2022 kriminaalasjad, milles vara on konfiskeeritud ja kahju hüvitatud<sup>65</sup>

Aasta	Lõplikud menetlusotsused	Kriminaalasjad, kus mõjutati varaliselt	Konfiskeeritud kriminaaltulu <sup>66</sup>	Vabatahtlikult hüvitatud kahju	Muud tagatud nõuded (tsiviilhagi, avalikõiguslik nõue)
2017	10 231	180	3 507 388	2 148 490	490 778
2018	10 114	174	2 211 061	462 172	549 866
2019	9 985	334	3 962 163	462 172	2 895 973
2020	9 378	249	2 236 503	1 110 119	2 329 433
2021	8 758	190	1 365 619	2 946 916	1 427 666
2022	7 596	208	2 387 563	365 861	311 443
<b>Kokku</b>	<b>56 062</b>	<b>1 335</b>	<b>15 670 297</b>	<b>7 495 730</b>	<b>8 005 159</b>
<b>Keskmine</b>	9 344	223	2 611 716	1 249 288	1 334 193
<b>Mediaan</b>	9 682	199	2 312 033	786 146	988 766

Keskkriminaalpolitseis on 2012. aastal alustanud kriminaaltulu tuvastamise büroo (KKTB) saanud üheksa aasta jooksul kokku 198 kriminaalasjas uurimisasutustel aidata tuvastada varasid, mis on viinud varade arestimiseni kokku 49,5 miljoni euro väärtuses<sup>67</sup>.

Tabelisse 4 kantud väärtustest riiklikust statistikast arestitud vara, konfiskeeritud vara ja KTTB osalusest kajastavad kõigi uurimisasutuste menetlusi.

<sup>65</sup> Andmed Prokuratuuri tehtud analüüsist, 2023.

<sup>66</sup> Arvestatud on selliseid konfiskeerimisi, mille puhul vara oli realselt olemas või nõue tagatud. Ei sisalda laekumata asenduskonfiskeerimisi.

<sup>67</sup> MONEYVAL, 2022. *Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures. Estonia. Fifth Round Mutual Evaluation Report*, December 2022, lk 102. <https://rm.coe.int/moneyval-2022-11-mer-estonia/1680a9dd96>. Andmetele on lisatud PPA andmed 2022. ja 2023. aasta kohta.

**Tabel 4.** Vara arestimise ja konfiskeerimise statistika ajavahemikul 2016–2023 koos KTTB panusega varade leidmisse<sup>68, 69, 70</sup>

Eesti	Arest (€)	Konfiskeerimine (€)	KTTB osalus (€)	KTTB osalus arestitud varast	KTTB osalusel asjade arv
2016	10 003 609	4 076 473	8 948 931	89%	42
2017	9 013 823	3 507 388	6 724 248	75%	39
2018	10 084 929	2 211 061	12 746 708*	126%*	11
2019	12 293 513	3 962 163	2 169 974	18%	17
2020	10 747 079	2 241 502	1 880 666	17%	31
2021	6 992 232	1 365 619	2 023 054	29%	23
2022	18 375 171	2 387 563	11 563 690	63%	7
2023	24 501 709	2 431 403	582 751	2%	4
<b>Kokku</b>	<b>102 012 065</b>	<b>22 183 172</b>	<b>46 640 022</b>		<b>174</b>
<b>Keskmine</b>	<b>11 728 718</b>	<b>2 772 897</b>	<b>5 830 003</b>	<b>52%</b>	<b>22</b>
<b>Mediaan</b>	<b>10 416 004</b>	<b>2 409 483</b>	<b>4 447 111</b>	<b>46%</b>	<b>20</b>

Selgitus: \* 2018. aasta KTTB andmed hõlmavad ilmselt andmeid aasta jooksul arestitud vara kohta, millest osa saadeti prokuratuuri ja osa jäi uurimisasutustel veel menetlusse.

MTA poolt ajavahemikul 2015–2022 prokuratuuri menetlusotsuste langetamiseks saadetud kriminaalmenetlustes arestiti vara keskmiselt 2,7 miljoni euro väärtuses aastas<sup>71</sup>

<sup>68</sup> Lindsalu, P., 2016.

<sup>69</sup> MONEYVAL, 2022.

<sup>70</sup> Omblor, M., 2023. Kriminaaltulu. Kui suur ja kas leiame üles?; Lisaks on PPA andmed 2023. aasta kohta.

<sup>71</sup> MTA, 2023. MTA edastatud analüüs kuritegevuse varalisest mõjutamisest MTAs.

**Tabel 5.** MTA menetletud ning prokuratuuri saadetud kriminaalasjades tuvastatud ja ära hoitud kahju ning arestitud vara

Aasta	Ära hoitud kahju (€)	Tuvastatud kahju (€)	Arestitud vara kokku (€)	Arestitud vara konfiskeerimise tagamiseks (€)	Arestitud vara AVÕNi <sup>72</sup> või tsiviilhagi tagamiseks (€)
2015	2 756 427	10 103 686	3 794 167	2 525 553	1 268 614
2016	102 067 949	9 306 706	3 439 797	2 955 313	484 484
2017	2 227 773	12 386 567	3 427 664	1 754 985	1 672 679
2018	1 757 978	8 269 201	3 458 031	2 877 124	580 907
2019	4 612 111	5 316 793	3 412 492	880 072	2 532 420
2020	2 870 940	3 692 213	1 377 399	553 707	823 692
2021	1 864 110	4 410 700	1 174 899	139 886	1 035 013
2022	3 183 692	8 129 055	2 269 035	159 729	2 109 306
2023	3 787 029	4 373 936	3 879 373	92 344	3 787 029
<b>Kokku</b>	<b>125 128 009</b>	<b>65 988 857</b>	<b>26 232 857</b>	<b>11 938 713</b>	<b>14 294 144</b>
<b>Keskmine</b>	<b>13 903 112</b>	<b>7 332 095</b>	<b>2 914 762</b>	<b>1 326 524</b>	<b>1 588 238</b>
<b>Mediaan</b>	<b>2 870 940</b>	<b>8 129 055</b>	<b>3 427 664</b>	<b>880 072</b>	<b>1 268 614</b>

Arestimise palveid on Eestile saadetud välisriikidest ajavahemikul 2015–2021 kokku 70, millest täidetud on 30; 73-st konfiskeerimise taotlusest on täidetud 51<sup>73</sup>. Samal ajavahemikul on Eesti saatnud välisriikidesse arestimise taotlusi kokku 42, millest täidetud on 30<sup>74</sup>.

2022. aastal esitas prokuratuur taotluse vara arestimiseks välisriigis 6 kriminaalasjas, mille tulemusena arestiti vara enam kui 3 miljoni euro väärtuses. Kuritegudeks olid peamiselt kelmused. Vara konfiskeerimiseks välisriikides esitatud taotluste kohta raportit koostades teavet ei osutunud võimalikuks saada. 2022. aastal esitati Eestile välisriikidest 22 taotlust varade **arestimiseks** kokku enam kui 41,5 miljoni euro ulatuses, millest täideti üle poole. Peamine vara, mille aresti taotleti, oli erinevatel kontodel olev raha. Esitatud taotlustest 16 juhul oli kuriteoliigiks erinevad kelmused. 2022. aastal esitati Eestile 6 taotlust varade **konfiskeerimiseks** kokku 48 697 euro väärtuses, millest täideti 4 summas 43 027 eurot. Kuritegudeks oli peamiselt narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseaduslik käitlemine.<sup>75</sup>

<sup>72</sup> Avalik-õiguslik nõudeavaldus.

<sup>73</sup> MONEYVAL, 2022, lk 208.

<sup>74</sup> Sealsamas, lk 211.

<sup>75</sup> Andmed Prokuratuuri tehtud analüüsist, 2023.

Prokuratuuris KrMSi § 202 alusel otstarbekusest lõpetatud kriminaalasjades laekus kahtlustatavatel 2022. aastal riigile kokku 474 591 eurot (2021. aastal 1 006 189 eurot)<sup>76</sup>.

Lähinaabritega võrdluses on Läti olnud võrreldavates komponentides viie aasta jooksul kõige edukam: Läti Rahapesu Andmebüroo külmutas kahtlase päritoluga vara 1,4 mld euro väärtuses; uurimisasutused arestisid kriminaalasjades vara 3 mld euro väärtuses ning lisaks konfiskeerisid keelatud kaupa 195 mln euro väärtuses, jõustunud kohtuotsustega konfiskeeriti vara summas 262 mln eurot, millest 256 mln eurot konfiskeeriti ilma süüdimõistva kohtuotsuseta menetlustes<sup>77</sup>.

Eesti tulemused pole viimase kümnendi vaates arestimise suurusjärku silmas pidades kasvavas trendis arenenud, pigem on tegu konstantse tulemusega. Konfiskeerimise maht näib olevat seotud suurema arestimise mahuga samal aastal.

**Tabel 6.** Nelja riigi võrdlus kuritegevuse varalise mõjutamise võimest viiel viimasel aastal<sup>78</sup>

Võrdlus lähinaabritega (mln €)		2018	2019	2020	2021	2022	Kokku
Soome	külmutatud vara	5,27	9,8	7,5	11,61	5,32	39,5
	arestitud vara	67,3	66,5	62,2	82,2	111,9	390,1
	konfiskeeritud kaup	4,17	21,49	19,58	21,07	25,99	92,3
	konfiskeeritud vara	x	x	x	x	x	x
Eesti	külmutatud vara	39,2	30,7	25	4,45	89,6	188,95
	arestitud vara	10,08	12,29	10,75	6,99	18,38	58,49
	konfiskeeritud kaup	6**	6**	34,23*	6**	6***	58,23
	konfiskeeritud vara	2,21	3,96	2,24	1,37	2,39	12,17
Leedu	külmutatud vara	7	8	11	1	8	35
	arestitud vara	9,5	7	9	60	13	98,5
	konfiskeeritud kaup	8,44*	23,99*	7,71*	2,96*	x	43,1
	konfiskeeritud vara	x	22	16	43	20	101
Läti	külmutatud vara	101,48	345,98	429,41	209,63	357,25	1443,75
	arestitud vara	121,3	344,93	557,94	1544,41	500,75	3069,33
	konfiskeeritud kaup	4,47	160,77	13,92	16,13	x	195,29
	konfiskeeritud vara	7,23	48,26	40,25	84,12	82,58	262,44
	sellest NCB	6,3	48	38	82,02	82,56	256,88

<sup>76</sup> Prokuratuur, 2023. Prokuratuuri aastaraamat 2022. <https://aastaraamat.prokuratuur.ee/prokuratuuri-aastaraamat-2022/vahistamine-ja-konfiskeerimine>.

<sup>77</sup> Ombler, M., 2023. Kriminaaltulu. Kui suur ja kas leiame üles?

<sup>78</sup> Sealsamas.



Selgituseks: \* ära võetud narkootiliste ainete kogustele omistatud keskmine rahaline väärtus (UNODC, 2023); \*\* analüüsis koondatud andmestikule tuginev keskmine rahaline väärtus, kuna summa on teiste konfiskeeritud kaupade tõttu suurem kui UNODC raportis presenteeritav suurus; \*\*\* 2022. aasta kohta konfiskeeritud ainete ja kauba väärtus on andmete puudumise tõttu sama mis 2017.–2019. aastal ja pärineb analüüsist (Ombler, 2022); NCB – *non-conviction based confiscation* ehk süüdimõistmiseta konfiskeerimine; x – andmed puuduvad.

2020. aasta Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise riigisisese riskihinnangus on Eesti kuritegevusvastase süsteemi puuduseks arvatud vara konfiskeerimise aluste kasutamise võimalikkust üksnes isiku süüdimõistva kohtuotsuse puhul. Tõhusust takistavad sellised instrumendid nagu halduskonfiskeerimine, süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimine, vara konfiskeerimise võimalus, kui menetlus on lõpetatud süüdistatava raske haiguse või surma tõttu. Teatud määral leevendavad viimati nimetatud puudusi praktikas Rahapesu Andmebüroo õigus kahtlaseid tehinguid külmutada (RahaPTS § 57), sealhulgas regulatsioon, mille kohaselt olukorras, kus ühe aasta jooksul pärast vara käsutamise piirangute kehtestamist ei ole õnnestunud vara omanikku või kontol oleva vara tegelikku kasusaajat kindlaks teha või kui vara valdaja teatab Rahapesu Andmebüroole või prokuratuurile kirjalikult soovist varast loobuda, võib Rahapesu Andmebüroo või prokuratuur taotleda halduskohtult luba kanda vara riigi omandisse.<sup>79</sup>

---

<sup>79</sup> Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise siseriiklik riskihinnang 2020, 4.1. Riiklikud haavatavused. <https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/rahapesu-ja-terrorismi-rahastamise-tokestamine/riskihinnangud>, lk 13.

## 5. Rahvusvahelised konventsioonid ja direktiivid

---

Esitame ainult valiku kuritegevusest saadava tulu arestimise ja konfiskeerimise rahvusvahelisest reeglistikust, mis Eestit on mõjutanud.

1990. aastal vastu võetud Euroopa Nõukogu konventsiooniga asuti konfiskeerimist defineerima kui osa karistusest või kui muud abinõu, millega kuritegevusest saadud tulu lõplikult ära võtta<sup>80</sup>.

### Euroopa Parlamendi ja Euroopa Komisjoni vastuvõetud direktiiv 2014/42/EU<sup>81</sup>

Direktiiv seab miinimumnõuded kuritegevusest saadud varade külmutamisele, haldamisele ja konfiskeerimisele. Liikmesriikidelt oodatakse:

1. **süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimise võimaluse loomist**<sup>82</sup> eelkõige juhtudeks, kus kahtlustatav või süüdistatav on kadunud või haige<sup>83</sup>;
2. kindlate kuriteoliikide suhtes laiendatud konfiskeerimise võimaldamist;
3. kolmanda isiku vara konfiskeerimist;
4. vara külmutamise selgitamist edasise konfiskeerimise tagamiseks, sealhulgas edasilükkamatul juhul külmutamist;
5. reegleid, mis võimaldaksid avastada ja jälitada vara pärast isiku süüdimõistmist, et konfiskeerimist hiljem ellu viia;
6. reegleid külmutatud ja konfiskeeritud varade haldamiseks;
7. reegleid, mis kohustavad riike koguma ning säilitama olulist statistikat külmutatud ja konfiskeeritud varade kohta.

---

<sup>80</sup> Euroopa Nõukogu rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsioon (Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime). Strasbourg, 8. XI 1990, nr 141.

<https://rm.coe.int/168007bd23>; <https://www.riigiteataja.ee/akt/78128>.

<sup>81</sup> ELT, 2014. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/42/EL, 3. aprill 2014, Kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise kohta Euroopa Liidus. L 127, 29. aprill 2014. <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/42/oj>.

<sup>82</sup> Selles loetelus on esile tõstetud kolm punkti, milles märgitud tegevustes saab Eesti olla tõhusam: KrMSi § 269 lg 2 p 2 („Kriminaalasja võib erandlikult arutada süüdistatava osavõtuta, kui ta on kohtukutse kätte saanud, tema asukohta ei suudeta tuvastada, on küllaldane alus arvata, et ta hoidub kohtusse ilmumisest kõrvale, tema leidmiseks on tehtud mõistlikke pingutusi ning ilma temata on kohtulik arutamine võimalik;”), § 269 lg 2 p 6 („ei saa kohtulikust arutamisest pikema aja jooksul osa võtta haiguse tõttu, kuid teda on teavitatud kohtuistungi toimumise ajast ja kohast, ta on nõus asja arutamisega tema osavõtuta ja kaitsja osalemisel ning kohus on veendunud, et süüdistatava õigusi on võimalik kaitsta tema osavõtuta kohtulikust arutamisest;”), § 269 lg 3 („Kui süüdistatav hoidub kohtulikust arutamisest kõrvale või kriminaalasja arutamist takistab tema raske haigus, mis ei võimalda tal kohtusse ilmuda, võib kohus teha tema süüdistuse eraldi menetlemise määruise, lükata eraldatud süüdistuse arutamise edasi kuni süüdistatava tabamiseni või tervenemiseni ning jätkata teiste süüdistatavate kriminaalasja kohtulikku arutamist.“). Eeltoodud viidetes alla joonitud tekst seab avaramaks käsitluseks kitsendused, mistõttu süüdistatava osaluseta kohtuistungeid peaaegu ei esine. Varade haldamise küsimusi lahkab raport täpsemalt edaspidi. Statistika kohta tuuakse puudused esile eraldi peatükis.

<sup>83</sup> Justiitsministeerium, 2016. Seletuskiri karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (kuriteovahendite ja kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise direktiivi ülevõtmine) eelnõu juurde.

<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/ab025041-a7a0-4975-9c9e-f88a33162bdf/Karistusseadustiku%20muutmise%20ja%20sellega%20seonduvalt%20teiste%20seaduste%20muu>.

Lisaks direktiivile on 2018. aastal vastu võetud määrus 2018/1805 varade külmutamise ja konfiskeerimise määruste tunnistamisest, mis võimaldab ellu viia riikideülest varade tagasivõitmist ning hõlbustada kuritegevusest saadud varade külmutamist ja konfiskeerimist. Määrus kohaldub üksnes kriminaalmenetluses väljastatud külmutamise ja konfiskeerimise määrustele ja ei rakendu tsiviil- või haldusasjade menetluste raames tehtud arestimis- ja konfiskeerimisotsustele.<sup>84</sup> See tähendab, et kui süüditunnistamiseta konfiskeerimisega seotud menetlus paikneb riigis haldus- või tsiviilõiguse reguleerimisalal, siis ei ole rahvusvahelise koostöö raames ELis toimivat meetet, mida saaks edukalt ja probleemideta rakendada.

Tähtajaks 04.10.2016 oli direktiivi üle võtnud 8 riiki; Eesti ei olnud nende hulgas. Hiljem on Eesti koos enamiku riikidega jõudnud oma seadused enamasti vastavusse viia. Süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimine on võetud kasutusele 9 riigis: Saksamaal, Iirimaa, Hispaanias, Itaalias, Lätis, Maltal, Portugalis, Soomes ja Rootsis. ELi liikmesriikides on suundumus süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimissüsteemide laialdasemaks rakendamiseks ning seda avaramalt, kui senine direktiiv miinimumstandardina kohustab.

Komisjoni talituste töödokumendis tehtud analüüsis on kirjas, et ka kaugeleulatuvad ja jõulised süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimisrežiimid võivad rahuldada liikmesriikide kohtute ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kehtestatud põhiõiguste nõudeid.<sup>85</sup> Raporti peatükis 6.3.2 on kirjeldatud nõudeid lähemalt.

Artiklis 10 on külmutatud varade suhtes nõutud adekvaatse halduse ja arestitud vara müügi kohaldamist. Artiklis 11 on aga esitatud riikidele nõue koguda ja talletada statistikat arestimise määruste ja konfiskeerimise otsuste ning arestitud ja konfiskeeritud vara suuruste kohta.<sup>86</sup> Eesti ei ole lõiminud statistika kogumist seadustesse, küll on aga edastanud käsitsi kogutud andmed Euroopa Komisjonile.

## EUROOPA NÕUKOGU KONVENTSIOON 198

Tähtis rahvusvaheline leping on 2005. aastal vastu võetud Euroopa Nõukogu Varssavi rahapesu ja konfiskeerimise konventsioon<sup>87</sup>. See võimaldab varade külmutamist, konfiskeerimist, rahvusvahelist koostööd varade tagasinõudmisel ning kannab taas ideed sellest, et varade omanik peaks asuma tõendama nende seaduslikku päritolu.

---

<sup>84</sup> OJ L 303, 28.11.2018. *Regulation (EU) 2018/1805 on the mutual recognition of freezing orders and confiscation orders*, lk 1–38. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018R1805&qid=1625035525074>, art 1 p 4.

<sup>85</sup> European Commission, 2020. *Report from the commission to the european parliament and The council. Asset recovery and confiscation: Ensuring that crime does not pay*. COM (2020) 217 final. [https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2020-06/20200602\\_com-2020-217-commission-report\\_en.pdf](https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2020-06/20200602_com-2020-217-commission-report_en.pdf), lk 5.

<sup>86</sup> Sealsamas, lk 13.

<sup>87</sup> *Euroopa Nõukogu rahapesu ning kriminaaltulu avastamist, arestimist ja konfiskeerimist ning terrorismi rahastamist käsitlev konventsioon* (Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism) (tuntud kui Varssavi konventsioon) (ETS No. 198, 2005). <https://www.riigiteataja.ee/akt/211062022002>.

## ÜRO KONVENTSIONID UNTOC JA UNCAC

1988. aastal vastu võetud Viini konventsioon kannustab liikmesriike võtma meetmeid, mis vähendaksid kuritegevuse stiimuleid ja suurendaksid võimekust leida ning ära võtta kuritegevusest saadavat kasumit<sup>88</sup>.

Kuritegeliku vara arestimist ja konfiskeerimist on peetud tõhusaks vahendiks raske ja organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemisel rahvusvahelisel tasandil.

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastane konventsioon<sup>89</sup> ja korrupsioonivastane konventsioon<sup>90</sup> sisaldavad sätteid, mille kohaselt peavad osalisriigid a) võimaldama oma riigis ebaseaduslikku vara jälitada, arestida ja konfiskeerida, b) vahetama teavet ja tegema koostööd varasid tagasi võttes ning c) nõudma võimaluse korral vara omanikult selle päritolu tõendamist.

UNCAC astus seevastu paar sammu kuritegevuse stiimulite vähendamisel edasi ning sõnastas riikidele soovitusi võtta kasutusele lisaks kriminaalmenetluses rakendatavale varade konfiskeerimisele ka süüdimõistva kohtuotsuseta varade konfiskeerimine juhtudel, kui teo toimepanijat ei saa vastutusele võtta tema surma, teadmata asukoha või ilmumata jätmise pärast.

Konventsioonid on ratifitseerinud nii ELi kui ka ÜRO liikmesriigid ja need on peaaegu universaalsed, kuna mõlemad on ratifitseerinud üle 185 riigi.

---

<sup>88</sup> *Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ebaseadusliku ringluse vastane Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon* (1988) (tuntud kui Viini konventsioon). RT II 2000, 15, 92. <https://www.riigiteataja.ee/akt/78195>.

<sup>89</sup> *Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon* (2000) (UNTOC, tuntud kui Palermo konventsioon). RT II, 2003, 1, 1. <https://www.riigiteataja.ee/akt/236618>,

<sup>90</sup> *Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni korrupsioonivastane konventsioon* (2003) (UNCAC). RT II, 2010, 4, 10. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13275271>.

## 6. Selgitatud vajadused ja ettepanekud

---

Peatükis on esitatud töörühmas arutatud ja lahendamist vajavad probleemkohad järgmises järjestuses: statistika, seaduste ja regulatsioonide täiendamine, varade haldamise tõhustamine, uuringute ja analüüside tegemine, jätkusuutliku koolitussüsteemi loomine, muud ettepanekud ja ressursivajadused.

### 6.1 Statistika koondamine ja kasutatavate infosüsteemide arendamine

#### 6.1.1. Arestitud ja konfiskeeritud varadest ülevaate saamine

Süüteo menetluses, eelkõige kriminaalmenetluses tuleb olulisel määral parendada piiratud varadest statistiliste andmete automatiseeritud kujul ülevaate kuvamise võimekust. Vajaduste põhjused on järgmised:

1. riikliku tervikpildi saamine menetlustes piiratud varadega seonduvast;
2. kuritegevusvastase poliitika kujundamiseks tähtsa tabelünga täitmine;
3. kuritegevuse varalise mõjutamise efektiivsuse mõõtmine ja lisameetmete võtmine;
4. kuluefektiivsuse näitajate kuvamine ja lisamuudatuste elluviimine;
5. kriminaalpoliitika kuvamisel statistiliste andmete väärindamisega tervikpildi täiendamine;
6. seotud asutuste tegevusülevaadete kuvamine ja efektiivsuse hindamine;
7. teadusuuringuteks vajaliku andmestiku loomine ja uuringutes kasutamine;
8. rahvusvaheliste organisatsioonide hindamisprotseduuris riigi võimekuse presenteerimise suutlikkuse loomine;
9. pole võimalik hinnata seda, mida me ei mõõda.

Kui vastav võime on loodud, siis saavad uurimisasutused, prokuratuur ja kohus asuda sisestama algandmeid ning nende pinnalt uued IT-arendused kuvada tervikpilti valdkonnas toimuvast.

---

#### *Ettepanek 1.*

*Justiitsministeeriumil, prokuratuuril ja kohtutel võtta 2024.–2025. aastal infosüsteemide PRIS, KIS ja andmeanalüüsi tarkvara JAAK arendamist vajavate prioriteetide hulka kriminaalmenetluses arestitud ja konfiskeeritud vara käsitlevate andmeväljade puhul statistika automatiseeritud kuvamisvõime loomine.*

---

Kuvamist vajavad andmekategooriad on:

1. baasandmestik kõigile kategooriatele, sh konfiskeerimismenetlusele;
2. vara arestimine;
3. vara võõrandamine enne jõustunud kohtuotsust;
4. jõustunud kohtulahend;
5. kriminaalmenetlusele kuluva aja arvestus;
6. kohtuotsusega mõistetud karistuse arvestus;
7. vara haldamisega seotud info;
8. konfiskeeritud vara realiseerimine;
9. Eesti palvel välisriigis asuva vara arestimine ja konfiskeerimine;
10. teiste riikide palvel Eestis asuva vara arestimine ja konfiskeerimine;
11. välisriigi kohtuotsuse täitmisel saadud vara käsutamine ja konfiskeeritud vara Eesti riigi tuludesse kandmine;
12. Rahapesu Andmebüroo poolt vara käsutamise piiramine;
13. kriminaalmenetlusega ära võetud keelatud esemed;
14. väärteomenetlusega ära võetud keelatud esemed.

Andmekategooriatesse jagatud andmeväljade nimetused on koondatud teemade kaupa ja lisatud raporti juurde (lisa 1).

Eeltoodud loetelust tuleb edasiste arutelude käigus otsustada, kas andmestiku kanded ja saadav statistika luua varahaldussüsteemi osaks või integreerida sellest osa siiski PRISi ja KISI:

1. vara võõrandamine enne jõustunud kohtuotsust;
2. vara haldamisega seotud info;
3. konfiskeeritud vara realiseerimine;
4. Rahapesu Andmebüroo poolt vara käsutamise piiramine;
5. väärteomenetlusega ära võetud keelatud esemed.

**Soovitud tulemus.** Automatiseeritud kujul vajalike statistiliste andmete kuvamise suutlikkuse tekkimisel on võimalik kuritegevuse stiimulite vähendamise tõhusust hinnata, seotud kulused planeerida ning tegevusi tõhustada.

### 6.1.2. MONEYVAL ning rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise statistika

MONEYVALi järelhindamine ja uus hindamine on tulekul, mistõttu tuleb järgmiste aastate jooksul viidatud puudused kõrvaldada. MONEYVALi<sup>91</sup> soovitus nr 33 on kirjas, et automatiseeritud kujul pole võimalik saada statistikat 1) rahapesu (RP) uurimistest eelkuritegude vaates; 2) RP uurimise käivitanud info kategoriseerimise kohta; 3) RP süüdistamisest eelkuritegude vaates; 4) arestitud ja konfiskeeritud

---

<sup>91</sup> MONEYVAL, 2022, lk 66, 205, 302–303, 324.

kuriteovahenditest; 5) kannatanutele hüvitamisest; 6) varade konfiskeerimise eristamisest riigis ja välisriigis aset leidnud RP kohta; 7) laiendatud konfiskeerimisest; 8) üles leitud ja tagastatud varadest; 9) varade jagamisest välisriikidega; 10) RP välispäringute kohta, mis neist on saanud; 11) rahvusvahelisest koostööst rahapesu või terrorismi rahastamise (TR) kohta, sest kõik uurimisasutused ei pea seda statistikat.

---

### *Ettepanek 2.*

*Rahandusministeeriumi eestvedamisel koondada partnerasutustega rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist käsitleva olulise statistika andmeväljad ning edastada Justiitsministeeriumile ja prokuratuurile, et plaanida vajalik arendus ning luua andmete kuvamise võime.*

---

**Soovitud tulemus.** Andmebaasist on võimalik saada vajalik andmestik ja kuvada toimuvast ülevaade, mida kasutada efektiivsuse suurendamiseks. Andmehalduse toimivus tagab automatiseeritud kujul andmete kuvamise riigi tõhususe hindamistes.

### **6.1.3. Kohtuotsustes võetud seisukohad arestitud varade kohta**

Probleemiks on kohtuotsused, milles inimliku eksimuse tõttu puudub kohtu seisukoht ära võetud ja/või arestitud esemete kohta. Üheks võimalikuks põhjuseks saab pidada infosüsteemi puudust, mis seni ei lisa automatiseeritult iga menetluse juurde loetelu ära võetud või arestitud esemetest. Kui andmed on n-ö laiali kriminaalmenetluse dokumentatsioonis, siis on selliste vigade või puuduste tekkimine võimalik. Kui prokuröriil ei ole varade nimekirja, võib olla komplitseeritud täieliku varade nimekirja esitamine kohtule otsustamiseks ja kohtul pole võimalik kogu vara hõlmavat lahendit teha.

---

### *Ettepanek 3.*

*Justiitsministeeriumil hinnata andmebaaside PRIS ja KIS arendamise võimalusi, mis lubaks süüteomenetlusega ära võetud või arestitud vara objektina menetlusega siduda, et tagada kohtuotsuse tegemisel iga varalise objekti suhtes seisukohavõtt.*

---

**Soovitud tulemus.** Kohtuotsustes on seisukoht võetud kõigi menetluses ära võetud ja/või arestitud objektide ja vara suhtes, misjärel on võimalik konfiskeeritud vara täieliku nimekirja korral aega kaotamata vara realiseerima asuda.

## 6.2. Statistika tõhusam kasutamine

### 6.2.1. Riiklikus kriminaalstatistika ülevaates kuvatavad andmed

Justiitsministeeriumi hallataval veebilehel „Kuritegevus Eestis“<sup>92</sup> on kajastatud kuritegevuse ülevaade tagasivaates eelmisele aastale, toetudes valdavalt registreeritud kuritegude andmestikule. Lisaks saab lugeda kriminaalmenetluse statistikat, vangistuse infot, kriminaalhoolduse ja jätkutoe andmestikku ning retsidiivsuse, kuriteoohvrite ja jälitustegevuse ülevaadet. Varem on esitatud ka prioriteetide ülevaade, mis hõlmas muu hulgas kriminaaltulu ja konfiskeerimise slaidi, kuid 2022. aasta kohta seda enam ei esitatud, vaid on viidatud prokuratuuri aastaraamatule. Justiits- ja siseministri kokkuleppes kuritegevusvastaste prioriteetide seadmisel on 2023. aastal saanud keskse koha kuritegevusest saadud kasu suurem tuvastamine ja konfiskeerimine. Selleks, et edusamme näha, mõõta ja võrrelda ning tulemusest lähtuvaid efektiivsust suurendavaid meetmeid võtta, vajaksime järjepidevalt andmestiku kuvamist varade piiramisega seotud detailidest.

---

#### *Ettepanek 4.*

*Justiitsministeeriumil lõimida möödunud aasta kuritegevuse ülevaatesse kuritegevuse varalist mõjutamist käsitlevad andmed, mis on oma olemuselt riikliku prioriteedi ehk kriminaaltulu äravõtmise võime kuvamine. See võiks hõlmata järgmist aruandlust: piiratud varadega seonduv varade arestimine, võõrandamine, konfiskeerimine, realiseerimine, riigi tuludesse kantud konfiskeeritud summa; kahju vabatahtlik hüvitamine, kohaldatud ja makstud oportuuniteedi summad, rahaline ja varaline karistus, keelatud ja äravõetud kaubale omistatud väärtus, välisriikidest Eestisse edastatud konfiskeeritud vara, Eestist välisriiki edastatud konfiskeeritud vara.*

---

Varade arestimise ja konfiskeerimisega seotud väärtused tuleks võimaluse korral eristada kuriteo ja vara liikide järgi.

**Soovitud tulemus.** Niisugune igal aastal koondatav andmestik loob võrdlust võimaldava objektiivse ülevaate riigi võimest kuritegevust varaliselt mõjutada. See aitaks mõista tervikpildina probleemistiku ulatust ja olemust, teha nii juhtumipõhiseid kui ka üldistavaid lisaanalüüse ning võtta probleemi leevendamiseks meetmeid teadmispõhise käsitlemise toel.

---

<sup>92</sup> Justiitsministeerium. 2023. Kriminaalpoliitika. <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/statistika-ja-uuringud/kuritegevus-eesis>.



## 6.2.2. Kuritegevuse varalise mõjutamise kajastus prokuratuuri aastaraamatus

Prokuratuur kajastab oma elektroonilises aastaraamatus kuritegevuse varalisest mõjutamisest konfiskeerimise andmestikku, kuid arestimine ja muud varalised mõjutamised jäävad osaliselt kirjeldamata, mis ei esita kogu tegevusest tervikut. Arusaadavalt ei ole sel aastal automatiseeritud kujul statistiliste andmete saamise puudulikkusest võimalik kohe varalise mõjutamise laiemat pilti kuvada, kuid edaspidi, kui andmeanalüütilisi lahendusi on parendatud, peaks saama seda teha.

---

### Ettepanek 5.

*Prokuratuuril kuvada perioodilises aastaülevaates avaramalt kuritegevuse varalise mõjutamise üksikasju, mis võiks hõlmata senist jõudlust, statistika võrdlust (arest, konfiskeerimine, oportuuniteet, kahju vabatahtlik hüvitamine, nõude hüvitamine ja väljamõistmine, välisriikides arestimised ja konfiskeerimised jms) varasemate aastatega, ressursse, kohtulahendeid, probleeme ja lahendusi koos vajadustega.*

---

**Soovitud tulemus.** Prokuratuur kui kriminaalmenetlust juhtiv asutus kuvab kuritegevuse varalise mõjutamise terviklahendust. Niisugune materjal on avalikult leitav ning seda saab akadeemilises uurimistöös, rahvusvahelises koostöös ja riigi tõhususe hindamistel kergesti kasutada.

## 6.3. Seaduste ja regulatsioonide täiendamine

### 6.3.1. Kriminaalmenetluse seadustik

#### 6.3.1.1. Vara arestimise määrase koostamisele kuluv aeg

Esitame kaks keskset teemat: maakohtutes aresti määrase läbivaatamisele kuluv aeg ning vara arestimise taotluse kvaliteedi ühtlustamine.

Kriminaalasjade menetlemisel esineb olukordi, kus vara arestimise taotlus on maakohtus arestimise otsustamiseks ja määrase koostamiseks mitu kuud. Samas võib see aeg olla kriitiline, kuna vara omanikud püüavad varast kas vabaneda või koormata seda lepingutega, mis raskendavad vara arestimise võimalikkust või muudavad selle võimatuks. KrMSi § 142 lg-s 3 on sätestatud tähtajad edasilükkamatuks arestimiseks. N-ö tavakorras arestimiste korral ei ole seatud kohtule otsustamiseks tähtaega. Kehtima hakanud

kriminaaltulu tuvastamise ja konfiskeerimise direktiivi<sup>93</sup> kohaselt planeeritakse viivitamatuid meetmeid varade (lühiajalise kasutuspiirangu seadmise kaudu) arestimise lihtsustamiseks, mis annab omakorda tunnistust, et praegu kehtiv reeglistik ei ole kooskõlas ootuste ja riikidele esitatavate nõuetega. Seega teeme ettepaneku seada vara arestimise taotluse kohtusse saabumisel kohtule vara arestimismääruse läbivaatamiseks tähtaeg, et koostada vastava arestimise kohaldamise või kohaldamata jätmise määrus.

Ajavahemikul 2019–2023 esitatud vara arestimiste taotluste arv on vähenemistrendis: 2019. aastal 499 ja 2023. aastal 324 määrust. Vaadeldud aastate jooksul on varaga seotud kohtumääruse koostamisele kulunud 16–20 päeva 4–8% määrustest, 21–30 päeva 8–10% määrustest ja üle 30 päeva 4–11% määrustest, samas kui esimese viie päeva jooksul on 2019.–2023. aastal koostatud vara arestimise määrustest 32–53%. Üksikjuhtudel kulub vara arestimise määrusele aega enam kui mitu kuud.<sup>94</sup>

**Tabel 7.** Maakohtutes lahendatud vara arestimise taotluste arv ja vastava määruse koostamiseks kuluv aeg

Lahendatud vara arestimise menetluste jaotus menetluse kestuse alusel (päevades)												
	1	2	3	4	5	6–10	11–15	16–20	21–30	Üle 30	Kokku	Märkus
2019	81	47	47	32	25	105	35	30	48	49	499	2,6% üle
	16%	9%	9%	6%	5%	21%	7%	6%	10%	10%		2 kuu
2020	97	41	42	38	25	100	34	23	42	28	470	1,9% üle
	21%	9%	9%	8%	5%	21%	7%	5%	9%	6%		2 kuu
2021	60	35	46	19	20	64	34	19	33	12	342	0% üle 2
	18%	10%	13%	6%	6%	19%	10%	6%	10%	4%		kuu
2022	39	21	34	14	18	64	17	11	21	16	255	1,1% üle
	15%	8%	13%	5%	7%	25%	7%	4%	8%	6%		2 kuu
2023	47	9	9	20	16	72	60	28	29	34	324	0,6% üle
	15%	3%	3%	6%	5%	22%	18%	8%	9%	11%		2 kuu

Kohtusse esitatavad vara arestimise taotlused on ajas muutunud üha mahukamaks, sisult keerulisemaks ja lisamaterjalidega täiendatuks. Esineb olukordi, kus mahukas mitmekümneleheküljeline arestimise taotlus on maakohtule raskesti mõistetav, mistõttu pikeneb taotluse läbivaatamisele kuluv aeg. See vähendab omakorda menetlustaktikalist kiirust varade säilimise tagamisel. Prokuratuur saab kohtu tööd lihtsustada ja menetlust efektiivsemaks muuta, kui esitatavad taotlused oleksid standardse ülesehitusega ja arusaadavalt koostatud.

<sup>93</sup> Euroopa Komisjon, 2022. Seletuskiri. Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv vara tagasivõitmise ja konfiskeerimise kohta. Brüssel, 25.5.2022, COM(2022) 245 final, 2022/0167(COD). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022PC0245>.

<sup>94</sup> Küsimuse lahendamiseks töörihmas paluti JuMil edastada andmestik maakohtute koormusest ning ülevaade 5 aasta jooksul (2019–2023) vara arestimise taotluste läbivaatamisele ja määruse koostamisele kulunud ajast.

---

### *Ettepanek 6.*

*Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 142 täiendamist eeluurimiskohtunikule tähtaja seadmisega, mille jooksul tuleb kohtul vara arestimise taotluse saabudes võtta seisukoht ja koostada arestimise kohaldamise või kohaldamata jätmise määrus. Töörühm teeb ettepaneku anda määruse koostamiseks tavapäraselt 5 tööpäeva, keerulisematel puhkudel 15 tööpäeva.*

---

Lisaks aitab taotlust kiiremini läbi vaadata tõhus kohtu ja prokuratuuri koostöö ning prokuratuuril parem materjali ettevalmistus. Samuti võib kohus anda tähtjalise loa vara arestimiseks lisamaterjalide esitamise kohustusega (sarnaselt vahistatuse põhjendatuse kontrollimisega).

Peale seaduse muudatust soovitame seirata määruse koostamisele kuluvat aega perioodide kaupa, et hinnata tõhusust, kohtunike koormust ja tõusetunud probleemkohtade maandamise võimalusi.

**Soovitud tulemus.** Vara arestimise taotlused on korrektsed ning maakohtus saab need kiiresti läbi vaadata. Maakohtutes vara arestimise määruse koostamiseks kuluv aeg ei ole enam kriminaalmenetluses seisakute tekitaja, vara ümberkantimiseks on jäänud vähem võimalusi, uurimistoimingute läbiviimine ei ole takistatud ning kriminaalmenetlusele kuluv aeg on lühem.

---

### *Ettepanek 7.*

*Prokuratuuril kaaluda menetlusvaliteedi parandamiseks ja ühtlase praktika kujundamiseks vara arestimise taotluse juhendi koostamist.*

---

#### **6.3.1.2. Vara võõrandamine enne kohtuotsust**

Edasi käsitleme vara võõrandamisega seonduvaid sõlmprobleeme.

**Kehtiv regulatsioon.** KrMSi § 126 lg-s 2<sup>1</sup> on sätestatud: „Konfiskeerimise tagamiseks arestitud vara võib prokuratuuri taotlusel ja omaniku nõusolekul ning eeluurimiskohtuniku määruse alusel võõrandada. Vara võib võõrandada omaniku nõusolekuta, kui selle hoidmise kulu on ebamõistlikult suur või kui see on vajalik, et hoida ära vara väärtuse olulisel määral vähenemine. Võõrandamisest saadud summa arestitakse.“ Arestitud vara võõrandamisest saadud rahasummat hoitakse Rahandusministeeriumi vastaval arvelduskontol<sup>95</sup>.

---

<sup>95</sup> Konfiskeeritud vara üleandmise, vara võõrandamisest saadud raha eelarvest seaduslikule valdajale tagastamise, asitõendite arvelevõtmise ja hävitamise, arestitud vara hoidmise, hindamise ja võõrandamise ning kiiresti riknevate asitõendite hindamise, võõrandamise ja hävitamise kord, § 11<sup>1</sup>. RT I, 05.07.2023, 69. <https://www.riigiteataja.ee/akt/105072023069>.

Vabariigi Valitsuse määruse nr 263 § 11<sup>2</sup> alusel hinnatakse arestitud vara tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 65 alusel, s.o eseme väärtuseks arvatakse selle harilik väärtus, kui seaduse või tehinguga ei ole ette nähtud teisiti. Eseme harilik väärtus on selle kohalik keskmine müügihind (turuhind).<sup>96</sup>

**Vähene praktika.** Olukorras, kus vara omanik ei taha arestitud vara vastutavale hoiule võtta ja pole kellelegi anda, et tagada hool vara väärtuse säilimise üle, või omanik võtab keelumärkega vara vastutavale hoiule, aga ei taga selle väärtuse püsimist, vaid kasutab seda mitte kui heauskne kasutaja ning väärtus väheneb näiteks poole võrra, oleks vara võõrandamine omaniku nõusolekuta kohane meede, aga seda ei ole õigupoolest võetud. 2023. aasta seisuga on kohtud kriminaalmenetluses seni enne jõustunud kohtuotsust esitatud vara võõrandamise taotlusi rahuldanud ühel korral.

**Omaniku nõusolekuta võõrandamiseks puudub väärtuse vähenemist arvutav meetodika.** Üheks oluliseks puuduseks esemete müümisel enne konfiskeerimisotsuse jõustumist on seadusega esitatavad tingimused. Praktikas on valdav, et omanikud ei ole nõus arestimise faasis vara müüma. Seega tuleb arestitud vara võõrandamiseks (müügiks) kohtult loa taotlemiseks arusaadavat meetodikat kasutades välja arvutada vara väärtuse ajas kahanemine, haldusega seotud kulud ning nende mõlema koosmõju turuhinna vähenemisele.<sup>97</sup>

**Riigi ebamõistlik koormamine hoiustamis- ja haldamiskuludega.** PPA hoiustab konfiskeerimise tagamiseks arestitud vara kuni kohtuotsuse jõustumiseni, milleks võib kuluda aastaid. Näiteks toimetatakse sõidukid pärast arestimist hoiustamiskohta, kuhu need jäävad jõustunud kohtuotsust ootama. Kui omanik arestitud vara võõrandamisega ei nõustu, siis tekivad vara hoiustamisega kulud, mille peab katma menetleja. Sageli neid kulusid isiku süüdimõistmisel isikult välja ei mõisteta ja need jäävadki uurimisasutuse majandamiskuludeks, mis koormavad riiki ning tekitavad suuri hooldus- ja hoiustamiskulusid. Olenemata vara liigist, tekib uurimisasutustele vara haldamisega kulutusi (parkimine, hoiustamine, transport, kindlustus, sõidukite ja kinnisvara hooldus, küte, elekter, vesi jms). Hiljutise kohtupraktika kohaselt jäeti nelja aasta arestitud vara hoiustamiskulud menetlusasutuse kanda summas üle 307 000 euro<sup>98</sup>. Kuidas vältida säärase ootamatuste tekkimist?

Pikaajalise hoiustamisega väheneb vara väärtus ja nõuetekohase hoiustamisega kaasnevad suured kulud. Võõrandamise riive õigustuseks oleks realiseeritud vara väärtuse säilitamine ning saadud rahalise väärtuse deponeerimine. Kui saabub kohtuotsus, mis võib olla õigeksmõistev, saab isikule deponeeritud summas varem arestitud vara väärtusele ligilähedase summa tagastada. Jättes selle võimaluse kasutamata, tekitatakse õigeksmõistmise korral arestitud ja näiteks kolm aastat hoitud vara väärtuse vähenemise tõttu

---

<sup>96</sup> Määruse nr 263 § 11<sup>2</sup> kohaselt võõrandatakse arestitud vara avalikul suulisel, elektroonilisel või kirjalikul enampakkumisel või eelläbirääkimistega pakkumisel, järgides Vabariigi Valitsuse 1. augusti 1995. a määrusega nr 286 „Riigivara võõrandamise korra kinnitamine“ kinnitatud korra III peatükis sätestatud. Nimetatud kord on kehtetu.

<sup>97</sup> PPAs kasutatavat meetodikat tuleks uuendada. USAs rakendatavas varahaldust käsitlevas lahenduses on kasutatud sisestatud eelandmestikku ning eeldatava menetlusaja sisestamisel saab hinnangulise vaste turuhinna vähenemise ja haldamiseks kuluva ressursi kohta.

<sup>98</sup> Harju Maakohus, 2022. *Kohtuotsus kriminaalasjas nr 1-21-3333*.

<https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?fid=330197480>, lk 186.

materiaalne kahju (teatud juhtudel sadadesse tuhandetesse eurodesse ulatuv), mille korral võiks tekkida õigeksmõistetul kahju korvamise nõudeõigus riigi vastu.

Kriminaalmenetlus ja kohtumenetlus nõuavad aega, kohati kandub protsess mitmele aastale. Riigi kriminaalstatistika kohaselt oli 2022. aastal keskmine kriminaalmenetluse menetlusaeg 319 päeva, üldmenetluses 595 päeva, millest kohtumenetlusele kulus keskmiselt 245 päeva<sup>99</sup>. Korruptsioonikuritegude menetluse kestuseks on arvestatud ajavahemikul 2014–2019<sup>100</sup> prokuratuuri saadetud 78 kriminaalasjast alustamisest kuni jõustunud kohtuotsuseni 58 juhul 1–3 ja rohkem aastat.

Eri liiki arestitud vara väärtuse säilitamine on raskendatud. Sõiduki väärtus võib oluliselt väheneda ja hilisemal realiseerimisel müügist saadav raha ei korva tehtud haldus- ega hoolduskulusid, rääkimata sellest, et midagi saab kanda riigi omandisse. Niisugune arestitud varaga ümberkäimine ei ole ökonoomne. Uurimisasutustel on rohkesti näiteid selle kohta, et arestitud sõidukid seisavad hoiustamiseks mõeldud parklates aastaid, nende väärtus on mitu korda vähenenud, samas moodustavad hoiustamis- ja hoolduskulud sõiduki väärtusest suure osa või ületavad selle. Näiteks tekib kinnisvara puhul, kus omanik ei taha võtta arestitud vara vastutavale hoiule, uurimisasutusel küsimus, kuidas tagada hooldus, küte jms, et vara väärtus säiliks. Kohtupraktikat varade võõrandamisest enne jõustunud kohtuotsust on olnud vähesel määral.

Selle ärahoidmiseks tuleks asuda arestitud vara võõrandama eelkõige sõidukite väärtuse vähenemise tõttu:

1. ei kannataks kahju vara omanik ega riik;
2. ei tekiks aastateks vara hoiustamisega tarbetut kulu;
3. oleks hilisema jõustunud konfiskeerimisotsuse järel toimuvast vara realiseerimisest riigituludesse midagi kanda, sest aastatega tekkinud kulud ja vähenenud vara väärtus viivad riigituludesse kantava summa miinimumini, halvemal juhul on kulud suuremad kui realiseeritud vara väärtus.

---

<sup>99</sup> Justiitsministeerium, 2023. *Kuritegevus Eestis 2022: Kriminaalmenetlus*.

<https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/kriminaalmenetlus/>. (Kommentaar: arestitud varaga seotud menetlusaja arvestust pole esitatud.)

<sup>100</sup> PPA, 2020. *Korruptsioonikuritegude büroo: Ülevaade 2018–2019*.

<https://www.politsei.ee/files/Korruptsioon/Trykised/kokkuvote-2018-2019.pdf?01efaab76a>, lk 21–22. 46%-l prokuratuuri saadetud menetlustest, mis jõudsid jõustunud kohtulahendini, oli kohtueelse uurimise ja kohtumenetluse kestus kokku üle kahe aasta.

PPAs oli 2023. aastal hoiul 291 sõidukit<sup>101</sup>, millest:

1. 78 on arestitud kriminaalmenetluses konfiskeerimise tagamiseks;
2. 145 on kriminaalmenetluses asitõendi staatuses (s.o peab järgnema tagastamine, vaatlus, ekspertiis, hindamine uurija või põhjendatud vajaduse korral eksperdi poolt või arest);
3. ülejäänud on arestitud tsiviilhagi tagamiseks, teise riigi taotlusel või on Schengeni raames tagaotsitavad.

Konfiskeerimise tagamiseks on arestitud ja asitõendi staatuses olevaid sõidukeid hoiustamisel 223 ehk 77% kõigist hoiul olevaist sõidukeist. Seejuures on 52 (23%) neist ära võetud 2023. aastal, kõik ülejäänud varem (varaseim 2015. aastal). Võõrandamise praktikat on kehtiva seaduse alusel võimalik luua konfiskeerimise tagamiseks arestitud sõidukitega, see on eelnevat arvestades 27% sõidukitest.

MTAs oli 2023. aastal lepingulises hoiukohas hoiul 53 sõidukit<sup>102</sup>.

**Riigikohtu määruses 10 aastat tagasi toodud seisukoht pärsib praktika kasutusele võtmist ja muutunud maailmas probleemi käsitlemise muutust.** 3. oktoobri 2013. aasta Riigikohtu Kriminaalkollegiumi määruses<sup>103</sup> on käsitletud vara võõrandamise seaduslikkust omaniku nõusolekuta tingimustes. Määruse punktis 7.2 on kirjas tollane seisukoht, et „konfiskeerimise tagamiseks arestitud vara võõrandamist ei ole mingil juhul õige käsitada iseseisva kriminaalmenetluse tagamise meetmena. Selle meetme puhul saab tegemist olla vaid sellise sammuga, mida võidakse erandjuhul kasutada arestitud vara suhtes, ilma et seejuures moonutataks vara arestimise olemust - selle ajutisust. Aktsepteerida ei saa mõttekäiku, nagu muutuks kord juba arestitud vara puhul mingil hetkel ebaoluliseks vara arestimise ajutine iseloom ja edasiselt oleks ainumäärav vaid menetleja huvi säilitada iga hinna eest arestitud vara olemasolev väärtus. [- -] Arestitud vara ilma selle omaniku nõusolekuta võõrandamine on käsitatav ka süütuse presumptsiooni olulise riivena, sest selliselt toimides välistatakse võimalus, et kriminaalmenetluse tulemiks võib olla ka näiteks süüdistatava õigeksmõistmine või muul põhjusel arestitud vara konfiskeerimise välistatus.“ Punktis 13 on täheldatud vara väärtuse vähenemise arvestamisel olulist rolli kriminaalmenetluse kestuse prognoosimisel ning prokuratuuri põhjendusi säärase meetme kasutamiseks. Kommenteerides kehtiva § 126 lg 2<sup>1</sup> sõnastust ja mainitud kohtumääruse punktis 7.2 märgitut, saab öelda, et omaniku nõusolekuta vara sundvõõrandamist tuleks käsitleda mitte erandjuhul juhtuda võiva alternatiivina, vaid teise alternatiivina vara võõrandamise võimaluste loetelus. Omaniku nõusolekuta vara võõrandamisega käivad kaasas selle lubatavust põhjendavate tingimuste esinemine ja põhistatud esitamine kohtule otsuse tegemiseks. Kokkuvõttes on kehtiva regulatsiooni puhul endiselt tegu kahe võimalusega vara võõrandada enne jõustunud kohtuotsust.

**Vara võõrandamise võimalikkus üksnes konfiskeerimise tagamiseks arestitud varast.** Avalik-õigusliku nõudeavalduse (AVÕN) tagamiseks arestitud vara hoiustamise ja realiseerimise regulatsioon on puudulik. Vara võib võõrandada omaniku nõusolekuta, kui selle hoidmise kulu on ebamõistlikult suur või kui seda on vaja, et hoida ära vara väärtuse olulisel määral vähenemine. Võimalik on võõrandada üksnes konfiskeerimise

<sup>101</sup> PPA esitas töörühmale arestitud sõidukite andmed 2023. aasta oktoobrikuu seisuga.

<sup>102</sup> MTA esitas arestitud sõidukite andmed töörühmale 2023. aasta oktoobrikuu seisuga.

<sup>103</sup> RKKK, 2013. Kohtumäärus 3-1-1-74-13. <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?id=206131300>.

tagamiseks arestitud vara, mitte aga AVÕNi või tsiviilhagi tagamiseks. Kannatanu kaitse aspektist vaadatuna ei ole võimalik arestitud vara müüa näiteks hagi tagamiseks, samas kaotab see vara oma väärtust sarnaselt konfiskeerimise tagamiseks arestitud varaga. Seega tuleks võimaldada igasuguse nõude tagamiseks arestitud vara realiseerida enne kohtuotsuse jõustumist. Sel viisil on kannatanute nõuded paremini tagatud (väärtust kaotava vara asemel hoiustatakse raha deposiitkontol) – vara realiseerimisest saadav tulu on suurem kui aastaid hoiustatud vara müümisel. Kõige keerulisem on arestitud vallasasjade olukord, sest nende väärtus väheneb, kuid hoiukulud on suured. AVÕNi tagamiseks arestitud vara puhul ei peaks riik liigselt kulutama, seda enam, et kohtuotsustes jäävad sageli hoiukulud riigi kanda. Kõige rohkem tekitab probleeme sõidukite arestimine. Kuigi kriminaalmenetluse seadustiku järgi võib anda vara vastutavale hoiule lepingu alusel, siis ei ole see teatud juhtudel otstarbekas või on võimatu, kui isik ei ole nõus lepingut sõlmima. Samas sõiduki väärtus ajaga kahaneb, aga hoiukulud ning hoolduskulud kasvavad. Arestitud sõidukite korral oleks vara võõrandamine ning võõrandamisest saadud summa arestimine kõige otstarbekam (ka nõude adressaadi seisukohalt), sest sõidukite väärtus väheneb kiiresti. Sageli ei anna aga omanik nõusolekut.

**Kas KrMSis on võõrandamistaotluse ja määruskaebemenetluse lahendamiseks vajalik menetluskord olemas?** Riigikohtu määruse nr 3-1-1-74-13<sup>104</sup> punktis 18 on märgitud, et „kriminaalmenetluse seadustik ei täpsusta, millises korras eeluurimiskohtunik KrMS § 126 lg 2<sup>1</sup> teises lauses nimetatud prokuratuuri taotluse läbi vaatab. Tuginedes KrMS § 2 p-le 4, leiab kolleegium järgmist. Üldjuhul võib kohus prokuratuuri võõrandamistaotluse lahendada kirjalikus menetluses, andes arestitud vara omanikule mõistliku tähtaja prokuratuuri taotlusele vastuse esitamiseks. Peaks aga vara omanik taotlema võõrandamisküsimuse suulist arutamist, tuleb maakohtul kaalul olevaid põhiõigusi arvestades korraldada prokuratuuri taotluse lahendamiseks kohtuistung. Olukord, kus isik ei saaks üheski kohtuastmes kaitsta enda omandit võõrandamise eest suulises menetluses, oleks küsitavas kooskõlas PS § 32 lg 1 kolmanda lausega koosmõjus PS § 24 lõikega 2. Siinkohal tuleb silmas pidada, et määruskaebus maakohtu võõrandamismääruse peale vaadatakse KrMS § 390 lg 3 kohaselt läbi kirjalikus menetluses.“

---

<sup>104</sup> Sealsamas.

## Rahvusvaheline praktika

Valdavalt on riikides kasutusel jõustunud kohtuotsuse-eelseks vara müügiks järgmised võimalused<sup>105, 106</sup>:

1. kiiresti riknevad varad – enamik riike lubab kiiresti riknevate kaupade konfiskeerimiseelset müüki või kõrvaldamist;
2. kiiresti amortiseeruv vara – Kanadas on lahkarvamusi selle kohta, mida kiiresti amortiseerumine tähendab. Ühes provintsis hindavad kohtud sõidukeid kiiresti amortiseeruvaks, samas kui teistes provintsidest seda ei tehta ja sõidukeid tuleb hoida kuni kriminaalasja lõppemiseni. Costa Ricas on selge sõnaga n-ö iseliikuvaid varasid (sõidukid, paadid, õhusõidukid) määratud kiiresti amortiseeruvateks varadeks;
3. hoiustamis- või hoolduskulud, mis on ebaproportsionaalsed vara väärtusega – Hondurases ja Hollandis võib vara maha müüa enne konfiskeerimisotsuse tegemist, kui ladustamiskulu on vara väärtusega võrreldes ebaproportsionaalselt suur. Costa Ricas ja Peruu võib seda teha, kui arestitud varade ladustamise ja säilitamise kulusid hinnatakse liiga kalliks;
4. liiga raskesti hallatav vara või selle haldamine nõuab eritingimusi või teadmisi, mis ei ole kergesti kättesaadavad – Brasiilias ja Hollandis müüakse ladustamiseks sobimatuid kaupu, näiteks spetsiaalseid masinaid või mootorsõidukeid. Tais võib vara müüa, kui selle hoidmine põhjustab liigset koormust vara eripära tõttu. Kolumbia lubab müüa või hävitada vara, mis võib põhjustada keskkonnakahju;
5. kaubad, mida on lihtne asendada – Belgias ja Hollandis saab müüa vara, mida on lihtne asendada, mille asendusväärtus on kergesti määratav ja mille arestimine võib põhjustada amortisatsiooni, kahju või ebaproportsionaalseid kulusid;
6. tasuta õigusesinduse ja muu arestitud varaga seotud kulud – Austraalias saab vara müüa õigusabi vahendustasu maksmiseks. Kanadas, Uus-Meremaal ja Suurbritannias arestitud vara saab müüa, et katta muu vara väärtuse säilitamise kulud, näiteks hüpoteegi maksmine;
7. kui omanik on põgenenud – Rumeenias näeb seadus ette erisätted arestitud sõidukite müügiks, mille omanikku ei ole võimalik kindlaks teha. Nendel juhtudel peab prokurör kohtule tõendama arestitud sõiduki müügi põhjused, sealhulgas suutmatuse kindlaks teha omanikku.

**Hollandis** on KrMSi § 117 põhjal võimalik enne kohtuotsust arestitud vara müüa, kui selleks on olemas prokuratuuri luba ja<sup>107</sup>:

1. ese ei ole haldamiseks või ladustamiseks kohane või
2. haldamiskulud pole mõistlikud võrreldes eseme väärtusega või
3. mida saab asendada ning mille väärtust kergesti tuvastada.

---

<sup>105</sup> UNODC, 2023. *Management and Disposal of Seized and Confiscated Assets in Uzbekistan*, lk 31–32.

[https://www.unodc.org/documents/centralasia//2023/Publications/April/Management\\_and\\_Disposal\\_Confiscated\\_Assets.pdf](https://www.unodc.org/documents/centralasia//2023/Publications/April/Management_and_Disposal_Confiscated_Assets.pdf).

<sup>106</sup> CoE, 2023. *Guidelines for the management of seized assets*. <https://rm.coe.int/prems-015223-gbr-2204-guidelines-for-the-management-of-seized-assets-w/1680ad3f1a>, lk 28.

<sup>107</sup> *Hollandi kriminaalmenetluse seadustik*, § 117, 188a.

[https://sherloc.unodc.org/cld/en//legislation/nld/code\\_of\\_criminal\\_procedure/book\\_i\\_-\\_part\\_iv\\_-\\_chapter\\_iii/section\\_94-119a/section\\_94-119a.html?lng=en&tmpl=sherloc](https://sherloc.unodc.org/cld/en//legislation/nld/code_of_criminal_procedure/book_i_-_part_iv_-_chapter_iii/section_94-119a/section_94-119a.html?lng=en&tmpl=sherloc).



Kommentaarina on kohane esile tuua, et arestitud vara müügi kohta võtab seisukoha prokuratuur, mitte kohus. Selle tõttu on jõustunud kohtuotsuse-eelne müük põhjenduste olemasolu korral saavutatav kiiremini ja sagedamini ning see pole erandlik. Niisugune seisukoht ei ole EIKi vaates olnud põhiõigusi riivav või Euroopa õigusruumi mittekohalduv viis isiku vara suhtes võõrandamise küsimust lahendada. Samas on § 118a kohaselt võimalik arestitud ese saada tagasi, kui omanik kannab eseme väärtuseks oleva summa prokuratuuriga kooskõlas deposiitkontole.

Eespool toodud tähelepanekutest tingituna teeb töörühm järgmised soovitused.

---

#### **Ettepanek 8.**

*Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 126 pealkirja ja lõike 2<sup>1</sup> teksti sõnastuse muutmist nii, et võõrandamine oleks lisaks konfiskeerimise tagamisele võimalik ka tsiviilhagi ja avalik-õigusliku nõude tagamiseks arestitud vara suhtes.*

---

---

#### **Ettepanek 9.**

*Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 126 lg 2<sup>1</sup> sõnastuse täiendamist viisil, mis looks avaramad võimalused senisele omaniku nõusolekuta vara võõrandamisele enne kohtuotsust.*

---

Sõnastust vara väärtuse vähenemisest tuleks avardada, sest senine sõnastus „kui selle hoidmise kulu on ebamõistlikult suur või kui see on vajalik, et hoida ära vara väärtuse olulisel määral vähenemine“ ei ole andnud toimivaid võimalusi võõrandamiseks.

Võõrandamine ei tohiks kohalduda omaniku nõusolekuta esemele, mis on emotsionaalse väärtusega, mälestusese, auhind, haruldane, uunikum.

Esitame ühe võimaliku variandi:

*„(2<sup>1</sup>) Konfiskeerimise, tsiviilhagi ja avalik-õigusliku nõude tagamiseks arestitud vara võib prokuratuuri taotlusel ja omaniku nõusolekul ning eeluurimiskohtuniku määruse alusel võõrandada. Vara võib võõrandada omaniku nõusolekuta, kui selle hoidmise kulu on vara väärtusega võrreldes ebamõistlik või ebamõistlikult suur või mida saab asendada ning mille väärtust on kerge määrata või vara väärtusega alla 15 000 euro, või kui seda on vaja, et hoida ära vara väärtuse olulisel määral vähenemine. Võõrandamisest saadud summa arestitakse.“*

---

#### **Ettepanek 10.**

*Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 126 täendamist nii, et kui omanik ei nõustu sõiduki võõrandamisega, siis jääksid arestitud vara hoiustamis- ja hooldamiskulud kas omaniku kanda<sup>108</sup> või jääksid need omaniku kanda pikemaajalise haldamise korral uurimisasutuse esitatava kuluarve alusel ja makse tegemise kohustusega teatud tähtaja jooksul iga kalendriaasta möödumisel<sup>109</sup>.*

---

---

#### **Ettepanek 11.**

*Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 126 ja § 141<sup>4</sup> täendamist sel viisil, et vara vastutavale hoiule andmisega oleks võimalik kohustada vara väärtust säilitama, vajalikke tegevusi ellu viima või hooldamislepingut sõlmima.*

---

---

#### **Ettepanek 12.**

*Prokuratuuril koos uurimisasutustega kujundada ebamõistlikku hoiustamiskulu tekitava ja väärtuse vähenemisega seotud arestitud vara võõrandamise ja realiseerimise praktikat<sup>110</sup>.*

---

---

#### **Ettepanek 13.**

*Prokuratuuri töökorralduses ühtlustada praktikat, mis toetaks süüdimõistva kohtuotsuse korral süüdimõistetult arestitud vara haldamiskulude väljamõistmist.*

---

See võiks kujuneda menetlusliigist olenemata valdavaks praktikaks. Oportuniteedi ja kokkuleppe puhul peab prokuratuur kaaluma valdava praktika kujundamist, et hoiustamis- ja hoolduskulud oleksid teo toimepanijalt välja mõistetud või sisse nõutud.

---

<sup>108</sup> Seesugune praktika on kasutusel Horvaatias ja Belgias.

<sup>109</sup> Seesugune praktika on kasutusel Belgias.

<sup>110</sup> Mitmes ELi riigis (nt Prantsusmaal, Hollandis) on kasutusel praktika, kus enamik varasid müüakse võimaluse korral kohe ja saadud tulu deponeeritakse kuni menetluse lõpuni. See toimiks, kui kehtiva seaduse muutmise järel oleks vara võõrandamine esmane valik.

---

#### **Ettepanek 14.**

*Prokuratuuril kaaluda praktikas senisest enam KarSi § 84 alusel vara arestimist konfiskeerimise asendamise tagamiseks olukordades, kui kuriteo toimepanemise vahend ja vahetu objekt on võõrandatud, ära tarvitatud või pole selle äravõtmine otstarbekas.*

---

---

#### **Ettepanek 15.**

*Justiitsministeeriumil hinnata, kas vara võõrandamiseks on KrMSis võõrandamistaotluse ja määruskaebuse menetluskord sätestatud või on vaja seda täiendada, et vastav toimimisviis oleks seda laadi taotluste lahendamiseks selge.*

---

**Soovitud tulemus.** Tagatud on arestitud vara väärtuse säilimine realiseerimishinnas, millele lisanduvad deposiitkontol oldud aja intressid. Vara aresti alt vabastamise järel ei pea omanik lisakulutusi tegema vara töökorda saamiseks, hoolduseks jms. Kannatanul on võimalik konfiskeerimise korral saada kahju hüvitamist suuremal määral ja kiiremini erinevalt sellest, kui vara tuleks asuda pärast kohtuotsust realiseerima, mil saadav hind on tõenäoliselt väiksem või eset polegi võimalik müüa. Menetluskulud hoiu- ja hoolduskuludena vähenevad olulisel määral ja see on kasulik nii riigile kui ka arestitud vara omanikule, olenemata sellest, kelle kanda need peaksid jääma.

#### **6.3.1.3. Vara aresti alt vabastamisel tähelepanu pööramine isikute võlgnevusele**

Kui süüteo menetluses on isikule kuuluv vara arestitud ning see hiljem osaliselt või täies ulatuses arestimisaluse äralangemisel vabastatakse, siis senise tava kohaselt ei pöörata tähelepanu sellele asjaolule, kas isikul on riigi ees tasumata võlgnevusi. Neid andmeid võiks kontrollida MTA. Kui süüteo menetluses on vara käsutamist piiratud, mis hiljem tühistatakse, siis tuleks enne tühistamist tähelepanu pöörata ka asjaolule, kas isikul on riigi ees varem täitmata kohustusi, mis ulatuses ja kas avaliku võimu kandja oleks huvitatud võlgnevuste olemasolu korral arestitud varast teada saama ning sellest tulenevalt ka edasistest tegevustest mõtlema.

#### **Rahvusvaheline praktika**

**Belgias** on teadaolevalt sarnastes olukordades seadusega lubatud riikliku võla esinemise, tasumata jätmise ja kriminaalmenetluses arestitud vara olemasolu korral see realiseerida ning saadud rahast kaetakse esmalt võlgnevus, misjärel tagastatakse järelejäänud raha omanikule. Säärase praktika elluviimisel kaasneks lisakoormus vara haldajale. Niisuguse praktika toimimise tõhusust saaks hinnata Belgias varade

haldamisüksuse OCSC näitel<sup>111</sup> ning omakorda alustada diskussiooni selle võimalikkusest Eesti õigusruumis.

Töörühm teeb ettepaneku, mille edaspidisel diskussioonil kohaldatavusest võiks käsitleda eespool mainitud rahvusvahelise praktika aspekti.

---

#### **Ettepanek 16.**

*Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 142 lg 11 ja § 422 täiendamist sel moel, et enne arestitud vara vabastamist lasub uurimisasutusel kohustus kontrollida vara omaniku võlgnevusi riigi ees ning tema suhtes käimasolevate täitemenetluste olemasolu. Võlgnevuste ja täitemenetluste puudumise korral vara vabastatakse. Võlgnevuse või vara omaniku suhtes alustatud täitemenetluse korral antakse võlgnevuse tasumiseks aega näiteks kuni 30 päeva. Kui võlgnevus jätkub, annab uurimisasutus pädevale asutusele või kohtutäiturile teada isiku vara arestimisest. Pärast seda saab näiteks 30 päeva jooksul seada sellele vastava keelumärke või hüpoteegi avaliku võimu kandja kasuks ning alles seejärel vabastada vara kriminaalmenetluse raames toime pandud arestimise koormast.*

---

Seesuguse analüüsi käigus tuleks arutada muu hulgas võimalusi täiendada kehtivat õigust, mis KrMSi § 179 ja § 180 kohaselt määratleb sundraha ja menetluskulude hüvitamist. Nimelt peaks olukordades, kus vara on arestitud ning kohus otsustab osa sellest süüdimõistva otsusega konfiskeerida ja teise osa vabastada, olema riigil vabastatava osa suhtes võimalus jätta arestimine jõusse seni, kuni sundraha tasumise ja menetluskulude hüvitamise kohustused on täidetud. Määratud tähtaja jooksul pärast maksekäsu täitmist saaks arestitud vara vabastada või tasumata jätmise korral tekiks kohtutäituril võimalus tasumata summa ulatuses (lisanduksid kohtutäituri kulud) alustada väljanõudmist täitemenetluse raames, kasutades selleks muu hulgas arestitud vara.

**Soovitud tulemus.** Riigiasutused kontrollivad järelevalvemenetlustega, sh kriminaalmenetlusega, enne vara arestimise vabastamist seotud isikute riiklikke võlgnevusi. Võlgnevuste tasumine on tagatud kas vastava kohustuse seadmise või enne arestitud vara vabastamist hüpoteegi või keelumärke seadmisega.

#### **6.3.1.4. Uurimisasutuses hoiustatava vara realiseerimine**

Tsiviilhagi tagamiseks aresti alla jäetud vara hoiustamise ja realiseerimise regulatsiooni on vaja täiendada. Olukorras, kus jõustunud kohtuotsusega konfiskeeritakse vara tsiviilhagi katteks, tuleks kannatanul

---

<sup>111</sup> OCSC (inglise keeles Central Office for Seizure and Confiscation – COSC) tegevus on fikseeritud seadusega, milles on märgitud, et kui isik mõistetakse õigeks, siis ei kanta arestitud raha enne tagasi, kui on veendunud, et isik pole riigile võlgu; võlgade olemasolu korral tasutakse need, misjärel tagastatakse järelejäänud summa omanikule. Viide OCSC 2022. aasta tegevusele [https://www.om-mp.be/sites/default/files/u55/rapport\\_annuel\\_2022.pdf](https://www.om-mp.be/sites/default/files/u55/rapport_annuel_2022.pdf) ning seadusele <https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/2018/02/04/2018030424/justel>.

pöörduda kohtutäituri poole, et too asuks konfiskeeritud vara võõrandama. Praktika on näidanud, et seda sageli ei tehta. PPA ei tea, kas kannatanud on kohtuotsusest ja sellest, et nad peaksid pöörduma kohtutäituri poole, teadlikud või mitte. Samuti ei teavitata PPA-d üldjuhul sellest, kas tsiviilhagi on hüvitatud või mitte. Säärasel juhul jääb lahenduseta küsimus, kui kaua peab sellist eset hoidma või kes ja kuidas peaks toimima. On ebaselge, kaua peab politsei neid esemeid hoiustama ning mis saab nendest esemetest, kui kohtualune tsiviilhagi vabatahtlikult ei hüvitagi. Kui kannatanu on isegi pöördunud kohtutäituri poole, on olukordi, kus kohtutäitur ei hakka varaga tegelema. Näiteks on juhtunud, et süüdimõistetud ise taotles oma arestitud vara müüki tsiviilhagi hüvitamiseks, kuid kohtutäitur keeldus esemete võõrandamisest viitega nende vähesele väärtusele, jättes esemed aresti alla edasi. Praktikast hoiab PPA suures ulatuses tsiviilhagi katteks arestitud vara, mille väärtus on järjest vähenenud (näiteks hoiustatakse juba aastaid mitmekümneid sõidukeid).

---

### *Ettepanek 17.*

*Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi täiendamist sel viisil, et kohtuotsuse jõustumise järel suunatakse kõik hagide rahuldamisega seotud menetlusotsused näiteks Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Kotta, kust saadetakse kannatanule vastav informatiivne kirjalik teade. Alternatiivse lahendusena kaaluda e-toimiku kaudu automatiseeritult kannatanu teavitamist. Kui kannatanu ei võta ette vajalikku tegevust näiteks 6 kuu jooksul, siis peetakse tõenäoseks, et ta on nõudest loobunud, ja hagi tagamiseks olevad esemed tagastatakse, realiseeritakse või hävitatakse.*

---

Kui peale teavitamist kindlaks määratud aja jooksul omanik varale järele ei tule, siis võiks uurimisasutusel olla õigus vara hävitada või pöörata riigi omandisse (ilmselt on tegemist varaga, mille müük on pigem ebatõenäoline).

Kuigi tsiviilhagi tagamise nõudeid on võimalik täita väljaspool täitemenetlust, oleks süsteemi tõhustamiseks mõistlik ette näha kohtuotsuste automaatne edastamine Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Kojale.

Samuti võib üheks võimaluseks olla lahendus, kui lisada tsiviilhagi avaldusse lause selle kohta, et kannatanu soovib täitemenetluse läbiviimist ja arestitud varale sissenõude pööramist, kui süüdimõistetud vabatahtlikult tsiviilhagi ei hüvita, et kannatanu ei peaks pöörduma eraldi sooviavaldusega, vaid riik aktsepteerib juba antud kinnitust.

Kohtutäitur ei ole kohustatud viima PPAs hoiul olevat vara ära, samuti pole tal kohustust tasuda vara hoiustamise eest. Vara müük võtab kohtutäiturilt kaua aega ning vara jääb müümise ajaks valdavalt PPA valdusesse, sest kohtutäituritel pole ladusid ega parklaid, kus vara hoida. Ka PPA-l ei ole osas Eesti piirkondades oma parklaid ega laohooneid, mistõttu tuleb vara hoiustada eraõiguslike juriidiliste isikute juures, millega kaasneb lisakulu (näiteks ulatus arestitud sõidukite hoiustamise kogukulu, mis on teenusena ostetud 2018.–2020. aastal, 344 898 euroni). Samuti on vara ettenäitamine kohtutäituri müügiprotsessi käigus olnud lisakoormus PPA töötajatele, mitte kohtutäiturile. Peale selle puudub kohtutäituritel äriiline huvi varaga tegeleda juhul, kui vara väärtus on hoiustamise ja kohtutäituri kuludest väiksem. Senised arutelud PPA ja kohtutäituritega varade kiiremast realiseerimisest ning hoiustamisega seotud kulude minimeerimisest pole tulemust andnud.

Ei ole mõistlik, et PPA tegeleb sellise vara müügiga, mida kohtutäitur otsustas mitte müüa, kuna see ei tundunud otstarbekas. Kui PPA selle vara hävitab, siis saavad kahjustada omaniku õigused olukorras, kus temalt on vara ära võetud, (pole välistatud, et) kuni kohtuotsuseni hoidmise kulud talle tasuda pandud ja ta jääb varast ilma, samas tsiviilhagi ei vähene. Lisaks kannab PPA hävitamisega seonduva kulu.

TSÜSi § 157 järgi on jõustunud kohtulahendiga tunnustatud nõude või muust täitedokumendist tuleneva nõude täitmise aegumistähtaeg 10 aastat, ning kui käesoleva täitedokumendiga on tunnustatud kahju õigusvastasest tekitamisest tulenev nõue või kriminaalmenetluse raames tsiviilhagiga esitatud nõue, siis on säärase nõude täitmise aegumistähtaeg 20 aastat. Siit järeldeb, et kui kohtutäitur ei ole asunud PPAs hoitavat arestitud ja konfiskeerimisele kuuluvat vara müüma, siis tuleb seda hoiustada 20 aastat. Seda on liiga kaua ning see pole pealegi otstarbekas.

---

#### **Ettepanek 18.**

*Justiitsministeeriumil kaaluda tähtaja sätestamist, mille jooksul otsustab kohtutäitur vara realiseerimise (näiteks 10 päeva). Kohtutäitur peaks oma otsust põhjendama, kui ta ei soovi vara realiseerida. Vara realiseerimata jätmise korral tuleks uurimisasutusele ette näha võimalus see hävitada, realiseerida vms.*

---

Muudatusega võib kaasneda TMSi muutmise vajadus. Muudatusettepanekut on vaja vahest ümber hinnata, kui peaks loodama varade haldamise keskküsus.

---

#### **Ettepanek 19.**

*Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi täiendamist sel viisil, et kui kohtutäitur asub arestitud vara realiseerima, tegeleb selle hoiustamise ja ettenäitamisega kohtutäitur. Seaduses tuleb ette näha tähtaeg, mille jooksul peab kohtutäitur vara uurimisasutusest üle võtma ja ära viima (näiteks 20 päeva jooksul otsuse tegemisest, täitemenetluse alustamisest vms).*

---

**Soovitud tulemus.** Kannatanu saab vajaliku teabe, et otsustada, kuidas jõustunud kohtuotsuse järel edasi toimida, kui haginõuded on täitmata. Uurimisasutuste ladudes ei teki pikka aega ruumi nõudvat ja kulu tekitavat arestitud vara, mille kohta on jõustunud kohtuotsus, aga kannatanu pole huvi tundnud või kohtutäitur realiseerida suutnud.

### 6.3.1.5. Arestitud vara hoiustamis- ja hoolduskulu

KrMSis<sup>112</sup> märgitu põhjal puudub võimalus arestida vara võimalike tekkivate või tekkinud arestitud varade haldus- või hoolduskulude katteks. Nimelt võib tekkida olukord, kus isiku vara arestitakse, kuid seda ei võõrandata enne jõustunud kohtuotsust või see ei õnnestu, kuid hoiustamiskulud on igas kuus üle 100 000 euro. Sel juhul oleks otstarbekas, arvestades jooksva kulu suurust ning menetluse kestuse prognoosi, teha summeeritud kalkulatsioon ning luua võimalus hoiustamiskulude katteks vara arestida. Võimalik, et täiendada tuleks § 142 lg 1 sõnastust. Arestitud vara, eelistatult likviidset vara käideldaks sarnaselt tavakorruga, st paigutatakse deposiitkontole. Hoiustamiskulude katteks kasutamine vajaks tõenäoliselt aresti alt vajaliku summa vabastamist ja sihtotstarbelise makse tegemist.

---

#### *Ettepanek 20.*

*Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi täiendamist sel viisil, et teatud puhkudel saaks arestida vara tekkivate või tekkinud arestitud varade haldus- või hoolduskulude katteks.*

---

**Soovitud tulemus.** Arestitud vara võõrandamist mittevõimaldavates kaasustes oleks tagatud vara haldus- ja hoiustamiskulude eest tasumine ajal, mil kohus teeb otsuse. Süüdimõistmise korral saab seesugust arestitud vara kasutada menetluskulude hüvitamiseks. Õigeksmõistmise korral tagatakse arestitud vara omanikule täies ulatuses.

### 6.3.1.6. Arvelduskontodel arestitud summade ülevaade, kontroll ja intressid

Kriminaalmenetluses seatakse isiku arvelduskontol oleva vara arestimise korral kohtumäärusega krediidasutuse kaudu sellele kontole arestitud summa ulatuses käsutuspiirang. Edasi hallatakse vara krediidasutuse ja kontoomaniku vahele asetunud kriminaalasja menetleja kaudu. See peaks olema selgemalt kontrollitav. Liiasi põhjustab kontoomanikule selle kasutamine teatavat laadi ebamugavust, kui osa arvel olevast rahast ei ole käsutatav. Lisaks puudub riigis ülevaade, mis suurusjärgus on kriminaalmenetlustes kontodel vara arestitud, mis sellest saab, mis on seotud kulu ja intress ning kui palju jõuab sellest riigituludesse kohtuotsuse jõustumise korral.

**Arestitud vara väärtuse säilitamine.** Võib tekkida olukord, kus arestitud kinnisvara hooldamiseks on vaja kiiresti vahendeid, aga omanikul neid ei ole, sest tema arvelduskontol on summad samuti arestitud. Näiteks oleks torude lekke korral vaja kohe reageerida ja vahendeid kasutada, mis on aga raskendatud, kui kogu vara

---

<sup>112</sup> KrMSi § 142 lg 1 järgi on vara arestimise eesmärk tsiviilhagi, avalik-õigusliku nõudeavalduse, konfiskeerimise või selle asendamise või rahalise või varalise karistuse tagamine. Vara arestimine seisneb kahtlustatava, süüdistatava või süüdimõistetud, tsiviilkostja või kolmanda isiku või rahapesu või terrorismi rahastamise objektiks oleva vara üleskirjutamises ja vara võõrandamise tõkestamises.

on arestitud. Kui omanik on vahistatud, siis selleks, et tagada arestitud vara väärtuse säilimine pikemas perspektiivis jõustuva kohtuotsuseni ja võimalusega, et see võib kaasa tuua vara konfiskeerimise ja hilisema realiseerimise kohustuse, tuleks seaduses ette näha võimalus arestitud vara osaliselt vabastada, et tagada vara väärtuse säilimine. Sel juhul võiks lubada arestitud maja hoolduseks kasutada seotud isiku arestitud pangakontol olevat teatavat summat, et tagada kinnisvara väärtuse säilimine. Tagada tuleks, et vabastatud summat kasutatakse tegelikkuses sihtotstarbeliselt. Säärase tegevuse tagamisega seoses suureneb uurimisasutuses vara haldamisega tegeleva üksuse või ettepanekus toodud AMO halduskoormus.

---

## Ettepanek 21.

*Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi täiendamist sel viisil, et:*

*1. isikute arvelduskontodel oleva vara arestimise korral tekiks arestitud summa suhtes ülekande tegemise õigus riigi kasutada olevale arvelduskontole, millele viitavad vara arestimise taotlus ja kohtumäärus;<sup>113</sup>*

*2. kui eeltoodut on plaanis rakendada, siis tuleks sisse seada lisameede, mis võimaldaks arestitud summa hoidmise ajal intresse teenida. Kaaluda tuleks muu hulgas tavapärase hoiuste kasutamise võimalusi, kus krediidasutus garanteerib hoiuse ennetähtaegse lõpetamise korral hoiuse vabastamise koos hoiustatud perioodil kaasnenu intressiga;*

*3. muudatuse elluviimise korral tuleks riigi deposiitkonto halduril võtta kohustus perioodiliselt anda ülevaadet (RaM, JuM, SiM) varaga seotud muutuste kohta;*

*4. kui luuakse varade haldamise kesküksus, siis tuleks kaaluda riigi kasutada olevale deposiitkontole kantud arestitud varade haldamisküsimuste eest vastutuse panemist sellele üksusele.*

---

Viimase punkti rakendamisel tekiks üks vastutaja, kes oleks nii haldaja, menetleja partner, ülevaate haldaja kui ka riiklikku ülevaadet kuvada suutev üksus.

Võimalik, et sellise olukorra loomiseks tuleb riigil korraldada riigihange, et valida krediidasutus ja seada garantiid. Kriminaalmenetluses kohtuotsusega vara tagastamise korral kantakse isiku arvele arestitud summa koos intressiga. Kui aga kohtuotsusega konfiskeeritakse isiku vara, siis kantakse riigi tuludesse nii arestitud summa kui ka teenitud intress.

---

<sup>113</sup> Seesugune arvelduskontodel olevate arestitud summade ülekandmine riigi kasutada olevale hoiustamiskontole on kasutusel Belgias (OCSC).



---

## Ettepanek 22.

*Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi täiendamist sel viisil, et arestitud vara väärtuse säilitamiseks saaks vara omaniku arestitud pangakontodel olevaid vahendeid kasutada vara säilitamiseks vajalike tegevuste rahastamiseks.*

---

**Soovitud tulemus.** Riigil on kontroll isikute arvelduskontodel olevate arestitud summade üle. Sääraste summade kontrollimisega on kaasnenud võimalus saada hoiustamisintressi. Riik saab jooksva ülevaate arvelduskontodelt arestitud summade, teenitud intressi, hoiustamise ja kulu, riigituludesse kandmise või tagastamise kohta ning see võimaldab omakorda hinnata efektiivsust ja võtta meetmeid, mis senist tegevust tõhustaks.

### 6.3.1.7. Kriminaalmenetluses menetluskulude arvutamise keerukus

Erikulude ja menetluskulude arvutamine (KrMSi § 173 lg 2 ja § 175 lg-te 6, 7, 10 järgi) on praktikas aeganõudev ja keeruline. Silmas on peetud menetluskuludena asitõendite hoiutasu, saate- ja hävitamiskulu; konfiskeeritud vara hoiu-, võõrandamis- ning hävitamiskulu; tsiviilhagi või avalik-õigusliku nõudeavalduse (AVÕN) tagamisest tingitud kulu ning erikuluna sundtoomise kulu.

Praktikas on nii asitõendite kui ka konfiskeeritud vara hoiu-, võõrandamis- ning hävitamiskulude arvestus keeruline, aeganõudev ja n-õ arvestuslik, kuna selleks puuduvad nii vastavad andmebaasid (aeganõudev käsitöö) kui ka meetodika, millest oleks võimalik lähtuda. Näiteks tekivad sõidukite hoiustamise kulud nii PPA parklas kui ka parklas, mille on PPA lepingu alusel rendile võtnud. Lepingu alusel renditava parkla arvel fikseeritakse igakuine rendisumma, kuid sõidukite arv muutub pidevalt, seega saab arvestuse aluseks võtta m<sup>2</sup> hinna. PPA parklas hoiustamise kohta ei ole m<sup>2</sup> hinda seni kehtestatud ning menetluskuludesse seda ei kanta. Sama kehtib kõigi äravõetud esemete hoiustamise kohta, milleks on PPA-l ligi 70 hoiukohta, mis sisaldavad kulu (kuludeks on näiteks personal, ruumid).

Kui erikuludes näeb KrMSi § 176 lg 2 ette<sup>114</sup>, et selle arvutamise korra ja suuruse määrab Vabariigi Valitsus, siis menetluskulude kohta ei ole analoogset volitusnormi.<sup>115</sup>

---

<sup>114</sup> Kriminaalmenetluse erikulude suurus ja arvestamise kord. RT I 2004, 60, 427. <https://www.riigiteataja.ee/akt/129122011167>.

<sup>115</sup> Analoogiat võib leida ka liiklusseaduse § 92 lg-st 14, mis annab Vabariigi Valitsusele õiguse kehtestada sõiduki valvega hoiukohta või politseiasutusse toimetamise ning seal hoidmise ja valvamise kulude määrade ning kulude hüvitamise kord (<https://www.riigiteataja.ee/akt/108022022009>). Korda sisustava Vabariigi Valitsuse määruse § 2 lg-s 1 on sätestatud, et sõiduki valvega hoiukohta või politseiasutusse toimetamise ning seal hoidmise ja valvamise eest tasutakse sõidukit hoiukohta või politseiasutusse toimetanud või seal hoidnud ja valvanud ettevõtjale. Kuna PPA parklatel ei ole meetodikat ega seadusest tulenevat volitusnormi sõidukite hoiustamise kulude hindadeks, siis sõidukite hoidmise eest tasu ei võeta. Samas on PPA lähtuvalt eeltoodud Vabariigi Valitsuse määrusest 2022. aastal sõidukite teisaldamise kulud taastanud 86 674 euro väärtuses (lepingupartneritele tasuvad isikud ise). Kulud võetakse tagasi Rahandusministeeriumi kaudu, inimene maksab PPA etteantud arve alusel ülekandega või Tallinnas kohapeal pangakaardiga, misjärel Rahandusministeerium taastab isikute makstud tasu ulatuses puksiirteenusel kulud PPA-le.

---

### **Ettepanek 23.**

*Siseministeeriumil kaaluda menetluskulude arvutamise ja esitamise ühetaoliseks muutmist, uurimisasutustes vastava korra kehtestamist või KrMSi § 175 täiendamist.*

---

Kui muutuste elluviimiseks on vaja täiendada KrMSi § 175, siis tuleks muu hulgas hinnata menetluskulude arvutamise korda ja suurust käsitleva korra kehtestamise vajadust.

**Soovitud tulemus.** Uurimisasutused toetuvad osalistele arusaadavale menetluskulude arvestamisele, misjärel ei jää tekkinud kulud uurimisasutustel enam esitamata.

#### **6.3.1.8. Juriidilise isiku jagunemist, ühinemist või registrist kõrvaldamist takistav regulatsioon**

KrMSi § 141<sup>4</sup> lg 1 järgi saab varalise nõude tagamiseks TsMSi § 378 lg 1 p-s 3 nimetatud abinõusid kohaldada, kuid selleks tuleb taotleda kohtult seda laadi toimingute keelamist, kui on alust arvata, et kannatanu nõude, konfiskeerimise, selle asendamise või rahalise või varalise karistuse tagamata jätmine võib kohtulahendi täitmist raskendada või selle võimatuks muuta. Samas ei ole säärane meede tõhus, kuna kohtule tuleb esitada taotlus ja põhjendatud kahtlus, et kannatanu nõude või karistuse tagamise täitmine võib ilma tagamise abinõu rakendamiseta (ühinemise, jagunemise ja likvideerimise keeld) osutada võimatuks või muutuda märksa raskemaks. Kuigi Riigikohus on selgitanud, et tagamisabinõu kohaldamise aluse tuvastamisel kehtib sama põhimõte nagu põhjendatud kuriteokahtluse kindlakstegemisel, s.o lihtsustatud tõendamis- ja põhistamisstandard, tuleb ikkagi esitada piisavad tõendid sellise asjaolu usutavuse kohta, mis võib kohtueelse menetluse algfaasis olla aga raskendatud.

---

### **Ettepanek 24.**

*Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 141<sup>5</sup> täiendamist sel viisil, et juriidilisel isikul, kes on kahtlustatav või süüdistatav, on keelatud teha kohtueelse menetluse ja kohtumenetluse ajal jagunemise, ühinemise või registrist kustutamise kannet.*

---

Põhjendatud juhul on prokuratuuri või kohtu määruse alusel kahtlustatavast või süüdistatavast juriidilisel isikul siiski võimalik lubada jagunemine, ühinemine või likvideerimine. Kui loataotlust ei rahuldata, võib selle peale kaevata.

Seda laadi muudatust planeerides tuleks ilmselt vastavad sätted kanda ka ÄSi. Prokuratuur ja kohtus peaksid jälgima, et põhjendatud juhul lubatud jagunemine, ühinemine või likvideerimine ei kahjustaks kriminaalmenetluse huve. Selle vältimiseks saaks seada tingimuseks, et kriminaalmenetlusele allutatud äriühing võib olla üksnes ühendav ühing ÄSi § 391 lg 1 tähenduses ning seega säilib tema identiteet. Keeld

tekib kahtlustuse esitamise hetkest ja prokuratuuri loal on võimalik jaguneda või ühineda, mis maksuasjade eripära arvestades on pigem erand.<sup>116</sup>

**Soovitud tulemus.** Kriminaalmenetluses on menetlusaluse juriidilise isiku vastutusest kõrvalehiilimiseks selle jagunemise, ühinemise ja registrist kustutamise võimaluse takistamiseks loodud vastav meede, mis õigusemõistmist võimaldab, kohtueelset menetlust vähem koormab ja menetlusele kuluvat aega lühendab.

### *6.3.1.9. Konfiskeerimismenetluse lühike tähtaeg*

KrMSi § 403<sup>1</sup> alusel võib konfiskeerimisega seotud asjaolude erilise keerukuse või mahukuse korral prokuratuur valmistada konfiskeerimistaotluse ette eraldi menetluses. Konfiskeerimise otsustamise taotlus esitatakse kohtule hiljemalt kahe aasta jooksul pärast konfiskeerimise aluseks oleva kuriteo suhtes toimetatavas kriminaalmenetluses kohtuotsuse jõustumist.

Kui aga on möödunud mõistlik menetlustähtaeg või pärast jõustunud kohtulahendit (kaheaastase tähtaja sees või lõpus) selgub, et isikul oli siiski vara, mida kohtueelse menetluse käigus ei õnnestunud tuvastada, siis jääb vara päritolu kontrollimata ja vara isikule kasutada. Seetõttu tuleks kuritegevusest saadud vara leidmiseks ja konfiskeerimiseks olemasolevat sõnastust seaduses muuta ja täiendada. Samuti tuleb avardada võimalusi alustada konfiskeerimismenetlust, kui põhimenetlus on juba kohtumenetluses.

Konfiskeerimismenetluse eraldamisel tuleks jätta isikule võimalus sellest teavitamata jätta. See asjaolu lubab varad realselt üles leida ja nende suhtes tagavaid meetmeid võtta. Üks võimalus oleks alustada konfiskeerimismenetlust eraldiseisvana, mitte eraldada põhiasjast. Konfiskeerimismenetluse alustamise eeldus peaks sel juhul olema kriminaalmenetluse või kohtuotsuse olemasolu, milles on tuvastatud kriminaaltulu, ning kui kriminaaltulu konfiskeerimise tagamiseks ei ole põhimenetluses meetmeid kohaldatud. Seotud isikut teavitatakse konfiskeerimismenetlusest varade piiramise kohaldamisel või muu menetlustoiminguga menetteleja eestvedamisel.

---

<sup>116</sup> Jagunemise, ühinemise ja registrist kustutamise kande tegemise keelust teavitab prokuratuur Tartu Maakohtu registriosakonda pärast juriidilisele isikule kahtlustatava menetlusseisundi omistamist KrMSi § 33 lg 1 kohaselt. Kuna juriidilise isiku ühinemine, jagunemine ja likvideerimine on ühinguõiguslikud protsessid, kus kolmandate osaliste teavitamine keelust äriregistri kaudu ei täida oma eesmärki (äriregistri kannete eesmärk on tsiviilkäibe jaoks oluliste õigussuhete avalikustamine), siis ei ole põhjendatud kanda registrisse vastavat keelumärget. Registripidaja võtab info teadmiseks ning kandeavalduse saamisel keeldub kande tegemisest. Selleks on lisatud ka äriseadustiku § 581, kus on sätestatud, et äriregistrisse ei tehta kannet, kui kriminaalmenetluse ajal jagunemise, ühinemise ja likvideerimise keelu all olev äriühing esitab kandeavalduse äriühingu jagunemiseks, ühinemiseks või likvideerimiseks. Mittetulundusühingute seadust ei ole vaja täiendada, kuna selle §-s 76 on sätestatud, et registrile kohaldatakse mh äriseadustiku § 58. Kui juriidilise isiku suhtes kriminaalmenetlus lõpetatakse või kui asjas on jõustunud kohtuotsus, teavitab prokuratuur või kohus Tartu Maakohtu registriosakonda keelu lõppemisest. Registriosakonna teavitamist nii keelu kehtima hakkamisest kui ka selle lõppemisest saab korraldada automaatse infotehnoloogilise lahendusega.

---

### **Ettepanek 25.**

*Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 403<sup>1</sup> muutmist ja täiendamist sel viisil, et konfiskeerimismenetluse toimetamine muutuks avaramaks:*

- 1. menetlust võib alustada siis, kui põhimenetlus on kohtumenetluses ja ilmneb teave kuriteost pärineva konfiskeeritava vara kohta;*
  - 2. menetlust võib alustada nelja aasta jooksul pärast kohtulahendi jõustumist;*
  - 3. taotluse konfiskeerimise otsustamiseks võib esitada kohtule hiljemalt kuue aasta jooksul pärast konfiskeerimise aluseks oleva kuriteo suhtes toimetatavas kriminaalmenetluses kohtuotsuse jõustumist;*
  - 4. konfiskeerimismenetluse eraldamisest ja alustamisest võib isiku teavitamata jätta. Seotud isikut teavitatakse konfiskeerimismenetlusest varade piiramise kohaldamisel või muu menetlustoiminguga menetleja eestvedamisel.*
- 

**Soovitud tulemus.** Kuriteoga saadud vara õnnestub konfiskeerimismenetluste kaudu senisest enam leida ja konfiskeerida. Kuritegevus ei tasu ära.

#### **6.3.1.10. Vara arestimise taotluseks kogutud materjali tõlkimine eesti keelde**

KrMSis sätestatu põhjal nõuavad maakohtud, et vara arestimise taotlusele lisatud kogutud tõendid peavad kõik olema tõlgitud eesti keelde. KrMSis ei tehta tõlkimise kohustuslikkuses erandeid menetluse eri etappides. See ei pruugi olla alati ratsionaalne, kuivõrd arestimise puhul on tegu vara piirava meetmega ja konfiskeerimist alati ei järgne. Selles kriminaalmenetluse staadiumis ei ole valimatu materjalide tõlkimine mõistlik menetluskulu ning seda tuleks vähendada. Kohtueelse menetluse lõpuleviimise ajaks oleksid kriminaalasja võõrkeelsed materjalid tõlgitud.

Vara arestimisel ei rikota tõlke nõuet silmas pidades isiku õigusi, sest arestimise aluseks olevaid dokumente isikule ei tutvustata. Säärase optimeerimise võimaluse loomine kiirendaks menetluse kulgu ja vähendaks menetlusega kaasnevat ressursikulu. Lisaks võiks kaaluda võõrkeelsete sarnaste dokumentide standardsõnade tõlget eraldi lehele või robotitõlget, mis aitaks nn arvepidamist kajastavate dokumentide mõistmist.

---

### **Ettepanek 26.**

*Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi täiendamist sel viisil, et tõlke kohustuslikkus oleks seotud teatud menetlusetapist või poleks kohustuslik varade arestimist käsitleva taotluse läbivaatamisega seotud toimingute puhul.*

---

**Soovitud tulemus.** Vara arestitakse väiksema ressursi ja lühema ajaga.

### 6.3.1.11. Kuritegevusest saadud vara tuvastamiseks kasutatavate jälitustoimingute lubatavus

KrMSi § 126<sup>2</sup> lg 1 alusel võivad Politsei- ja Piirivalveamet, Kaitsepolitseiamet, Maksu- ja Tolliamet, Sõjaväepolitsei ning Justiitsministeeriumi vanglate osakond ja vangla teha jälitustoimingu seaduses toodud alustel, sealhulgas punkti 3 tingimusel, kui on vaja koguda teavet konfiskeerimismenetluses käesoleva seadustiku 16<sup>1</sup>. peatükis sätestatu põhjal.

KrMSi § 126<sup>2</sup> lg 3 p 1 alusel on jälitustoimingu lubatud teha isiku suhtes, kellele kuulub konfiskeerimismenetluse objektiks olev vara või kes seda valdab. KrMSi § 126<sup>2</sup> lg 3 p-s 4 on täiendatud võimalusi ja sätestatud, et jälitustoimingu võib teha ka isiku suhtes, kelle puhul on põhjendatult alust arvata, et ta suhtleb § 126<sup>2</sup> lg 3 p-des 2–4 nimetatud isikuga, vahendab talle teavet, osutab talle kaasabi või võimaldab tal kasutada oma sidevahendit, ning kui jälitustoimingu tegemine selle isiku suhtes võib anda jälitustoimingu eesmärgi saavutamiseks vajalikke andmeid.

KrMSi 16<sup>1</sup>. peatükk kannab pealkirja „Kuriteo toimepanemise vahendi, kuriteo vahetu objekti ja kuriteoga saadud vara konfiskeerimise menetlus“, milles ei ole lisaviiteid KrMSi §-s 126<sup>2</sup> märgitule.

Praktikas ei ole levinud, et pelgalt vara tuvastamise eesmärgil oleks jälitatud kolmandat isikut, kes ei ole kahtlustatav. Teadaolevalt ei ole seda tihti rakendatud. Suhteliselt vähe on konfiskeerimismenetlusi, kus jälitustoimingu oleks tehtud ainult konfiskeerimise eesmärgil. KrMSi § 126<sup>2</sup> lg 1 p-s 3 puudub väljakujunenud praktika. Keerulisemate varakogumite seoseid on raske tuvastada, mistõttu on raske taotleda jälitustoimingu luba.

KrMSi § 126<sup>2</sup> alusel võivad järelevalveasutused teha jälitustoimingu muu hulgas siis, kui kriminaalmenetluses on vaja koguda teavet kuriteo kohta. Kuid konfiskeerimismenetluses, mille üks eesmärk võiks olla luua vara kaudu seoseid isikutega, kellest ehk teinekord esialgu midagi ei teata, ei ole võimalik konfiskeerimisele kuuluva vara kohta teavet koguda. Nii võib jääda tuvastamata illegaalsel teel saadud vara, sh vara, mis asub välisriigis.

---

#### Ettepanek 27.

*Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 126<sup>2</sup> lg 1 p 4 muutmist ja täiendamist sel viisil, et see võimaldaks koguda jälitustoimingutega tõendeid ka konfiskeerimisnõude suuruse ja konfiskeeritava vara kohta (s.o kes ja kui palju menetletavas kriminaalasjas kuritegevuse või kuriteo arvel on rikastunud ning mis on see vara, millega saab nõuet tagada).*

---

Uus neljanda punkti sõnastus võiks olla niisugune: „4) vajadus koguda kriminaalmenetluses teavet kuriteo, konfiskeerimisnõude suuruse ja konfiskeeritava vara kohta“.

---

### Ettepanek 28.

*Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 126<sup>2</sup> lg 4 muutmist ja täiendamist sel viisil, et varajälitusel võib jälitustoiminguid rakendada kolmanda isiku suhtes, kes pole otseselt seotud kuritegude toimepanemisega, kuid kes on osaline kuritegelikul teel saadud vara kasutamises, käsutamises või haldamises.*

---

Muuta KrMSi § 126<sup>2</sup> lg 4 sama lõike punktiks 1 ja täiendada paragrahvi lõiget punktiga 2 järgmises sõnastuses: „2) Käesoleva paragrahvi lõike 1 punktides 3–4 sätestatud alusel tehtavat jälitustoimingut võib teha ka isiku suhtes, kelle puhul on põhjendatult alust arvata, et ta on osaline kuritegelikul teel saadud vara kasutamises, käsutamises või haldamises.“

**Soovitud tulemus.** Seadustiku regulatsioon on üheselt mõistetav, sealhulgas on konfiskeerimisemenetluse raames võimalik senisest enam kuritegelikul teel saadud vara leida ja konfiskeerida.

#### 6.3.1.12. Tsviilkostja vastu esitatav avalik-õiguslik nõudeavaldus

„Vara arestimise eesmärk on tsviilhagi, avalik-õigusliku nõudeavalduse, konfiskeerimise või selle asendamise või rahalise või varalise karistuse tagamine. Vara arestimine seisneb kahtlustatava, süüdistatava või süüdimõistetud, tsviilkostja või kolmanda isiku või rahapesu või terrorismi rahastamise objektiks oleva vara üleskirjutamises ja vara võõrandamise tõkestamises.“<sup>117</sup> Kuigi arestida võib ka tsviilkostja või kolmanda isiku vara, siis saab KrMSi § 38<sup>1</sup> lg 2 alusel avalik-õigusliku nõudeavalduse (AVÕN) esitada ainult kahtlustatava või süüdistatava vastu, mistõttu kannatanu ehk riigi huvid ei ole kriminaalmenetluses piisavalt kaitstud.

Alates 2017. aastast on KrMSi alusel avaliku võimu kandjal õigus esitada kriminaalmenetluses AVÕN, et vältida kriminaalmenetlusega paralleelselt toimuvaid topeltmenetlusi ning esitada riigi rahalised nõuded kriminaalmenetluses. Riigikohus on 27. oktoobri 2017. aasta kohtuotsuses<sup>118</sup> osutanud, et eelnõu seletuskirjast ei nähtu, kas seadusandja eesmärk oluks KrMSi § 38 lg 1 p 2 sõnastuse muutmise piirata tsviilhagi ja avalik-õigusliku nõudeavalduse esitamise aega kohtueelses menetluses. Praegu kehtivast eelviidatud paragrahvide sõnastusest ei selgu täpselt, kas AVÕNi võib esitada ka tsviilkostja vastu, samas on tsviilkostja ja avalik-õigusliku nõudeavalduse seoste viidatud näiteks KrMSi § 154<sup>2</sup> p-s 2, § 226 lg-s 7, § 243 lg 1 p-s 6, § 259 lg-s 3 jne. Puudub mõistlik põhjendus, miks on tsviilhagi puhul õigus arestida tsviilkostja vara, kuid AVÕNi korral see võimalus puudub. Mõlemal juhul kannab tsviilkostja varalist vastutust kannatanu nõude eest.

---

<sup>117</sup> KrMS § 142 lg 1. Vara arestimine. <https://www.riigiteataja.ee/akt/111032023026>.

<sup>118</sup> RKO nr 1-17-4343. <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/detailid.html?id=216635981>.

Parandusettepanekud on tingitud isikute ringi täpsustamise vajadusest, kelle vastu saab avaliku võimu kandja esitada nõudeavalduse, kuna puuduvad mõistlikud põhjendused, miks tuleks piirata avaliku võimu kandja õiguseid AVÕNi esitamiseks ainult süüdistatavaga, samas kui tsiviilhagi saab esitada kahtlustatava, süüdistatava või tsiviilkostja vastu.

---

### *Ettepanek 29.*

*Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi täiendamist sel viisil, et avaliku võimu kandjal oleks võimalik esitada nõudeavaldus lisaks süüdistatavale ka tsiviilkostja vastu.*

---

Soovitame:

1. täiendada KrMSi § 40 lg-t 1 p-dega 1 ja 7 ning § 272 viitega avalik-õiguslikule nõudeavaldusele;
2. lisada KrMSi § 39 lg 2 kolmanda lause teksti „avalik-õiguslik nõudeavaldus“: „Kannatanu taotlusele peab olema lisatud tsiviilhagi ja avalik-õiguslik nõudeavaldus isiku vastu, kelle tsiviilkostjana menetlusse kaasamist kannatanu taotleb.“;
3. kaaluda, kas on vaja täiendada KrMSi § 371, mis reguleerib kannatanu menetlusõigusjärglust, milles on samuti viide üksnes tsiviilhagile, kuid ilmselt pole võimatu olukord, et oma tegevuse lõpetab mõni riigiasutus, kelle õigusjärglust peab sellisel juhul saama tunnistada ka avalik-õigusliku nõudeavalduse puhul;
4. asendada KrMSi § 38<sup>1</sup> lg-s 2 sõna „süüdistatavalt“ sõnadega „süüdistatavalt ja tsiviilkostjalt“;
5. kaaluda lisaks (kindlustamaks maksukahju sissenõudmist) KarSi § 83<sup>1</sup> lg 2 kohaldamise võimalikkust avalik-õigusliku nõude või tsiviilhagi tagamiseks kolmandatelt isikutelt.

AVÕNi ega tsiviilhagi ei saa esitada igäühe vastu, vaid ainult siis, kui on tõendatud, et kolmas isik on otseselt saanud vara maksukohustuslase käest, või kolmas isik teadis, et vara võõrandatakse talle maksukohustuse sissenõudmise vältimiseks. Need on samad eeldused, mida oleks vaja, et konfiskeerida kolmandalt isikult kuritegelikul teel saadud vara. Lisaks teeb töörühm ettepaneku analüüsida, kas AVÕNi saaks esitada kolmanda isiku vastu, kui on tõendatud, et 1) vara on omandatud täielikult või olulises osas toimepanija arvel, kingitusena või muul viisil turuhinnast märksa soodsamalt või 2) kolmas isik teadis, et vara võõrandatakse talle arestimise vältimiseks.

**Soovitud tulemus.** KrMSi muudatustega on saanud AVÕNi esitamine tsiviilkostja vastu võimalikuks. Kannatanu huvide kaitse oma paremini tagatud. Kuritegevus ei saa ära tasuda.

#### **6.3.1.13. Avalik-õigusliku nõudeavalduse tagamine**

Probleem on eelkõige maksukuritegevusvastase võitluse raskuskeskmes, kus Eestiga seotud maksutulu on jäänud tasumata või on välja petetud ning seejärel välisriiki suunatud. Hoolimata selle asukohast saaks menetleja kehtiva õiguse järgi taotleda peidetud vara arestimist KrMSi § 142 alusel, kuid hilisem

konfiskeerimine poleks võimalik põhjusel, et AVÕNi tagamiseks vara küll arestitakse, aga ei konfiskeerita. Seetõttu ei ole prokurörid välisriigis paikneva vara arestimist taotlenud.

KrMSi § 306 põhjal tuleb kohtul kohtuotsuse tegemisel lahendada muu hulgas küsimused, kas ja mis ulatuses rahuldada tsiviilhagi või avalik-õiguslik nõudeavaldus või hüvitada kuriteoga tekitatud kahju; kas on vaja võtta meetmeid tsiviilhagi või avalik-õigusliku nõudeavalduse, konfiskeerimise või selle asendamise tagamiseks.

KrMSi §-des 489<sup>53</sup>–489<sup>55</sup> on sätestatud arestimis- ja konfiskeerimisotsuste vastastikune tunnustamine ELis. KrMSi §-de 508<sup>9</sup>–508<sup>33</sup> sätteid kohalduvad vara arestimise ja tõendi hoiule võtmise otsuse tunnustamisest ning täitmisest Taani Kuningriigi ja liri Vabariigiga tehtavale koostööle.

KrMSi § 126 lg 3 p 6 põhjal võib kohus teha otsuse, et kuriteoga saadud vara, mille tagastamist seaduslik valdaja ei taotle, antakse riigi omandisse või võõrandatakse tsiviilhagi või avalik-õigusliku nõudeavalduse katteks.

Riikidele on aastaid rahvusvahelisel tasandil soovitatud, et teha riigisisestel vajalikud seadusemuudatused, mis võimaldaksid teistes riikides toime pandud maksukuritegude korral vastastikuse abistamistaotlusega saabunud arestimismääruste ja konfiskeerimisotsuste rakendamist<sup>119</sup>. Niiviisi saaks maksukuritegude korral vara arestida ja konfiskeerida Austrias, Tšehhis, Prantsusmaal, Saksamaal, Ungaris, Itaalias, Norras, Hispaanias, Rootsis, Šveitsis ning Suurbritannias.

---

### *Ettepanek 30.*

*Justiitsministeeriumil hinnata võimalusi võtta avalik-õigusliku nõudeavalduse tagamise meetmeid välisriigis ning teha KrMSi kohta vajalikud muudatusettepanekud.*

---

Hindamisel võiks muu hulgas kaaluda, kas lisaks AVÕNile on kohane kehtivat õigust (sh KrMS § 469 lg 1) avardada hagi tagamiseks oleva vara arestimiseks välisriigis koos hilisema konfiskeerimisvõimalusega.

**Soovitud tulemus.** Täiendused võimaldavad AVÕNi tagamiseks pöörduda Euroopa konfiskeerimistunnistusega liikmesriigi poole ja sinna paigutatud kuriteost saadud tulu arestida ning konfiskeerida. Kuritegevus ei saa ära tasuda.

#### **6.3.1.14. Sanktsiooniga keelatud kauba hävitamine või töötlemine**

Kriminaalmenetluses võib sanktsiooniga keelatud sisse- või väljaveetava kauba kui võimaliku konfiskeeritava vara suhtes toimida mitmel viisil. Kui kriminaalmenetluses sanktsioneeritud kaupa ei ole

---

<sup>119</sup> OECD, 2021. *Fighting Tax Crime – The Ten Global Principles*. Second Edition, Principle 4. Have effective powers to freeze, seize and confiscate assets. Paris: OECD Publishing. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/49967781-en/index.html?itemId=/content/component/49967781-en#tablegrp-d1e4199>.



otstarbekas või võimalik anda vastutavale hoiule või võõrandada, võib selline kaup jääda näiteks keskkonda kahjustama määramata ajaks. Kui Eestisse on Venemaa Föderatsioonist toodud sanktsioneeritud kaupa, et seda ELis töödelda või reeksportida, ning see kaup on Eestis kinni peetud, siis saab omanik sellise kauba puhul taotleda kauba riigi omandisse andmist või Maksu- ja Tolliamet võib kauba hävitada. Säärase kaubaga ei saa teha majanduslikke toiminguid, s.o seda Eestis majanduslikult töödelda või saata Eestist välja.

---

### **Ettepanek 31.**

*Täiendada KrMSi § 126 lg-t 2<sup>2</sup> järgmises sõnastuses: „(2<sup>2</sup>) Konfiskeerimise tagamiseks arestitud väärtusetu või väheväärtusliku asja, piraatkauba, võltsitud või muu kauba, mida ei ole võimalik käesoleva paragrahvi lõike 2<sup>1</sup> alusel võõrandada, võib omaniku nõusolekuta hävitada või seaduses sätestatud juhul ümber töötada prokuratuuri taotlusel eeluurimiskohtuniku määruse alusel, kui selle hoidmise kulu on ebamõistlikult suur.“<sup>120</sup>*

---

**Soovitud tulemus.** Sanktsioonialuse kauba leidmisel ja konfiskeerimisel on vastavad meetmed olemas, mis lubavad hoiustamiskulude tekkimist vältida ja kauba hävitada või ümber töötada.

#### **6.3.1.15. Keskkonnakuritegude raskendatud avastamine**

KarSis on mitme keskkonnakuriteo puhul võimaldatud kasutada jälitustoiminguid, et koguda teavet, näiteks § 363. Keskkonnakaitseloata tegutsemine; § 364. Keskkonna saastamine ja § 368<sup>1</sup>. Riikidevahelise jäätmeveo nõuete rikkumine. Osa keskkonnakuritegude menetlemisel puudub aga jälitustoimingutega tõendite kogumise võimalus, näiteks § 367. Kemikaalide ja jäätmehoolduse nõuete rikkumine; § 368<sup>3</sup>. Osoonikihi kaitsmise eesmärgil keelatud aine ja toote käitlemine. Mõlemad keskkonnakuriteod on olemuselt sarnased ja seotud majanduskuritegudega. Kuriteoga seotud isikute ring võib olla rahvusvaheline, kuriteod võivad olla toime pandud organiseeritult ja pikema aja planeerimise tagajärjel ning saadav tulu võib olla suur. Et kuritegelik skeem paljastada ja kuritegu tõkestada, on sageli vaja korraldada jälitustoiminguid. Keskkonnakuritegude ennetamise ja tõkestamise rakendamist ning toimimist Eestis hinnanud ELi tööriühm soovitas keskkonnakuritegude menetlemise tõhustamiseks laiendada jälitustoimingute tegemise võimalusi<sup>121</sup>.

---

<sup>120</sup> Taustaks: rahvusvahelise sanktsiooni seaduse muudatuste eelnõusse on see ettepanek esitatud 2023. aastal, eelnõu 332 SE on 5. märtsi 2024. aasta seisuga läbinud Riigikogus esimese lugemise.

<https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/d2665559-f09b-43ec-9c69-5fdb5fd1cdae/rahvusvahelise-sanktsiooni-seaduse-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus>.

<sup>121</sup> Council of European Union. 2022. *8th Round of Mutual Evaluations – The practical implementation and operation of European policies on preventing and combating Environmental Crime: Follow-up to the Report on Estonia*, 27.07.2022, lk 7.

---

### Ettepanek 32.

*Justiitsministeeriumil kaaluda KrMSi § 126<sup>2</sup> lg 2 täiendamist sel viisil, et jälitustoimingute tegemine oleks võimalik KarSi §-s 367 ja §-s 368<sup>3</sup> märgitud kuritegude puhul.*

---

**Soovitud tulemus.** Varjatud ja raskesti tõendatavate kuritegude korral saab koguda teavet ja tõendeid jälitustoimingutega, mis aitavad leida nii kuriteoga seotud isikuid kui ka teost teenitud kuritegelikku vara. Meede võimaldab vähendada kuritegevuse tasuvust.

#### 6.3.2. Süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimine

##### 6.3.2.1. Kuritegevusest saadav vara

Selles sõlmprobleemis on rohkesti nüansse. Esitame alguses lühikese ülevaate kolme liiki konfiskeerimise tüpoloogiast, misjärel kajastame Eesti õigusruumile omaseid probleemkohti ja uue meetme võimalusi koos ettepanekutega muudatused ellu viia. Ühe lahendusversioonina võiks kaaluda punktis 6.3.2.5 detailsemalt kajastatud Läti erikonfiskeerimise võimaluste ülevõtmist Eesti KrMSi.

##### 6.3.2.2. Vara konfiskeerimise võimalused

Kuritegevusega seotud vara konfiskeerimine on praktikas keeruline. Püüdes kurjategijatelt ära võtta organiseeritud kuritegevusest saadavat tulu, seisavad õiguskaitseasutused sageli silmitsi keeruliste rahavoogudega, mille eesmärk on varjata vara ebaseaduslikku päritolu, ning struktuuridega, mis eemaldavad kurjategija kuriteost. Isegi kui ebaseaduslikud vahendid avastatakse, võib nende seostamine kuriteo ja õigusrikkujaga tekitada märkimisväärseid takistusi. Vastuseks sellele küsimusele on paljudes jurisdiktsioonides välja töötatud õiguslikud meetmed, mis võimaldavad konfiskeerida vara ilma eelneva kriminaalkorras süüdimõistmiseta.<sup>122</sup>

Maailmas on kriminaaltulu tagasinõudmiseks kolme tüüpi konfiskeerimisi: halduskonfiskeerimine, süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimine ja süüdimõistmisel põhinev konfiskeerimine. Mõnes riigis on kasutusel hübriidsüsteemid ning mõnes kas kõik kolm või valik nendest.<sup>123</sup>

**Halduskonfiskeerimine** on sageli kasutusel vara konfiskeerimiseks, kui arestimist ei vaidlustata ja teatud nõuded on täidetud (näiteks on osalistele varast teatatud, teave on avaldatud, vastuväiteid ei esitata). Riigiti

---

<sup>122</sup> Council of European Union, 2019, lk 2.

<sup>123</sup> Brun, J.-P., Sotiropoulou, A., Gray, L., Scott, C. & Stephenson, K. M., 2021. *Asset Recovery Handbook: A Guide for Practitioners*, second edition. Washington, DC: World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1616-1>, lk 185.

võivad seadused piirata halduskonfiskeerimise rakendamist vara maksimumväärtusega või teatud tüüpi varaga. Halduskonfiskeerimist kehtestavad seadused nõuavad sageli, aga mitte alati, et otsused peavad saama hilisema kohtu heakskiidu. Halduskonfiskeerimine on tavaliselt seotud tolliseaduse, uimastikaubanduse vastu võitlemise seaduse ja valuuta piiriülese veo kohta teatamist nõudva seaduse jõustamisega. Sedaviisi sobib säärast meedet võtta kulleri käest leitud sularaha või sõiduki konfiskeerimiseks, kui sellega on veetud keelatud kaupa. Sellistel juhtudel antakse seadusjärgsed volitused tavaliselt politsei- ja tolliametnikele. See protsess võib kaasa tuua varade kiire ja säästliku konfiskeerimise.<sup>124</sup>

**USAs** kasutatakse halduskonfiskeerimist sageli, kuna see soodustab seotud asutuse ressursside tõhusat jaotamist ja vähendab kohtusüsteemi koormust<sup>125</sup>. Kuigi poliitikas soositakse paralleelseid menetlusi, võib prokurör oma äranägemise järgi paluda arestival asutusel kas loobuda menetlusest või peatada haldusmenetlus tsiviil- või kriminaalkohtuliku konfiskeerimise kasuks.

Halduskonfiskeeritav vara hõlmab:

1. mis tahes summas sularahalisi instrumente;
2. isiklikku vara, sealhulgas sõidukid, laevad, lennukid, kaubad, ehted, kunst, mööbel ja antiikesemed, mille väärtus on kuni 500 000 dollarit;
3. laeva, sõidukit või õhusõidukit, mida kasutatakse kontrollitavate ainete importimiseks, eksportimiseks, transportimiseks või ladustamiseks;
4. kaupa, mille import on keelatud.

Halduskonfiskeerida ei ole lubatud:

1. kinnisvara;
2. isiklikku vara väärtusega üle 500 000 dollari;
3. pangakontolt arestitud raha summas üle 500 000 dollari.

Asutus võib kriminaal- või tsiviilarestimise määruse järgi või kehtiva tagatiseta arestimise alusel arestitud vara halduskonfiskeerida.

Näiteks kui on leitud vara (sularaha või esemed, millel on väärtust) kas kriminaalmenetluse või politseitegevuse käigus ja see ei ole süütegu, siis edastatakse teade leiu kohta. USAs on nõutav, et asutused, alustades halduskonfiskeerimise menetlust, edastavad huvitatud isikutele kirjaliku teate kõige rohkem 90 päeva pärast vara arestimise kuupäeva. Leiust teatamisel palutakse vara omaniku staatusega seotud huvist teada anda 60 päeva jooksul. Kui ei tule kedagi teatama, siis on ettenähtud reeglid, kuidas vara arestinud asutus seda vara halduskorras riigi kasuks konfiskeerib. Kui vara kohta laekub nõue, lõpetab asutus halduskorras konfiskeerimismenetluse ja edastab materjalid prokuratuuri. 90 päeva jooksul nõude saamisest peab prokurör kas alustama tsiviilkonfiskeerimise menetlust, lisama vara kriminaalsüüdistusele

---

<sup>124</sup> Sealsamas, lk 189–191.

<sup>125</sup> US DOJ, 2023. *Asset Forfeiture Policy Manual 2023*, lk 5.2–5.8. <https://www.justice.gov/media/1140236/dl?inline>.

või materjalide hulka või tagastama vara<sup>126</sup>. Halduskonfiskeerimine on asja vastu suunatud tegevus (*in rem action*), mis võimaldab arestimisega tegeleval asutusel vara ilma kohtuliku sekkumiseta konfiskeerida.<sup>127</sup>

**Süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimine**, mida mõnikord nimetatakse ka tsiviilkonfiskeerimiseks (inglise keeles *civil asset forfeiture, non-conviction based forfeiture (NCB), asset forfeiture, civil recovery or confiscation*<sup>128</sup>), lubab vara konfiskeerida ilma süüdimõistva kohtuotsuseta. Kuna tegu on hagiga vara enda vastu, mitte seda valdava või selle omandiõigusega isiku vastu, siis nõuab vara konfiskeerimine üldjuhul lihtsamat tõendamist, et kõnealune vara on kriminaaltulu või kuriteovahend. See otsus ei ole seotud üksikisiku suhtes süüdimõistva kohtuotsusega. Seda laadi konfiskeerimist on kasutatud konservatiivsemas keskkonnas puhkudel, kui süüdistatav on haige või riigist lahkunud või surnud, isikul on immunitet, aegumistähtaeg on möödunud, puuduvad isiku süüstamise tõendid, kuid kohus on veendunud, et vara pärineb kuritegelikust tegevusest<sup>129</sup>.

Seda tüüpi konfiskeerimine toimub tavaliselt kahel viisil. Esimene on konfiskeerimine kriminaalmenetluse raames, kuid ilma lõpliku süüdimõistmise või süü tuvastamise vajaduseta. Säärastes olukordades on NCB integreeritud kehtivasse kriminaalkoodeksisse, rahapesuvastastesse seadustesse või muudesse kriminaalseadustesse ning seda käsitletakse kriminaalmenetlusena, mille suhtes kohaldatakse kriminaalmenetlusseadust.<sup>130</sup> Teine konfiskeerimise võimalus esineb iseseisva seaduse alusel, mis kehtestab eraldiseisva menetluse, mille võib toime panna seotud kriminaalmenetlusest sõltumatult või sellega paralleelselt ja mida reguleerivad sageli tsiviil- või haldusmenetluse (mitte kriminaalmenetluse) reeglid. Tsiviilmenetlust kohaldavates jurisdiktsioonides nõutakse konfiskeerimiseks madalamat tõenäosuste tasakaalu või tõendite ülekaalu tõendamisstandardit, mis hõlbustab prokuratuuri kohustust tõendada, et vara pärineb kuriteost. Seega kehtib endiselt nõue tõendada, et kuritegu on toime pandud ja vara on kuritegevusest saadud või kuritegevuse toimepanemiseks kasutatud. Konfiskeerimisotsuseni

---

<sup>126</sup> 18 U.S.C. § 983(a)(2)(C); 18 U.S.C. § 983(a)(3)(A).

<sup>127</sup> 1930. aasta tariifiseaduses, 19 U.S.C. § 1607.

<https://uscode.house.gov/view.xhtml?jsessionid=354AE45F084DF4C894273FCFC1E4E430?req=granuleid%3AUSC-prelim-title19&saved=%7CZ3JhbnVsZWlkOIVTQy1wcmVsaW0tdGI0bGUxOS1zZWN0aW9uMTYwNw%3D%3D%7C%7C%7C0%7Cfalse%7Cprelim&edition=prelim>

<sup>128</sup> Simser, J., 2020. *Civil Asset Forfeiture in Canada*. <https://ag-pssg-sharedservices-ex.objectstore.gov.bc.ca/ag-pssg-cc-exh-prod-bkt-ex/378%20-%20Civil%20Asset%20Forfeiture%20in%20Canada%20by%20Jeffrey%20Simser.pdf>, lk 4.

<sup>129</sup> European Commission, 2022. *Commission Staff Working Document Impact Assessment Report: Accompanying the Document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on asset recovery and confiscation*. Brussels, 25.5.2022, SWD (2022) 245, lk 98. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=CELEX:52022SC0245>.

<sup>130</sup> UN, 2021. *Procedures allowing the confiscation of proceeds of corruption without a criminal conviction*. Open-ended Intergovernmental Working Group on Asset Recovery. Conference of the States Parties to the United Nations Convention against Corruption, CAC/COSP/WG.2/2021/4.

[https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/workinggroup2/2021-September-6-10/CAC-COSP-WG.2-2021-4/V2104979\\_E.pdf](https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/workinggroup2/2021-September-6-10/CAC-COSP-WG.2-2021-4/V2104979_E.pdf), lk 5–9.

võidakse jõuda, kui isiku kriminaalmenetluses süüdimõistmiseks ei ole piisavalt tõendeid<sup>131</sup> ning riik alustab tsiviilkohtumenetluse korras hagimenetlust vara suhtes<sup>132, 133, 134</sup>.

**Süüdimõistmisel põhinev konfiskeerimine** eeldab süüdimõistvat kohtuotsust. Kui süüdimõistev otsus on tehtud, saab kohus langetada lõpliku konfiskeerimisotsuse, mis on sageli osa karistusest. Mõnes jurisdiktsioonis on konfiskeerimine kohustuslik, teistel juhtudel on kohtul kaalutusõigus. Kriminaalkonfiskeerimine võib olla varapõhine, väärtuspõhine või mõlemal kujul.

Mõnes jurisdiktsioonis võidakse kohtuasja kahes faasis (süüdimõistva kohtuotsuse tegemisel ja konfiskeerimismenetluses) kohaldada erinevaid tõendamisstandardeid. Süüdimõistva kohtuotsuse langetamise küsimuses on prokuröri esmane koorem tõendada süüdistatava süüd nõutud kriminaalõigusliku tõendamisstandardi kohaselt n-ö väljaspool põhjendatud kahtlust (*beyond a reasonable doubt*). Seda tõendamisstandardit tuleb kuriteo tõendamiseks täita, enne kui saab otsustada konfiskeerimisega seonduvat. Konfiskeerimismenetlusele võivad sõltuvalt jurisdiktsioonist kehtida seose loomisel süüteo ja konfiskeeritava vara vahel erinevad tõendamisstandardid: kas väljaspool põhjendatud kahtlust või madalam tõendamisstandard nn tõenäosuse tasakaaluna (*balance of probabilities*). Süüdimõistva kohtuotsuse vajaduse tõttu võib selle menetluse kasutamisel vara konfiskeerimiseks tekkida mõningaid raskusi, kui kurjategija on surnud, põgenenud jurisdiktsioonist või hoiab eemale muul põhjusel.<sup>135</sup> Mõned jurisdiktsioonid on hõlmanud tagaselja või põgenemist käsitlevaid sätteid, mis tunnistab kurjategija konfiskeerimise eesmärgil süüdimõistetuks, kui tehakse kindlaks, et sihtmärk on jurisdiktsioonist põgenenud.<sup>136</sup> Süüdimõistmisel põhinev konfiskeerimine võib sisaldada vara konfiskeerimist kolmandalt isikult või laiendatud konfiskeerimise vormis<sup>137</sup>.

ELis on peagu kõigis riikides kasutusel karistusõiguses süüdimõistva kohtuotsuse korral teatud kuriteoliikide puhul laiendatud vara konfiskeerimise võimalus<sup>138</sup>. Ometi tõdetakse, et säärane meede ei ole piisav kuritegevuse ennetamiseks, tõkestamiseks ega tasuvuse vähendamiseks.

---

<sup>131</sup> Brun, J.-P., Pascale, H. D., van der Does de Willebois, E., Hauch, J., Jais, S., Mekki, Y., Sotiropoulou, A., Sylvester, K. R., & Uttamchandani, M., 2015. *Public Wrongs, Private Actions: Civil Lawsuits to Recover Stolen Assets*. Stolen Asset Recovery (StAR) Series. Washington, DC: World Bank and United Nations Office on Drugs and Crime. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/964411468127796449/pdf/Public-wrongs-private-actions-civil-lawsuits-to-recover-stolen-assets.pdf>, lk xi.

<sup>132</sup> Sealsamas, lk 4.

<sup>133</sup> Cassella, S., 2015. Civil Asset Recovery: The American Experience. Rmt: J. P. Rui & U. Seiber, eds., *Non-Conviction-Based Confiscation in Europe: Possibilities and Limitations on Rules Enabling Confiscation without a Criminal Conviction*, lk 13–30. Berlin: Duncker & Humblot. [https://pure.mpg.de/rest/items/item\\_2499325\\_6/component/file\\_3081806/content](https://pure.mpg.de/rest/items/item_2499325_6/component/file_3081806/content).

<sup>134</sup> [Assetforfeiturelaw.us](https://www.assetforfeiturelaw.us), 2023. Civil Forfeiture Cases August 2021 – July 2023. <https://assetforfeiturelaw.us/wp-content/uploads/2023/07/Civil-Forfeiture-Examples.pdf>.

<sup>135</sup> Brun, J.-P., Sotiropoulou, A., Gray, L., Scott, C. & Stephenson, K. M., 2021, lk 185–186.

<sup>136</sup> *UK Proceeds of Crime Act*, 2002. Explanatory Notes, sec. 28, "Defendant Neither Convicted Nor Acquitted" (süüdistatava kohta, kes on enne süüdimõistmist põgenenud, võib teha konfiskeerimisotsuse, kui põgenemisest on möödunud kaks aastat). <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/29/notes/division/5/2/4?view=plain>.

<sup>137</sup> European Commission, 2022, lk 96.

<sup>138</sup> Council of European Union, 2019, lk 18–19.

### 6.3.2.3. Probleemkohad

1. Kuritegevus ei ole maailmas, ELis ega Eestis kadumas, pigem vastupidi, see on otsimas uusi võimalusi ja avardamas seniseid mõõtmeid. Finantskuritegevus, pettused, narkootilise aine käitlemine ja küberkuritegevus on genereerimas kuritegelikku kasumit, mille olulisel määral pärssimine pole uurimisasutustel ega prokuratuuril terves maailmas veel efektiivselt õnnestunud. Seda laadi olukorda kirjeldavad raporti sissejuhatus ja lühiülevaade, mis tekitab tõsise vajaduse võtta kuritegevuse vastu võideldes lisameetmeid. Kuritegevus on rakendamas kõiki võimalusi, et edu saavutada. Sellest tuleks lähtuda ka Eestil, hinnata kriitiliselt üle kriminaalmenetlusse toodud varade konfiskeerimise võimalused ning lülitada õigusruumi maailmas üha laiemat kasutatud ja kasutegurit näidanud regulatsioon – vara süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimine.

Eestis sõltub vara konfiskeerimise võimalikkus kriminaalmenetluses isiku süüdimõistva otsuse olemasolust. KarSi 7. peatükis ette nähtud konfiskeerimise ja selle asendamise aluseid kohaldatakse vaid kriminaalkonfiskeerimisena, st üksnes süüteo menetluse raames, kui menetluses on tuvastatud süütegu või teatud juhtudel vähemalt õigusvastane tegu. Karistusõiguses on isiku süüdi tunnistamiseks ja karistamiseks põhjendatult sätestatud kõrge tõendamisstandard, mistõttu ei ole võimalik alati süüdimõistva otsuseni jõuda ning seetõttu pole ka varade konfiskeerimine lubatud. Eesti õiguses ei ole olulist rolli tsiviil- ega halduskonfiskeerimisel ning võimalused süüteo toimepanemisega seotud vara konfiskeerida ilma süüdimõistva kohtuotsuseta on kitsad. Siiski võib Eesti õigusest esile tuua mõned erandlikud juhtumid tsiviilkonfiskeerimise ning halduskonfiskeerimise võimalustest, mis võivad teatud juhtudel süüdimõistva otsuseta konfiskeerimise eesmärki teenida. Kahtlase päritoluga raha võib olla ohuks riigi majandus- ja rahandussüsteemile, arvestades seda, et riigi suurim rahapesu ja terrorismi rahastamise oht paikneb vastavalt kihistamise ja edastamise faasis<sup>139</sup>, kus (eel)kuriteo tuvastamine ja tõendamine on raskendatud. Kehtiv õigus (RahaPTS § 57) võimaldab mõningatel juhtudel rahapesukahtlusega vara riigi omandisse pöörata ilma süüdimõistva otsuseta. Seesugused võimalused sisalduvad paljude riikide seadustes, samas jääb RahaPTSi § 57 kasutusala üldpildis kitsaks, sest piirneb rahapesule viitava kahtlase tegevusega. Kuritegevuse vähendamiseks võetavate meetmete puhul tuleks lähtuda põhimõttest, et üks kuritegelik tilk kriminaalset vara meepotis muudab vara tervikuna kahtlaseks ning kuritarvitab ja kasutab ära ausat finantssüsteemi. Samas ei tohi lubada, et kuritegevus tasuks ära. Süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimisrežiimi laiendamine saaks tõhustada võitlust kuritegevuse ja sellest saadava tulu vähendamisel.

2. Kuritegevusest saadud tulu arvutamine tekitab arusaamatust ja keerukaid arvestusi ning loob sageli andmete puudumise tõttu protsessis tahtmatuid viivitusi. Küsimus, milles seisukohta

---

<sup>139</sup> Rahapesu Andmebüroo, 2023. Aastaraamat 2022. <https://fiu.ee/rahapesu-andmebuuroo-aastaraamat-2022/aasta-eesti-rahapesu-ja-terrorismi-rahastamise-tokestamise-susteemis>.

otsitakse, seisneb kuritegevuse tasuvuse ja selle kaudu lisaväärtuste loomise piiramises. Kui seni on lähtunud kriminaaltulu arvestamisel nn netoprintsiibist, mis on pidanud kaasa tooma kõikvõimalike kulutuste arvestamise ja mahaarvamise saadud kuritegelikust tulust, siis tuleks muudatuste korral omakorda arvestada laiemat käsitlust. Ühe võimalusena võiks seaduse järgi konfiskeerida kogu kuriteost saadud tulu (brutoprintsiip). Siiski on brutoprintsiibi individuaalne kohaldamine tekitanud rahvusvaheliselt vaidlusi selle üle, millised kurjategija kuriteoga seotud kulutused või väljamaksud tuleb kuriteo brutotulust maha arvata. Näiteks on Saksamaal kasutusele võetud KarSi muudatusega 2017. aastast võimalik kuriteo ettevalmistamiseks või toimepanemiseks tahtlikult tehtud kulutusi mitte maha arvata. Narkokaubanduse korral konfiskeeritakse näiteks kogu narkootikumide müügist saadud tulu ning narkootikumide soetusmaksumust ei arvata maha<sup>140</sup>.

3. Kehtiva seaduse kohaselt ei saa kriminaalmenetluse lõpetamisel ega pärast jõustunud kohtulahendit (v.a juhul, kui menetluse ajal on alustatud eraldi konfiskeerimismenetlus) konfiskeerida süüteo toimepanemise objekti, vahendit või süüteo saadud vara. Eestis on olnud niisuguseid kaasuseid, kus menetlust isiku üle ei ole võimalik pidada näiteks haiguse tõttu või möödunud on mõistlik menetlustähtaeg või pärast jõustunud kohtulahendit (kaheaastase tähtaja sees või lõpus) selgub, et isikul oli siiski vara, mida kohtueelse menetluse käigus ei õnnestunud tuvastada. Isiku surma korral menetlus lõpetatakse ja vara antakse kolmandale isikule ehk riik jääb sellest ilma.<sup>141</sup> Tuvastatud ja tõendatud kriminaaltulu ei tohiks minna kolmandate isikute valdusesse, vaid riigituludesse.
4. Isiku suhtes, kelle vara on arestitud, aga kes hoiab kriminaalmenetlusest eemale, ei saa teha kohtuotsust ja veel vähem võtta kehtiva õiguse puhul seisukohta arestitud vara konfiskeerimise suhtes. Sel moel otsitakse kõrvalehoidvat isikut võib-olla aastaid ning arestitud vara hoiustamiskulud suurenevad. Vara võõrandamispraktika jõustumata kohtuotsuseta menetluste korral Eestis õigupoolest puudub ning kokkuvõttes pole võimalik kuritegevusega seostatava vara suhtes lõplikke otsuseid teha.
5. Vara süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimine oleks vajalik meede olukordades, kui leitakse isiku juurest suur summa sularaha, kuid isiku kohta pole piisavalt tõendeid, et teda kuriteo toimepanemises kahtlustada. Ilma seda laadi meetmeta poleks võimalik leitud suurt summat raha konfiskeerida.<sup>142</sup>

---

<sup>140</sup> Sonnenberg, T., 2017. *Germany: New law makes confiscating proceeds of crimes easier*. <https://cms-lawnow.com/en/ealerts/2017/07/germany-new-law-makes-confiscating-proceeds-of-crimes-easier>; *German Criminal Code*. Section 73d. Calculation of value of obtained object; estimate. [https://www.gesetze-im-internet.de/englisch\\_stgb/index.html#gl\\_p0778](https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/index.html#gl_p0778).

<sup>141</sup> KrMS § 142 lg 11 vara arestimise aluse äralangemine (eeskätt kriminaalmenetluse lõpetamise pärast KrMSi § 199 lg 1 p 4 alusel isiku surma tõttu).

<sup>142</sup> Boucht, J., 2022. Non-conviction Based Confiscation: Moving the Confiscation of Criminal Proceeds from Criminal to the 'Civil' Sphere: Benefits, issues and Two Procedural Aspects. Rmt: V. Franssen & C. Harding, eds., *Criminal-and-quasi-criminal-*

6. Süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimise instituudi rakendamist riikide õigusruumis asub FATF järgmiste aastate jooksul rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise standarditele vastavuskontrollides hindama.
7. Kui säärane meede võetakse, tuleb riigil tagada, et rakendama asuvad asutused ühetaolist praktikat ellu viiksid, mida aitab saavutada vastava juhendmaterjali koostamine ja sellesse koondatud kokkulepete järgimine.
8. Kuigi mitmed riigid on kuritegevusvastase võitluse eesmärgil sätestanud võimaluse konfiskeerida kriminaaltulu ka siis, kui kuritegu ei ole võimalik kriminaalmenetluse standardeid järgides tõendada või see on välistatud (näiteks eeldatava toimepanija haigestumise, põgenemise või surma tõttu), võib kaasneda kriminaalmenetluse raames süüdimõistva otsuseta konfiskeerimisega põhiõiguste seisukohast teatud küsitavusi. Nimelt on vara konfiskeerimise alus sageli just etteheide, et see on teenitud või vähemasti seotud kuriteoga. Niisugune sedastus võib riivata isiku õigust süütuse presumptsioonile, sest seeläbi võidakse seda laadi käsitluse korral hinnata isikut kui süüteo toimepanijat (näiteks konfiskeeritakse isikult raha, mis on eeldatavasti saadud narkootikumide müügist, kuigi teda ei ole selles süüdi mõistetud). Samuti võib konfiskeerimismeede olla teatud juhtudel juba iseenesest käsitatav karistusena, st sel võib olla karistuslikku mõju. Seetõttu on vaja raportis allpool toodud põhjendusi ja rahvusvahelise kohtupraktika leide silmas pidades Eestis veel analüüsida vara süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimise seaduspärasust tagavate maandamismeetmete võtmise võimalusi ning õigusruumi sobitava menetlusvormi (haldus-, tsiviil- või kriminaalkonfiskeerimine) valiku võimalusi.



#### 6.3.2.4. Rahvusvaheline praktika

Süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimine on rakendatud paljudes riikides ja selle kasutuselevõttu on soovitanud 2003. aastal ÜRO<sup>143</sup>, 2011. aastal Maailmapank<sup>144</sup>, 2014. aastal EL<sup>145</sup> ja OECD<sup>146</sup>, 2021. aastal G20<sup>147</sup> ning 2023. aastal FATF<sup>148</sup>. Süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimise on integreerinud enda õigusruumi hulk riike, sealhulgas Austraalia, Bulgaaria, Georgia, Holland, Iirimaa, Itaalia, Kanada, Kolumbia, Malaisia, Nigeeria, Peruu, Ühendkuningriik, Ameerika Ühendriigid ja Uus-Meremaa<sup>149</sup>.

Tüüpilised asjaolud, mis õigustavad konkreetse vara suhtes menetluse alustamist, on tasakaalu puudumine omaniku vara ja seadusliku sissetulekuallika vahel, selle vara pärimise ajalugu või põhjendatud teave konkreetse isiku sidemete kohta organiseeritud kuritegevusega<sup>150</sup>.

**Iirimaa** on kasutusel kuritegeliku vara nii kriminaalkorras süüdimõistva kohtuotsusega konfiskeerimise süsteem kui ka süüdimõistva kohtuotsuseta süsteem. Esimene on suunatud süüdimõistetu vastu, teine aga asjaõigusliku vara vastu, mis moodustab kuritegelikul teel saadud tulu<sup>151</sup>. Kui kriminaalmenetluse jätkamiseks on piisavalt tõendeid, on kriminaalvastutusele võtmine igal juhul prioriteetne. Olukordades, kus vara võidakse konfiskeerida nii karistusõigust käsitlevate õigusaktide kui ka kriminaaltulu käsitlevate õigusaktide alusel, on ülimuslik karistusõigust käsitleva menetluse toimetamine.<sup>152</sup>

**Suurbritannia** õigusruumis on kasutusel seletamatu rikkust selgitav meede ehk seletamatu rikkuse määrus (UWO), mida on õiguskaitseasutusel võimalik taotleda ja kohtu heakskiidul isikule väljastada kahtluse korral, kui esinevad asjaolud, mis viitavad vara väärtuses enam kui 50 000 naela võimalikule päritolule

---

<sup>143</sup> Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni korruptsioonivastane konventsioon (2003). Artikkel 54 lg 1 p c: konventsiooniosaline „kaalub meetmete võtmist, et võimaldada nimetatud vara ilma süüdimõistva kohtuotsuseta kriminaalasjas konfiskeerida juhtudel, kus õigusrikkujat ei saa tema surma, põgenemise või äraoleku tõttu või muudel mõjuvatel põhjustel vastutusele võtta“.

<sup>144</sup> Stephenson, K. M., Gray, L., Power, R., Brun, J.-P., Dunker, G. & Panjer, M., 2011. *Barriers to Asset Recovery: An Analysis of the Key Barriers and Recommendations for Action*. World Bank. <http://hdl.handle.net/10986/2320>, lk 67.

<sup>145</sup> ELT, 2014. *Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/42/EL*, 3. aprill 2014. Artikkel 4, lg 2: „Where confiscation on the basis of paragraph 1 is not possible, at least where such impossibility is the result of illness or absconding of the suspected or accused person, Member States shall take the necessary measures to enable the confiscation of instrumentalities and proceeds in cases where criminal proceedings have been initiated regarding a criminal offence which is liable to give rise, directly or indirectly, to economic benefit, and such proceedings could have led to a criminal conviction if the suspected or accused person had been able to stand trial.“

<sup>146</sup> OECD, 2014. *Illicit Financial Flows from Developing Countries: Measuring OECD responses*. [https://www.oecd.org/corruption/Illicit\\_Financial\\_Flows\\_from\\_Developing\\_Countries.pdf](https://www.oecd.org/corruption/Illicit_Financial_Flows_from_Developing_Countries.pdf).

<sup>147</sup> G20, 2021. *Anti-Corruption Action Plan 2022–2024*. G20 Anti-Corruption Working Group. [https://www.unodc.org/documents/corruption/G20-Anti-Corruption-Resources/Action-Plans-and-Implementation-Plans/2021\\_G20\\_Anti-Corruption\\_Action\\_Plan\\_2022-2024](https://www.unodc.org/documents/corruption/G20-Anti-Corruption-Resources/Action-Plans-and-Implementation-Plans/2021_G20_Anti-Corruption_Action_Plan_2022-2024), pdf, lk 8.

<sup>148</sup> FATF, 2023.

<sup>149</sup> Council of Europe, 2020. *The Use of Non-Conviction Based Seizure and Confiscation*. <https://rm.coe.int/the-use-of-non-conviction-based-seizure-and-confiscation-2020/1680a0b9d3>, lk 9–13.

<sup>150</sup> Wycichowski-Kuchta, G., 2023. *The discretion of the EU Member States in shaping the non-conviction based confiscation regime in the light of CJEU and ECHR case law*. Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, 85 (4). <https://doi.org/10.14746/rpeis.2023.85.4.02>, lk 30.

<sup>151</sup> *Proceeds of Crime Act*, 1996. Updated to 30 July 2018. <https://revisedacts.lawreform.ie/eli/1996/act/30/revised/en/html>.

<sup>152</sup> Council of European Union, 2019, lk 14.

ebaseaduslikust tegevusest, kuna omaniku legaalne sissetulek ei võimalda säärase vara olemasolu. Seda meedet võetakse kahel juhul: kui isiku puhul on tegu PEPiga või isik on seotud tõsise kuritegevusega. Määrus kohustab isikut väljastama tõendeid, materjale ja ütlusi vara päritolu ja olemuse ning selle saamise kohta.<sup>153</sup> Kui isik ei esita piisava selgusega või õigel ajal küsitud andmeid, siis on riigil õigus kõnealune vara konfiskeerida. Kui aga esitatakse adekvaatne selgitus, siis lisameetmeid riik kohaldama ei hakka.

Kui UWO kinnitab, et vara pärineb ilmselt kuritegevusest, siis võetakse ette NCB menetlus ja peab tõendama, et vara pärineb kuritegevusest. UWO on kui esimene samm, ja kui see on põhjendatud, lähevad käiku NCB protseduurid.

UWO põhjal peetakse väljaandmiste kohta riiklikku statistikat, mille kohaselt oli 2022. veebruari seisuga väljastatud neljas asjas kokku 9 UWOD<sup>154</sup>. 2021. aastal koostati POCA § 377 alusel UWO kasutamise juhis.<sup>155</sup>

Kriminaaltulu saab sisse nõuda tsiviilmenetluses vara vastu, mille puhul võib tõendada, et tegemist on kuritegelikul teel saadud varaga.<sup>156</sup>

Tsiviilkonfiskeerimist kasutatakse siis, kui:

1. süüdimõistvat kohtuotsust ei ole võimalik isikut süüstavate tõendite puudumisel teha või
2. tehakse süüdimõistev kohtuotsus, kuid konfiskeerimismäärust ei tehta või
3. avalikke huve teenib paremini tsiviilõiguslik sissenõudmine, mitte isiku süüdistamine.

See hõlmab juhtumeid, kus kahtlustatavad on surnud või läinud välismaale, et pääseda uurimisest, või on rikkumine toime pandud välismaal, nii et selle tegevusega ei saa Ühendkuningriigi kohtutes süüdistada. Prokuratuur võib taotleda arestimismäärust varade säilitamiseks kuni tsiviilõigusliku sissenõudmismääruse tegemiseni. Sel juhul on kogu menetluslik tähelepanu varal, mille päritolu kohta on piisavalt materjali, et kahtlustada seda ebaseaduslikus päritolus. Süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimist (NCB) võib rakendada kuni 20 aasta taguse kuriteoga saadud varade suhtes.

NCB korras vara arestimiseks peab selle väärtus olema vähemalt 1000 naela ja leiduma viiteid, et see on saadud ebaseaduslikul teel. 51% tõenäosust on vaja, et see raha pärineb ilmselt kuritegevusest. Vaja on tuvastada seos kuritegevusega, mis võis toimuda nii Ühendkuningriigis kui ka mujal. Oluline on presenteerida üldist kuritegevuse mustrit, mitte aga konkreetsele kuriteole konkreetset ajal viitamist.<sup>157</sup> NCB kaasuse tõendamisel kasutatakse isiku varasemate süüdimõistmistest materjale, tõendeid läbikukkunud kriminaalmenetlustest, jälitusandmeid ning kriminaalsete gruppide või organisatsioonidega seotust kinnitavat materjali.

---

<sup>153</sup> *Proceeds of Crime Act*, 2002. Section 362A-D. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/29/contents>.

<sup>154</sup> <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9098/CBP-9098.pdf>.

<sup>155</sup> <https://www.gov.uk/government/consultations/draft-investigations-code-of-practice-issued-under-poca-2002/draft-code-of-practice-accessible>.

<sup>156</sup> Ombler, M., 2023. *Suurbritannia õppevisiidi aruanne*.

<sup>157</sup> Council of Europe, 2020, lk 12.

Suurbritannias saavad tsiviilkonfiskeerimise meedet võtta kolm asutust, aga mitte kõik uurimisasutused. Seadus võimaldab alustada kohe kriminaalmenetluse kõrval ka tsiviilkonfiskeerimise menetlust, et mitte kaotada vara ja jätta otsustamine, millega edasi minnakse, edaspidiseks ning kiireks lahendamiseks.

Kui NCB menetluses selgub, et soetatud majast osa vahendeid olid legaalsed ja teine pool illegaalsest tegevusest, siis tuleb konfiskeerimist lahendades otsustada, kas isik maksab ebaausa osa ära või müüb selle maha ja kannab siis kindlaks tehtud illegaalse summa üle.

Prokuratuurile on peaprokurör koostanud 2012. aastal avaldatud juhise varade tagasivõitmise tõhustamiseks. Suurbritannia prokuröridele mõeldud juhises tähtsustatakse kriminaaltulu arestimist ja konfiskeerimist ning süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimist olukordades, kus:

1. see hõlbustaks kuritegevust vähendada, kui süüdimõistvat kohtuotsust ei ole võimalik saavutada;
2. tehti süüdimõistev kohtuotsus, kuid vara ei konfiskeeritud;
3. asjaomane asutus usub, et avalikke huve teenib paremini kriminaalse vara äravõtmine kui kuritegude toimepanemises isiku süü otsimine.<sup>158</sup>

Juhtumid, kus süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimine on eelistatav ja kohane<sup>159</sup>:

1. kuritegu pandi toime välismaal ning eksterritoriaalseks kohtualluvuseks ei ole alust;
2. kahtlusalune ei ole tuvastatav;
3. kuigi kuritegelikul teel saadud tulu on tuvastatav, ei saa seda seostada ühegi kuriteos kahtlustatava isikuga;
4. uurimine ei saa anda konkreetseid süüstavaid tõendeid;
5. tõendid ei taga süüdimõistvat otsust;
6. süüdistuse esitamisega ei kaasnud süüdimõistvat otsust.

Loetelu asjaoludest, mille korral isiku süüdimõistva kohtuotsuseni jõudmine oleks võimalik, kuid süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimine võiks paremini teenida üldist avalikku huvi<sup>160</sup>:

1. süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimise rakendamine vastab paremini tungivale vajadusele võtta kohesed meetmed, et ennetada või lõpetada õigusrikkumine, mis põhjustab avalikkusele vahetat kahju, kuigi see võib piirata tõendite kättesaadavust tulevase süüdistuse esitamiseks;
2. ei pruugi olla otstarbekas uurida kõiki isikuid, kes on kuritegevusega perifeerselt seotud. Juhitava ja eduka süüdistuse saavutamiseks tuleb kasutada strateegilist käsitusviisi;

---

<sup>158</sup> Attorney General's Office, 2012. *Asset Recovery Powers for Prosecutors: Guidance and Background 2009* (guidance for prosecutors and investigators on their asset recovery powers under Section 2A of the Proceeds of Crime Act 2002) (Introduction, para. 1). November 29, 2012. <https://www.gov.uk/guidance/asset-recovery-powers-for-prosecutors-guidance-and-background-note-2009>.

<sup>159</sup> Sealsamas.

<sup>160</sup> Sealsamas.

3. süüdimõistva kohtuotsuseta varade konfiskeerimine tähendab ressursside paremat rakendamist, et tegelda isikuga, kellel on märkimisväärsel hulgal vara, mida ei saa seletada seadusliku sissetulekuna;
4. kurjategija on kohtu alla antud teises jurisdiktsioonis ja talle oodatakse süüteo raskusele kohast karistust, mistõttu ei nõua avalikud huvid esimeses riigis süüdistuse esitamist.

**USAs** saab vara konfiskeerida kolmel moel: kriminaal-, tsiviil- ja halduskorras.

Tsiviilkorras konfiskeerimine on kohtuprotsess, mis ei nõua süüdimõistvat kohtuotsust ja võimaldab õiguskaitseasutustel arestida kuriteoga seotud vara. Menetlus toimub vara, mitte isiku vastu. Vara konfiskeerimise soovist teadaandmiseks edastab riik teate isikule, kellel on varaga puutumus. Lisaks võib teate esitada veebi vahendusel, kust kuvatakse erinevate asutuste kaupa kehtivad teated<sup>161</sup>. Teadetes märgitud vara kohta peab omanik huvi korral teada andma, ja kui ta ei ole nõus konfiskeerimisega, siis on tal õigus vara arestimine kohtumenetluses vaidlustada. Niisuguse vastuväite saab riigipoolsele seisukohale vara konfiskeerimisest esitada seadusega nõutud tingimustel, mis on kirjas riigi ametlikul kodulehel<sup>162</sup>. Seejärel peab riiklik süüdistaja tõendama, et vara aitas kaasa kuritegevusele või kujutab endast kriminaaltulu.<sup>163</sup> Kui kohus arvab, et kahtlus vara kuritegevusest pärinemise kohta on piisav ning vastuväited ei kalluta seisukohta, siis teeb kohus otsuse vara konfiskeerida.

Süüdimõistva kohtuotsuseta võib vara USAs konfiskeerida, kui<sup>164, 165</sup>:

1. kahtlustatav või süüdistatav ei vaidle vastu vara konfiskeerimisele;
2. kahtlustatav või süüdistatav on surnud või vastutusvõimetu;
3. kahtlustatav või süüdistatav hoiab kriminaalmenetlusest kõrvale;
4. kuritegu on aegunud. NCB aegumine algab kuriteo avastamisest;
5. vara on leitud, aga pole teada kuriteo toimepanijat; kriminaalasjas ei saa seetõttu süüdistust esitada;
6. süüdistatav on süüdi mõistetud kuriteo eest, mis on erinev kuriteost, millega vara tekkis; meie mõistes laiendatud konfiskeerimine;
7. kahtlustatav või süüdistatav on teises riigis süüdi mõistetud, aga vara on esimeses riigis;
8. riigil puudub avalik huvi isikut süüdi mõista ning karistusõiguslikult karistada;
9. kriminaalmenetlusega pole piisavalt tõendeid kuriteo ja vara vahel;
10. kolmanda isiku vara asjus pole ilmtingimata süüteomenetlust vaja läbi viia;

---

<sup>161</sup> <https://www.forfeiture.gov/Default.htm>.

<sup>162</sup> 18 U.S. Code § 983. General rules for civil forfeiture proceedings. [https://www.forfeiture.gov/cfr18us983.htm#a\\_2](https://www.forfeiture.gov/cfr18us983.htm#a_2); US DOJ, Public Notices, Claims, To contest the forfeiture of this property in united states district court you must file a claim. <https://www.forfeiture.gov/FilingClaim.htm>.

<sup>163</sup> <https://www.fbi.gov/investigate/white-collar-crime/asset-forfeiture>.

<sup>164</sup> Cassella, S., 2023. *Rahapesu ja vara süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimise koolitus Tallinnas*.

<sup>165</sup> Cassella, S., 2021. *Report to the Cullen Commission: Summary of Money Laundering and Asset Forfeiture Law in the United States*, submitted 5/10/21. <http://assetforfeiturelaw.us/?p=2666>, lk 42–51.

11. on arvata, et vara võib kaduda ja see on PEPiga seotud kaasus. NCB võib vara konfiskeerida enne, kui jõuab PEPile süüdistust esitada. Sedasama võib teha ka kaasustes, kui on näha, et menetlus võib venida pikale ja aeguda, kui kriminaalmenetlust jätkata;
12. rahamuul ei tea teda palganud isiku nime ega andmeid või on need andmed hävitatud, aga leitud raha on uurimisasutuse kontrolli all, või kui sellised andmed on riigis, kes ei tee õiguslast koostööd<sup>166</sup>;
13. isik on poliitilise taustaga kurjategija ning koduriigis on tal immunitet. Ebaseaduslikul teel saadud vara puhul võib võtta vastavad meetmed konfiskeerimiseks<sup>167</sup>.

Kanadas on varade tsiviilkonfiskeerimine kasutusel 2001. aastast kui meede, mille eesmärk on saada tagasi ebaseaduslikust tegevusest saadud tulu ning ebaseadusliku tegevuse hõlbustamiseks kasutatud vara. Üldjuhul saab menetluse alla võtta kahte liiki vara: tulu ja toimepanemise vahendid. Igaüks, kellel on teadaolevalt omandiõigus, saab teatise ja tal on seaduslik alus konfiskeerimise kavatsus vaidlustada. Kui provintsis tuvastatakse, et vara päritolu on ebaseaduslik tegevus, on kohtul õigus omandiõigus kustutada ja vara provintstile konfiskeerida. Tõendamiskoormus on tavapärasest isikupõhisest kriminaalmenetlusest väiksem, st tugineb tõenäosuse tasakaalule.<sup>168</sup> Mida tõenäolisem on, et vara pärineb kuritegevusest, seda tõendatumaks saab vara ebaseaduslikku päritolu pidada, s.o „tõenäosuste tasakaalu“ standardit kirjeldatakse kui „tõenäolisem kui mitte“ või selle toimumise tõenäosus on 50,1%<sup>169</sup>. Kanadas on NCB kasutusel üheksas provintsis.

2011. aastal soovitas **Maailmapank** riikidele, kus puuduvad NCB sätted, kehtestada riigisisesed õigusaktid, mis lubaksid süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerida, et laiendada riigis korrupsiooni ja rahapesuga võitlemise meetmeid. NCB võib olla ainuke abinõu, kui teo toimepanija on surnud, põgenenud või on süüdistuse esitamise suhtes puutumatu, ning samas soovitatakse minna seaduse täiendamisel mainitud miinimumnõuetest kaugemale.<sup>170</sup>

---

<sup>166</sup> Council of Europe, 2020, lk 16.

<sup>167</sup> Sealsamas, lk 17.

<sup>168</sup> Simser, J., 2023, lk 401.

<sup>169</sup> DOJ Canada, 2021. *Seeking Asset Recovery from Canada: A Practical Guide*.

[https://star.worldbank.org/sites/default/files/2022-05/2022%20IAG%20Asset%20Recovery%20Guide%20-%20ENG\\_1.pdf](https://star.worldbank.org/sites/default/files/2022-05/2022%20IAG%20Asset%20Recovery%20Guide%20-%20ENG_1.pdf).

<sup>170</sup> Stephenson, K. M., Gray, L., Power, R., Brun, J.-P., Dunker, G. & Panjer, M., 2011, lk 67.

2012. aastal täheldas **FATF** rahvusvahelise mõõtmega kuritegevusvastase võitluse vastu astumisel väga olulise meetmena riikides süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimismenetluse rakendamist ja selle alusel tehtud koostöötaotlustega tegutsemise võimalikuks muutmist arestida ja konfiskeerida varasid olukorras, kus kurjategija ei ole surma, pakku minemise, tabamatuse või teadmata asukoha tõttu kättesaadav. Süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimine saaks olla kasulik vahend paljudel muudel juhtudel, kus vara on leitud, kuid:<sup>171</sup>

1. süüdimõistva kohtuotsuseni ei jõutud menetluslikel või tehnilistel põhjustel (näiteks aegumistähtaeg on ületatud);
2. on olulisi tõendeid selle kohta, et tulu saadi kuritegelikust tegevusest, kuid isiku vastutusele võtmiseks kriminaalkorras ei ole piisavalt tõendeid;
3. kriminaaluurimine või süüdistuse esitamine on ebareaalne või võimatu;
4. toimepanija on eelkuriteos õigeks mõistetud ebapiisavate tõendite tõttu;
5. mis tulenes süüdimõistetud muust või sellega seotud kuritegevusest (st laiendatud konfiskeerimine);
6. see on süüdistuse esitamise suhtes puutumatu ehk immuuniteediga.

2014. aastal soovitas **OECD**<sup>172</sup>:

1. rakendada parimat rahvusvahelist õiguslikku tava varastatud varade kiireks jälgimiseks, külmutamiseks ja tagastamiseks;
2. võimaldada süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimise kohtuotsuse alusel vara arestida ja konfiskeerida; lubada ametiasutustel välisriigi jurisdiktsiooni taotluse alusel käibevahendeid külmutada;
3. lubada välisriikidel algatada oma kohtutes hagisid;
4. lubada kohtutel määrata välisriigi jurisdiktsiooni kasuks hüvitist, tagastamist või kahju hüvitamist.

Meetmed on eriti kasulikud olukorras, kui kahtlustatav on surnud, põgenenud või on süüdistuse suhtes immuunne.

Veel mõni aasta tagasi täheldati **ELi liikmesriikides** valitsevate konfiskeerimissüsteemide ülevaates, et enamikus liikmesriikides on riikliku kriminaalmenetluse osana kehtestatud menetlused, mis näevad ette kriminaaltulu konfiskeerimise juhtudel, kui kriminaalkorras süüdimõistvat kohtuotsust teha ei saa. Riigiti on käsitletud erinevad, ühetaoline seisukoht ELis puudub. Sellised juhtumid hõlmavad kahtlustatava või süüdistatava surma, haigestumist, põgenemist või asjaolu, et ta on kriminaalvastutusele võtmise vanusest

---

<sup>171</sup> FATF, 2012. *Best practices on confiscation (Recommendation 4 and 38) and a framework for ongoing work on asset recovery.* <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/guidance/Best%20Practices%20on%20Confiscation%20and%20a%20Framework%20for%20Ongoing%20Work%20on%20Asset%20Recovery.pdf>, lk 6.

<sup>172</sup> OECD, 2014, lk 13, 94, 96.

noorem, tal on ametist tulenev immunitet või ei ole ühtegi isikut võimalik kuriteo toimepanijana tuvastada.<sup>173</sup>

Lisaks kriminaalõiguslikele menetlustele on mõned liikmesriigid võtnud kasutusele paralleelsed menetlused, mida peetakse tsiviil- või halduskohtutes ja mis võimaldavad kriminaaltulu konfiskeerida, kui kriminaalkorras süüdimõistvat kohtuotsust ei tehta. Neid menetlusi toimetatakse ainult vara enda suhtes, mis on tuvastatud kuritegelikul teel saadud tuluna, ilma et need oleksid seotud ühegi isiku vastu suunatud süüdistava toiminguga. Menetluse aluseks võib olla ka isiku omandatud vara ja tema deklareeritud tulu (nn selgitamatu päritoluga vara) vaheline ebaproportsionaalsus. Nende menetluste oluline tunnus on see, et need ei nõua seose loomist konkreetse kuriteo ja konfiskeeritava vara vahel. Säärase seose loomine võib suurte kuritegelike organisatsioonide kasumit silmas pidades olla praktikas väga keeruline. Tulu saadakse paljudest kuritegudest, mille on toime pannud hulk isikuid sageli mitmes riigis. Sellist vara segatakse tihti muude varadega (mis on omandatud nii seaduslikult kui ka ebaseaduslikult), et varjata nende ebaseaduslikku päritolu.<sup>174</sup>

2020. aastal andis **Euroopa Nõukogu** süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimise õigusruumi loomisel järgmisi soovitusi<sup>175</sup>:

1. kui isiku süüdistamiseks on tõendeid piisavalt, siis tuleb vara konfiskeerimise küsimus lahendada koos isiku süü küsimusega tavaolukorras kriminaalmenetluse raames;
2. süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimise võimalikkust loov reeglistik peab olema arusaadav ja üheselt mõistetav. Kolmanda isiku käes oleva vara korral peavad olema tagatud vastavad meetmed, mis loovad võimaluse protsessi kaasamiseks ja õiguste kaitseks;
3. vara konfiskeerimise küsimuse korral on kasutusel madalam tõendamisstandard kui isiku süü küsimuses. See tähendab, et uurimisasutusel tuleb tõendada, et tõenäoliselt (*balance of probabilities*) oli vara saadud ebaseadusliku tegevuse kaudu või kavatsatud sellise tegevuse toimepanemiseks kasutada;
4. vara päritolu seaduslikkuse tõendamise kohustus langeb vara omanikule;
5. vara tuleb defineerida. Seejuures tuleb selgelt väljendada, et illegaalse ja legaalse vara segunemise korral on võimalik süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerida üksnes illegaalse päritoluga vara osa;
6. tuleb määrata süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimise võimalik kasutusaeg;
7. vara konfiskeerimise lõpliku otsuse langetab kohus;
8. vara konfiskeerimise tagamiseks võib kasutada vara arestimist või külmutamist ning sellele peavad olema kehtestatud tähtajad, mis ajani saab vara käsutamist piirata võimalusega tähtaega keerulisematel juhtudel pikendada;
9. vara arestimise korral tuleb sõnastada vara omaniku teavitamisega seotud asjaolud koos vara päritolu kohta antava selgituskohustusega kehtestatud tähtajaks;

---

<sup>173</sup> Council of European Union, 2019, lk 2–7.

<sup>174</sup> Sealsamas, lk 2.

<sup>175</sup> Council of Europe, 2020, lk 14–18, 25–32.

10. seda laadi uurimised võivad kaasa tuua kulusid, mille korvamiseks tuleb varakult planeerida vahendid. Isikud, kelle vara kasutamist oli piiratud, võivad esitada vastavad kahju hüvitamise nõuded;
11. kehtestada uurimist tagavad meetmed:
  - a. avalikustamiskorraldused, mis sunnivad kõiki isikuid esitama uurimise jaoks asjakohast teavet;
  - b. esitamiskorraldused, mis nõuavad, et üksused, st pangad ja advokaadibürood ning üksikisikud, esitaksid nende valduses olevad dokumendid, mida peetakse uurimise seisukohast vajalikuks;
  - c. klienditeabe korraldused, mis nõuavad finantsasutustelt teavet kuritegelikus käitumises kahtlustatava kliendi kohta (konto, kontonumbrid);
  - d. konto järelevalve korraldused, mis võimaldavad täitevasutustel pangakonto tegevust jälgida;
  - e. seletamatu varanduskorraldus, mis võib toimida enne uurimist. Kui kahtlustatakse erinevust sissetulekute ja vara vahel, sunnib seletamatu varanduskorraldus isikut esitama küsitava vara kohta teavet ning saadud vastust on võimalik NCB uurimise raames kasutada.

**Saksamaa** muutis varade tagasivõitmise käsitlust 2017. aastal ning õigusruumi toodi süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimise meede. Muudatused sisestati karistusseadustikku ja kriminaalmenetluse seadustikku<sup>176</sup>. Raske ja organiseeritud kuritegevusega seotud varasid on võimalik arestida ning konfiskeerida ilma süüdimõistva kohtuotsuseta.<sup>177</sup> Saksamaa nn hübriidmudeli puhul kehtib tõik, et kui isikut pole võimalik tõendite puudumise tõttu süüdi tunnistada või kuritegu on aegunud või loobutakse süüdistusest või menetlus lõpetatakse, eeldatakse KarSi § 76a kohaselt tõendamiskoormust vara kuritegelikust tegevusest pärinemist rohkem kriminaalõiguse standardile omasel moel nii, et kohtunik peab olema vara säärases pärinemises veendunud. Seda nõuet aitab selgitada KrMSi §-s 437 märgitu, mis võimaldab veendumuseni jõuda:

1. kõnealuse vara ja vara omaniku legitiimse sissetuleku ebaproportsionaalsuse kaudu;
2. asjaolude kaudu, kuidas vara kindlaks tehti;
3. vara omaniku personaalsete ja majanduslike asjaolude kaudu.<sup>178, 179</sup>

Sama seaduse nõudes on lisatud, et konfiskeerida saab vara, mille puhul on kahtlus, et see pärineb kuriteost. Kahtluse sisustamiseks on vaja kohtupraktikat, aga senise tõlgenduse kohaselt pole vaja liikuda konkreetse

---

<sup>176</sup> Meyer, F. 2023. Non-conviction-based confiscations – Wundermittel gegen Grand Corruption? Rmt: T. Zimmermann, ed., *Korruptionsstrafrecht*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG. <https://doi.org/doi.org/10.5771/9783748933304>, lk 139–190.

<sup>177</sup> Council of European Union, 2019, lk 7. Kommentaar autorilt: kuritegude loetelust on puudu korruptsioonikuriteod.

<sup>178</sup> *German Criminal Code*. Section 76a. Independent confiscation. [https://www.gesetze-im-internet.de/englisch\\_stgb/index.html#gl\\_p0778](https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/index.html#gl_p0778).

<sup>179</sup> Boucht, J., 2022, lk 221–250.



kuriteoni, vaid piisab tõenäosuslikust seosest kuritegevusega<sup>180</sup>. NCB korras menetluse toimetamiseks kehtib aegumisega seotud aeg 30 aastat, mis algab õigusvastase teo lõpuleviimisest<sup>181</sup>.

**Sloveenia** seaduses ebaseadusliku päritoluga varade konfiskeerimise kohta on võimaldatud konfiskeerida kuritegelikul teel saadud tulu ilma kriminaalmenetluse süüdimõistva otsuseta. Tsiviilkonfiskeerimise menetluse alustamiseks tuleb tuvastada kahtluse põhjused (kriminaalasja kohtueelses menetluses või kohtumenetluses). Kahtluse põhjused on kriminaalõiguse standard, mille puhul on tõenäosus väiksem kui tõenäolise põhjuse korral. Tsiviilkonfiskeerimise menetlus on suunatud ainult vara vastu ning hõlmab erinõudeid: kahtlustatavale kuuluvate varade väärtus peab ületama 50 000 eurot ja vara peab olema saadud konkreetsetest kuritegudest.<sup>182</sup>

**Läti** kriminaalõiguses on isiku süüdimõistva kohtuotsusega kaasnedu võiva vara konfiskeerimise kõrval kasutusel vara erikonfiskeerimine (*special confiscation of property*), mis ei ole karistus, vaid menetluslik sunnivahend ning on kohaldatav kuritegelikul teel saadud tulu, süüteo eseme ja süüteoga seotud vara konfiskeerimisel. See ei ole seotud isiku süüdi tunnistamisega<sup>183</sup>. Erikonfiskeerimine on Lätis kasutusel 2005. aastast. Seda on täiendatud mitmel korral, viimati 2017. aastal ning just viimaste aastate jooksul on see saanud rohkem tähelepanu ja rakendust.

Vara erikonfiskeerimist võib kohaldada:

1. kuriteoga omandatud varale<sup>184</sup> (*criminally acquired property*),
2. kuriteo objektile<sup>185</sup> (*object of a criminal offence*) ja
3. kuriteoga seotud varale<sup>186</sup> (*property connected with a criminal offence*).

Vara legaalse päritolu tõendamisel on pööratud tõendamiskoormus vara omanikule<sup>187</sup>.

Vara kuritegelikuks tuluks tunnistamisel rakendatakse madalamat tõendamisstandardit (nn võimaluse ülekaal ehk *predominance of possibility*) – seos vara kuritegeliku päritoluga arvatakse tõendatuks, kui on alust tunnistada tõendamise käigus, et vara on tõenäoliselt pigem kuritegeliku kui seadusliku päritoluga<sup>188</sup>.

---

<sup>180</sup> Sealsamas, lk 234.

<sup>181</sup> *German Criminal Code*. Section 76b. Limitation on confiscation of proceeds of crime and value of proceeds of Crime.

<sup>182</sup> Council of European Union, 2019, lk 16.

<sup>183</sup> *Krimināllikums*, 1998. Criminal Law, Chapter 8<sup>2</sup>, Special Confiscation of Property, 22 June 2017.

<https://likumi.lv/ta/en/en/id/88966>.

<sup>184</sup> Sealsamas, § 70<sup>11</sup>. Kuriteo teel omandatud vara on mis tahes majanduslik kasu, mis on saanud isiku omandisse või valdusesse kuriteo toimepanemise otsese või kaudse tulemusena.

<sup>185</sup> Sealsamas, § 70<sup>12</sup>. Kuriteoobjektiks on kuriteo toimepanemiseks ette nähtud või kasutatud vahend.

<sup>186</sup> Sealsamas, § 70<sup>13</sup>. Kuriteoga seotud vara on esemed, mille liikumine on keelatud või mille päritolu või kuulumine vastavas kriminaalasjas ei ole kindlaks tehtud või ei teata kuriteo toimepanijat, kuid see vara ei tohiks toimepandud kuriteo tõttu jääda isiku omandisse.

<sup>187</sup> KrMSi § 356 lg 5 kohaselt tekib vara legaalse päritolu tõendamisel pööratud tõendamiskoormus vara omanikul. „If a person involved in criminal proceedings affirms that the property is not considered as criminally acquired, such person shall have a duty to prove the legality of the origin of the relevant property...” Sellele on viidatud ka KrMSi § 126 lg-s 3<sup>1</sup>.

<sup>188</sup> KrMS § 124 lg 6: „...criminal origin of the property shall be considered proven if there are grounds to recognise during the course of proving that a property is, most likely, of criminal rather than lawful origin“.

Erikonfiskeerimisele on omased järgmised sammud<sup>189</sup>:

1. tõendeid kogutakse kriminaalmenetluse raames. Tõendite olemasolu, kindluse, ajalise perspektiivi ning otstarbekuse põhjal saab valida, kas varade küsimus konfiskeerimisest lahendada koos põhiasja menetlusega kuni kohtuni välja või eraldada varade osa erikonfiskeerimise menetluseks ja saata kohtusse. Kohtus saab paralleelselt menetleda nii NCB kui ka isiku süüd käsitlevat kriminaalmenetlust. Sel juhul isiku süüd arutavas kriminaalmenetluses, kui paralleelselt toimub NCB menetlus, varade konfiskeerimise küsimuse üle ei arutleta;
2. NCB asjade menetlemiseks ei ole loodud eraldi ametikohti prokuröridele ega uurijatele, st ei ole spetsialiseerumist. NCBga tegelevad nendes asutuses tavaprokurörid ja uurijad;
3. kui ei ole isikut, keda kahtlustada, siis alustatakse kriminaalmenetlust võimaliku ebaseadusliku tegevuse ja vara seose asjus, et saaks varade kohta otsustada, kas liikuda edasi NCB korras või kriminaalmenetlus lõpetada;
4. NCB kaasustes tuleb teisele osalisele tutvustada üksnes seda materjali, mida seotakse NCB kaasusega. Põhiasjast saab kasutada kõiki materjale, ent kui mingit tundlikku materjali ei ole võimalik samal ajal presenteerida, siis ei lisata seda NCB failile;
5. ajaliselt pole NCB raames kuritegevusega seotud varade puhul asjaolude selgitamist piiratud. Kui kohus otsustab, et seos kuritegevuse ja vara vahel ei ole piisavalt tõendatud, siis võib lisatõendeid koguda ja uuesti proovida, kuid see peab toimuma enne 31 kuu möödumist vara arestimisest<sup>190</sup>;
6. põhiasja menetlust tavaliselt enne ei lõpetata, kui NCB kohta on otsus tehtud;
7. prokurör on alati toetamas kohtus, isegi kui uurija esitab NCB taotluse kohtule. Prokuratuuris saavad NCB taotlejad olla kõik prokurörid, kes juhivad kriminaalasja;
8. asutus, kes saadab NCB materjalid kohtusse, läkitab need elektroonselt ka varaga seotud osalisele;
9. 45 päeva jooksul peab isik esitama andmed vara legaalse päritolu kohta. Aega hakatakse arvestama hetkest, kui isikule anti teada vara arestimisest<sup>191</sup>;
10. kohus lähtub KrMSi § 629 korrast ja peab (kuritegelikul teel omandatud vara konfiskeerimistaotluse kohta materjali saabudes) korraldama kohtuistungi 10 päeva jooksul. NCBd arutatakse kinnisel kohtuistungil, kus on kohus, taotluse esitanud asutuse esindaja, prokurör, teised kutsutud isikud, nende esindajad või kaitsjad. Kinnise kohtuistungiga tagatakse, et kohtuistungil ei avaldata uurimise seisukohast olulisi andmeid;
11. kohtuistungil kuulatakse ära kutsutud isikud, nende esindajad või advokaadid, kes saavad teha märkusi. Menetlusse kaasatud isikutel on kohtuistungil võrdne õigus esitada taotlusi, tõendeid ja kirjalikke selgitusi ning osaleda protsessi käigus tekkinud küsimuste läbivaatamises. Kutsutud isikute ilmumata jätmine ei takista kuritegelikul teel saadud vara kohta otsust teha, kui on järgitud isikute kutsumisele esitatud nõudeid;

---

<sup>189</sup> Ombler, M., 2023. *Läti visiidi aruanne*.

<sup>190</sup> *Kriminällikums*, 1998. Section 389. Time Period for the Restriction of Rights of a Person in Pre-trial Criminal Proceedings.

<sup>191</sup> Sealsamas, 1998. Chapter 27. Actions with Criminally Acquired Property.

12. hoolimata sellest, et kaitsjad soovivad peagu alati tutvuda põhiasja materjaliga, võimaldab säärase taotluse jätta rahuldamata KrMSis märgitu, mis kohustab tutvustama üksnes NCB kaasusega kaasasolevaid materjale;
13. KrMSi § 630 kohaselt peab kohus kuritegelikul teel saadud vara käsitlevate materjalide läbivaatamisel otsustama:
  - a. kas vara on kuriteoga saadud või kuriteoga seotud;
  - b. kas vara omanik või seaduslik valdaja on teada;
  - c. kas kellelgi on varale seaduslik õigus;
  - d. kuidas kuritegelikul teel saadud varaga ümber käia;
14. kui kohus tunnistab, et vara seost kuriteoga ei ole tõendatud või vara päritolu ei ole kuritegelik, lõpetab ta kuriteoga saadud vara suhtes menetluse. Samal ajal sellise otsuse langetamisega peab kohus otsustama vara arestimise tühistamise küsimuse, kui otsus tehti kriminaalmenetluses, mis lõpetati isiku mitterehabiliteerimise tõttu. Kui kuritegelikul teel saadud vara kohta on tehtud menetluse lõpetamise otsus, aga põhimenetlust ei ole lõpetatud ja arestimise tähtaeg ei ole möödunud, saab varale kohaldatud arestimist säilitada, et jätkata kriminaalse päritolu kohta tõendite kogumist põhiasja raames;
15. I astme kohtuotsus on vaidlustatav ja pooltel on õigus kohtuotsus 10 päeva jooksul ringkonnakohtusse edasi kaevata. Apellatsiooni saab esitada nii uurija kui ka prokurör või mõlemad koos;
16. esitatud appellatsiooni vaatab läbi kolmeliikmeline kohus 10 päeva jooksul pärast kaebuse või protesti saamist, kuulates kohtuistungil ära kaebaja või protestija enda. Kohus küsib mõlema asutuse arvamust. Hinnanud nii kaebuse kui ka protesti olemust, saab ringkonnakohtus varasema kohtu otsuse tühistada või jätta muutmata. Seda kohtuotsust edasi kaevata ei saa;
17. tavaliselt võtab NCB kohtumenetlus aega 3–5 kuud kuni jõustuva otsuseni;
18. kriminaalmenetlusega seotud tähtaeg on 22 kuud hetkest, mil isikul on õigus saada kaitset. Selle aja vältel peavad uurimisasutus ja prokuratuur põhiasja menetluse kohtusse viima koos süüdistusega. Kui selle aja jooksul ei jõuta, siis saab kohtu loal erilise keerukuse tõttu pikendada mõne kuu või teha eraldi varamenetluse NCB, mis peab lisaks kuni 9 kuuga jõudma kohtusse. Pärast seda tuleb arestitud vara vabastada, st 31 kuu jooksul vara arestimisest peab NCB taotlus jõudma kohtusse;
19. kohtute koormus on NCBga oluliselt kasvanud: kui 2018. aastal oli umbes 40 menetlust, siis oli 2022. aastal kohtutes juba 200 asja;
20. mõni aasta tagasi loodi Lätis majanduskuritegevuse asju lahendav kohus, kus vaadatakse läbi ka suurem osa NCB taotlusi. Tegu on esimese astme kohtuga;
21. Riigikohus ja ministeerium on loonud NCB juhise<sup>192</sup>;
22. 95% NCB asjadest esitab kohtusse politsei, ülejäänud prokuratuur. Kohtus toetab prokuratuur politseid alati, st kohtus on politseiesindaja kõrval ka prokurör. Kõik uurimisasutused saavad seaduse järgi NCB kaasuse kohtusse viia;

---

<sup>192</sup> Rokasgrāmata rīcībai ar mantu kriminālprocesā, 2022. <https://www.tm.gov.lv/lv/media/4207/download>.

### 23. Lätis moodustab NCB 90% konfiskeerimistest.

2024. aasta mais kehtima hakanud ELi direktiivi artikkel 15 näeb liikmesriikidele ette kohustuse tagada kuriteovahendite ja kriminaaltulu konfiskeerimine ning kolmandalt isikult konfiskeerimine ka ilma süüdimõistva otsuseta olukorras, kus kriminaalmenetlus on alustatud, kuid menetlust ei ole võimalik jätkata kahtlustatava või süüdistatava haiguse, menetlusest kõrvalehoidumise, surma või asja aegumise tõttu. Süüdimõistva otsuseta konfiskeerimine peab olema võimalik vähemalt kuritegude puhul, mis võivad tuua otsese või kaudse suure majandusliku kasu, ning juhtudel, kui kohus on veendunud, et konfiskeeritavad kuriteovahendid, kriminaaltulu või vara pärineb kõnealuselt kuriteost või on otseselt või kaudselt sellega seotud.

#### 6.3.2.5. Meetme seaduslikkus

Varade tagasinõudmise raamistikku või teisiti öelduna süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimismeetme diskuteerimist saadab teatud pinge efektiivsusest kantud argumentatsioonide ja õigusriigile omaste argumentide vahel. Esimene neist toetub tõhusate meetmete asendamisele karmimate meetmetega ja teine indiviidist lähtuvate põhiõiguste kaitsele. Näib, et maailmas on üha enam riike, kes eelistavad nn karmimate meetmete võtmist, mis aitab muuta n-ö musta raha sihikule võtvate meetmetega varade tagasivõitmise süsteemi tõhusamaks. Kuidas oleksid aga uue meetme võtmise korral Eestis isikute õigused, kelle varale on meede suunatud, nõuetekohaselt kaitstud? Milline võiks olla kaitsemeetmete kord NCB menetlustes, mis aitab saavutada õiglast ja proportsionaalset tasakaalu riigi ja üksikisiku huvide vahel?<sup>193</sup>

Püüame tuua rohkem selgust ja põhjendada selle meetme võtmise vajalikkust.

Enamik NCB süsteemi rakendavaid riike, sealhulgas Austraalia, Bulgaaria, Tšehhi, Saksamaa ja Sloveenia, on tõstatanud selle süsteemi käivitamisel põhiõiguste järgimisest tulenevate probleemidega seotud küsimusi. Mitmel juhul on see viinud küsimuste arutamise kõrgematesse riiklikesse kohtutesse, kus lõplikud lahendused (näiteks Austraalias ja Saksamaal) on kinnitanud süüdimõistva kohtuotsuseta meetmete vastavust nii põhiseadusele kui ka põhiõigustele.<sup>194</sup>

Inimõiguste ülddeklaratsiooni artiklis 11 märgitu<sup>195</sup> võib olla küll esialgu kohane, kuid meetme edaspidisel sisustamisel selgub, et selles mainitud õigust ei puudutata ja inimese süü küsimust NCB korras ei lahendata. Küll on aga relevantne ülddeklaratsiooni artiklis 17 toodu, mille kohaselt „Igal inimesel on õigus vara omamisele nii üksikult kui ka teistega koos. Kellelki ei tohi tema vara meelevaldselt ära võtta.“ Pöörame allpool sellele tähelepanu.

Peamine probleem süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimist käsitlevate õigusaktide kehtestamisel on põhiõiguste järgimine. Süüdimõistva kohtuotsuse puudumine tekitab küsimusi järgmistel teemadel: igapäev

---

<sup>193</sup> Boucht, J., 2022, lk 221–250.

<sup>194</sup> UN, 2021, lk 17.

<sup>195</sup> Inimõiguste Instituut. *Inimõiguste ülddeklaratsioon*. <https://uro70.humanrightsestonia.ee/artikkel-11>, vastu võetud 10.12.1948, artikkel 11.

on õigus nii õiglasele kohtupidamisele, tõhusale kohtulikule õiguskaitsevahendile, süütuse presumptsioonile kui ka omandiõigusele. Euroopa Inimõiguste Kohus<sup>196</sup> (EIK) on korduvalt hinnanud riigisiseste mittesüüdimõistvate konfiskeerimismeetmete vastavust<sup>197</sup> Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni<sup>198</sup> artikli 1 protokollile<sup>199</sup> ja artikli 6 nõuetele, pöörates samas suurt tähelepanu kaitsemeetmetele ja menetluslike tagatiste olemasolule. Tavaliselt peab EIK meedet proportsionaalseks, kui isikul on selle vaidlustamiseks tõhusad vahendid. Kriminaalõiguse alusel läbiviidavate menetluste puhul on neid tagatisi lihtsam ette näha.<sup>200</sup>

Süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimist võimaldava seaduse olemasolul on Euroopa Inimõiguste Kohus säärase vara konfiskeerimist pidanud lubatavaks vara üldistes huvides kasutamise kontrollimiseks<sup>201</sup>, kui kolm olulist elementi on arvesse võetud<sup>202, 203, 204</sup>:

1. sekkumine peab olema seadusega ette nähtud,
2. see peab taotlema legitiimset eesmärki ja
3. olema proportsionaalne.

Avaldatud lahendite põhjal on tehtud koondjärelendus sellest, mis aspektidele EIK märkimisväärset kaalu osutab: kategoriseerimine riigisisese õiguse ja õigusliku pretsedendi põhjal, kriminaalkorras süüdimõistmise eeldus, kriminaalkohtute kaasamine, hüvitamine, tagastamine, kas meetmel on ennetav, karistav või heidutav iseloom, konfiskeeritav summa, mis määratakse kindlaks ebaseadusliku vara väärtuse või samuti individuaalse süüvõime alusel, riiklikku karistusregistri süsteemi (konfiskeerimise) kandmine, heidutava lisatasu kasutamine, maksmata jätmise korral vabaduse võtmine.<sup>205</sup>

---

<sup>196</sup> <https://www.echr.coe.int/>.

<sup>197</sup> Council of Europe, 2020, lk 19–24.

<sup>198</sup> *Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon*, 2010. <https://www.coe.int/et/web/compass/the-european-convention-on-human-rights-and-its-protocols>.

<sup>199</sup> *Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni protokollid*, 2003. RT II 2010, 14, 55. Konventsiooni artikli 1 protokollile kohaselt on „Igal füüsilisel ja juriidilisel isikul õigus oma omandit segamatult kasutada. Kellelki ei või võtta tema omandit muidu kui avalikes huvides ja seaduses ettenähtud tingimustel ning rahvusvahelise õiguse üldpõhimõtteid järgides. Eelnenud sätted ei piira siiski mingil viisil riigi õigust vajaduse korral kehtestada seadusi vara üldistes huvides kasutamise kontrollimiseks või maksude, maksete või trahvide tasumise tagamiseks.“ <https://www.riigiteataja.ee/akt/13320300>.

<sup>200</sup> Council of European Union, 2019, lk 8.

<sup>201</sup> *Raimondo vs. Italy* App. No. 12954/87 (ECHR, 22 February 1994), *Riela vs. Italy* App. No. 52439/99 (ECHR 4 September 2001), *Sun vs. Russia* App. No. 31004/02 (ECHR 5 February 2009).

<sup>202</sup> *James vs. United Kingdom* App. No. 8792/79 (ECHR 21 February 1986).

<sup>203</sup> *Wycichowski-Kuchta, G.*, 2023, lk 36–39.

<sup>204</sup> *Gogitidze & Others vs. Georgia* App. no. 36862/05 (ECHR, 12 May 2015): § 96–113; *Dimitrovi vs. Bulgaria*, App. no. 12655/09 (ECHR, 3 March 2015): § 44–56.

<sup>205</sup> Meyer, F., 2020. *Recognizing the Unknown – the New Confiscation Regulation*. *European Criminal Law Review*. <https://www.semanticscholar.org/paper/Recognizing-the-Unknown-%E2%80%93-the-New-Confiscation-Meyer/c7bfe1d0109e989cb28bcceca2e3730dcc2291bd>, lk 146–147.

Järgmine tähtis detail, mida EIK on käsitletud NCB korras konfiskeeritud vara suhtes, hõlmab konventsiooni artiklit 6 ehk õigust õiglasele kohtupidamisele<sup>206</sup>. Varade tagasinõudmine peab olema kohtus vaidlustatav ning NCB tagasinõudmise kord peab olema nii mõistlik kui ka proportsionaalne<sup>207</sup>.

Vara omanikku tuleb tema vastu algatatud menetlusest teavitada ja anda võimalus selgitusteks. EIK ei pea piisavaks, kui ametiasutus põhjendab, et isikul pole sissetulekut, mis oleks võimaldanud konfiskeerimist taotletavat vara soetada. **Samas ei pea asutus viitama ühegi konkreetse kuriteo toimepanemisele, vaid peab esitama asjaolud, mis väidetavalt kujutavad endast teatud liiki ebaseadusliku tegevuse toimepanemist, mille toel või mille eest vara saadi.**<sup>208</sup>

On oluline, et kohus võtaks esitatud positsiooni ja materjalide suhtes põhjendatud seisukoha, vastasel juhul võidakse tehtud otsustusega rikkuda kaebaja õiguseid<sup>209</sup>.

Seadusloomes õiguspärasust leida aitavate kontrollküsimustena nimetatakse asjaolud, millele peab saama selged vastused: mis vara, kelle vara (ainult kahtlustatavate esemed või ka kasusaajate valdused, kaasaaitajad) ja mis tingimustel; konfiskeerimise tüpoloogia, eeldused ja konfiskeeritava vara objektid peaksid mitte ainult kajastama konfiskeerimise aluseks olevaid kontseptsioone, vaid andma ka piisavaid juhiseid nii õiguspraktikale kui ka mõjutatud isikutele; seadused peavad määrama piirangud ja kaitse NCB vastu; kolmandate isikute õiguste kaitse ja heauskne omandamine; NCB kasutamise ajaline piirang; NCB materjalidele juurdepääs.<sup>210</sup>

---

<sup>206</sup> *Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon*, 1950. RT II 1996, 11, 34. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13073654>. Artikkel 6. „Õigus õiglasele kohtumenetlusele

Igäihel on oma tsiviilõiguste ja -kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamisel õigus õiglasele ja avalikule kohtumenetlusele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud kohtus. Kohtuotsus kuulutatakse avalikult, kuid istungi võib ajakirjanikele ja üldsusele täielikult või osaliselt kinniseks kuulutada demokraatliku ühiskonna kõlbluse, avaliku korra või riigi julgeoleku huvides, alaealise huvides või poolte eraelu kaitseks või kohtu määratud ulatuses erijuhtudel, kui avalikkus kahjustaks õigusemõistmist.

Igäiht, keda süüdistatakse kuriteos, peetakse süütuks seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud.

Igal kuriteos süüdistataval on vähemalt järgmised õigused:

- saada viivitamata talle arusaadavas keeles üksikasjalikku teavet tema vastu esitatud süüdistuse iseloomust ja alustest;
- saada piisavalt aega ja võimalusi enda kaitse ettevalmistamiseks;
- kaitsta end ise või enda valitud kaitsja abil või saada tasuta õigusabi juhul, kui see on õigusemõistmise huvides vajalik ja süüdistataval pole piisavalt vahendeid õigusabi eest tasumiseks;
- küsitleda ise või lasta küsitleda tema vastu ütlusi andma kutsutud tunnistajaid, lasta omalt poolt kohale kutsuda tunnistajaid ja neid küsitleda tema vastu ütlusi andvate tunnistajatega võrdsetel tingimustel;
- kasutada tasuta tõlgi abi, kui ta ei mõista või ei räägi kohtus kasutatavat keelt.”

<sup>207</sup> *Welch vs. UK*, App. No. 17440/90 (ECHR 9 February 1995); *Phillips vs. UK*, App. No. 41087/98 (ECHR 5 July 2001); *European Commission Green Paper*, The Presumption of Innocence (European Commission, COM (2006) 174, final, Brussels), lk 7.

<sup>208</sup> *R vs. Green* [2005] EWHC 3168 (Admin) paragraph 38; *Director of the Assets Recovery Agency vs. Olupitan and another* [2007] EWHC 162 (QB).

<sup>209</sup> *Rummi vs. Estonia*, 2015. 63362/09. § 85–86. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-176629%22%5D%7D>.

<sup>210</sup> Meyer, F., 2020, lk 151–154.

Konfiskeeritava vara täpne määratlus ei saaks olla piiratum kui 2014. aastal ELis kokkulepitu:<sup>211</sup>

- „tulu” – igasugune kuritegelikul teel kas otseselt või kaudselt saadud majanduslik hüve; see võib olla mis tahes vara, sh otsese tulu kõik hilisemad taasinvesteeringud või muundused ja igasugune väärtust omav tulem;
- „kuriteovahend” – mis tahes vara, mida kasutatakse või kavatakse kasutada mis tahes viisil täielikult või osaliselt kuriteo või kuritegude toimepanemiseks.“

Siiski on võimalik eriti riikides, mis keskenduvad seletamatule rikkusele (*unexplained wealth*), et konfiskeerimine võib ulatuda kaugemale varadest, mis on otseselt seotud kõnealuse kuritegevusega. Sel juhul kasutavad õiguskaitseasutused väärtuspõhiseid õigusnorme, kui on võimatu kindlaks teha konkreetset kuritegelikul teel saadud tulu või kui see on segunenud muu varaga.<sup>212</sup> Säärases segunenud varaga olukorras võib kõne alla tulla seletamatu rikkuse kuriteo koosseisu olemasolu vajalikkus karistusseadustikus. Kui tõendid on olemas, pole välistatud ka isiku süüstamise korral laiendatud konfiskeerimisvõimaluse kasutamine.

Kurjategija kuriteo viljadest ilmajätmine on oma olemuselt õigustatud. NCB põhieesmärk on taastada vara õigusjärgsele omanikule või kanda riigikassasse. Arvestades meetmete tõhususe ebakindlust, ei ole otsustava tähtsusega NCB kui sellise proportsionaalsus, vaid selle konkreetne arhitektuur ja toimimine. **NCB suurimaks probleemiks peetakse seda, kuidas esitada piisavad tõendid eelneva õigusvastase käitumise kohta ja siduda see varaga.** Seni pole EIK esile toonud ühte konkreetset lahendusvõimalust<sup>213</sup>, kuid kohaldatud kohtupraktika seab teatava raamistiku riigisisese NCB kujundamiseks<sup>214</sup>.

Tõendamisstandardi puhul eeldatakse samuti väiksemat koormust uurimisasutustele ning ollakse valmis möönma vara konfiskeerimise puhul piisavaks tõenäosuse vormis (*balance of probabilities*<sup>215</sup>) kahtluse esitamist, kus vara omanik ei suuda vastupidise kohta tõetruud versiooni esile tuua<sup>216, 217</sup>.

Süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimise ankurdamine kriminaalmenetlusse tagab kohtute kaasamise, mis toob kaasa kõrgetasemelised kaitsemeetmed<sup>218</sup>. On asunud senist EIKi praktikat arvestades arvamusele, et NCB süsteem, mis järgib rangelt ennistamise (*restitution*) või ennetusparadigmat ja väldib hoolikalt igasuguseid viiteid isiklikule karistusele, arvatakse mittekriminaalseks vara konfiskeerimiseks. **Isegi kui riiklik seadusandja otsustab integreerida NCB kriminaalmenetluse raamistikku, ei muuda see olukorda ega meedet EIKi praktikaga vastuoluliseks.**<sup>219, 220</sup> EIK on aktsepteerinud kuritegevusega seotud NCBd

---

<sup>211</sup> ELT, 2014. *Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/42/EL*, 3. aprill 2014, artikkel 2.

<sup>212</sup> UN, 2021, lk 8.

<sup>213</sup> Meyer, F., 2020, lk 158–170.

<sup>214</sup> Wycichowski-Kuchta, G., 2023, lk 27–47.

<sup>215</sup> Eesti õiguskeeles sellele vastet näib, et polegi. Tuletatud kujul võiks see olla „tõenäosuse tasakaal”, „tõenäosuse test” või „tõenäosuse kaalumine”.

<sup>216</sup> Open-ended Intergovernmental Working Group on Asset Recovery, 2019. *Mutual recognition of non-conviction-based freezing orders and confiscation judgments*, para 6, [www.unodc.org](http://www.unodc.org).

<sup>217</sup> Gogitidze vs. Georgia, App. No. 36862/05 (ECHR 12 May 2015), paragraph 108.

<sup>218</sup> Council of European Union, 2019, lk 9.

<sup>219</sup> Wycichowski-Kuchta, G., 2023, lk 27–47.

<sup>220</sup> Meyer, F., 2020, lk 148.

korruptsiooni, rahapesu, organiseeritud kuritegevuse, narkokaubanduse ja keskkonnakuritegevuse valdkonnas, samuti poliitiliselt mõjutatud isikute (PEPide), riigiametnike, kuriteos kahtlustatavate ja nende lähedaste isikliku või töökeskkonna vastu suunatud hagide vastavust<sup>221</sup>.

Et NCB institutsiooni seadustamisel oleksid tagatud tervikut moodustada aitavate komponentide olemasolu, määratlus ja kompensatsioonimeetmed, tuleks seadustamisel tähelepanu pöörata järgmisele<sup>222</sup>: vara täpne määratlus; ajaline piiratus; tingimused, millal on konfiskeerimine võimalik; nn määrdunud vara; varaga seotud isikute väljaselgitamine; tõendamisstandardid; kohtulik järelevalve; vara arestimine; kulutused elamiseks, ettevõtluseks ja õigusabiks; pööratud tõendamiskoormus; seotud isikute osalemine; kolmas isik; uurimist tagavad määrused; õigusabitaotlused; rakendamine; kulud ja kompensatsioon.

NCBd ja konfiskeerimist üldisemalt õigustatakse erinevate eesmärkide kaudu, mis ei pea ilmtingimata korraga esinema<sup>223</sup>:

1. *status quo ante* tagasivõtmine: taastatakse asjade olukord enne vastava süüteo toimepanemist;
2. võimalikke õigusrikkujaid (üldpreventsioon) ja tegelikke õigusrikkujaid (eripreventsioon) heidutatakse tulevikus õigusvastaste tegude toimepanemisest;
3. ennetamine: kõnealune vara võetakse ära, et vältida selle kasutamist kuritegude edasiseks toimepanemiseks (ohutusmeede);
4. abinõu: õigusrikkuja hüvitab ohvrile kuriteoga seotud kulude või valitsusele õiguskaitsetegevuse kulud.

Riikides on legaalse ja kuritegevusest pärit vara segunemise tagajärjel tekkinud vara erinev tähendus. On riike, kus hoolimata vara päritolust tingitud erinevusest ei hinnata nn märgistatud vara tervikuna kuritegelikuks varaks ning tõendamiskoormus uurimisasutustele ja prokuratuurile jääb segunenud varast üksnes illegaalset päritolu vara suhtes. Samuti võimaldavad konfiskeerimisreeglid sel juhul ainult segunenud vara puhul illegaalset osa konfiskeerida. Teistsuguse vaatega kaasneb segunenud vara tervikuna illegaalseks muutunud varaks arvestamine, mille suhtes võimaldatakse terves ulatuses konfiskeerimismeetmeid võtta. Sagedamini on seda rakendatud kriminaalmenetluse ja isiku süü küsimusega lahendamist leidvates kriminaalmenetlustes, kus tõendamiskoormus on suurem. Seda laadi seisukoht võib esineda riikides, kus on kasutusel süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimise süsteem. Niisuguses olukorras võib aga isiku süü küsimust arutamata jättes ja tavapärasele tõendamislävendile omaste üksikasjade väljaselgitamise kohustuse puudumisel tekkida vastuseis NCB rakendamisele. Peamiseks põhjuseks on oht, mis tekib võimaliku valeotsuse tegemiseks, mille tagajärjel võib seotud isik oma kõnealuse vara terves ulatuses kaotada, kui tõendamiskoormuse lävend on madalam. Seetõttu tuleks NCB meetme võtmisel tõstatada selle vara suhtes eelkõige konfiskeerimisküsimus, mille puhul on tõendeid kuritegeliku päritolu kohta. Legaalse ja illegaalse vara segunemise korral tekkinud segunenud vara konfiskeerimisküsimused ja võimalused peaksid jääma tavapäraste isiku süü küsimusega seotud

---

<sup>221</sup> Sealsamas, lk 156.

<sup>222</sup> Council of Europe, 2020, lk 25–33.

<sup>223</sup> Boucht, J., 2022, lk 221–250.



menetluste lahendada kas siis kriminaaltulu, kuriteos kasutatava vahendi või laiendatud konfiskeerimise meetme vahendusel.

Kriminaalõigus ei taga pelgalt indiviidi, kollektiivsete, avalike ja riigi huvide kaitsmist erinevate rikkumiste korral, vaid kaitseb samaaegu inimesi võimu kuritarvitamise eest ning seda kõigil tasemeil. Valedel alustel otsuse tegemise vältimiseks on oluline tõendamisstandardi ja tõendamiskohustuse olemasolu. Esimene on seotud sellega, mis asjaoludega tuleb tõendada, et konfiskeerimisotsust oleks võimalik teha. Esimene alternatiiv ei sisalda nõuet tuvastada põhjuslikku seost vara ja keelatud tegevuse vahel, millest vara tekkis. See on kasutusel Saksamaal. Teine võimalus eeldab sääraste seoste olemasolu. NCB menetlust ei saa vaadata kui karistusmeedet riigi õigusruumis ning see ei saa vastata EIÕKi artiklis 6(2) toodud õigusele. **NCB, hõlmates üksnes kuritegevusest pärineva vara konfiskeerimist, mille eesmärk on neutraliseerida illegaalne eesmärk, ei kanna endas karistusõiguslikku loomust.** Lisaks võib tõendamiskoormuse nivoo tõstmine liiga kõrgele kaasa tuua meetme efektiivsuse languse ning ühiskonnas usalduse vähenemise varade tagasivõitmisel.<sup>224</sup>

Tõendamisnivoo viimine mõnevõrra kõrgemale kui 50% tõenäosuse võimalikkusest aitab vähendada soovimatut eksimisvõimalust kohtuotsuse langetamisel. Seetõttu tuleks tõendamise tõenäosust tõsta ja leida sobiv tasakaal karistusõiguses tõendamise standardi ja tõenäosuse tasakaalu vahel. See on viinud arusaamisele, et sobida võiks selgelt tõenäosuse tasakaalust selgem versioon. Samal ajal peaks seadus võimaldama teatud kaasuste korral (kus tänavalt leitakse kott sularahaga ja omaniku leidmine on raskendatud või leidmise korral selgub, et tema legaalsed võimalused vara omada ei vasta tegelikkusele) konfiskeerida vara isikut süüdi mõistmata.<sup>225</sup> Varade kuritegevusest pärinemise tõendamisele aitab kaasa finantsuurimine, mis kinnitab kuritegevusega seost, määramata konkreetse kuriteo aega, kohta või üksikasju.

Tõendamisnivoo tõstmisel ei saa mööda vaadata levinud praktikast finantskuritegevuses, aga eriti rahapesu kaasustes, kus kasutatakse pööratud tõendamiskoormust. Nimelt võib see tuua selgituste kaudu kaasa uurimisasutuse esitatud versioonile lisaselgust, aga ei pruugi seda teha ning kokku võttes on seesugusest õigusest loobumise korral kohtul kasutada ainult uurimisasutuse kogutud materjal. Seetõttu tuleks kasuks, kui tõendamiskoormus oleks valdavalt riigil ning selgitamise võimalused ja põhjendamised vaidlusobjekti päritolu ning seaduslikkuse küsimuses saaksid jääda varaga seotud isikule. See võib olla eriti kaalukas olukordades, kus varaga seotud isik on riigist eemal ja valmis selgitusi jagama elektroonilisel teel või isik on seotud organiseeritud kuritegevusega ega plaanigi teoreetiliselt objektiivseid selgitusi jagada.<sup>226</sup>

Hoolimata NCBga kaasnedes võivatest vastakatest tunnetest või kahtlustest on valdav osa ühiskonnast seda meelt, et kuritegevus ei tohi ära tasuda ja kuritegevusest saadud kasu ei tohi jääda kuriteo toime pannud isikule. Kuritegevusest saadud kasumi peab riik suutma konfiskeerida. Õigus tuleb taastada ja ühiskond ei saa leppida ebaausal teel rikastumisega, sest see loob ebavõrdust ja nihutab tasakaalust eemale seni kinnistatud õiguskorra. Sellest kantud tõekspidamisest lähtudes saab riik võtta kuritegevuse vähendamiseks

---

<sup>224</sup> Sealsamas, lk 233–239.

<sup>225</sup> Sealsamas, lk 240–241.

<sup>226</sup> Sealsamas, lk 243–247.

vajalikud meetmed ning neid ajas tõhustada. Rahvusvahelist kogemust ja praktikat arvestades võib kujundada riigisiselt parimad lahendused meie õigusruumi, mis taastavad õiglust, toovad kannatanule vara tagasi ja võimaldavad riigis kehtivat õigust kõigile võrdselt kohaldada.

---

### *Ettepanek 33.*

*Justiitsministeeriumil koostöös Siseministeeriumi ja Rahandusministeeriumiga kaaluda Eesti õigusruumi süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimise meetmete lõimimise võimalikkust, sealhulgas versiooni, mis on toodud raportis ja on seotud KrMSi vastava erikonfiskeerimise menetluse sätestamise täiendamisega. Analüüsima peaks süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimise võimalusi olukordades, kui:*

- 1. kahtlustatav või süüdistatav ei vaidle vastu vara konfiskeerimisele;*
- 2. kahtlustatav või süüdistatav on surnud, vastutusvõimetu või parandamatult haige;*
- 3. kahtlustatav või süüdistatav hoiab kriminaalmenetlusest kõrvale;*
- 4. kuritegu on aegunud;*
- 5. vara on leitud, aga pole teada kuriteo toimepanijat, mistõttu ei saa süüdistust esitada;*
- 6. kahtlustatav või süüdistatav on välisriigis süüdi mõistetud, aga varad on Eestis;*
- 7. riigil puudub avalik huvi isiku süüdimõistmiseks ja karistusõigus põhjal karistamiseks;*
- 8. isiku süüdistamiseks pole piisavalt tõendeid kuriteo ja vara vahel;*
- 9. vara kuulub kolmandale isikule.*

---

Kaaludes süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimise meetme Eesti õigusruumi integreerimist, esitame ühe võimalusena lisada KrMSi uus peatükk, näiteks 16<sup>2</sup>. See käsitleks erikonfiskeerimise ehk vara süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimise menetluse eripära. Seesugune vaade, millele on siinkohal tuginetud, pärineb Läti kriminaalmenetluse seadustikust. Esitame raporti punktis 6.3.2.5 olulisemad sätted, mis aitavad uue institutsiooniga seonduvat mõista ning mis on kohandatud Läti KrMSi erikonfiskeerimist käsitlevas peatükis 8<sup>2</sup> sätestatu põhjal<sup>227</sup>. Meetme ulatuse puhul tuleks järgida rahvusvahelist praktikat ja raportis esitatud soovitusi, et kuritegevus ei saaks olla tasuv. Et edaspidises seaduse muudatuse väljatöötamise kavatsuses saaks süüdimõistmiseta vara konfiskeerimist võimalikult avaralt käsitleda, teeme lisaettepaneku halduskonfiskeerimisega seotud võimaluste kasutuselevõtu kaalumiseks ja hindamiseks.

---

### *Ettepanek 34.*

*Justiitsministeeriumil koostöös Rahandusministeeriumi ja Siseministeeriumiga kaaluda vara halduskonfiskeerimisele omase regulatsiooni Eesti õigusruumi lõimimist, mis võimaldaks rakendada teatud liiki (nn peremeheta) vara suhtes konfiskeerimist ja tõkestada kuritegevusest saadud kasu ringlusse laskmist.*

---

<sup>227</sup> *Kriminālprocesa likums*, 2005. Criminal Procedure Law. <https://likumi.lv/ta/en/id/107820-criminal-procedure-law>.

---

### Ettepanek 35.

*Justiitsministeeriumil analüüsida uue meetmena nn seletamatu vara kohta selgitusmääruse võtmist, et tuvastada kahtlase päritoluga vara legaalsust ja saada vajalikud põhjendused vara omanikult. See aitaks otsustada süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimise menetluse jätkamist või lõpetamist.<sup>228</sup>*

---

Süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimise meetme võtmisel soovitame:

1. Justiitsministeeriumil koos kohtute ja prokuratuuriga kaaluda juhendmaterjali koostamist rakendusasutustele, et uue meetme raames tehtavad tegevused oleksid ühetaolised ning normikohased;
2. Justiitsministeeriumil integreerida uute vara konfiskeerimist käsitlevate meetmete võtmisel automatiseeritud statistika kuvamisse vajalikud andmeväljad, mis aitaksid edaspidi saada ülevaadet meetmete võtmisest ja tõhususest;
3. Justiitsministeeriumil hinnata kehtiva õiguse täiendamise vajadust osas, mis käsitleb andmete vahetuse, varade arestimise ja konfiskeerimise võimaldamist teiste riikidega ning riikides süüdimõistva kohtuotsuseta menetluste puhul.

**Soovitud tulemus.** Kuritegevuse tasuvust vähendada aitavate uute meetmete võtuga suudab Eesti üles leida seni varjul olnud kuritegevusega seotud varad, need arestida ja konfiskeerida. Kuritegevuse tasuvust hakatakse olulisel määral pidurdama.

### 6.3.3. Karistusseadustik

#### 6.3.3.1. Alusetu rikastumise määratlus

Kui riigis pole kuriteona käsitletav alusetu rikastumine ning puudub ka süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimise institutsioon, siis saab oluline osa ebaseaduslikul teel saadud varast jääda isikutele alles. Seda põhjusel, et aeganõudev ja tavapärane kõrge tõendamisstandardiga kuriteo uurimine, konfiskeerimismenetlus, varade arest ja konfiskeerimine ei ole kogu maailmas täiel määral edu tagavaks ainsaks meetmeks.

---

<sup>228</sup> Unexplained Wealth Order, edaspidi UWO, mis on kasutusel Suurbritannias ja Kanadas.

UNCAC artikkel 20 viitab soovitusliku normi kasutuselevõtmisele konventsiooniga liitunud riikides<sup>229</sup>: „Kooskõlas oma põhiseaduse ja õiguspõhimõtetega kaaluvad konventsiooniosalised meetmete võtmist, et tunnistada kuriteoks (juhul, kui see on toime pandud tahtlikult) alusetu rikastumine, s.t ametiisiku vara selline märkimisväärne suurenemine, mida ta ei saaks oma sissetulekut aluseks võttes mõistlikult põhjendada.“

Näiteks on Leedu KarSis ette nähtud eraldi kuriteokoosseis (§ 189<sup>1</sup>)<sup>230</sup> selliste juhtumite tarvis, kui inimese mittelegaalne vara ületab teatud piiri. Piiri määratlemiseks on kasutusel ühik 500 MSL<sup>231</sup>, mille väärtus oli 2021. aastal 20 000 eurot. Kõnealuse kuriteo eest võib karistada nii füüsilist kui ka juriidilist isikut rahatrahvist kuni vanglakaristuseni. Leedu Riigikohus on hinnanud alusetu rikastumise kuriteo koosseisu põhiseadusele vastavaks<sup>232</sup>. Illegaalse rikastumise kuriteokoosseisu laiema käsitluse on avanud Baseli Instituut oma analüüsis 2021. aastal<sup>233</sup>. Analüüsis kajastatud rahvusvahelist praktikat võiks arvestada Eestis selle kuriteokoosseisu kasutusele võtmise edaspidises diskussioonis. See võib olla nii alternatiiv süüdimõistmiseta vara konfiskeerimise võimalusele kui ka teineteist täiendav meetmete kooslus. Tuleks hinnata koosseisulisi aspekte, kas see on mingitel tingimustel rakendatav tõhusamalt kui süüdimõistmiseta vara konfiskeerimine.

---

### *Ettepanek 36.*

*Justiitsministeeriumil kaaluda KarSi täiendamist uue kuriteokoosseisuga „Alusetu rikastumine“.*

---

**Soovitud tulemus.** Seadused on nüüdisajastatud ning võimaldavad kuritegevuse tasuvust vähendada.

#### **6.3.3.2. Juriidilise isiku vastutus**

Eestis ja mujal maailmas saab üha enam teoks kuritegelike ettevõtmiste elluviimisel juriidiliste isikute kasutamine ja ärakasutamine. Europol 2023. aasta raportis<sup>234</sup> hinnati, et organiseeritud kuritegevus

---

<sup>229</sup> Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni korrupsioonivastane konventsioon (2003).

<sup>230</sup> *Lithuanian Criminal Code*, 2015. „Article 189<sup>1</sup>. Unjust Enrichment. 1. A person who holds by the right of ownership the property whose value exceeds 500 MSLs, while being aware or having to be and likely to be aware that such property could not have been acquired with legitimate income, shall be punished by a fine or by arrest or by a custodial sentence for a term of up to four years. 2. A person who takes over the property referred to in paragraph 1 of this Article from third parties shall be released from criminal liability for unjust enrichment where he gives a notice thereof to law enforcement institutions before the service of a notice of suspicion and actively cooperates in determining the origin of the property. 3. A legal entity shall also be held liable for the acts provided for in this Article.“ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?ifwid=rivwzvpg&documentId=a84fa232877611e5bca4ce385a9b7048&category=TAD>.

<sup>231</sup> 1 MSL – minimaalne elatustase.

<sup>232</sup> The constitutional court of the Republic of Lithuania, 2017. *On criminal liability for illicit enrichment*. 15 March 2017, no KT4-N3/2017, Case no 14/2015-1/2016-2/2016-14/2016-15/2016. <https://lrkt.lt/en/court-acts/search/170/ta1688/content>.

<sup>233</sup> Dornbierer, A., 2021. *Illicit enrichment: a Guide to Laws Targeting Unexplained Wealth*. Basel: Basel Institute on Governance. <https://baselgovernance.org/publications/illicit-enrichment-guide-laws-targeting-unexplained-wealth>.

<sup>234</sup> Europol, 2023.

rakendab ettevõtteid oma illegaalsete ettevõtmiste elluviimiseks enam kui 60% avastatud juhtumitest. Ettevõtluskultuuri parendamisele, pettuslike ja korrupsioonist tekkivate ära kasutamiste vähendamisele aitaks kaasa, kui teatud suurusega ettevõtted oleksid kohustatud selgitama, maandama ja seirama pettust ning korrupsiooniriske. Võimalik, et ettevõtete ringi piiritlemiseks tuleks lähtuda käibe suurusest või inimeste arvukusest, kuid selle eesmärk oleks ausale ja läbipaistvale töökultuurile hea töökeskkonna ülesehitamine.

See aitab suurel määral hoida ära töötajatel illegaalse kasu saamist ja ettevõttele kahju tekitamist ning loob progressiivse ja riske ennetava ettevõtluskultuuri, mis hakkab riigis positiivselt mõjutama üldist kuritegevuse taset ning teeb ühiskonna tugevamaks kuritegevuse vähendamiseks plaanitavates ettevõtmistes.

KarSi § 14 lg 1 kohaselt vastutab juriidiline isik teo eest, mille on tema huvides või tema õiguslikke kohustusi rikkudes toime pannud kas tema organ, selle liige, juhtivtöötaja või pädev esindaja või mistahes isik käesoleva lõike punktis 1 nimetatud organi või isiku korraldusel või juriidilise isiku puuduliku töökorralduse või järelevalve tõttu. KarSi § 14 lg-s 2 on sätestatud, et kui juriidiline isik on õiguslikult kohustatud tegutsema, vastutab ta lõikes 1 sätestatud alustel tegevusetuse eest, sõltumata sellest, kas juriidilise isiku kõrval on õiguslikult kohustatud tegutsema lõikes 1 nimetatud organ või isik. Näide: kui isik on ettevõttes tööl mingit tööloiku tegeval ametikohal ja tal on juurdepääs ettevõtte varade kasutamisele või käsutamisele, siis võib ta juurdepääsetavat vara kasutada erahuvides ning seda omastada või ettevõttele kahjulikult kasutada. Ettevõtte juhtkond ei pruugigi sellest teada saada või avastatakse see ajal, mil töötaja tekitatud kahju on kasvanud väga suureks, ning alles siis pöörduakse abi saamiseks uurimisasutuse poole. Peamiselt sai säärane tegevus võimalikuks seetõttu, et ettevõttes polnud varade ja tegevuse suhtes riskide haldamissüsteemi välja töötatud ning selle hindamise ja seiramisega ei tegeldud, kuna see on lisakulu või pole seda tähtsaks peetud. Niisugune juhtkonna suhtumine soodustab aga töötajaskonnas võimalikke väärkasutusi, sest teistsuguseid meetmeid pole võetud ja igaüks saab lähtuda enda arusaamast. Sellise kaasuse puhul ei oleks kehtiva õiguse korral ilmselt võimalik müügisektoris tegutsevat ettevõtet kriminaalvastutusele võtta seoses hoolsusmeetmete võtmata jätmisega. Kui see oleks aga reguleeritud turuosalise (FI ja RABi järelevalvatava) juures toimunud, siis võiks see teoorias olla võimalik.

## Rahvusvaheline praktika

**Suurbritannias** on kasutusel seadus „UK Bribery Act“<sup>235</sup>, mille kohaselt on altkäemaksu ärahoidmiseks tegevuste puudumine karistatav ettevõtetele, kelle aastane käive on vähemalt 10 mln naela. Seda vahendit hinnatakse heaks motivaatoriks, et kohustada erasektorit vastavuskontrolliga tegelema ja hoolsuskohustusi järgima. Hoolsuskohustuste asjus on peale riiklike juhiste<sup>236</sup> antud välja ka juhendmaterjalid<sup>237</sup>. Lisaks on

---

<sup>235</sup> UK Bribery Act, 2010. Failure of commercial organisations to prevent bribery.

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/23/crossheading/failure-of-commercial-organisations-to-prevent-bribery>.

<sup>236</sup> Ministry of Justice, 2010. *The Bribery Act 2010*. Guidance about procedures which relevant commercial organisations can put into place to prevent persons associated with them from bribing (section 9 of the Bribery Act 2010).

<https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5d80cfc3ed915d51e9aff85a/bribery-act-2010-guidance.pdf>.

<sup>237</sup> Transparency International UK, 2010. *The 2010 UK Bribery Act Adequate Procedures: Guidance on good practice procedures for corporate anti-bribery programmes*. [https://www.transparency.org.uk/sites/default/files/pdf/publications/Adequate\\_Procedures\\_-\\_Guidance\\_to\\_the\\_UK\\_Bribery\\_Act\\_2010.pdf](https://www.transparency.org.uk/sites/default/files/pdf/publications/Adequate_Procedures_-_Guidance_to_the_UK_Bribery_Act_2010.pdf).

Suurbritannias 2017. aastast erasektoris võimalik karistada ettevõtete juhte selle eest, kui maksupettuse toimepanemise ärahoidmiseks pole ettevõtetes piisavalt meetmeid võetud. **USAs** hindab prokuratuur kuriteo esinemisel ja võimaliku karistuse otsustamisel ettevõtetes oleva vastavusprogrammi olemasolu ja toimivust<sup>238</sup>, mille soovitusi uuendati 2023. aastal<sup>239</sup>.

Tegemist on laiema teemaga, mistõttu selle lahendamiseks tuleb ilmselt alustada avalikku diskussiooni ning kaasata avaliku ja erasektori osalised, et leida kuldne kesktee meie ettevõtluskultuuri parendamiseks, tugevdamiseks ning kuritegevuse vähendamiseks.

---

### **Ettepanek 37.**

*Justiitsministeeriumil kaaluda võimalusi luua vastutustundlik ettevõtluskultuur äriseadustiku täiendamiseks:*

- 1. seada meetmete võtmise kohustus teatud suurusega aastakäibega ettevõtetele, et tegelda pettuse ja korruptsiooni vältimiseks vastavuskontrolliga, järgida hoolsuskohustusi ning hoida ära maksupettust;*
  - 2. meetmete võtul tuleks koostada vajalikud juhised, mis kirjeldavad meetmete sisu ning miinimumstandardeid, millele peaks nn kohustatud isik vastama;*
  - 3. arutleda meetmete kohaldamisel vastutusele võtmise võimalikkuse üle KarSi järgi, kui nimetatud kohustusi ei täideta ja ettevõttes pannakse toime kuritegu.*
- 

Nimetatud muudatused võivad hõlmata korruptsioonivastast seadust, äriseadustikku ning KarSi.

**Soovitud tulemus.** Suurema käibega ettevõtetes on kasutusele võetud riskide hindamise süsteemid, mis aitavad takistada kuritegevuse esinemist ja levikut ning tekkida võivad kahju. Kuritegevust saab sel moel koostöös erasektoriga tõhusalt vähendada.

### **6.3.3.3. Laiendatud konfiskeerimine**

Allpool on loetelu karistusseadustikus märgitud kuritegudest, mille kriminaalmenetluse toimetamisel pole võimalik laiendatud konfiskeerimine, kuna need kuriteod on senisest prioriteetsusest lähtuvalt nn kataloogist välja jäänud:

1. altkäemaksu vahendamine (KarS § 296) – aususe kohustuse rikkumisega seotud kuritegudest on altkäemaksu võtmine ja andmine kuriteod, mille puhul võib rakendada laiendatud konfiskeerimist. Altkäemaksu vahendamise kuriteo uurimisel ei ole see võimalik. Oma eesmärgilt ei ole vahet, kas isik annab, võtab või vahendab altkäemaksu – nende tegude ainsaks eesmärgiks on kuritegelik rikastumine, eelisolukorra saamine või võimaldamine. Altkäemaksu kuritegude uurimisel on

---

<sup>238</sup> US DOJ, 2023. *Justice Manual. Criminal.* 9-28.800 – Corporate Compliance Programs. <https://www.justice.gov/jm/jm-9-28000-principles-federal-prosecution-business-organizations#9-28.800>.

<sup>239</sup> US DOJ, 2023. *Evaluation of Corporate Compliance Programs.* <https://www.justice.gov/media/1160391/dl?inline>.

selles mõttes põhjendamatult leebem vahendajate kohtlemine. Ka nemad on oma tegu toime pannes teadlikud teo tegelikest asjaoludest ning motiiv on teiste osalistega sarnane;

2. investeerimiskelmus (KarS § 211) – mitmete kelmuste erikoosseisude puhul on ette nähtud laiendatud konfiskeerimise kohaldamine. Investeerimiskelmus seda ei võimalda. PPA viimaste aastate kriminaalmenetlustest ilmneb, et kahtlustatavad isikud elavad üle oma võimete enam, kui tuvastatud kuritegudest pärit vara seda võimaldaks. Seletatav on see asjaoluga, et ilmselt ei ole kriminaalmenetluse käigus õnnestunud välja selgitada kõiki kuritegevusega seotud asjaolusid või kannatanuid, kes ei taha ise end kriminaalmenetlusesse segada. Kuna isiku elatustase erineb ametlikest sissetulekutest (kuritegelik tulu on arvesse võetud), on alust eeldada, et isik on tegelikult tegutsenud pikemaajaliselt või laiahaardelisemalt. Seega jätab laiendatud konfiskeerimise võimaluse puudumine kuriteo toime pannud isikutele osaliselt ikkagi alles selle, mis seaduse järgi neile kuuluma ei peaks. See, et kannatanu ei taha oma vara tagasi, ei tähenda, et teo toimepanijal on õigus selle arvelt rikastuda. Järelikult oleks põhjendatud investeerimiskelmuse puhul rakendada laiendatud konfiskeerimist, et kurjategijaid paremini varaliselt mõjutada;
3. sanktsioonikuriteod (KarS § 93<sup>1</sup>) on nüüdseks omandanud hoopis teise tähenduse, kui see oli aastal 2019, mil sanktsioonikuritegude säte KarSi toodi. Praegu on mitmeid kriminaalasju alustatud nimetatud paragrahvi alusel. Kuna sageli on menetlused seotud riikidega, kust ei ole võimalik infot saada, eriti veel sellist liiki kuritegude uurimiseks, siis jääb kahtlustatavate ja nendega seotud isikute finantskäitumise uurimise võimalus piiratuks. Seega ei ole võimalik saada tõendeid kuriteost pärit vara kohta. Teadaolevalt on menetluses kriminaalasju, kus on näha, et isikute elatustase on erinev nende ametlikust sissetulekust. Sanktsioonikuriteod on oma olemuselt ohtlikud julgeolekule ja seepärast tuleks nende kuritegude puhul võtta kõik meetmed kurjategijate mõjutamiseks eeskätt just varaliselt. Sarnaselt salakaubaveoga on vaja ette näha laiendatud konfiskeerimine, kui rikutakse sanktsiooni, sest süstemaatiline sanktsiooni rikkumine ja selle organiseerimine võib väga tõenäoliselt kujuneda mõne isiku oluliseks elatusallikaks. Võib esineda juhtumeid, kus Eesti kodanikud või äriühingud rahvusvahelises kaubanduses kasutavad sanktsioneeritud kaupade veoks ning kauba eest maksmiseks süstemaatiliselt ja kavatselt välisriikide ning eelkõige ELi-väliseid ettevõtteid ja maksmise viise, et sanktsioonidest mööda hiilida, ning kriminaaltulu tagasi Eestisse saata. Samuti võib esineda juhtumeid, kus Eestis asuvad isikud ja ettevõtted käitlevad varjatult sanktsioneeritud isikute vahendeid, suunates neid edasi välisriikidesse. Sellest lõigatakse majanduslikku kasu ning luuakse endale põhiline sissetulekuallikas. Säärastel puhkudel ei ole Eestis sanktsioneeritud kaupa või sanktsioonialuste isikute käibevahendeid, mida oleks võimalik arestida ja hiljem konfiskeerida, kuid Eestis asub kuriteo eest saadud vara, mis vastab laiendatud konfiskeerimise tingimustele;<sup>240</sup>
4. keskkonnakuriteod (§ 356. Puude ja põõsaste ebaseaduslik raie; § 357. Kaitstava loodusobjekti kaitse nõuete eiramine; § 361. Loodusliku loomastiku kahjustamine (röövpüük ja salaküttimine); § 364. Keskkonna saastamine; § 363. Keskkonnakaitseloata tegutsemine; § 368<sup>1</sup>. Riikidevahelise

---

<sup>240</sup> Rahvusvahelise sanktsiooni seaduse muudatuste eelnõusse on ettepanek § 93<sup>1</sup> kohta 2023. aastal esitatud, eelnõu 332 SE on 23. novembri 2023. aasta seisuga läbinud Riigikogus esimese lugemise.

jäätmeveo nõuete rikkumine; § 368<sup>3</sup>. Osoonikihi kaitsmise eesmärgil keelatud aine ja toote käitlemine). Loetelu keskkonkuritegudest on omandanud tänapäeval märksa tõsisema tähenduse võrreldes ajaga, mil need karistusseadustikku lisati. Keskkonna hoidmise ja keskkonna tahtliku kahjustamise tõkestamise eest võideldakse maailmas üha tugevamalt ja laiaulatuslikumalt. Samas on tõdetud, et keskkonkuritegusid pannakse toime suure kasu saamise ja osalt kalli utiliseerimise vältimiseks. Ükski siinkohal märgitud kuriteokoosseis ei võimalda teo toimepanija suhtes laiendatud konfiskeerimist. See tähendab, et üks hoob elukutseliste keskkonkurjategijate ohjamiseks on puudu.

---

### *Ettepanek 38.*

*Justiitsministeeriumil kaaluda kuriteokoosseisude, KarSi § 296, § 211, § 93<sup>1</sup>, § 356, § 357, § 361, § 364, § 363, § 368<sup>1</sup> ja § 368<sup>3</sup> täiendamist vara laiendatud konfiskeerimist võimaldava sõnastusega: „Kohus võib kohaldada selles paragrahvis sätestatud kuriteo eest kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimist käesoleva seadustiku §-s 83<sup>2</sup> sätestatu alusel.“*

---

**Soovitud tulemus.** Märgitud kuritegude avastamisel ja menetlemisel tekib reaalne võimalus kuritegevusest saadud tulu puhul kasutada laiendatud konfiskeerimise võimalusi. See tõkestab kuritegevuse tasuvust ning rõhutab õigusriigile omaste väärtuste toimimist. Tõenäoliselt õnnestub selle meetme kaudu jõuda kuritegeliku tulu leidmisele, arestimisele ja konfiskeerimisele.

#### **6.3.3.4. Eelkuriteota rahapesu raskendatud tõendamine**

Rahapesu kuritegude rakendamises ja tõlgendamises on Eestis aastatega tekitanud kohtupraktikat, kuid Riigikohtuni on jõudnud üksikud kaasused. Senised lahendid on olnud määravaks prokuratuuri käsitlesele ja mõjutanud menetletud kriminaalasjade olemust. Eelkõige on tingitud probleemkoht liigse tõendamiskoorma eeldusega süüdistajale, et eelkuriteota ehk autonoomsete<sup>241</sup> rahapesu kaasuste puhul oleks tõendatud kuritegelikule päritolule lisaks konkreetne kuritegu, selle liik ja aeg. Samas pole ELi direktiivi 2018/1673 soovitusel eelkuriteo kohta vaja süüdimõistvat otsust<sup>242</sup>. Pole vaja tõendada, millal ja kus on eelkuritegu toime pandud. On vaja vaid kindlaks teha, et raha pärineb kuritegevusest. Eelkuriteota rahapesu korral saab igasugune kuritegu olla eelkuriteoks. Eelkuritegu tõendades tuleb tõendada seos eelkuriteo, vara

---

<sup>241</sup> Stand-alone or autonomous money laundering.

<sup>242</sup> Direktiiv (EL) 2018/1673, 2018. Rahapesu vastu võitlemise kohta kriminaalõiguse abil, p 12: „Et rahapesuvastane võitlus kriminaalõiguse meetmete abil oleks tõhus, peaks olema võimalik teha süüdimõistev otsus vajaduseta täpselt tuvastada, millise kuritegeliku tegevusega vara saadi, ja eeldamata eelnevat või samaaegset süüdimõistmist selle kuritegeliku tegevuse eest, võttes samal ajal arvesse kõiki asjasse puutuvaid asjaolusid ja tõendeid.“ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018L1673>.



ja kahtlusaluse vahel. Samas saab ametlikke varasid välistades jõuda illegaalse varani ja selle kaudu eelkuritegedeni.

Niisuguse vaatenurga kasutuselevõtul on abiks Hollandi praktika, kus prokurörid pärast sealse Riigikohtu seisukohta kuritegeliku päritolu sisustamisest (pole vaja tõendada, kes on kuriteo toime pannud ning millal ja kus on kuritegu toime pandud) järgivad rahapesu juhtumites, kus eelkuritegu pole teada, kuue sammu hindamissüsteemi<sup>243</sup>, mida on edutult vaidlustatud ka EIKis<sup>244</sup>:

1. eelkuriteo kohta ei ole otseseid tõendeid;
2. rahapesu kahtlus – info kahtlusaluse ja vara kohta, kahtlased ülekanded, vara päritolu pole selge, ülekanne ei sobi isiku tavakäitumise või varaga;
3. kahtlusaluse selgitus – varajane teave, mida kahtlusalune ütleb vara päritolu kohta;
4. nõuded kahtlusaluse selgitusele – peab olema protokollitud;
5. otsus prokuratuurist – kas alustada menetlust või mitte;
6. järelduste tegemine – võib järeldada, et raha pärineb kuritegevusest ja muud võimalused on välistatud. Vara ei ole saadud seaduslikult.

---

#### **Ettepanek 39.**

*Justiitsministeeriumil analüüsida rahapesu kuriteo koosseisu täiendamise vajalikkust ning RahaPTSis ja KarSis sätestatud sõnastust, et kasutatav määratlus poleks rahvusvahelist praktikat arvestades liiga piirav ning kuritegevus ei saaks ära tasuda.*

---

---

#### **Ettepanek 40.**

*Prokuratuuril ja uurimisasutustel kaaluda autonoomse rahapesu juhtumite korral kriminaalmenetluste tõhusat toimetamist ja rahvusvahelise tõendamispraktika kasutamist, vajaduse korral täiendada prokuratuuri rahapesu uurimise juhendit.*

---

**Soovitud tulemus.** Kuritegevus ei tasu end ära. Menetletakse varjatud kuritegevuse keerulisi kriminaalasju, mis vastasel korral võimaldavad karistamatult finantssektorit väärkasutada ja riigi mainet kahjustada.

---

<sup>243</sup> Tax and Customs Administration, 2019. *Indirect Method of Proof Providing Evidence in Stand-alone Money Laundering Investigations*, lk 14–23. <https://www.amlc.eu/wp-content/uploads/2019/04/Money-Laundering-the-Indirect-Method-of-Proof-2019.pdf>.

<sup>244</sup> AMLC, 2019. *Zschüschen vs. Belgium, ECHR indirect method of proof*. <https://www.amlc.eu/zschuschen-echr-indirect-method-of-proof/>.

### 6.3.3.5. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise hooldusmeetmete raske rikkumine

KarSis on rahapesusüüteo rahapesu ja rahapesu kokkulepe. Finantssektoris juhtuvad rahapesukuriteod saavad sageli toimuda siis, kui asutuses on töötaja rahapesuskeemidesse pühendatud või saab selle võimaldamisest kasu. Ilma töötaja tegevuseta ei saaks rahapesu olla. Vastavas asutuses on seatud sektorile omased hooldusmeetmed, millest töötajaskond peab kinni pidama ja neid järgima. Mida suuremad on finantsasutuse riskisust tingitud riskid, seda enam peavad toimima kompensatsioonimeetmed, et hoida ära süsteemi väärkasutamist ning kuritegude toimepanemist. Rahapesu on varjatud kuritegevus ja see toimub sageli finantssüsteemi kasutades. Et mõjutada sektoris töötavaid inimesi juhiseid ja hooldusmeetmeid järgima, kahtlaste tegevuste kohta märku andma ning hooldusmeetmete järgimata jätmisel pakutavast hõlptulust loobuma, tuleks kaaluda KarSi uue kuriteokoosseisu lisamise vajadust.

---

#### Ettepanek 41.

*Justiitsministeeriumil kaaluda KarSi täiendamist sel viisil, et RahaPTSis toodud hooldusmeetme süsteemne rikkumine teatud mahuga tehingu korral oleks sätestatud kuriteokoosseisuna.*

---

**Soovitud tulemus.** Rahapesu ja terrorismi rahastamine on tõhusamalt tõkestatud. Kuriteo ilmsikstulekul võib teo toimepanija vastutusele võtta.

### 6.3.4. Kinnistusraamatuseadus

#### 6.3.4.1. Kinnisvara müügitehingu maksumuse teabele juurdepääs

Kinnistu<sup>245</sup> müügitehingu maksumuse kajastamine ja andmetele juurdepääs on olulise tähtsusega uurimisasutustele ning Rahapesu Andmebüroole, et tõkestada finantskuritegevuse levikut ja rahapesu. Kinnistusraamatu koosseisus on muu hulgas kinnistuspäevik, kuhu kantakse peale kinnistamisavalduste veel avalduse vastuvõtmise kuupäev, kinnistu number, määruse tegemise aeg, kestus, lisadokumentide saabumise aeg, kandemääruse tegemise, sissekande ja teatavakstegemise aeg, kinnistamist korraldavate isikute allkirjad, tehinguväärtus ja riigilõiv. Kinnistuspäevik on mõeldud asutusesiseseks kasutamiseks ja sellega tutvumist ei võimaldata.<sup>246</sup>

---

<sup>245</sup> Kinnistusraamatuseaduse § 51 põhjal on kinnistu kinnistusraamatusse iseseisva üksusena kantud 1) kinnisasi (maatükk); 2) hoonestusõigus; 3) korteriomand; 4) korterihoonestusõigus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/KRS>.

<sup>246</sup> Sealsamas, § 10, § 19 lg 2, § 74, § 77<sup>1</sup>.

Tehinguväärtuse kohta automatiseeritud andmeid uurimisasutustele ja järelevalveasutustele ei edastata ning seetõttu jääb säärane tähtis teave asutustel kasutamata, mis võib viia seoste ja illegaalse raha kasutuse avastamiseni. Müügitehingute andmeid kasutatakse kriminaaltulu tuvastamisel, kas isiku legaalne sissetulek on vastavuses tema varalise seisuga. Oluline on see teave valdkondlikes analüüsides, kus liigutakse varalt kuriteole. Juurdepääsu peaksid saama uurimisasutused ja Rahapesu Andmebüroo oma ülesannete täitmiseks.

---

#### **Ettepanek 42.**

*Justiitsministeeriumil analüüsida, mis arendusi ja õigusloomet on vaja, et saaks uurimisasutustele ja Rahapesu Andmebüroole kättesaadavaks teha masintöödeldaval viisil kinnistusraamatusse kantud kinnistute müügitehingute väärtuse andmed.*

---

**Soovitud tulemus.** Kinnistute müügitehingute väärtustele on asjaomastel asutustel juurdepääs, mis võimaldab avastada finantskuritegevusele omaseid ilminguid ja kriminaaltulu ning tõendada vara muundamist.

### **6.3.5. Muud regulatiivsed muudatused**

#### **6.3.5.1. Kuritegevuse varalise mõjutamise efektiivsust ja järjepidevust loov arengukava**

Riikliku strateegilise visioonidokumendita on kuritegevuse vähendamine varalise mõjutamise kaudu saanud seni kaootilist tähelepanu ega ole suunatud võitluses kuritegevusega järjepideva edu saavutamisele. Strateegilise visiooni ning mitmele aastale kantud tegevuste riiklikul tasemel kokku leppimata jätmisest tingituna kannatab võtmerolli haldavate asutuste tähelepanuta jäänud kuritegevuse varalise mõjutamise efektiivsus. See avaldab omakorda mõju kuritegevuse levikule, selle kasumlikkusele ning tekkiva kahju suurenemisele.

Kuritegevuse varalise mõjutamise arengukaval (või programmil) võiksid olla järgmised peaesmärgid:

1. edendada ja tõhustada kuritegevusvastast ennetustegevust;
2. tõkestada kuritegelikku tegevust, võttes kurjategijatelt ära ebaseaduslikus tegevuses kasutatud või omandatud vara;
3. edendada ja tõhustada koostööd riigi ning välisriikide õiguskaitseasutuste vahel;
4. tagada arengukava professionaalne ja läbipaistev haldamine.

Nende eesmärkide saavutamiseks peaksid õiguskaitse- ja justiitsüsteem kasutama võimalikult suures ulatuses varade konfiskeerimise võimalusi, uurides, tuvastades, arestides ning konfiskeerides kurjategijate ja nende organisatsioonide vara, tagades samal ajal kõigi varaomanike menetlusõiguste nõuetekohase

kaitse. Varade konfiskeerimine mängib olulist rolli ebaseadusliku ettevõtluse katkestamises ja lõpetamises, kurjategijatelt ebaseaduslikust tegevusest saadud tulust ilmajätmisses, kuritegevuse tõkestamises ja ohvritele vara tagastamises.

Riikliku strateegia olemasolu vajalikkust rõhutab samuti uus ELi direktiiv kriminaaltulu tuvastamisest ja konfiskeerimisest, millega hakatakse riikidelt sellise strateegilise dokumendi olemasolu nõudma.

Tõhus varade arestimine ja konfiskeerimine on uurimisasutuste ning prokuratuuri jõupingutuste tähtis osa võitluses kõige keerukamate ja mastaapsemate kuritegudega, mille toimepanemine on tingitud varalise kasu saamisest.

Riikliku arengukava tarbeks on vaja teada, mis on mõjusa tegevuse arvulised näitajad, et tulemustele hinnanguid anda. Selleks on kogutud 2023. aasta ja kolmel korral (4, 8, 12 kuu vaates) 2024. aasta kohta uurimisasutustelt statistilisi andmeid varade arestimise ja ärahoitud kahju kohta. Seda jätkatakse seni, kuni saadakse arestimise, haldamise ja konfiskeerimise statistika automatiseeritud kujul.

---

#### **Ettepanek 43.**

*Siseministeeriumil, Justiitsministeeriumil ja Rahandusministeeriumil koostada uus riiklik kuritegevuse varalise mõjutamise arengukava (programm), mis selgitaks peamised probleemid, seaks riikliku fookuse ning sätestaks järelevalvemeetmed ja seiramissüsteemi. Koostamisel hinnata, kas programmi saab lõimida mõnesse eksisteerivasse arengukavasse ja milline oleks eelarve planeeritavate tegevustega kaasnevate kulutuste katteks.*

---

**Soovitud tulemus.** Eestil on strateegiline riiklik visioon ja arengukava kuritegevuse varalise mõjutamise tõhustamiseks ning kuritegevuse vähendamiseks. Kuritegevus ei saa ega tohi ära tasuda.

#### **6.3.5.2. Kriminaaltulu leidmise, arestimise ja konfiskeerimise tõhustamise väärtustamissüsteem**

Jõustunud kohtuotsusega konfiskeeritud vara sõltuvalt kohtu otsustusest ja vara liigist suunatakse riigituludesse Rahandusministeeriumi hallatavale arvelduskontole. Menetluse ajal nõude tagamiseks arestitud varast hüvitatakse kannatanutele tekkinud kahju või kohtutäitur asub konfiskeeritud vallasvara realiseerima ning saadud müügist kulude mahaarvamise järel hüvitatakse kannatanule kahju. Lisaks võivad uurimisasutused konfiskeeritud sõidukite puhul otsustada nende kasutuselevõtu, et korraldada jälitustoimingud. Küll pole aga võimalik varade arestimise ja konfiskeerimisvõime suurendamiseks kasutada jõustunud kohtuotsustega riigituludesse kantavat summat osaliselt tegevusteks, mis aitaksid kaasa järjepidevale aasta-aastalt täiendamist vajavate teadmiste ja kogemuste kasvule ning kuritegevusega saadud vara ülesleidmisele. Sellist toetavat formaati on maailmas üha enam rakendatud<sup>247</sup> küll erineval moel

---

<sup>247</sup> Näiteks USAs, Suurbritannias ja Lätis.

ja mõõtmistes, kuid kõik kannavad ühte eesmärki: võitlust kuritegevusega tuleb riigis ohjata maksimaalsel võimalikul määral, suurendades uurimisasutuste teadmist ja oskust ning tõhustades tegevusi.

Uurimisasutused ja prokuratuur ei saa ressursi piiratuse tõttu valdkonda arendada, enda kompetentsust kasvatada ega varade haldamissüsteemi korrektselt ja jätkusuutlikult majandada. Olemasoleva rahastusmudeliga ei saa PPA varade haldust nüüdisaegselt korraldada. Puudu on spetsialiseerunud ametnikest, taristust, infosüsteemidest jne. Praegune töökorraldus ei ole jätkusuutlik, mistõttu oleks mõistlik vähemalt osa konfiskeeritud vara müügist saadavast tulust suunata terviksüsteemi arendamisele ja kestvale toimimisele.

Töörühmale esitatud andmetest nähtub, et PPA menetlustes ajavahemikul 2020–2022 konfiskeeritud varade müügist on kokku 380 müügiga saadud tulu üle 2 mln euro (keskmiselt 0,7 mln eurot aastas). Kolme aasta jooksul on PPA võtnud kasutusse umbes 30 konfiskeeritud sõidukit, mille kasutuselevõtuga tekivad planeerimata kulud (hooldus, kütus, kindlustus). Tegevuse jätkusuutlikkust silmas pidades on vaja senist kulude katmise süsteemi tõhustada.

Finantskuritegevuse, rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise süsteem vajab pidevat edasiarendamist, sh riist- ja tarkvara soetamist, uute ekspertide koolitamist jne, kuid selleks puuduvad piisavad vahendid. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise rahastus on tihtipeale reaktiivne, s.o see kaasneb siis, kui kahjustada saab ühiskondlik ohutunne või avalikustatakse maine kahju põhjustavad kaasused.

Niisuguse süsteemi loomisel tuleb arvestada, et kuritegevusest kannatada saanud inimestel on vaja kahjude hüvitamist olukordades, kus pole olnud võimalik konkreetse kriminaalasja raames kohtu poolt süüdimõistetud isikutelt tekitatud kahju hüvitamist välja mõista. Osa (näiteks ¼) konfiskeeritud vara müügist ja peale kulude mahaarvamist riigieelarvesse kantud tulust võiks minna n-ö kannatanufondi, kust saaks kannatanu mingi osa nõuete tagamiseks, mida pole muul viisil võimalik hüvitada. Sel juhul tuleks kasutada hüvitise saamiseks vormikohast taotlust, mille laekumisel saab loodud komisjon esitatud materjale kaaludes ja hüvitamiseks mõeldud vahendite ulatust arvestades teha rahuldamise, osalise rahuldamise või rahuldamata jätmise otsuse. Riik asuks ise sellistes olukordades teo toimepanija suhtes tekkinud nõuet hagama.

## Rahvusvaheline praktika

Säärast meetet võtvate riikide praktikat arvestades saab kujundada Eestile kohase formaadi ja õigusliku raamistiku, mis tagab valdkonnas hädavajaliku arengu toetamist, et seotud asutused saaksid tõhusamalt kuritegevuse tasuvust vähendada. Ka FATF toetab oma soovitusetes riikides varade tagasivõitmise fondi loomist, kuhu deponeeritakse kogu konfiskeeritud vara või osa sellest õiguskaitse, tervishoiu, hariduse või muudel asjakohastel eesmärkidel<sup>248</sup>.

**Lätis** on Vabariigi Valitsuse määrusega nr 769 kehtestatud konfiskeeritud varade kasutamise süsteem, millest saaksid määruses nimetatud asutused (SiM, RaM, Prokuratuur, Haridus- ja Teadusministeerium,

---

<sup>248</sup> FATF, 2023, lk 41–42.

Tervishoiuministeerium, Hoolekandeministeerium, KNAB) igal aastal taotleda toetust projektide, IT-süsteemide väljaarenduste, töövahendite, koolituste jms tarbeks vastavast fondist raha<sup>249</sup>. Fondi laekuks igal aastal konfiskeeritavast summast teatud protsent, kuid mitte vähem kui 1 mln eurot. Viimase kolme aasta statistika on näidanud, et igal aastal on taotlusi üle 4 miljoni, väljamakseid aga kuni 2 miljoni euro ulatuses. Väljamakstavat summat on plaanis lähiaastatel oluliselt suurendada.<sup>250</sup> JuM on fondi haldaja kuritegevuse ennetuse konsuliga ja rahastatava tegevuse kohta tuleb koostada aruanne ning saata JuMile. 2022. aastal kasutati vahendeid tehnika soetamiseks, litsentsideks ja koolitusteks.

**Suurbritannias**<sup>251</sup> saavad 2006. aastast konfiskeeritud varast osa taotleda õiguskaitseasutused, et võimestada oma tegevust. Leitud ja konfiskeeritavast sularahast võib 50% saada juhtumit menetlenud asutus ning muust konfiskeeritavast varast saab 18,75% uurimisasutus, sama palju prokuratuur ning 12,5% kohtud ja täidesaatvad asutused.<sup>252</sup> Sel moel on asutuste erinevaid vajadusi rahastatud igal aastal mitmekümne miljoni naela ulatuses. Saadud vahendeid on sealse Home Office'i kooskõlastusel kasutatud seaduses toodud asutuste tegevuste võimestamiseks, s.o varade leidmise, arestimise ja tagasivõitmise, kuritegevuse vähendamise projektide ja kogukonna projektide jaoks, sh ekspertiisi loomine, ekspertide värbamine jms<sup>253, 254</sup>.

**USAs** on kasutusel Justiitsministeeriumi juhtimisel varade konfiskeerimise programm (AFP), mille missioon on kasutada varade konfiskeerimist kuritegelike ettevõtmiste ärahoidmiseks, häirimiseks ja tõkestamiseks, jättes nad ilma kuritegeliku tegevuse tuludest ja vahenditest. Varade konfiskeerimise võimestamiseks on uuendatud senist varade tagasivõitmise poliitika kujundamise manuaali<sup>255</sup>, mis on omakorda abivahend riigi peaprokuröri juhistele varade tagasivõitmise programmi tõhustamisel.<sup>256</sup> AFP hõlmab föderaal-, osariigi ja kohalikke õiguskaitseasutusi<sup>257</sup> kogu riigis<sup>258</sup>. Varade konfiskeerimise programmi peamised eesmärgid on tõkestada kuritegelikku tegevust, võttes kurjategijatelt ära ebaseaduslikus tegevuses kasutatud või omandatud vara, edendada koostööd ning võita tagasi varasid. Nende eesmärkide saavutamiseks konfiskeerib Justiitsministeerium võimalikult suures ulatuses varasid, et uurida, tuvastada, arestida ja

---

<sup>249</sup> Cabinet of Ministers, 2017. *Regulation No. 769, Adopted 19 December 2017 „Procedures for the Use of the Funds of the Basic Budget Programme of the Ministry of Justice Fund of the Proceeds of Crime from Confiscation“.*

<https://likumi.lv/ta/en/en/id/296013-procedures-for-the-use-of-the-funds-of-the-basic-budget-programme-of-the-ministry-of-justice-fund-of-the-proceeds-of-crime-from-confiscation>.

<sup>250</sup> Ombler, M., 2023. *Läti visiidi aruanne*.

<sup>251</sup> Home Office, 2019. *Asset Recovery Action Plan*.

[https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5d25d3ea40f0b6111cc02702/20190709\\_Asset\\_Recovery\\_Action\\_Plan\\_FINAL\\_Clean.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5d25d3ea40f0b6111cc02702/20190709_Asset_Recovery_Action_Plan_FINAL_Clean.pdf).

<sup>252</sup> Home Office, 2015. *Asset Recovery Incentivisation Scheme: Review – February 2015*.

[https://data.parliament.uk/DepositedPapers/Files/DEP2015-0223/ARIS\\_Review\\_Report\\_unmarked.pdf](https://data.parliament.uk/DepositedPapers/Files/DEP2015-0223/ARIS_Review_Report_unmarked.pdf), lk 2.

<sup>253</sup> <https://www.gov.uk/government/statistics/asset-recovery-statistical-bulletin-financial-years-ending-2017-to-2022/asset-recovery-statistical-bulletin-financial-years-ending-2017-to-2022>.

<sup>254</sup> Ombler, M., 2023. *Suurbritannia õppevisiidi aruanne*, lk 12.

<sup>255</sup> US DOJ, 2023.

<sup>256</sup> US DOJ, 2018. *The Attorney General's Guidelines on the Asset Forfeiture Program*.

<https://www.justice.gov/media/983596/dl?inline>.

<sup>257</sup> <https://www.justice.gov/afp/asset-forfeiture-program-participants-and-roles>.

<sup>258</sup> US DOJ, 2018. *Guide to Equitable Sharing for State, Local and Tribal Law Enforcement Agencies*.

<https://www.justice.gov/media/1044326/dl?inline>.

konfiskeerida kurjategijate ning nende organisatsioonide vara, tagades samas kõigi kinnisvaraomanike nõuetekohaste menetlusõiguste kaitse. Nii kriminaal- kui ka tsiviilõiguslike varade tõhus konfiskeerimine on tähtis osa jõupingutustes võidelda kõige keerukamate kuritegelike osalejate ja organisatsioonidega, sealhulgas terrorismi rahastajate, küberkurjategijate, petturite, inimkaubitsejate ning riikidevaheliste narkokartellide vastu.

AFPd rahastab varade tagasivõitmise fond<sup>259</sup>, millel on seadusjärgsed volitused toetada ja laiendada konfiskeerimissanktsioonide kasutamist kogu föderaalises õiguskaitse-süsteemis.<sup>260</sup> Peaprokurööril on täielikud volitused käsutada konfiskeeritud vara. Halduskonfiskeerimise puhul saab kuni 1 mln dollari väärtuses teha otsuse uurimisasutuse juht, kus vara menetleti. Kriminaalasjas konfiskeeritud vara väärtuses kuni 1 mln dollarit otsustab prokurör ja üle selle summa peaprokurör. Konfiskeeritud varaga on võimalik rahastada järgmisi tegevusi<sup>261</sup>:

1. uurimisega seotud kulud: varade leidmine, arestimine, info tasustamine;
2. varade haldamisega seotud kulud: arestimine, inventuur, hindamine, pakendamine, liigutamine, ladustamine, turvalisus, jagamine;
3. kvalifitseeritud kolmanda osalise kulud: pandiõiguse maksmine, tagatud hüpoteegid, võlgnevused võlausaldajatele, tagasimaksmine, kompensatsioon;
4. juhtumipõhised kulud: tasud, kohtuaruandlus, eksperdid, kohtusaalide eksponaadid, ekspertadvokaatide palkamine;
5. programmi haldamise kulud: andmetöötlus, piiratud vara haldamise tarkvara süsteem (CATS), printimine, raamatupidamine, koolitus.

Tegevuse toetamiseks või hüvitamiseks tehtav otsus ei vaja kohtu luba. Kuna prokuratuuril on otsustuspädevus, siis ei tohi selle asutuse töötajad rahastamisest osa saada.

Kui kolmest toodud näitest on Läti omas piiritletud sihtotstarbelisse fondi laekuvad summad ning ülejäänud on jäetud riigikassasse, siis on suurriikide valik mastaapsem: suur osa konfiskeeritud summadest on suunatud õiguskaitsele ja kannatanutele kahju korvamiseks.

---

<sup>259</sup> Assets Forfeiture Fund (AFF või fond).

<sup>260</sup> <https://www.justice.gov/afp>.

<sup>261</sup> US DOJ, 2023. *Assets Forfeiture Fund (AFF)*. <https://www.justice.gov/afp/assets-forfeiture-fund-aff>.

---

#### Ettepanek 44.

*Justiitsministeeriumil, Siseministeeriumil ja Rahandusministeeriumil hinnata kuritegevuse vähendamise võimestamiseks jätkusuutlikkust tagava meetme (fondi) loomise võimalikkust, millega kehtestatakse õiguslikud alused konfiskeeritud vara väärtusest ½ osa või kõige rohkem 5 miljonit eurot kalendriaastal uurimisasutusele ja prokuratuurile ning tehtud uurimistega seotud asutustele kasutada andmiseks, et leida, arestida ja konfiskeerida kuritegelikku vara efektiivsemalt.*

---

*Selleks tuleks muu hulgas:*

1. *täiendada KrMSi (näiteks uue paragrahvi 422<sup>2</sup>), et võtta kasutusele riigi tuludesse kantavast konfiskeeritud varast finants- ja majanduskuritegude vastu võitlemise ning kuriteohvrite toetamise meetme rahastamine*  
järgmises sõnastuses:
  - a. *pealkiri:*  
*„Konfiskeeritud vara riigi tuludesse kandmine finants- ja majanduskuritegude vastu võitlemise ning kuriteohvrite toetamise meetmete rahastamiseks“*
  - b. *paragrahvi esimene lõige:*  
*„Pool riigieelarvesse kantud konfiskeeritud varast, kuid kõige rohkem 5 miljonit eurot kalendriaastal kantakse Justiitsministeeriumi eraldi eelarvelisse fondi finants- ja majanduskuritegude tõkestamiseks vajalike meetmete võtmiseks ning kuriteohvritele abi osutamiseks.“*
  - c. *paragrahvi teine lõige:*  
*„Justiitsministeeriumi eelarvelise fondi vahendite rahastamise, jaotamise ja kasutamise korra kehtestab Vabariigi Valitsus määrusega.“*
2. *sisustada eelarvelise fondi loomiseks vajalik Vabariigi Valitsuse uus määrus* näiteks pealkirjaga *„Justiitsministeeriumi eelarvelise fondi rakendamise kord konfiskeeritud vahendite kasutamisest“*.<sup>262</sup> Korraga nähakse ette varade konfiskeerimisest saadud vahendite riigieelarvelisse fondi kandmine, rahastamine, jaotamine ning kasutamine. Üks korra võimalik versioon, mille ülesehitus tugineb Lätis kehtivale sarnasele mudelile<sup>263</sup>, on toodud raporti lisa 2;
3. *Vabariigi Valitsuse määrusest tuleneva volituse alusel asutada ministri määrusega eelarvelise fondi haldamise komisjon*, millega muu hulgas kehtestatakse:
  - a. *komisjoni töökord;*

---

<sup>262</sup> Lätis on kasutusel kuritegelikul teel omandatud vara konfiskeerimise täideviimise seadus (Law on Execution of Confiscation of Criminally Acquired Property), mille V peatükis on sätestatud tegevused riigieelarvesse kantud kuritegevusest konfiskeeritud tuluga. <https://www.vvc.gov.lv/en/laws-and-regulations-republic-latvia-english/law-execution-confiscation-criminally-acquired-property>.

<sup>263</sup> Sealsamas.



- b. liikmed ja juhtimine;
- c. fondist varade jagamise kord;
- d. eelarvelise programmi fondist tegevuse toetuseks esitatavale taotlusele esitatavad nõuded;
- e. taotluste läbivaatamine ja otsustamine;
- f. tegevuse aruanne, kinnitamine, andmete avalikustamine.

Komisjon koosneks Justiitsministeeriumi juhtimisel Siseministeeriumi, Rahandusministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi esindajatest. Komisjoni juht võiks olla näiteks JuMi kantsler. Komisjoni roll oleks loodava fondiga seonduvat hallata, koordineerida, taotluste korral otsuseid langetada, komisjoni tööd avalikustada ning muu hulgas olla osaline kuritegevuse varalise mõjutamise tõhustamiseks loodud uues programmis. Komisjoni tegevuse ja rolli sisustamisel soovitame arvestada rahvusvahelist praktikat<sup>264</sup>. Komisjonile pandavate ülesannete selgitamisel tuleks analüüsida muu hulgas seda, kas komisjonil võiks olla riikliku kuritegevuse varalise mõjutamise programmi tegevuste järelevalve funktsiooni täitev roll.

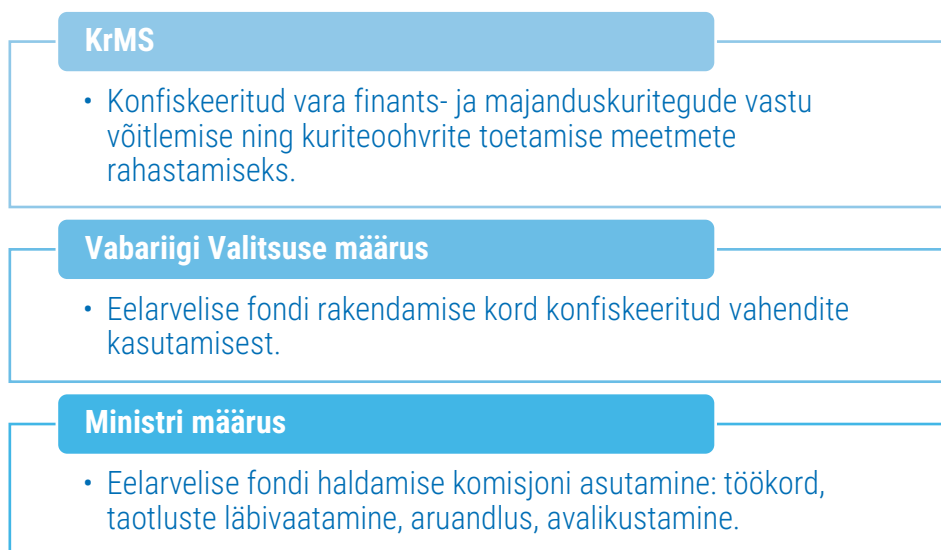
*4. Eelarvelisest fondist peaks määratud asutustel olema võimalik rahastada:*

- a. finantskuritegevusvastase valdkonna arendamist, tark- ja riistvara litsentside soetamist või pikendamist, koolitustel osalemist ja nende korraldamist, ekspertide kaasamist, vajaliku õppekava kasutuselevõttu Sisekaitseakadeemias või ülikoolis;*
- b. arestitud ja konfiskeeritavate varade haldusvõimekuse suurendamist;*
- c. teadlikkust parendavaid ning kuritegevuse ennetamise projekte või riske maandada aitavaid projektipõhiseid tegevusi.*

---

<sup>264</sup> US DOJ, 2018.

Fondiga seotud muudatusi illustreerib joonis 3.



**Joonis 3.** Eelarvelise fondi asutamisega seotud muudatused

**Soovitud tulemus.** Kuritegevuse varalise mõjutamise võime kasvab ning jätkusuutlikkuseks on võimalused loodud.

#### 6.3.5.3. Konfiskeeritud sõidukite kasutamine uurimisasutuses

Vabariigi Valitsuse määruses nr 263<sup>265</sup> on sätestatud konfiskeeritud vara üleandmine konfiskeeritud vara valitsema volitatud asutusele. Siseministeeriumi valitsemisala maismaasõidukite kasutamise korra 17. septembri 2019. aasta käskkirja nr 1-5/82 punktis 5.8 on kirjutatud, et „konfiskeeritud sõidukit on lubatud kasutada väljaõppeks või jälitustoimingute tegemiseks, nende tegemise tagamiseks või teabe kogumiseks, isikute kinnipidamiseks ja tugitegevuseks kasutatava eriotstarbelise sõiduki asendamiseks“. Sellest juhindub PPA oma Politsei- ja Piirivalveameti maismaasõidukite kasutamise korras, mille on kehtestanud peadirektor 9. detsembri 2019. aasta käskkirjaga nr 1.1-1/120. Kehtiva korra kohaselt ei saa aga niisuguseid konfiskeeritud sõidukeid kasutada koolitusteks laiemalt ning avaliku korra tagamisel liiklusjärelvalves.

PPAs oleksid seesuguste sõidukite kasutusvõimalused avaramad ning kehtivad piirangud ei toeta enam asutuse tegevuse paindlikkust ega ressursside paremat kasutamist.

---

<sup>265</sup>Konfiskeeritud vara üleandmise, vara võõrandamisest saadud raha eelarvest seaduslikule valdajale tagastamise, asitõendite arvelevõtmise ja hävitamise, arestitud vara hoidmise, hindamise ja võõrandamise ning kiiresti riknevate asitõendite hindamise, võõrandamise ja hävitamise kord. Vabariigi Valitsuse 30. juuli 2004. a määrus nr 263. RT I, 05.07.2023, 69. <https://www.riigiteataja.ee/akt/105072023069>.

---

## Ettepanek 45.

*Siseministeeriumil kaaluda SiMi valitsemisala maismaasõidukite kasutamise korra ja PPA sõidukite kasutamise korra täiendamist nii, et konfiskeeritud sõidukeid võiks kasutada mitte ainult jälitustegevuses või sellega seotud väljaõppes, vaid ka koolitustel laiemalt, liiklusjärelvalves jm.*

---

**Soovitud tulemus.** Konfiskeeritud sõidukite kasutamise võimalused aitavad õiguskaitseasutusel igapäevategevusi planeerida ja ellu viia.

## 6.4. Varade haldamise tõhustamine

Allpool on ülevaade arestitud ja konfiskeeritud varade haldamisega seotud tegevustest, ajavahemikul 2013–2021 tehtud analüüside tulemustest, misjärel on esitatud töörühma tegevuse koond ning leiud, rahvusvahelisest praktikast lühiülevaade ja ettepanek suurendada valdkondlikku efektiivsust.

### Ülevaade arestitud ja konfiskeeritud varade haldamisega seotud tegevustest

Piiratud (arestitud ja/või konfiskeeritud) varade küsimuste lahendamise kohustus tekib uurimisasutusel ajal, mil edasilükkamatul juhul antakse prokuratuuri määrusega või tavaolukorras kohtumäärusega luba isiku vara arestida ning sõltuvalt vara liigist tuleb langetada otsus selle edasise asukoha, juurdepääsu, hoiustamise, hooldamise ning vara väärtuse säilimise korraldamise eest. Paljudel juhtudel on teada arestimisega seotud tõenäoline vara juba enne vastavat määrust ning see võimaldab etteruttavalt selgitada vajadusi ning planeerida võimekust arestimise ajal, kui see tegelikkuses peaks saabuma. See aitab olla valmis juba planeeritu järgi sujuvalt piiratud varadega toimetama.

Uurimisasutused (PPA, MTA, KAPO jt) on piiratud (arestitud ja/või konfiskeeritud) varadega toimetades iseseisvad ega lähtu ühesugusest tegevusmudelist.

Vara haldamisega kaasnevad sõltuvalt vara liigist järgmised tegevused:

1. vara hoiustamiseks riigihanke korraldamine ning võitjaga hoiustamisega seonduva hankelepingu sõlmimine, kui asutus hangib teenust väljaspool RKASi. Kui hanke korraldab RKAS, siis tuleb anda sisend, et RKAS saaks koostada hanke tehnilise kirjelduse;
2. vara transpordiks riigihanke korraldamine ning võitjaga vara transpordiga seonduva hankelepingu sõlmimine. Transpordiks kasutab PPA üldjuhul olemasolevat lepingut (LSi alusel teisaldus jms), eraldi lepingut ei sõlmita, kuid riigihange tuleb korraldada ja leping sõlmida;
3. vara kasutuse piiramine (näiteks kontodel oleva vara kasutuse piiramine koostöös krediidasutusega; kinnisvara suhtes keelumärke või hüpoteegi seadmine kinnistusraamatusse Tartu Maakohtu kaudu; sõidukite suhtes võõrandamise keelu seadmine Transpordiameti registris);
4. vara kontrolli alla võtmine ning seisukorra fikseerimine (vallasvarale juurdepääs, võtmed, krüptorahakoti võtme valdamine, vara arestimise protokoll koostamine);

5. kinnisvara seisukorra fikseerimine (kinnisvarale juurdepääs, vara arestimise protokoll koostamine). Kinnisvara säilimine on tagatud registrikandega, mis ei taga aga vara väärtuse säilimist. Kinnisvara arestimise protokoll kantakse kinnistusraamatu kanne, mis samuti ei taga kinnisvara väärtuse säilimist;
6. vara transport ja selle kulude tasumine (vallasvara transport uurimisasutuse kontrollitavale territooriumile, lattu, ruumidesse, rendipinnale, poolte kokkulepitud kohta jms);
7. vara hoiustamine (uurimisasutuse kasutada olevates ruumides, rendipindadel, vastutavale hoiule antuna vara omaniku või kolmanda isiku vastutusel jms);
8. asjakohaste lepingute sõlmimine ja vara hoiustamisega seotud kulude tasumine (lepingu järgi, igas kuus). Näiteks kaasneb vastutavale hoiule andmisega alati ka lepingu sõlmimine omaniku või kolmanda isikuga;
9. vara haldamiseks kasutatavasse programmi vara isoomustavate andmete sisestamine;
10. arestitud sularaha deposiithoiusele paigutamine;
11. vara hooldusega seotud tegevused (sõidukitele hooldus koos või ilma transpordita, hoolduse käigus korraliste tööde tegemine jms). Sõidukid tuleb transportida teisaldussõidukiga hooldust tegevasse ettevõttesse ja tagasi. Hooldust tegeva pakkujaga tuleb teha väikeost – võtta pakkumised, koostada protokoll, milles kinnitatakse võitja;
12. vara hävitamine (vastava määruse olemasolu korral hävitatakse vara reguleeritud tingimuste põhjal uurimisasutusele tekkivate lisakulude ja nende tasumisega või ilma lisakulude ja tasumiseta jms). Kui tegemist on metalliga, siis saab riik raha. Muude esemete hävitamisega kaasnevad hävitamiskulud. Mõlema puhul kaasnevad tööjõukulud (komisjoni tegevused, üleandmise-vastuvõtmise akti koostamine, tegevused infosüsteemides jms);
13. vara aresti alt vabastamine ning omanikule tagastamine (vastava määruse olemasolu korral vaadatakse vara hoiustatavas ruumis või paigas üle ning vormistatakse vara tagastamise akt; tühistatakse pangakontol arestitud summa ulatuses kasutamiskiirang; tühistatakse sõidukitel võõrandamisega seotud keeld Transpordiregistris; tühistatakse kinnisvara keelumärke või hüpoteek Kinnistusraamatus);
14. vara konfiskeerimise otsuse järel vara uurimisasutuse kasutusse võtmine Siseministeeriumi ja PPA vara kasutamise korra järgi (ennekõike sõidukid ja IT-vahendid). Kui soovime vara kasutusele võtta, siis juhindub PPA Siseministeeriumi valitsemisala maismaasõidukite kasutamise korrast ning Politsei- ja Piirivalveameti maismaasõidukite kasutamise korrast. Mõlemas korrast on sätestatud, et konfiskeeritud sõidukit on lubatud kasutada väljaõppeks või jälitustoimingute tegemiseks, nende tegemiste tagamiseks või teabe kogumiseks, isikute kinnipidamiseks ja tugitegevuseks kasutatava eriotstarbelise sõiduki asendamiseks. Muus osas rakendub riigivaraseadus, mille § 29 lg 1 kohaselt võib riigivara võõrandada, kui vara ei ole riigivara valitsejale vaja;
15. vara hindamine (tavaliselt pärast vara konfiskeerimise otsust), vajaduse korral hindamisega seotud kulude tasumine. Sama vara hinnatakse sageli kaks korda: eeluurimisel (enne vara arestimist tehakse seda alati) ja hiljem tuleks uuesti hinnata, kui tegu on kiiresti väärtust kaotava esemega või kui süüteo menetlus on kestnud pikka aega;
16. vara konfiskeerimise otsuse järel vallasvara realiseerimine (vara pildistamine, kirjelduse koostamine ning oksjonikeskkonda müüki panemine, mida korraldab uurimisasutus või

kohtutäitur, oksjonikeskkonna kasutustasu maksmine, vara kohapealne ettenäitamine vara asukohas, vara ostu-müügi korral üleandmine jms). Näiteks logistikabüroo tegevused vara realiseerimisel:

- a. kontrollitakse eseme töökorras olekut (sõidukid, tehnika);
  - b. edastatakse päring, kas eset ei ole vaja PPA-l või mõnel teisel riigiasutusel (sh Sisekaitseakadeemial, Päästeametil);
  - c. määratakse väärtus, pildistatakse;
  - d. komisjon kinnitab vara väärtuse ja langetab otsuse, kas võõrandada, hävitada, võtta kasutusele või anda üle;
  - e. komisjoni otsuse alusel koostatakse korraldus, mille kinnitab PPA peadirektori asetäitja;
  - f. vormistatakse oksjon nt Osta.ee keskkonnas ning avaldatakse ametlikes teadaannetes;
  - g. PPA teenistujad peavad võimaldama huvilistel varaga tutvuda;
  - h. Osta.ee koostab oksjoni tähtaja lõpus protokollu ja edastab PPA kontaktisikule. Protokollu alusel koostatakse oksjoni võitjatele korraldus, mille kinnitab PPA peadirektori asetäitja;
  - i. suheldakse oksjoni võitjaga, edastatakse andmed, kuhu tasuda võidetud eseme eest;
  - j. pärast raha laekumist suheldakse taas võitjaga ning lepatakse kokku eseme üleandmine lepingu või aktiga;
17. vallasvara realiseerimise järel müügist saadud summa riigituludesse kandmine;
18. vara konfiskeerimise otsuse järel osakute, aktsiate, väärtpaberite realiseerimine ja müügist saadud summa riigituludesse kandmine<sup>266</sup>. Lisaks realiseerib RaM konfiskeeritud vara ja muu riigi kasutuses oleva kinnisvara (pärandvara, loobunud vara, konfiskeeritud vara). Konfiskeeritud vara moodustab realiseerimise töömahust kõige väiksema osa;
19. vara konfiskeerimise otsuse järel realiseerib RaM kinnisvara (kinnistusraamatus omaniku muutmine, keelumärke eemaldamine, vara pildistamine, kirjelduse koostamine, hinnata laskmine, huvi tuvastamise teate menetlemine ning ühte või mitmesse oksjonikeskkonda ja/või suuremasse ajalehte enampakkumise kuulutuse müüki panemine, oksjonikeskkonna ja lehepindade kasutustasu maksmine, kinnisvara igakuise hooldus- ja kommunaaltasude maksmine, vara kohapealne ettenäitamine, vara ostu-müügi korral lepingu vormistamine, vara üleandmine jms);
20. kinnisvara realiseerimise järel müügist saadud summast arvestatakse maha kõik jooksvalt tehtud hooldus- ja haldamiskulud ning alles jäänud summa kantakse riigituludesse;
21. vara konfiskeerimise otsuse järel võõrandatakse kinnisvara avaliku sektori asutusele (vara pildistamine, kirjelduse koostamine, kinnisvara igakuiste hooldus- ja kommunaaltasude maksmine, vara kohapealne ettenäitamine, vara võõrandamiseks lepingu vormistamine, vara üleandmine jms). RaM asub konfiskeeritud kinnisvaraga tegelema siis, kui jõustunud kohtuotsus jõuab ministeeriumisse. RaM teeb avalduse kinnistusraamatusse omaniku

---

<sup>266</sup> RVS § 7 lg 5. Kui õigusaktides ei ole sätestatud teisiti, on kriminaalasjas kohtuotsuse või -määrusega, väärteoasjas kohtuvälise menetleja otsuse või määrusega või kohtuotsuse või -määrusega konfiskeeritud vara (edaspidi konfiskeeritud vara) valitseja:

1) Rahandusministeerium, kui süüasjas menetles Maksu- ja Tolliamet või konfiskeeriti kinnisasi või väärtpaber;

2) Siseministeerium käesoleva lõike punktis 1 nimetamata juhul. SiM on volitanud PPA kuni 30 000 € hariliku väärtusega vara hindamiseks ja võõrandamiseks edasivolitamise õigusega PPA peadirektorit.

muutmiseks ja keelumärke eemaldamiseks ning teeb vara omandamise kande riigi kinnisvararegistrisse. Vara omandamise info edastatakse Riigi Tugiteenuste Keskusele (finantsüksus). Lisainfo saamiseks suheldakse prokuröriga ning võetakse kinnisvara valdus koos seotud teenustega üle. Enne müüki panemist hindab kinnisvara väärtust kinnisvaramaakler. Samal ajal edastatakse elektroonselt avalikule sektorile huvi tuvastamise teade. Asutustel on aega huvist teada anda 21 päeva. Kui aga avaliku sektori asutusel on huvi, siis jääb kinnisvara võõrandamise korral huvi üles näidanud avalikule asutusele. Tähtajalist võõrandamist ei tehta. Kui huvi ei ole ja kui hind on teada, siis kuulutatakse enampakkumine (osta.ee; varakeskus.ee ja lisaks suuremate kinnisvarade puhul ka Eesti Ekspressi, Postimehe ja Äripäeva kuulutustes). Võõrandamine toimub avaliku enampakkumise korras elektroonilisel teel, ning kui oksjonit saadab edu, siis langetatakse võõrandamise otsus ja valmistatakse ette müügileping. Kinnisvara realiseeritakse riigivaraseaduses märgitud tingimuste järgi. Konfiskeeritud vara käsitlemise kohta eraldi korda ei ole. Müügiga seonduvad lisakulud, näiteks haldamiskulud kinnisvara ülevõtmisest kuni müügini, elekter, küte jms, portaalitasu, maakleritasu jne, arvestatakse realiseerimisest saadud tulust maha. Järelejäänud osa kantakse riigituludesse.

Ajavahemikul 2020–2023 on konfiskeeritud kinnisvara müügist peale kulude mahaarvamist riigi eelarvesse kantud kokku 836 439 eurot.

**Tabel 8.** Pärast konfiskeeritud kinnisvara realiseerimist eelarvesse kantud summad

Aasta	Riigieelarvesse kantud summa (€)
2020	452 934
2021	12 759
2022	306 671
2023	64 075
<b>Kokku</b>	<b>836 439</b>

**Kinnisvara realiseerimisel on ette tulnud järgmisi probleeme:**

1. pole kindlust, et kõik konfiskeeritud kinnisvara kohta käivad kohtuotsused RaMi jõuavad;
2. vara müük on teinekord väga keeruline: kui vara ei ole ehitusregisris või kui kinnisvara on ümber ehitatud ilma loata ja selle tehniline seis on halb ning kui müügikõlblikuks tegemiseks on vaja lisahindamisi, ekspertiise vms;
3. enne kinnisvara arestimise taotlemist soovitame kaaluda, kas tasub selle arest ära ja kas riik saab sellest lõppkokkuvõtteks kasu;
4. kui kinnisvarale on enne arestimist juba seatud keelumärked ja nõuded, siis ei pruugi riik müügist saadud rahast midagi saada peale ajalise ressursikulu;
5. RaMile ei edastata iseseisvalt pilti kinnisvarast, arestimise taotlust, määrust või hindamist kajastavat kalkulatsiooni.

### 6.4.1. Piiratud varade keskne haldamine

Küsimusele, kas varasid hallatakse Eestis parimal moel, on vastust otsitud juba kümme aastat.

#### Varasemate aastate analüüsid ja hinnangud (2013–2021)

**2013. aasta** veebruaris koostasid Justiitsministeeriumi, Siseministeeriumi, Politsei- ja Piirivalveameti ning Harju Maavalitsuse esindajad justiits- ja siseministri kohtumiseks memo, milles käsitleti asitõendite, arestitud ning konfiskeeritud vara ja leidude teemat. Memos tehti järgmised ettepanekud<sup>267</sup>:

1. luua tsentraliseeritud üksus või asutus, kes tegeleks asitõendite ja süüteomenetluses äravõetud varade ning leidudega. Edaspidi otsustada:
  - a. kas luua olemasoleva süsteemi baasil PPA juurde süüteomenetluses äravõetud vara haldamisega tegelev iseseisev üksus või asutus;
  - b. kas luua eraldi uus asutus Siseministeeriumi, Rahandusministeeriumi või Justiitsministeeriumi haldusalasse;
  - c. kas anda varade haldamine üle mõnele olemasolevale institutsioonile, näiteks kohtutäituritele või Riigi Kinnisvara ASile;
2. täiendada kinnisasja omandamise kitsendamise seaduse § 2 loetelu, lisades sinna uue erandina ka konfiskeeritud või arestitud kinnisvara;
3. muuta vara realiseerimise põhimõtteid, sealhulgas:
4. võiks kaaluda realiseerimisest saadud tulu suunamist menetlusasutustele, prokuratuurile ja kohtule eesmärgiga tõhustada varade konfiskeerimist (näiteks väljaõpete, koolituste korraldamiseks).

**2015. aastal Eestis läbiviidud rahapesu ja terrorismi rahastamise riikliku riskihinnangu** haavatavuste kokkuvõttes on mainitud, et kuna arestitud ja konfiskeeritud varade käitlemine on riigile väga kulukas, siis tuleb analüüsida konfiskeeritud või konfiskeerimise tagamiseks arestitud vara hoidmise muutmise võimalusi (probleemiks on pikad tähtajad ja suured hoiukulud) ning vara realiseerimise süsteemi tõhustamise võimalusi (probleemiks on näiteks arestitud või konfiskeeritud vara realiseerimine pärast kohtuotsust, mis võtab väga palju aega, mis tekitab omakorda vara väärtuse vähenemise ja lisakulusid menetlemisel).<sup>268</sup>

**2020. aastal koostatud analüüsis** sedastati (sõidukite hoiustamistingimuste teemal), et „arestitud ja konfiskeeritud vara hoiustamine toimub MTA ja PPA hoiustamiskohtades ning väliste lepingupartnerite juures. Väliste lepingupartnerite kasutamine on vältimatu olukorras, kus arestitud või konfiskeeritud vara on väga eriline ja erilisi hoiustamistingimusi vajav. ... Seega on erandlikel juhtudel väliste lepingupartnerite kasutamine põhjendatud. Kõige problemaatilisem on sõidukite hoiustamine. Üldjuhul hoiustatakse sõidukeid välitingimustes ning pikaajalise hoiustamise tulemusena sõiduki väärtus kahaneb. Konfiskeeritud

---

<sup>267</sup> Kärner, M., 2020. Analüüs ja ettepanekud konfiskeeritud vara ja asitõendite haldamise ja müügi tõhustamiseks. *Kriminaalpoliitika analüüs* 4/2020, lk 5–6, 25–26.

<sup>268</sup> Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise siseriiklik riskihinnang 2015, 2. Riikliku haavatavuse kokkuvõte. <https://www.fin.ee/finantspoliitika-valissuhted/rahapesu-ja-terrorismi-rahastamise-tokestamine/riskihinnangud>, lk 10–12.

vara valitsemise ülevõtmisega võttis PPA üle ka maavalitsuste valduses olnud sõidukid ning nende müügi. Aastatel 2017–2019 on PPA-s arvele võetud ligi 800 sõidukit. Samas on aastatega sõidukite jääki oluliselt vähendatud. 2020. aastal oli PPA-s arvel 59 müümata sõidukit. MTA on aastatel 2017–2019 hävitanud 6 sõidukit ning oksjonitel võõrandanud 20 sõidukit. PPA puhul on takistuseks see, et Rahumäe tee 6 müügiplatsile mahub korraga 20 sõidukit ja selline võimekus on saavutatud alles aastal 2019. Müügiprotsessi pikkuse määrab ära hind (nõudluse ning pakkumise vahekord). Seega võib müügiprotsess aega võtta paarist kuust kuni poole aastani (kui müügiplatsil on sõiduk, millele pole ostjat, siis uut sõidukit sinna panna ei saa). Sõidukite väärtus väheneb kiiresti ning kehvad hoiustamistingimused mõjutavad auto väärtust (nt on esinenud olukordi, kus auto istmed on hallitanud jmt). Kuna sõidukeid konfiskeeritakse üsna suures mahus (ainuüksi liiklussüütegude eest konfiskeeritakse aastas ligikaudu 185 sõidukit), tuleb sõidukite hoiustamiseks näha ette paremad tingimused. Hoiustatakse ka muul alusel ära võetud sõidukeid (nt tsiviilhagi tagamiseks aresti alla jäetud sõidukid), mille hoiustamistingimused ei ole samuti vara väärtuse säilitamiseks sobivad. Kallimad sõidukid vajavad erilist hoiustamisteenust, mis hangitakse üldjuhul välistelt lepingupartneritelt.<sup>269</sup>

„Kohtutäiturid on valmis konfiskeeritud vara võõrandamise funktsiooni üle võtma. Samas peab tegevus neile olema kasumlik, kuna konfiskeeritud vara võõrandamisega lisanduvad kulud vara hoiustamisele, hindamisele, vajadusel vara hävitamisele jms. Vara võõrandamise ülesande üleandmisel tuleb arvestada ka seda, et teatud konfiskeeritud vara korral ei ületa võõrandamisest saadud tulu selle hoiustamiskulusid (nt joobes juhilt konfiskeeritud vana sõiduk vmt) ning arvestatav osa konfiskeeritud varast kuulub hävitamisele. Isegi, kui anda konfiskeeritud vara müük kohtutäituritele üle, ei vabaneks PPA ja MTA vajadusest omada asitõendite hoiustamise platse või ruume, sest jätkuvalt oleks vaja hoiustada asitõendeid. Kohtutäiturite poolt pakutav konfiskeeritud vara halduse ja realiseerimise teenus ei pruugi eeltoodud põhjustel tulla riigile odavam, kui seda on olemasolev süsteem, kuna täiturid peavad sisse ostma erinevaid seotud teenuseid, nt vara hoidmiseks vajaminevaid laopindu ning müügiks sobimatut vara hävitamist. Samas saaks tugiteenused hankida Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja kaudu ning kohtutäiturite teenus on tagatud ühtlaselt üle Eesti. Samuti on kohtutäituritel laialdane vara müügi kogemus.“<sup>270</sup>

Justiitsministeerium teatas 2020. aastal, et tsentraliseeritud konfiskeeritud vara haldamise ja müügiga tegeleva asutuse loomine (või selle funktsiooni üleandmine kohtutäituritele) tõhustaks ilmselt konfiskeeritud vara võõrandamist, kuid selle suurem kasumlikkus võrreldes kehtiva süsteemiga ei ole selge. Konfiskeeritud vara haldamise ülesande üleandmine tsentraliseeritud asutusele või kohtutäituritele ei vabastaks PPA-d ega MTA-d vajadusest säilitada vara hoiustamise võimekus.

Põhjenduseks märgiti järgmist: „Esiteks kuulub suurem osa süüteomenetluses ära võetud esemetest hävitamisele. Teiseks hoiustavad PPA ja MTA enamikku süüteomenetluses ära võetud varast menetluse kestel (asitõendid, arestitud vara). Samuti hoiustab PPA ka teisaldatud sõidukeid. Seega ei vabastaks konfiskeeritud vara võõrandamise üle andmine tsentraliseeritud asutusele PPA-d ja MTA-d vajadusest omada vara hoiustamiskohti. Varasemalt asitõendina või arestitud varana hoiustatud esemete üle andmine tsentraliseeritud asutusele pärast konfiskeerimisotsuse tegemist tooks samuti kaasa täiendavaid kulusid.

---

<sup>269</sup> Kärner, M., 2020, lk 2, 29.

<sup>270</sup> Sealsamas, lk 5–6, 25–26.



Täiendavalt tuleb arvestada, et iga konfiskeerimisotsus ei ole seotud kriminaaltuluga. Nii näiteks on süüteo toimepanemise vahendi konfiskeerimisel eeskätt preventiivne eesmärk, mistõttu tuleb vara konfiskeerida ka juhul, kui vara hoiustamisele tehtavad kulutused ületavad vara võõrandamisest saadud tulu. Näiteks võib joobes juhilt 100 eurot väärt oleva auto konfiskeerimine olla õigustatud ka siis, kui selle teisaldamine ning hoiustamine on kulukam, kui sellest saadav müügitulu. Kohtutäiturid on välja pakkunud ka võimalust tegeleda ise konfiskeeritud vara võõrandamisega. Kuigi kohtutäiturid omavad eelduslikult paremat kogemust ja võimekust vara võõrandamiseks, peab selle funktsiooni täitmine olema kohtutäituritele kasumlik. Riigi huvides eeldaks konfiskeeritud vara võõrandamise funktsiooni üle võtmine ka seda, et PPA ja MTA vabastataks vara hoiustamise kohustustest. Seega peab kohtutäituritel olema võimekus konfiskeeritud vara hoiustamiseks ning need kulutused tuleb neile hüvitada. Kuna PPA ja MTA peavad igal juhul säilitama võimekuse süüteomenetluses ära võetud vara haldamiseks ning suurem osa konfiskeeritud varast on väiksema väärtusega, ei pruugi vara võõrandamise funktsiooni üle andmine tsentraliseeritud asutusele või kohtutäituritele tingimata tuua kaasa suuremat kasumlikkust.<sup>271</sup>

2020. aastal kirjeldati MTAs piiratud varaga tegelemist järgmiselt: „Vara hindamise läbiviijaks on tehtud hange, et valida soodsam ekspert hinnapakumise tegemiseks. Kriteeriumiks on teenuse hind, mida küsitakse eksperthinnangu andmisel. Ekspertdilt tellitakse arvamus varale, mille kohta ei ole viiteid menetluskirjeldustes, kui kohtuotsuses pole vara hinda määratud, ning ka siis, kui hind ei ole turul konkurentsivõimeline (on liiga kõrgelt hinnatud või vastupidi). On juhuseid, kus vara on arestitud menetluse käigus nt 4–5 aastat tagasi, aga selle ajaga on turuhind langenud. MTA on katsetanud vara müüki ka menetluses määratud kõrgema hinnaga, kuid reeglina need oksjonid on ebaõnnestunud ja hinda on tulnud alandada kuni reaalse turuhinnani, kus tehakse pakkumisi. Kuna see kulutab palju aega ja ametniku ressursi, on mõistlik võtta ekspertdilt uus hind ja lähtuda sellest. Enamjaolt on siis ka oksjon edukas. Ekspert hinnangu tegemiseks on esmalt vaja teha tellimiskiri ekspertdile hindamiseks, leppida kokku aeg ettenäitamiseks, minna kohale ja kaup/vara ette näidata. Ekspert teeb oma toimingud, misjärel MTA ootab eksperthinnangu akti, ja kui see on laekunud, saab vormistada korralduse.

Vahepeal tuleb menetleda ka eksperti saadetud arvet töö eest ning saata see raamatupidamisele tasumiseks. Kui eeltööd on tehtud ja korraldused vormistatud, suunatakse dokumendid ja fotod vara/kauba kohta oksjonipidajale, kes avalikustab need oksjoniportaalis, ning seejärel võib oksjon alata. Alg- ja lõpphinna vahe on erinev. Mõni kaup läheb müüki eksperthinnangul antud alghinnaga, samas mõne kauba puhul võib hind kahekordistuda. Kindlat reeglit ei ole. Hind reeglina tõuseb, kui pakkujad tulevad kohale ning vaatavad kauba kohapeal üle. Lõpphind sõltub ka sellest, kas kaupa ostetakse edasimüügiks või enda tarbeks. Edasimüügiks soetatud kaubad üldjuhul alghinnast kallimaks ei lähe.

Otsustuskorras on vara üle antud tasuta õppevahenditeks õppeasutustele (kaks konfiskeeritud mootorratast). MTA on seadnud eesmärgiks 2 kuu jooksul vara realiseerida ja suurema osa vara puhul see õnnestub. Kui vara läheb enampakkumisele, on esimene pakkumise periood 2 nädalat. Kui oksjon ebaõnnestub (pakkumisi ei tehta), läheb vara kordusoksjonile ja on samuti pakkumises 2 nädalat. Tavaliselt tehakse maksimaalselt 3–4 kordusoksjonit, ja kui need ei õnnestu, siis vara hävitatakse. Suurem osa

---

<sup>271</sup> Sealsamas, lk 32.

kaupadest realiseeritakse esimese oksjoniga, aga on ka erandeid, nt kütused, veokid, mille realiseerimiseks läheb 3–4 kordusoksjonit.<sup>272</sup>

**2021. aastal läbiviidud Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise riskihinnangu** haavatavuse peatükis on tõdetud, et arestitud varade hoiustamiskulude kasvamine on ebamõistlik ning riik jääb vara väärtuse vähenemise tõttu suurest osast kriminaaltulust ilma. „PPA arestib aastas ca 50–250 sõidukit. Osade sõidukite väärtus ulatub 100 000–300 000 euroni. Nt kolm aastat peale arestimist tekib süüdimõistva kohtuotsuse korral müümise võimalus – vara väärtus on vähenenud 50 000–150 000 euroni. Küll aga on tekkinud ebamõistlikud hoiustamiskulud, mis küündivad mitmesaja tuhande euroni paari aasta kohta.“<sup>273</sup>

## Töörühma leiud

2023. aastal tõdeti kuritegevuse varalise mõjutamise töörühmas, et arestitud ja konfiskeeritud vara haldus on endiselt keeruliste lahendamata probleemide küüsis. Parema tulemuse saamiseks on vaja senisest kardinaalselt teistsugust lahendusteed. Varasemate aastate selgitatud probleemkohad ja nõrkused on valdavalt esindatud ka praegu.

Allpool on toodud esile valik kitsaskohti lisaks sellele, mida on hoiustamise kohta juba raportis teiste puudustega seonduvalt kajastatud.

**Probleemi kestus.** Piiratud vara haldamisega seotud vastutus on hajutatud eri menetlusasutustes erinevalt ja hajutatud struktuurüksuste vahel. Pole veendumust, et senine korraldus on Eesti jaoks parim, ning endist viisi tuleks kaaluda keskse üksuse loomist, vastutuse koondamist ja eelarvega kaetud tegevuse kujundamist. 2023. aastal hoiustavate ja hallatavate varade auditeerimisega ilmnes mitu asjaolu, millele tuleb edaspidi PPAs tähelepanu pöörata, et äravõetud varade hoiustamine oleks korrektsem ja korrad uuendatud.

**Teadmiste puudus.** PPAs on puudus ametnikest, kelle oskused ja teadmised võimaldaksid nüüdisaegselt vara hallata ja realiseerida (sh turundamine, rahvusvaheliste müügikanalite leidmine jne). PPA-le ei ole eraldatud piisavaid vahendeid spetsialiseerunud ametnike palkamiseks.

**Infosüsteemide puudus.** Haldamise taristu ja kasutatavad infosüsteemid ei ole vastavuses tegelike vajadustega.

**Haldamiseks vajalike väikeostude tegemine.** Varade haldamisega kaasnevad tegevused, mis ei ole PPA ülesanded ega peaks kuuluma nende hulka ning mis tuleb teenustena sisse osta. Üks selliseid teenuseid on garantiiliste sõidukite hooldus (aga näiteks ka haruldaste varade hindamine jne). Garantiilise sõiduki hooldusõigused on vastaval margiesindusel, mida üsna mitmete automarkide puhul on Eestis ainult üks, vaatamata sellele tuleb juhinduda sisemisest väikeostu korrast ja teha kogu ost koos kooskõlastuste ning protsessi protokollidega. Kuna auto margid on erinevad, siis ei ole põhjendatud ka esindustega pikemaajaliste lepingute sõlmimine (kulu ei ole prognoositav ja on üsna väike ühe sõiduki kohta). Seega tuleks luua võimalused lihtsustatud korras sisse osta selliseid teenuseid, kus konkurents puudub.

---

<sup>272</sup> Sealsamas, lk 22.

<sup>273</sup> Eesti rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise siseriiklik riskihinnang 2020, 4.1. Riiklikud haavatavused, lk 12.

**Kaasnevate kulude hüvitamine PPA-le.** On peetud arutelusid selle üle, kelle ülesanne on katta tsiviilhagi tagamisega seoses arestimise, hoidmise jm tegevusega kaasnevad kulud. Tegemist on olemuslikult tsiviilõigusliku küsimusega, milles kahju hüvitamine ei ole PPA ülesanne.

**Vara realiseerimisel või võõrandamisel kasutatava ühtse praktika või juhise puudumine või senise praktika analüüsi puudumine,** mida saadab teadmatus, kas seni tehtu on parim viis või võimalus saada parimat hinda. Puudub juhise, analüüs praktikast seniste realiseerimisviiside ja võimaluste kohta, mis loob võimaluse ebaühtlaseks praktikaks, mille tulemus ei pruugi olla parima hinna ja tulemuse saavutamine.

Praegu on riigihanke kaudu PPA partneriks varade realiseerimisel ja enampakkumiste korraldamisel veebikeskkond Osta.ee, mis on sobilik igapäevaste esemete müügiks. Kindlasti ei ole mõistlik selle keskkonna kaudu müüa haruldasi või kallihinnalisi esemeid (näiteks haruldased sõidukid, väga kallid ehted jne), kuna nende esemete turg on Eestis väga piiratud. Lisaks tekib probleem, kui ühte liiki esemeid võetakse ära suuremal hulgal (näiteks võeti ühes menetluses ära sadu meenemünste, mida realiseeritakse juba väga pikka aega osade kaupa), sest Eesti mastaapides toimub turul sel juhul kauba ülepakkumine ja ei saa hinda, mida ese tegelikult võiks väärt olla. Näiteks võeti teises kaasuses menetluse käigus ära üle 70 mootorratta (või selle nn doonorkeha). Konfiskeerimisel oleks nende realiseerimine Osta.ee keskkonna kaudu olnud väga keeruline ja hind oleks ilmselt kujunenud pigem madalaks (sellisel hulgal mootorrattaste paiskamine Eesti turule tekitanuks arvatavasti ülepakkumise, kuna turutingimused säärases olukorras muutuvad). Ainult Eesti klientuurile orienteeritud keskkond võib tingida asjaolu, et maksejõulist klientuuri pole piisavalt ja oksjon kaotab oma sisulise mõtte.

Probleemid seoses müügiga:

1. puudub kvalifitseeritud töötaja, kes tegeleks turundusega (puudub oskus müüdavat objekti teha ostjale atraktiivseks);
2. müüakse ebamõistlikke esemeid, s.o odavaid mitteväärtuslikke esemeid (samuti on probleemne andmekandjate müük või kasutuselevõtt just andmekandja sisu mõttes – peab olema andmetest nii puhas, et need ei ole mitte mingil viisil taastatavad);
3. puudub võimekus kiiresti maha müüa, alghinnad on kõrged (tihtilugu kehtiv turuhind), pole seaduslikku alust ega võimalust osta-kohe-hinnaks;
4. praegu toimub müük Osta.ee keskkonnas, kuid võiks olla ka FB kaudu teavitused vm keskkonnas (on riike, näiteks Rumeenia, kus riigil on oma vara müügikeskkond, mille kaudu esemeid müüakse). Tuleks valida keskkond, kus müügil olevaid esemeid on võimalik turundada, et need ei kaoks üldisesse esemete voogu;
5. puudub ülevaade, kui palju võtab aega müügiga tegelemine (ettevalmistavad tegevused, dokumenteerimine). Teadmise korral saaks bürokraatiat vähendada;
6. menetlejate määratud hind ei pruugi olla asjakohane, tihti määratakse kasutatud esemele uue asja hind, telefonide väärtus võiks olla null. PPA-s puudub tänapäeva metoodika, kuidas esemetele turuhinda määrata;
7. struktuurimuudatus: kriminaalmenetluses ära võetud esemete haldamine ja müügiga seotud tööülesanded võiks viia keskselt PPA logistikabüroosse.

## Töörühmas arutatavad võimalikud alternatiivid

Probleemi lahendamisel diskuteeriti erinevate lahenduste üle, kas:

1. luua keskne üksus RTKsse;
2. luua keskne üksus RaMi;
3. luua üksus SiMi;
4. luua eraldiseisev keskne üksus;
5. tugevdada olemasolevaid üksuseid KAPOs, MTAs, PPAs;
6. tugevdada PPAs varade haldamise võimekust logistikabüroos;
7. kriminaalasja prokuratuuri saatmisega liigub kaasa arestitud vara haldamise kohustus;
8. asuda vara (vallasvara) võõrandamist erasektorilt sisse ostma. Muus osas jääksid ülesanded asutustel samaks. See hõlmaks sõidukeid, tehnikat, kunsti, väärisesemeid ja krüptovara. Kinnisvara müügiga tegeleks RaM edasi.

Selgitati variantide võimalikke positiivseid ja negatiivseid aspekte, misjärel jäi eelistusena edaspidiseks detailsemaks aruteluks kaks lahendust, kas:

1. luua keskne üksus või
2. võimestada olemasolevaid üksuseid.

Osalejate jaoks (Prokuratuur, RaM, SiM, PPA, KAPO, MTA) oli eelistatum **keskse üksuse loomine**. Keskse üksuse asukoht valitsemisalas vajab edasist selgitamist ja läbirääkimisi, kuid valikutest näis kõige mõistlikum olevat ehitada seesugune funktsioon üles RTKsse<sup>274</sup>.

### Keskse üksuse loomise põhjused

Keskse üksuse loomise kasuks räägivad järgmised asjaolud:

1. keskne üksus toob lõpuks kaua oodatud lahenduse varade haldamise süstemaatiliseks käsitluseks;
2. esialgu on küll ülesehitamisega kulu suurem, kuid jätkusuutlik süsteem hakkab igal aastal varasemaga võrreldes efektiivsuse toel olema riigile vähem kulukas ja toob realiseerimisel suuremat tulu;
3. motiveeritud tõhus hoiustamine ja müügiga tegelemine tagab riigile suurema kasumlikkuse;
4. ilma keskse üksuseta puudub endiselt varade adekvaatne riiklik ülevaade;
5. üksuse ülesanne oleks ka varade haldamise statistika ja ülevaadete koostamine. Andmed kasutatavasse andmebaasi jõuaksid PRISiga omavahelise suhtlemise teel;
6. uurimisasutuste omanäoline ja killustatud haldus ei paku asutustes vajalikku teadlikkust parimal moel tegutsemiseks;
7. kesksel üksusel kujuneb professionaalsus;
8. kesksel üksusel kujuneb üks praktika, mitte neli erinevat seisukohta;

---

<sup>274</sup> Riigi Tugiteenuste Keskus. <https://www.rtk.ee/asutus-uudised-kontakt/organisatsioonist/tutvustus-ja-struktuur>.

9. keskne üksus saab kindlasti hoiustamiseks, ladustamiseks ja realiseerimiseks paremad tingimused, kui neljal asutusel on neid võimalik eraldi saada;
10. laopinnad ei pea olema terves Eestis; hoiustada võib paaris-kolmes kohas, kuhu tuuakse esemed ja antakse need üle;
11. killustatud haldamise korral on tegevus põhitöö kõrvaltegevus, mis toob kaasa väiksema tähelepanu ja valdkond ei arene;
12. erasektorit saab ka edaspidi renditeenuseks kasutada;
13. IT-lahendust on nagoonii vaja, et tekiks ülevaade äravõetavatest asjadest;
14. hädavajalik on uurimisasutustele nn kalkulaator, mis arvestaks automaatselt vara netoväärtuse pärast realiseerimist, andes aimu arestimise vajalikkusest ja hoiustamise kasumlikkusest. Sama kalkulaatorit oleks vaja ka kesksel üksusel.

### Muud tähelepanekud

1. Sanktsioonimenetlused hakkavad teataval ajal – kui seadust on muudetud – andma vara, mida tuleb hakata realiseerima. Siis oleks hea, kui haldus juba toimiks.
2. Töö käigus tuleb otsustada, kas keskne üksus hakkab tegelema kogu hoiustatava varaga või osalises mahus. Ilmselt sõltub see mitmest asjast: valmisolekust, laopindade olemasolust jne.
3. Kui keskne üksus on hakanud tööle, peavad uurimisasutused (vähemalt) esialgu senise haldamise võimekuse säilitama, sest üleöö olukord ei muutu ja teiselt poolt tuleb olla valmis reageerima ning tegutsema uute menetluste raames leitud ja hoiustamist vajavate esemetega, mida kohe ei saa kesksele üksusele üle anda.
4. Keskse üksuse puhul ei nähta tundliku info lekkimise ohtu, kuna seda on võimalik lepingute ja töökorraldusega maandada (praegu tõlgitakse enne realiseerimisperioodi materjale ning süüdistusakte). Lisaks haldab MTA juba aastaid erasektori toel varasid ja see ei ole kaasa toonud lisaprobleeme.
5. Keskne üksus peab olema valmis vara transportima, tõstukeid kasutama, vara hooldamist korraldama, sh rariiteeti välisriiki hooldusesse toimetama.
6. Äravõetud esemele tuleb määrata ribakoodiga individuaalne tunnus ja inventari number.
7. Keskmesse üksusse saaks üle anda ka asitõendid, mille ladustamine on pikaajaline.
8. Soovitav on vältida uurimisasutuste ja keskse üksuse ülesannete dubleerimist. Alguses võib see siiski olla paratamatus.
9. PPAs moodustavad kõige suuremat varade hoiustamise kulu sõidukid, mis on arestitud konfiskeerimise tagamiseks.
10. Kõige suurem on sõidukite hoiustamise kulu (hooldus, hoiutingimused jms).
11. MTA-l on sõlmitud täisteenusleping ühe teenusepakujaga (siseladu, välisladu, köetav pind). Lisaks tuleb hävitada salakaupa (muusika, suits ja alkohol), mis on kulu. Samuti lisanduvad äravõetava kütusega seotud kulud terminalides. Sõiduki müük käib oksjonikeskkonnas ja sellega tegeleb MTA haldusosakond. Sõidukeid on vähemaks jäänud, peidikutega sõidukeid ei müüda.
12. RaM eelistab mitte lahendada operatiivtasandi küsimusi, mistõttu on eelistatum arestitud ja konfiskeeritud vara hoiustamise ülesanne delegeerida valitsemisala asutusele.

13. Vara võõrandamisel enne jõustunud kohtuotsust tuleb tõendada vara hoidmiskulu kasvamist määral, mis teeb hoiustamise ebaotstarbekaks ja riigile kulukaks. Vajaduse korral tuleb küsida eksperthinnang riigis tunnustatud eksperdilt.
14. Hoiustatavatele sõidukitele lisandub riiklik kindlustuskulu, üksikutel juhtudel lisaks kaskokindlustus.
15. Kunstiteoste hoidmisega on probleeme. PPAs ei ole vajalikke tingimusi. Vaja oleks sõlmida kokkulepped Kultuuriministeeriumiga, et edaspidi hoiustaksid nemad kunstivara.

## Rahvusvaheline praktika

Rahvusvahelisel tasandil on viimastel aastatel kujunenud ühene seisukoht<sup>275</sup>, mis soovib igas riigis koondada arestitud ja konfiskeeritud vara haldamisega seotud teadmine, kogemus, vastutus ja võime ühte asutusse. Strateegilises vaates näib mõistlik, et kõiki neid varasid (lisaks näiteks leiud) võiks riigis hallata üks asutus või asutuse struktuuriüksus. Varade haldamine ei ole menetlusasutuse põhiülesanne ja eeldab spetsiifilist käsitlust.

FATF ootab riikidelt tõhusate mehhanismide rakendamist, et hallata, säilitada ja vajaduse korral kõrvaldada arestitud või konfiskeeritud vara. Vara väärtuse säilitamine peaks vajadusel hõlmama vara konfiskeerimisele eelnevat müüki.<sup>276</sup>

Maailmapanga ja STARi eksperdid on soovitanud varahaldussüsteemi tõhustamiseks luua võimalused isiku süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimise seadustamiseks, koguda statistikat konfiskeerimise ja varade tagasinõudmise tõhususe seiramiseks ning kaaluda spetsiaalsete realiseerimismehhanismide rakendamist, mis toetavad varade müüki pärast konfiskeerimist<sup>277</sup>.

**Varahaldussüsteemi loomisel on soovitatav kasutada üldiseid põhimõtteid<sup>278</sup>.**

1. Õiguslik alus: tõhus varahaldussüsteem eeldab asjakohast õiguslikku raamistikku ja määruseid, mis võimaldavad tõhusat, läbipaistvat ja paindlikku varahaldust.
2. Määratud institutsiooniline korraldus: spetsiaalne agentuur või asutus vastutab arestitud ja konfiskeeritud asjade haldamise ja müügi eest; varadega tegelemine peaks olema loodud koos vajalike oskuste, suutlikkuse ja ressursidega, et oma ülesandeid tõhusalt täita.
3. Järjepidevus ja piisav rahastamine: tõhus varahaldussüsteem nõuab järjepidevuse tagamiseks prognoositavat ja piisavat rahastamist ning võimet hallata oma varade kogumit, et säilitada vara ja maksimeerida müügiväärtust. Varahaldusüksus võib kasutada konfiskeerimisfondi tulusid varahalduskuludeks.

---

<sup>275</sup> ÜRO, FATF, Maailmapank, EK, MONEYVAL, OECD.

<sup>276</sup> FATF, 2023.

<sup>277</sup> Bostwick, L., Bartlett, N., Cronje, H. & Abernathy III, T. J., 2023. *Managing Seized and Confiscated Assets: A Guide for Practitioners*. The World Bank: Washington. <https://star.worldbank.org/publications/managing-seized-and-confiscated-assets-guide-practitioners>, lk 10.

<sup>278</sup> Sealsamas, lk 11.

4. Tõhus hankefunktsioon: varahaldusüksusel peaks olema tõhus ja läbipaistev hankefunktsioon, sealhulgas võimalus sõlmida lepinguid varahaldusteenustega, nagu varade hindamine, hoidmine, ladustamine, haldamine ja hävitamine.
5. Ausus, läbipaistvus ja vastutus: üldsuse usalduse säilitamine, teave varahaldusüksuse kohta, toimingud ja tulemused peaksid olema avalikult kättesaadavad, sealhulgas a) arestitud varade arv ja kurjategijatelt tagasi saadud vara väärtus ning b) sõltumatute audiitorite koostatud finantsdokumendid.
6. Tõhus varahaldus nõuab selget ja kõikehõlmavat poliitikat ning protseduure, et tagada tegevuse tõhusus ja käsutuses oleva väärtuse maksimeerimine. Läbimõeldud poliitika garanteerib varahaldusüksuse läbipaistvuse ja vastutuse, mis on avaliku toetuse säilitamiseks hädavajalik. Samuti saab see kaitsta varahaldustöötajaid väidetava ebaõige käitumise eest (näiteks ühenduses arestitud vara ajutise kasutamisega, kuna töötajad saavad oma tegevust põhjendada kehtestatud poliitikaga). Varahaldusüksus peaks koostama ning säilitama täpset, usaldusväärset ja ajakohastatud teavet vara kohta, mida arestitakse, konfiskeeritakse ja müüakse. Seda ülevaadet tuleks regulaarselt ajakohastada ning kirjendada kõik varaga seotud kulud.<sup>279</sup>

**Arestimiseelne planeerimine** on ülioluline, et kaitsta varade arestimisest tuleneva rahalise neto- või mainekahju eest. Konfiskeerimiseelset planeerimist saab määratleda kui koostööpõhiste teadlike otsuste tegemist, et

1. tuvastada arestimiseks saadaolevat vara,
2. teha kindlaks, kas selline vara tuleks arestida või konfiskeerida (või mõlemat),
3. planeerida varade arestimise logistika,
4. säilitada vara väärtus kuni vöörandamiseni ning
5. hinnata tõenäolisi realiseerimisvõimalusi.

Enne arestimist tuleks arvesse võtta kogu varahalduse tsükli. Probleemide vältimiseks tuleks kaaluda, kuidas vara haldama hakatakse; konsulteerimist varahaldusüksusega; tasuvusanalüüsi (*cost-benefit*), et selgitada arestimise ja konfiskeerimise võimalikud väärtused; vara vastutavale hoiule andmist või asendusvara arestimist; rahalise karistuse suurendamist; vara müümist pärast arestimist.<sup>280</sup>

**Arestitud varade haldamise** eesmärk on säilitada väärtus kuni konfiskeerimisotsuseni. Kui arestitud vara ei hallata hästi, võib konfiskeerimise otsuse või kostjale vara tagastamise korralduse tegemise ajaks selle väärtus oluliselt väheneda. Kui vara ei hallatud õigesti, võidakse riigilt nõuda kostjale vara väärtuse vähenemise hüvitamist. Selle tagajärjel võib avalikkuse usaldus ja toetus konfiskeerimisraamistiku vastu väheneda. Varadele antud hinnangud võivad kõikuda varahaldusüksusest olenemata põhjustel, sealhulgas varem tuvastamata varade kohustuste, ettenägematu kolmanda isiku nõude, turutingimuste muutuse ja loodusõnnetuse tõttu. Nendel põhjustel peaks varade konfiskeerimise raamistik vajaduse korral hõlmama arestimise alternatiive, varade vahepealset kasutamist ja võimalust arestitud varasid müüa, eriti just kiiresti

---

<sup>279</sup> Sealsamas, lk 13.

<sup>280</sup> Sealsamas.

rikneva või kiiresti amortiseeruva vara või sellise vara suhtes, mida saab ladustada ainult ebaproportsionaalselt liigse kuluga. Kulude juhtimine on tõhusa varahalduse jaoks ülimalt tähtis osa tegevusest. Vara väärtuse säilitamiseks peab varahaldusüksusel olema piisavalt raha pärast konfiskeerimist eeldatavaks võõrandamiskuupäevaks. Võimalikud varahalduskulud hõlmavad hoiustamise ajal transpordi-, lao-, turva-, kindlustus-, hooldus-, teenustasusid, kommunaalkulusid, hüpoteegi- või rendimakseid, palku, erasektori töövõtjate tasusid ja isegi utiliseerimist, näiteks reklaami ja oksjonikoha renti. Mõne varaklassi, näiteks luksusjahtide või lennukite hoolduskulud võivad olla märkimisväärsed.<sup>281</sup>

**Konfiskeeritud vara jagamine** hõlmab kahte kohustust: a) kõigi kuritegelike vahendite ja tulude sissenõudmine omanikult kohtu juhiste järgi ja b) tagamine, et sissenõutud tulu jaotatakse konfiskeerimisotsuse või riigisiseste seaduste alusel. Sõltuvalt konfiskeerimise raamistikust on konfiskeeritud varade võõrandamiseks järgmised võimalused: a) müük; b) ametlik kasutamine; c) sotsiaalne taaskasutamine; d) päästmine, lammutamine või hävitamine. Võõrandamisest saadav tulu suunatakse tavaliselt üldisesse riigikassasse (riigitulufondi), sihtotstarbelisse fondi, nagu konfiskeerimisfond, või ohvrite hüvitamise fondi.<sup>282</sup>

**Konfiskeeritud vara müük** on pärast lõpliku konfiskeerimisotsuse tegemist kõige levinum viis vara realiseerida. Vallasvara puhul eelistatakse väärtuse maksimeerimise ja läbipaistvuse huvides tavaliselt enampakkumisi. Keeruliste või suure väärtusega varade korral võivad siiski olla asjakohasemad muud meetodid, nagu avalikud hanked või eramüügid. Varahaldusüksused rakendavad kasutusväärtuse maksimeerimiseks tavaliselt spetsiaalseid töövõtjaid, nagu jahi- ja kinnisvaramaaklureid või oksjonipidajaid. Lepingud spetsialiseerunud töövõtjatega võivad olla tasu- ja protsendipõhised või nende sümbioos. Oksjoni või konfiskeeritud vara müügi reklaamimine või turustamine tekitab tavaliselt suuremat huvi ja tõenäoliselt suuremat müügitulu.<sup>283</sup>

**Konfiskeeritud vara riigiasutusele ametlikuks kasutamiseks andmine** vara müümise või võõrandamise asemel on üks võimalus riigiasutusi võimestada. Näiteks võivad õiguskaitseasutused kasutada konfiskeeritud sõidukeid jälitustegevuses, vangide transportimisel või muudel ametlikel eesmärkidel. Vara tuleks ametlikku kasutusse anda ainult siis, kui on selge kasu, mis võib säärast eraldamist õigustada. Siiski tuleks täpsustada, et kannatanutega seotud juhtumite varasid ei tohiks niiviisi kasutada. Mõnes jurisdiktsioonis on tugevalt kritiseeritud seda, kui konfiskeeritud vara kasutavad õiguskaitseasutused. Kriitikud on väitnud, et kui õiguskaitseasutused saavad konfiskeeritud vara kasutada oma eesmärkidel, võivad nad olla ajendatud eelistama vara konfiskeerimist muude õiguskaitsetoimingute ees või võtma sihikule üksikisikuid või rühmitusi üksnes nende varade arestimise eesmärgil ja seega aitama kaasa marginaliseeritud kogukondade liigsele järelevalvele. Sääraste probleemide vältimiseks tuleks kehtestada asjakohased õigusaktid konfiskeeritud varade ametiasutustele kasutada andmiseks koos konkreetse

---

<sup>281</sup> Sealsamas, lk 13–14.

<sup>282</sup> Sealsamas, lk 14–15.

<sup>283</sup> Sealsamas, lk 15.



reeglistikuga otsuste tegemise läbipaistvuse ja tõhususe tagamiseks ning garanteerida ametliku kasutusega programmide asjakohane järelevalve, vastutus ja läbipaistvus.<sup>284</sup>

**Sotsiaalne taaskasutus** on konfiskeeritud varade lubatud üleandmine valitsusasutusele või selle määratud isikule, näiteks valitsusvälisele organisatsioonile või sotsiaalhoolekande toetamiseks. Sotsiaalne taaskasutamine võib olla kõige sobivam viis väheväärtusliku vara (näiteks suure kuritegevusega piirkonnas asuv vara) või piiratud ostjahuvi korral (näiteks vara, mis varem kuulus kurikuulsale kurjategijale). Sotsiaalseks taaskasutamiseks tuleks töötada välja strateegia ja õiguslik raamistik sel moel konfiskeeritud varade jaotamiseks, mis ulatub kaugemale üksikjuhtumi lahendusest. Ühiskondliku taaskasutamise otsused peaksid olema tõhusad ja läbipaistvad ning kogukonnale selgelt kasu tooma. Sisekontrollid ja välisauditid peaksid tagama varade õige kasutamise.<sup>285</sup>

**Päästmine, lammutamine või hävitamine** võivad mõnel juhul olla ainsad tegevused, mida konfiskeeritud varadega peale hakata. Niisugused varad on näiteks vähese väärtusega varad; arestitud vara, mida ei olnud nõuetekohaselt hooldatud või ladustatud; varad, mis on amortiseerunud, kuna neid on hoitud oodatust kauem kuni konfiskeerimiseni; võltsitud, ebaseaduslikud või ohtlikud kaubad. Säärastel puhkudel tuleks tagada, et konfiskeerimise raamistik, varahalduspoliitika ja tegevused võimaldavad arestitud või konfiskeeritud vara hävitada teatud asjaoludel.<sup>286</sup>

**Tulusid võib jaotada** erineval moel. Näiteks näeb Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni korrupsioonivastase konventsiooni (UNCAC) artikkel 57 avalike vahendite omastamise korral ette konfiskeeritud vara tagastamise taotluse esitanud riigile. Muudel juhtudel kohustab UNCAC taotluse saanud riike eelistama konfiskeeritud varade tagastamist nende varasematele seaduslikele omanikele või kuriteoohvrite hüvitamist. Tagastatud korrupsioonituluga võib hüvitada üksikuid ohvreid ning toetada organisatsioone ja programme, mis toovad kasu korrupsiooni negatiivse mõju all kannatanud kogukondadele. Samuti saab konfiskeeritud varaga rahastada kogukonna arendusprojekte, mis aitavad neid, keda mõjutab korrupsioon, ning suurendada toetust õigusriigi põhimõtetele. Mõnes riigis on kehtestatud konfiskeerimisfondid kuritegelikul teel saadud tulu deponeerimiseks, mis nõuab infrastruktuuri ja suutlikkust hallata ning dokumenteerida sisse- ja väljamakseid riiklikule deposiitkontole. Seda raha saab kasutada eesmärkide saavutamiseks riigi varade tagasivõitmise programmis, sealhulgas arestitud ja konfiskeeritud vara haldamise suutlikkuse koolitusteks. Tulude õiglast jagamist rakendatakse ka parema koordineerimise ja koostöö edendamiseks riiklike ja piirkondlike õiguskaitseasutuste vahel. Üldiselt aitab konfiskeeritud varade kasutamine ohvritele hüvitamiseks ja kogukonna toetusprojektideks tagada, et konfiskeerimisotsuseid ei täideta ohvrite arvelt.<sup>287</sup>

2024. aasta mais kehtima hakanud **ELi direktiiv** (kriminaaltulu tuvastamise ja konfiskeerimise kohta) kohustab liikmesriike looma või määrama arestitud ja konfiskeeritud kriminaaltulu haldamiseks kuni selle võõrandamiseni lõpliku konfiskeerimisotsuse alusel pädeva asutuse, mis toimib varade haldamise üksusena

---

<sup>284</sup> Sealsamas, lk 15–16.

<sup>285</sup> Sealsamas, lk 16.

<sup>286</sup> Sealsamas.

<sup>287</sup> Sealsamas, lk 17.

(Asset Management Office ehk AMO). AMOde olemasolu aitaks tagada arestitud varade halduse ning ülevaate olemasolu.<sup>288</sup>

2021. aastal oli ELis<sup>289</sup> varahaldusüksuseid 11 riigis<sup>290</sup>, neist 7 on ka kriminaaltulu tuvastamise üksused (ARO) ja 3 on ainsad AMO ülesandeid täitvad üksused riigis<sup>291</sup>. Erinevalt riigist võib varahaldusüksuste ülesannete hulka kuuluda:

1. arestitud varade haldamine, et vältida nende väärtuse vähenemist ajas;
2. teatud liiki arestitud ja konfiskeeritud varade haldamine (eelmise kitsendus);
3. üle 15 000 euro suuruse arestitud vara haldamine (eelmiste kitsendus);
4. vara väärtusega alla 15 000 euro müümine enne kohtuotsust;
5. realiseerimine: sotsiaalse ja avaliku taaskasutamise protseduuride algatamine ning teiste riikidega vara jagamise lepete sõlmimine;
6. konfiskeeritud vara utiliseerimine;
7. koolituse pakkumine;
8. nõustamine ja korralduslik tugi erinevatele ametiasutustele;
9. statistiliste andmete kogumine.<sup>292</sup>

2021. aastal koostatud vara arestimise ja haldamise ülevaates ELis on Eesti kohta puudustena esile toodud järgmist<sup>293</sup>:

1. arestitud ja konfiskeeritud vara haldamise tõhusust saaks parandada varahalduse ühtse asutuse loomisega;
2. puudub arestitud ja konfiskeeritud vara tsentraliseeritud andmebaas;
3. puuduvad suuremahuliste, keeruliste ja ebatavaliste objektide haldamise oskused ja kogemus;
4. vara hoidmiseks ei ole piisavalt ruumi;
5. puuduvad teadmised konfiskeeritud vara müümiseks.

**Lätis** on Siseministeeriumi haldusalas State Provision Agency<sup>294</sup> (Nodrošinājuma valsts aģentūra), mille ülesanded on ministeeriumi valitsemisala asutuste ehitiste ehitamise korraldamine, nende haldamine, ostude tegemine, asitõendite ja arestitud vara hoidmine, müümine, realiseerimine, hävitamine ja

---

<sup>288</sup> European Commission, 2023. *Confiscation and asset recovery. A common approach to confiscation: the new Directive on Asset Recovery and Confiscation*; Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/1260.

<sup>289</sup> European Commission, 2021. *Study on freezing, confiscation and asset recovery – What works, what does not work – Final report*. Publications Office of the European Union, Directorate-General for Migration and Home Affairs, lk 87–89.  
<https://data.europa.eu/doi/10.2837/649661>.

<sup>290</sup> Varahaldusüksused on 11 liikmesriigis: Belgias, Bulgaarias, Tšehhis, Hispaanias, Iirimaa, Itaalias, Prantsusmaal, Maltal, Hollandis, Portugalis ja Rumeenias.

<sup>291</sup> Üks vastutav varahaldusüksus on 3 liikmesriigis: Maltal, Hollandis ja Rumeenias.

<sup>292</sup> CoE, 2023, lk 32–34.

<sup>293</sup> European Commission, 2021. *Study on freezing, confiscation and asset recovery – What works, what does not work – Country chapters*. Publications Office of the European Union, Directorate-General for Migration and Home Affairs.  
<https://data.europa.eu/doi/10.2837/329208>, lk 153.

<sup>294</sup> <https://www.nva.iem.gov.lv/>.

tagastamine. Vabariigi Valitsuse kinnitatud asutuse tegevust käsitlevas määruses on pandud asutusele kohustus muu hulgas pidada arvestust asutuse hoiule antud asitõendite ja arestitud vara üle. Samuti tuleb tagada arestitud vara väärtuse säilimine. Lisaks kuulub ülesannete hulka konfiskeeritud vara realiseerimine.<sup>295</sup>

**Hollandis** on eraldiseisev varade haldamise üksus toiminud 1994. aastast ning selle eesmärgid on minimeerida kulusid ja maksimeerida riigi eelarvet. Arestitud ning hallatavate varade registreerimine ja arvepidamine on võtmetähtsusega. Ülesanne on tegeleda järgmise varaga: sularaha, pangakontod, sõidukid, veesõidukid, ehted, kunst, kinnisvara, arestitud vara teise riigi palvel, arestitud vara Hollandi riigi palvel välisriigis. Üksus tagastab ja ka müüb vara. Erilist ettevalmistust vajab arestimisplaani elusloomade, maalide ja lennukite puhul; tavaliselt rakendatakse niisuguse vara haldamiseks palgalisi eksperte. Uurimisasutused ja üksus konsulteerivad enne arestimist.<sup>296</sup>

**Belgias**<sup>297</sup> asutati 2003. aasta seaduse alusel varade arestimise ja konfiskeerimise keskasutus (COSC), et abistada õiguskaitseasutusi arestimisel ja konfiskeerimisel. See on osa Belgia prokuratuurist, allub justiitsministrile ja rakendab varaga seotud kriminaalpoliitika suuniseid, mis on prokuratuuris välja töötatud. Üksuses töötavad riigiprokurörid, föderaalpolitseinikud ning Rahandusministeeriumi sideametnikud.

COSC vastutab uurimisasutuste arestitud sularaha haldamise eest. Uurimisasutused vastutavad varahalduse eest konfiskeerimiseelisel perioodil. Siiski peavad nad teavitama keskasutust kõigist varade arestimisest, ladustamis- või säilitamisviisidest ja varaga seotud muudest otsustest. Prokurörid, kes teevad otsuseid konfiskeerimiseelse müügi, arestitud vara hävitamise või konfiskeerimisotsuste saamiseks, on samuti kohustatud teavitama keskasutust sellistest otsustest või kohtumäärustest.

COSC müüb tooteid (näiteks kinnisvara, autosid, IT-vahendeid jne) enne konfiskeerimist, kui majandamiskulude väärtus on liiga suur või vara väärtus võib väga kiiresti väheneda.

Konfiskeerimisotsuste täitmise eest vastutab nii Rahandusministeerium kui ka Justiitsministeerium, kes peavad teavitama keskasutust kõigist konfiskeeritud varadega seotud kohtuotsustest. Rahandusministeerium vastutab realiseerimistoimingute tegemise eest (müük, hävitamine, ringlussevõtt ja kasutusse andmine). COSC võib määrata erasektori eksperdi väärtuslike või erioskusi nõudvate varade haldamiseks. COSC võib tagada muu väärtusliku vara (aktsiate) haldamise. Ainus arestitud vara, mida COSC ise haldab, on sularaha (arestitud sularaha, mis on saadud rahapesujuhtumitest, vara konfiskeerimisest müügist ja realiseerimisest).

---

<sup>295</sup> <https://likumi.lv/ta/id/253418-nodrosinajuma-valsts-agenturas-nolikums>.

<sup>296</sup> Teave pärineb üksuse esitlusest.

<sup>297</sup> UNODC, 2023, lk 37.

**Prantsusmaal** asutati 2011. aastal arestitud ja konfiskeeritud varade sissenõudmise ja haldamise amet (AGRASC), mis allutati Justiits- ja Rahandusministeeriumi ühisele järelevalvele. Selle ülesanded on<sup>298</sup>:

1. arestitud raha tsentraliseeritud haldamine;
2. enne kohtuotsust arestitud vara müük;
3. menetluste käigus arestitud kinnisvara avaldamine;
4. avalike võlausaldajate teavitamine (maks, toll, sotsiaalteenused);
5. keerulistel juhtudel kinnis- ja vallasasjade konfiskeerimine;
6. tsiviilhagejate hüvitamise parandamine kriminaalmenetluses;
7. aastaaruande kirjutamine;
8. lisaülesanded: kohtunike ja prokuröride abistamine; kohtunike või prokuröride nõudmisel keerukate kaupade haldamine; rahvusvahelise koostöö tegemine.

Kui amet oma tegevust alustas, koosnes see kümnest inimesest. AGRASC on suures ulatuses toetunud omafinantseeringule: konfiskeeritud varade müügist saadav tulu, kui amet on neid hallanud või müünud; investeringust saadav tulu, kui amet on arestinud raha või talle on sellistel eesmärkidel usaldatud varade haldamine. AGRASC vastutab arestitud keerukate varade haldamise eest, kui nende väärtuse säilitamiseks on vaja teha haldustoiminguid (sõidukid, hooned, firmaväärtus, paadid jne). Lisaks oma üldisele rollile abistada, nõustada ja juhendada kohtunikke ning uurijaid arestimise ja konfiskeerimise küsimustes on agentuuri ülesanne tagada kõigi arestitud summade tsentraliseeritud haldamine. AGRASC müüb arestitud vallasvara enne otsust, kui vara ei ole enam vaja tõe väljaselgitamiseks ja see on amortiseerunud. AGRASC vastutab konfiskeerimisotsuse täitmise eest, millega kaasneb avalike võlausaldajate teavitamine enne vara tagastamise otsuse täitmist, millest nad on huvitatud. AGRASC määrab tsiviilpooltele hüvitise süüdimõistetult konfiskeeritud vara arvelt ja tagab tsiviilõiguslike osaliste nõuete, eelkõige maksu-, tolli-, sotsiaal- või muude hüvitiste tasumise.<sup>299</sup>

---

<sup>298</sup> Teave pärineb üksuse 2023. aasta esitlusest.

<sup>299</sup> UNODC, 2023, lk 37–38.

**Rumeenias** loodi 2017. aastal varade haldamise üksus, mis haldab riigis arestitud ja konfiskeeritud vara. ANABI<sup>300</sup> on müünud 31 mln leu väärtuses konfiskeeritud vara. Konfiskeeritud raha plaanitakse kasutada teadlikkuse suurendamiseks. Agentuuri ülesanded on:

1. hõlbustada kuritegevusest saadava tulu ja muu kuritegevusega seotud vara jälitamist ning tuvastamist, mille suhtes võib kriminaalmenetluse käigus kohaldada arestimise või konfiskeerimise otsuseid;
2. turvaliselt hallata kriminaalmenetluses arestitud vallasvara;
3. müüa kriminaalmenetluses arestimisele kuuluvat vallasvara;
4. hallata kuritegeliku vara riiklikku elektroonilist infosüsteemi;
5. toetada õiguskaitseasutusi parima olemasoleva praktika kasutamisega vara tuvastamise ja haldamise valdkonnas, mille suhtes võidakse kriminaalmenetluses kohaldada külmutamis- ja konfiskeerimismeetmeid;
6. koordineerida, hinnata ja jälgida riiklikul tasandil kriminaaltulu tagasinõudmise menetluste kohaldamist ja järgimist.

Konfiskeeritud vallas- ja kinnisvara müügist tekkinud summad jaotatakse ANABI esitatud raamatupidamise aastaaruande alusel järgmiselt<sup>301</sup>:

- 20% haridus- ja teadusministeeriumile;
- 20% tervishoiuministeeriumile;
- 15% siseministeeriumile;
- 15% riigiministeeriumile;
- 15% justiitsministeeriumile;
- 15% sotsiaalvaldkonna tegevusalaga ühendustele ja sihtasutustele ning eriseaduse alusel loodud erialaakadeemiatele.

Amet haldab arestitud ning konfiskeeritavat raha, kiiresti rikneva kauba müügist saadud raha, vara võõrandamisega seotud müügist saadud raha, kahtlustatava ja kostja võlgnevusi, mis kuuluvad arestimisele, ning peab nende üle arvestust. Kiiresti rikneva kauba müügist saadud raha, vahemüügist saadud raha ja arestimise tagajärjel ära võetud raha kantakse ameti pangakontole. Kontodel arestitud rahasummade kohta on pangad kohustatud esitama ametile igas kuus väljavõtte arestitud rahasummadest ja intressimääradest justiitsministri korraldusega kehtestatud vormi alusel.<sup>302</sup>

---

<sup>300</sup> <https://anabi.just.ro/en>.

<sup>301</sup> <https://anabi.just.ro/en/assets-category/sell-of-confiscated-assets>.

<sup>302</sup> <https://anabi.just.ro/en/assets-category/total-amounts-seized>.

---

## Ettepanek 46.

*Luu arestitud ja konfiskeeritud vara haldamise tõhustamiseks vara haldamise keskküsus. Kui keskküsu loomiseks vajalikku ministriumiteülest toetust ei kaasne, siis näeme alternatiivina vajadust võimestada uurimisasutustes olevaid vara haldamise üksuseid.*

---

### I. Piiratud vara haldus viia RTK koosseisu loodava keskküsu ülesandeks

Selleks:

1. muuta keskküsu tekkeks regulatsioone (tõenäoliselt KrMSi, RVSi, põhimääruseid, ministriumite määruseid ja asutuste kordasid);
2. hinnata varade haldamise süsteemi võimalusi ja lahendusi ning teha valiku põhjal muutuste elluviimiseks ettepanekuid, mis muu hulgas hõlmavad personali suurust ja kvalifikatsiooni;
3. kujundada keskküsuale sobiv mudel, mida aitab koostada n-ö projektijuht, kelle ülesanne on komplekteerida meeskond, teha kehtiva õigusliku raamistiku analüüs ja seda uuendada, taotleda vajalikke ressursse, koondada rahvusvaheline parim praktika ning ehitada üles Eesti oludele vastav süsteem. Kuivõrd menetluse käigus ära võetud vara valitsemisel on mõju riigi eelarvele, siis on põhjendatud, et riigis tervikuna toimiva süsteemi lahendamine on RaMi korraldada. Detailsemad tegevused võivad olla jagatud erinevate ministriumite hallatavatele asutustele. Seetõttu võiks projektijuht paikneda RaMi juures, kus peaks alguse saama üleriigilise süsteemi ülesehitus ja haldamine;
4. määrata keskküsu ülesanded tegevusi reguleerivas õiguskeskkonnas:
  - a. hallata arestitud vara, et vältida väärtuse vähenemist ajas. Haldamine hõlmab transporti, hoiustamist, inventeerimist, hooldust, ladustamist, vara väärtuse säilitamise tagamist, müügitööd, erinevate osalistega suhtlemist, teenuse ostmist, teenuse või tegevusega seotud kulude kandmist ja arvestamist, konfiskeeritud varade üleandmist, realiseerimisest või haldamisest tekkinud varadega ülekannete tegemist, raamatupidamist, statistilise ülevaate valdamist ja tegevuse esitlemist;
  - b. panna vara väärtusega alla 15 000 euro müüki enne jõustunud kohtuotsust;
  - c. realiseerida vara: algatada sotsiaalse ja avaliku taaskasutamise protseduure ning sõlmida teiste riikidega vara jagamiseks leppeid;
  - d. utiliseerida konfiskeeritud varasid;
  - e. osaleda rahvusvahelises suhtluses ja varahaldusüksuste võrgustikus;
  - f. pakkuda koolitusi;
  - g. nõustada ja anda korralduslikku tuge erinevatele ametiasutustele;
  - h. hallata varade keskaldussüsteemi;
  - i. koguda statistilisi andmeid ja esitleda ülevaateid;
5. koondada vara haldamiseks ja müümiseks vajalik kompetentsus (ka õigusteadmised ning varade hindamiseks vajalikud teadmised; kaaluda spetsialiseerunud prokuröri (või abi) kaasamist, et kriminaalmenetluses oleks varade haldusega seotud probleemid kohtus kaitstud jne);

6. koondada hallatavad ja realiseeritavad varad: antakse üle või võetakse vastu kokkuleppeline osa uurimisasutustes hallatavast varast; kesküksuse loomise järel kokkulepitud vara, mis uurimisasutuste tegevuse tõttu süüteo menetlustes tekib; RABi külmutatud vara haldamine; kinnisvara ja muu konfiskeeritud vara, mida realiseerib RaM;
7. leida võimalused varade halduseks, et rajada või rentida sobilik taristu. Kuna kriminaalmenetluse kulgu ja äravõetavaid esemeid ei saa ennustada (spetsialistide või asjatundjate, transpordi ja ladude vajadus võib selguda läbiotsimise käigus), siis tuleks luua kord, mis võimaldaks paindlikult ja kiiresti lahendada probleemid nii, et võimalik korruptsioonirisk oleks maandatud;
8. selgitada vara haldamisega seotud võimalikud tegevused ja ülesanded ning selekteerida neist kesküksuse korraldatavad ja need, mis tuleks sisse osta (näiteks garantiiliste sõidukite hooldus, haruldaste varade hindamine);
9. luua kord sisseostetavates teenustes.<sup>303</sup>

Et koostöö uurimisasutustega sujuks, tuleks kaaluda uurimisasutustest töötaja roteerumist kesküksuse koosseisu.

**Soovitud tulemus.** Arestitud ja konfiskeeritud vara haldamine ning realiseerimine on parima teadmise ja tekkiva kogemusega korraldatud, mis võimaldab riigi kulusid vähendada ja tulusid suurendada, tagades vara väärtuse säilimise või selleks võõrandamise ning hilisema konfiskeerimise, millega kasvab kuritegevuse vähendamise võimekus. Lisaks tekib piiratud varadega seonduv riigiülene jälgitavus, tervikpilt haldussuutlikkusest ja kuluefektiivsust.

## II. Alternatiiv. Võimestada olemasolevate uurimisasutuste vara haldamise üksuseid ja muuta regulatsioone

Selleks:

1. täiendada tekkivale koondvajadusele vastavalt vara haldamisega seonduvaid regulatsioone (tõenäoliselt KrMSi, ministriumite määruseid ja asutuste kordasid);
2. hinnata asutustes varade haldamise süsteemi võimalusi ja lahendusi ning vastavalt valikule teha muutuste elluviimiseks ministriumile ettepanekuid, mis muu hulgas käsitlevad personali suurust, kvalifikatsiooni ja eelarvet;
3. lahendada riigis tervikuna toimiv süsteem, mida korraldab RaM. See oleks põhjendatud, kuivõrd menetluse käigus ära võetud vara valitsemisel on mõju riigi eelarvele. Detailsemad tegevused võivad olla jagatud erinevate ministriumite (Siseministrium, Rahandusministrium) hallatavates asutustes (PPA, KAPO, MTA, RABi, RaMi kinnisvara ja osakud). Seetõttu võiks projektijuht paikneda RaMi juures, kus peaks alguse saama üleriigilise süsteemi ülesehitus ja haldamine;
4. määrata tegevusi reguleerivas õiguskeskkonnas asutuste ülesanded:

---

<sup>303</sup> CoE, 2023, lk 61–63.

- a. hallata arestitud vara, et vältida väärtuse vähenemist ajas. Haldamine hõlmab transporti, hoiustamist, inventeerimist, hooldust, ladustamist, vara väärtuse säilitamise tagamist, müügitööd, erinevate osalistega suhtlemist, teenuse ostmist, teenuse või tegevusega seotud kulude kandmist ja arvestamist, konfiskeeritud varade üleandmist, realiseerimisest või haldamisest tekkinud varadega ülekannete tegemist, raamatupidamist, statistilist ülevaadet ja tegevuse presenteerimist;
  - b. panna vara väärtusega alla 15 000 euro müüki enne jõustunud kohtuotsust;
  - c. realiseerida vara: algatada sotsiaalse ja avaliku taaskasutamise protseduure;
  - d. utiliseerida konfiskeeritud varad;
  - e. osaleda rahvusvahelises suhtluses ja varahaldusüksuste võrgustikus (vaja on sõlmida kokkulepe, mis asutused hakkavad AMO võrgustikus osalema);
  - f. osaleda vara haldamisega seotud koolitustes, sh välisriikides;
  - g. nõustada ja anda korralduslikku tuge erinevatele ametiasutustele;
  - h. sisestada loodavasse varade keskhaldusprogrammi andmeid;
  - i. koguda ja esitleda statistilisi andmeid;
5. koondada vara haldamiseks ja müümiseks vajalik kompetentsus (ka õigusosalased ja varade hindamiseks vajalikud teadmised, et kriminaalmenetluses oleks varade haldusega seotud probleemid kohtus kaitstud);
  6. valida (ilmselt uurimisasutustel) AMO vaates juhtkompetentsust koguma asuv üksus, kus võetakse juhtroll nii parima praktika kogumiseks kui ka selle jagamiseks. Suurimat koormust saav üksus oleks niisuguse eesmärgi valikul üheks prioriteediks;
  7. hallata ja realiseerida (arestitud, konfiskeeritud) varasid. Asutustel tuleb koondada ja edastada vastavale ministeeriumile sellisest varast detailne tervikpilt ning tegevusplaan poolaasta ja ühe aasta vaates, et vara paremini hoiustada, realiseerida, üle anda, hävitada jms;
  8. leida vajaduse korral võimalused vara halduseks sobiva taristu rajamiseks või rentimiseks. Kuna kriminaalmenetluse kulgu ja äravõetavate esemete hulka ei saa ennustada (spetsialistide või asjatundjate, transpordi ja ladude vajadus võib selguda läbiotsimise käigus), siis tuleks luua kord, mis võimaldaks paindlikult ja kiiresti lahendada seotud probleemid nii, et võimalik korruptsioonirisk oleks maandatud;
  9. selgitada vara haldamisega seotud võimalikud tegevused ja ülesanded ning selekteerida neist asutuse korraldatavad ja need, mis tuleks sisse osta (näiteks garantiiliste sõidukite hooldus, haruldaste varade hindamine);
  10. hinnata sisseostetavate teenuste puhul vastava korra ajakohasust;
  11. anda igas kuus osalistele teada riigieelarvesse kantavast summast, mis pärineb konfiskeeritud varast. See on Rahandusministeeriumi ülesanne.



#### 6.4.2. Süüteo menetlusega piiratud varade keskhaldussüsteem

Eestis ei ole piiratud vara käsitlevat kesket haldussüsteemi. Uurimisasutused kasutavad selleks erinevaid ja omavahel ühildumatuid tarkvaralahendusi. Hoolimata uurimisasutuste püüdlustest hädavajalikku haldust korraldada ei ole ülevaadet, mis liiki vara, kus ja mis väärtuses riik tervikuna (uurimisasutused kokku) on piiranud, millised on haldamiskulud, kui suur on võõrandamisest saadav summa ja konfiskeerimisele kuuluva vara realiseerimisjärgne summa ning kuidas näeb välja riigile kantava summa tervikpilt küsitaval ajal. Ülevaadet pole tervikprotsessist, samuti sellega seotud kulude haldamisest ega kuluefektiivsele tegutsemisele tuge pakkuvast andmestikust.

**Terviklikkuse küsitavus.** Ei ole tagatud, et kõik menetlusotsused, millega vara riigi omandisse antakse, jõuavad riigivara valitsejani. Kohtulahend, millega konfiskeeritakse süüteo menetluses vara või millega antakse riigi omandisse muu vara, saadetakse konfiskeeritud vara valitsema volitatud asutusele, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti (KrMS § 126 lg 5<sup>1</sup>, § 421<sup>1</sup> ja VTMS § 206). Praktikas on mitmel korral ilmnenud, et konfiskeeritud vara kohta tehtud otsus ei ole riigivara valitsejani jõudnud.<sup>304</sup>

Kriminaalmenetluse käigus võetakse sageli ära erinevaid esemeid ning on juhtunud, et lõplikus menetlusotsuses ei võeta kõigi esemete suhtes seisukohta. Nii jääb ese uurimisasutusse, kuid sellega ei ole võimalik edasisi toiminguid teha, sest see ei ole riigi omandisse kantud. Säärasel juhul on pöördutud kohtute poole otsuse täpsustamiseks.<sup>305</sup>

Seesugusele võimalusele küll veidi teises valguses osutati kinnisvara kohta tehtud jõustunud kohtulahenditele, mis ei pruugi jõuda teadmiseks Rahandusministeeriumisse, et seal saaks asuda konfiskeeritud vara võõrandama. Kuni konfiskeeritud kinnisvara käsitlevate otsuste jõudmine automatiseeritud kujul ministeeriumisse ei ole tagatud, võivad aset leida teatud anomaaliad.

Probleemi leevendaks automatiseeritud lahendus, kui infosüsteemis oleks andmed menetluses äravõetud objektide kohta ning lõplikku lahendit tehes tuleks võtta seisukoht kõigi objektide suhtes. See oleks kui eespool kirjeldatu tehniline kontroll: kui kõigi esemete puhul otsust meetme kohta ei ole, siis infosüsteemis kaasust lõppenuks pidada ei saa (tekib veateade).

**Erinev käsitlus.** Asutused lähenevad piiratud vara haldusele erinevalt. Kuna riik vastutab äravõetud esemete väärtuse säilimise eest, siis on oluline, et on olemas ülevaade esemetest, mis on uurimisasutustes hoiul. RVS-i § 7 lg 5 järgi on kriminaal- ja väärteo menetlustes riigivara valitseja kas Rahandusministeerium või Siseministeerium (valitsema volitatud asutuste kaudu, kes on vastavalt MTA ja PPA). Peale kohtuotsuse jõustumist jääb konfiskeeritud vara nende asutuste valdusesse haldamiseks ja realiseerimise korraldamiseks. Konfiskeeritud kinnisvara võõrandamine on RaMi ülesanne. Enne kohtulahendi jõustumist otsustab iga asutus, kuidas hallata menetluse käigus ära võetud esemeid sel moel, et oleks täidetud arestitud varale esitatavad nõuded vara väärtuse säilimise kohta<sup>306</sup>. Niisiis on äravõtmise hetkest kuni

---

<sup>304</sup> Kärner, M., 2020, lk 31.

<sup>305</sup> Sealsamas, lk 31.

<sup>306</sup> Vabariigi Valitsuse määruse nr 263 § 111. RT I, 03.02.2017, 24.

kohtuotsuse jõustumiseni või eseme tagastamiseni või realiseerimiseni tegemist varaga, mille säilimise eest vastutab riik hallatavate asutuste kaudu. Et saada ülevaadet (vastutuse ulatust), peaks hallatavate varade kohta olema võimalikult detailne ülevaade. Kuna ühtset infosüsteemi pole, siis tuleb asutustes ülevaate saamiseks kasutada mitut infosüsteemi (või ka Exceli tabeleid), mida ei saa pidada nüüdisaegseks lahenduseks. Lisaks hallatakse PPAs äravõetud esemeid osaliselt infosüsteemis Relvlog, kuid seal on ainult menetleja poolt hoiuruumi või hoiukohta üle antud esemed. Äravõetud esemeist, mida menetleja menetlustoimingute tegemiseks hoiab (lühikest või siis ka pikemat aega) oma tööruumis või asitõendite ajutises hoiuruumis, kajastatakse menetluse dokumentides või ajutise hoiuruumi registris, kui see on olemas.

MTAs peetakse piiratud varade kohta arvestust Exceli tabelarvutusprogrammis, sest ühtset laoarvestuse programmi ei ole. Kuna hoiustatakse eri liiki vara, siis on Excelisse kantud üldistusastme tõttu koondandmestikku võimalik saada teatud üldistusastmega. Täpset arvestust peetakse teatud vara liikide kohta (sigaretid, alkohol, tuli- ja külmrelvad). Narkootiliste ainete arvestust peab EKEI.

Kasutada olevate vahendite puhul, kus automatiseeritud päringuid varade haldusest teha pole võimalik, on andmestiku saamine uurimisasutuste kasutatavatest IT-lahendustest **käsitöö ja ebamõistlik halduskoormus, aeglane ja ebatäpne tegevus**, rääkimata vähesest operatiivsusest või perioodide võrdluse kuvamise suutmatusest. Korrektse ja praegusaegse infosüsteemi puudumine raskendab varade halduse tõhususe hindamist ja tehtud kulude põhjendatust. Teadaolevalt on meie päevil keeruline saada ülevaadet laoseisust ning varadest, mida saab ja tuleks realiseerida, kuid seda ei tehta. Vara andmekorje on asutuste vahel killustatud, see ei ole koordineeritud ega pruugi kajastada täpset seisu.

**Aruandluse puudumine ei võimalda otsuste kasumlikkust hinnata.** Kuna ülevaatlikku andmestikku ei ole, siis pole võimalik esile tuua hoiustatava vara turuväärtust. Lisaks sellele ei ole PPA-le teada, kui suur on kõigi PPAs olnud menetluste tulemusel konfiskeeritud varade realiseerimise väärtus. Nende varade realiseerimisest saadavad tulud, mis ei ole olnud PPAs hoiul, on PPA-le teadmata. Seega pole võimalik hinnata, kas varadega seotud menetlused ja neis tehtud otsused on olnud alati põhjendatud või tuleks sellest johtuvalt praktikat muuta (näiteks väärtusetute asjade hulk on liiga suur, haldamisel on tehtud ebamõistlikke otsuseid, võetakse hoiule esemeid, mille haldamine on ebamõistlik, jne).

**Menetluskuluna esitamine on raskendatud.** Varade haldamisega seotud kulud on menetluskulud KarSi § 175 mõistes (ka need kulud, mis tehakse varade hindamiseks asjatundja kaasamisega). KrMSi § 180 alusel hüvitab menetluskulud süüdimõistetud. Selleks, et prokuröri oleks võimalik esitada kohtule taotlus menetluskulude väljamõistmiseks, tuleb kriminaalasja materjalidele lisada kulu ning tasumist tõendavad dokumendid. Et täiustatud süsteemi pole, siis ei ole PPAs võimalik detailselt esitada varade haldamise kulutusi nii, et kohus saaks need vastutavalt isikult välja mõista (olemas on andmed koondina, kuid isikute ja esemete kaupa on tihtilugu võimatu eristada).

Infosüsteem peab võimaldama igale esemele n-ö juurde kleepida selle eseme kuludokumendid. Kuna kriminaalmenetlus kestab oluliselt kauem, kui kriminaalasi on uurimisasutuses uurija käes, võimaldaks selline infosüsteem saada ülevaadet ka perioodi kohta, mil menetlus oli prokuratuuris või kohtus<sup>307</sup>.

**Senine lahendusplaan.** Aastatel 2014–2017 kavandati JuMi eestvedamisel asitõendite haldamise infosüsteemi loomist, mille eesmärk oli katta kogu asitõendite elukaar alates nende äravõtmisest sündmuskohal ja lõpetades tagastamise, hävitamise, hoiustamise või realiseerimisega. Tarkvara oli plaanis arendada eraldiseisva moodulina, mis võimaldaks nii protokollki kui ka unikaalse QR-koodiga kleebiste loomist (mida saab kohe sündmuskohal kasutada). Algfaasis kavandati lahendust üksnes uurimisasutusele, kuid tulevikuetapis ka kohtule ja prokuratuurile, et lõplikku menetlusotsust tehes peaks prokuratuur või kohus otsustama kõigi äravõetud objektidega tehtavad toimingud. 2015. aasta suvel valmis esimene prototüüp. 2017. aasta juulis selgus, et taotluses määratud mahtusid ja eesmärke ei ole ettenähtud aja jooksul võimalik täita ning projekt lõpetati. Vahepeal kaaluti PRISi (prokuratuuri infosüsteemi) arendust, kuhu võiks lisada piiratud vara andmestiku, mis omakorda kohtute infosüsteemis (KIS) vastavaid andmeid kuvaks ja mille kohta kohtud saaksid kirjeid lisada. Paraku on KISi arendus soiku jäänud.

Infosüsteemi PRIS arendamisel ei ole plaanis asitõendite ja konfiskeeritud varade käitlemise osa integreerida. PRIS ei pruugi olla parim lahendus, sest varade haldus jätkub pärast kohtulahendi jõustumist, infot sisestavad varade haldajad, mitte menetlejad (menetleja teeb esimese sisestuse ja edasi lisavad andmeid juba erinevad osalised). See süsteem peab ühilduma ka RTKga, kus peetakse arvestust KarSi § 84 korras konfiskeeritud varaga seotud laekumistest. Samal ajal arendatakse Siseministeeriumi eestvedamisel varahaldussüsteemi, milles hallatakse tulevikus kogu SiMi haldusala varasid. Kahe eelmainitud arenduse rakendamine ei too kaasa keskse piiratud vara keskhalduseks vajaliku süsteemi kasutuselevõttu ega tervikpildi loomist.

**Rahvusvaheline praktika.** Hollandis, Belgias, Rumeenias, USAs ja mitmes teises riigis on kasutusel piiratud varade elektrooniline haldamissüsteem, mis võimaldab kas kõikide arestitud ja konfiskeeritud varade või teatud väärtusega varade kohta saada riiklikku ülevaadet ja hinnata varade haldamise tõhusust<sup>308</sup>.

---

<sup>307</sup> Näide: kriminaalmenetlus on praeguseks kestnud mitu aastat. Menetluse käigus on arestitud hulgaliselt eri liiki vallasvara, mille hoiustamise eest tasutakse endiselt igas kuus (PPA on selles menetluses tasunud haldus- või hoolduskulusid kokku 108 000 euro eest ja peale prokuratuuri saatmist on PPA kulu olnud umbes 88 000 eurot). Kohtueelse menetluse jooksul hoiustati varasid umbes 8 kuud, millega tekkisid halduskulud. On mitu aastat tasutud vara hoiustamise kulusid, kuid selle summa kohta puudub prokuratuuris (ja ka kohtul) täpne ülevaade. Niisiis ei ole seda kulu võimalik hoiukulude hulka tegelikult mahus arvata põhjusel, et andmeid ei ole.

<sup>308</sup> USAs on kasutusel 12 uurimisasutuse tarbeks infosüsteem CATS, kuhu kantakse piiratud ehk arestitud ja konfiskeeritud varaga seotud informatsioon ning kust muu hulgas saab teha vastavat andmeanalüüsi ja statistikat. Süsteem on loodud föderaalsete õiguskaitseasutuste arestitud varade jälgimiseks kogu konfiskeerimise elutsükli jooksul kõikides konfiskeerimise liikides, et jälgida teavet ja toiminguid kõigis varaga seotud etappides (arestimine, teavitamine, konfiskeerimine, nõuded, petitioonid, jagamine, kasutamine ja kõrvaldamine). Kui vara sisestatakse CATSi, rakendatakse varale identifikaator, mis aitab mis tahes oleku ja töötlemise üksikasju teada saada, olenemata sellest, mis agentuur teabe algselt süsteemi sisestas. Elektronposti ja dokumentide genereerimise tarkvara on integreeritud CATSi, et lihtsustada osalevate agentuuride kirj vahetust ja suhtlust. <https://www.justice.gov/jmd/major-information-systems-consolidated-asset-tracking-system>.

---

#### Ettepanek 47.

*Analüüsida piiratud vara haldamiseks IT-lahendusena keskhaldusprogrammi võimalikke lahendusi ning võtta sobivaimad vajalikud meetmed: leida ressursid, korraldada hange jms. Piiratud vara haldustarkvara peaks kasutusele võtma vara haldamise kesksus, et kujundada terviklahendus ja ülevaade piiratud vara arestimisest kuni realiseerimise, hävitamise ja müügist saadud raha riigituludesse kandmiseni. Niiviisi luuakse standardiseeritud kujul andmete sisestamisega statistika kogumise ja automatiseeritud ülevaadete saamise võimekus.*

---

Selleks, et oleks võimalik analüüsida tulu-kulu suhet arestitud ja konfiskeeritud varade haldamisel, tuleb programmis kajastada informatsioon tehtud kulude ning saadud tulude kohta (sh tööjõukulud jne).

1. Programmi ülesehitamisel võiks kaaluda järgmist lahendust. Äravõetud esemele omistatakse kood (QR-kood). Esemekohta sisestab menetleja andmed andmebaasi PRIS, kust kanduvad andmed turvalist kanalit mööda keskhaldusprogrammi, kus peetakse piiratud vara üle laoarvestust. PRISi sisestatud varakohta tehtud toimingud ja muudatused koos seotud oluliste failidega kantakse automaatselt PRISi kaudu keskhaldusprogrammi. Sel moel liiguvad varaga seotud andmed PRISi kaudu keskhaldusprogrammi kuni jõustunud kohtuotsuseni. Samal ajal lisatakse keskhaldusprogrammi lisaandmed varaga seonduva kohta, mis ei ole tingitud kriminaalmenetluses tehtud toimingutest või otsustest. Näiteks lisatakse transpordi, hoiustamise, hoolduse, kindlustuse ja muud lisakulud koos failidega iga esemekohta, misjärel tekib konkreetsest piiratud esemest nii ajaline, asukohaga kui ka kuludega seotud ülevaade kuni realiseerimise, saadud müügihinna, sellest lahutatud kuludest järele jääva jääkväärtuseni. Keskhaldustarkvara leidmiseks tuleks otsida lahendusi pakkumisel olevatest laoarvestusprogrammidest ning sellele omaste tarvikute kasutusele võtmisest.
2. Peale selle annab säärane keskhaldusprogramm lisavõimaluse praktikast tekkiva teadmise kujundamiseks, mis võimaldab:
  - a. teha analüüsi, kas konkreetse menetluste käigus vara haldamine on majanduslikult mõistlik ning kas varakohta võetud otsused olid põhjendatud (näiteks väheväärtusliku vara või lepingupartneri jne kohta). Niisugust ülevaadet on vaja, et otsustada töökorraldusküsimusi, ent ka näiteks otsustada KrMSi § 126 lg 2<sup>1</sup> (konfiskeerimise tagamiseks arestitud vara realiseerimine ilma omaniku nõusolekuta) ja § 126 lg 2<sup>2</sup> (konfiskeerimise tagamiseks arestitud väheväärtusliku eseme omaniku nõusolekuta hävitamine) kohaldamise võimalikkust ning põhjendatust;
  - b. põhjendada vara väärtuse vähenemise järkjärgulisust arestimisest kohtuotsuseni. Esemekohta omistatud väärtus, n-ö elukaart puudutav informatsioon, eeldatavad halduskulud aastas ja turuväärtuse muutus hoiustamisel (eseme väärtuse langus aastas) on vaid vähesed andmed, mis aitavad tulevikus keskmise statistika alusel arvestada eelduslikku turuväärtust ajal, mil eseme realiseerimine võimalikuks osutub (näiteks hoitakse sellist liiki kuritegude puhul esemeid keskmiselt 3 aastat ning selle ajaga kaotab ese oma väärtust ja kulutatakse haldusele summa X).

Vastava haldustarkvara leidmine ja kasutusele võtmine vajab tõenäoliselt ministeeriumiteülest konsensust, lisaearvelist otsustust, mida tuleks lahendada koos keskse varade haldusüksuse loomise küsimusega 2024. aastal. Hoolimata sellest, kas varade keskne haldusüksus luuakse, tuleb varade haldustarkvaraga loodava võime küsimusele lahendus leida.

**Soovitud tulemus.** Arestitud ja konfiskeeritud vara keskse haldustarkvara kasutuselevõtuga luuakse riigis ülevaate kuvamise võimekus, mis presenteerib piiratud varaga seonduvat riigiülest jälgitavust, tervikpilti, haldussuutlikkust, kuluefektiivsust ning kohusetundliku haldaja poolset probleemi valitsemist.

### 6.4.3. Vara arestimise, haldamise ja konfiskeerimise juhis

Uurimisasutused, prokuratuur, Rahandusministeerium ja mitmed teised asutused osalevad sõltuvalt ülesannetest vara arestimise, haldamise, võõrandamise, realiseerimise, konfiskeerimise ning riigi tuludesse kandmise tegevustes. Samasuguseid tegevusi korraldavad erinevad asutused erineva kogemuse ning praktikaga. Selleks, et riik kujundaks oma tegevusteks sarnast poliitikat ja sellest kantud käsitlust, oleks ilmselt otstarbekas uuesti üle vaadata valdkonnas kehtivad korrad ning juhised ja hinnata praegusajale omaseid vajadusi täiendava reguleerimise või juhiste järele.

Valdavalt on mainitud tegevuse ühtlustamisele pööratud tähelepanu tingitud PPAga seotud tegevuste laiahaardelisusest ning suurimast koormusest. Vabariigi Valitsuse määruses nr 263<sup>309</sup> on sätestatud konfiskeeritud vara üleandmine konfiskeeritud vara valitsema volitatud asutusele. Konfiskeerimise tagamiseks arestitud vara võõrandamist korraldab Siseministeeriumi volituse alusel PPA logistikabüroo. PPAs on reguleeritud arestitud ja konfiskeeritud vara käitlemine erinevate kordadega<sup>310</sup>.

Kui eelnev hõlmas arestitud ja konfiskeeritavat vara üldisemalt, siis järgnev on seotud kitsamalt krüptovara eripäraga. Arestitud krüptorahaga kriminaalasjad on jõudnud esimeste kohtulahenditeni, mis on toonud rakendajale praktilisi küsimusi ja vajaduse säärase vara eripärast tingitud rakendamist reguleeriva juhise või korra järele. Tähelepanu vajavad krüptoraha hoiustamine, liigutamine ja ülekannete tegemine, teenustasudega seonduv, raamatupidamislik arvestus, rahakoti loomine ja selle kasutamise kord, juurdepääs ning ülekande õigused ja juhised, ülekannete tegemisega kaasnevad teenustasud, nende maksmine, mis vahenditest ja kes vastutab.<sup>311</sup>

---

<sup>309</sup> *Konfiskeeritud vara üleandmise, vara võõrandamisest saadud raha eelarvest seaduslikule valdajale tagastamise, asitõendite arvelevõtmise ja hävitamise, arestitud vara hoidmise, hindamise ja võõrandamise ning kiiresti riknevate asitõendite hindamise, võõrandamise ja hävitamise kord.* Vabariigi Valitsuse 30. juuli 2004. a määrus nr 263. RT I, 05.07.2023, 69.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/105072023069>.

<sup>310</sup> Asitõendite, teiste äravõetud esemete, konfiskeeritud vara, arestitud vara ning leidude käitlemise kord; arestitud vara hindamise ja võõrandamise kord; konfiskeeritud vara menetlemise kord Politsei- ja Piirivalveametis.

<sup>311</sup> **Rahvusvaheline praktika.** USAs on Justiitsministeerium uuendanud varade tagasivõtmise juhendit ja selle kohaselt saab eri liiki varade käsitlemine manuaalsi tähelepanu. Täpsemalt US DOJ, 2023, lk 2.10–2.12. Konfiskeeritud krüptovara müüki korraldab sõlmitud lepingu alusel ettevõtte Coinbase.

**Belgias** on koostatud juhendmaterjal ja otsustatud, et arestitud krüptovarad tuleb esimesel võimalusel müüa: 1) kaaluda keerulise kaasuse korral krüptovara platvormi külmutamist, kui esineb oht, et täit kontrolli osale varadele ei pruugita hetkega

Olenemata juhise või korra loomisest, tuleks kujundada loetelu krüptovarast, mille arestimine on tasuv ettevõtmine, ning vajaduse korral nimekiri, mille arestimist pole otstarbekas väärtuse tühisuse tõttu ette võtta. Konfiskeeritud krüptovara müügipraktika kujundamiseks tuleks hinnata rahvusvahelist praktikat ja kogemust ning kohendada selle toel Eestile sobiv lahendus.

Teiselt poolt tuleks hinnata, kas ühtse vaate ja hea tava kujundamiseks oleks vaja juhendmaterjalidesse lisada, et konfiskeeritud vara ei ole lubatud realiseerimisel osta või soetada varaga seonduvat uurimist teinud uurimisasutuse ja prokuratuuri töötajal.

---

#### **Ettepanek 48.**

*Siseministeeriumil sõltuvalt raportis mainitud tegevuste elluviimisest hinnata muu hulgas vara arestimise, haldamise, konfiskeerimise ja muude tegevustega seonduva üldjuhise vajalikkust ning vajaduse korral koostada see koostöös seotud osalistega.*

---

---

#### **Ettepanek 49.**

*Siseministeeriumil, uurimisasutustel ja prokuratuuril analüüsida ja sõltuvalt käsitlusest koostada ning võtta kasutusele prokuratuuri ja uurimisasutuste ülene juhise või Siseministeeriumi haldusala asutuste tegevust konfiskeeritud varaga käsitlev kord, et konfiskeeritud krüptovara haldamine oleks korrektselt vormistatud, raamatupidamislikult kajastatud ja seirata- v koos võimalike riskide haldamisega.*

---

---

#### **Ettepanek 50.**

*Uurimisasutustel ja prokuratuuril tagada, et asutustes kasutatavates vara ja head käitumistava käsitlevates juhendmaterjalides oleks märgitud keeld uurimisasutuse või prokuratuuri töötajal soetada või osta konfiskeeritud ja realiseeritava vara.*

---

---

saada; 2) krüptovara müügi puhul kaaluda teenusepakkuja abi otsimist, kindlustust; 3) arestitud krüptovara ja teiste esemete võõrandamise korral koostada juhise prokuratuuris, et toimuks põhimõtteline muudatus ja praktika muutus ning kujuneks üks praktika. Central Office for Seizure and Confiscation (COSC) on ühes kaasuses külmutanud krüptovara platvormi, kui krüptovara oli palju ja see tagas nende puutumatus. Müümisel on kasutatud teenusepakkuja abi koos kindlustusega juhiks, kui midagi peaks juhtuma. Oksjoneid ei ole seni tehtud, kuid võimalusi on otsitud.

**Soovitud tulemus.** Piiratud varaga tegutsemine on parimal moel ellu viidud, riskid on maandatud ja haldamist käsitlev juhendmaterjal aitab vara korrektselt hallata.

#### 6.4.4. Vara müümise kohatine ebatõhusus

Vara võõrandatakse üldjuhul enampakkumise teel, mis on kahtlemata üks kõige läbipaistvam riigivara võõrandamise viis. Samas on sageli konfiskeeritud tehnikavahendeid, mille väärtus ei pruugi üles kaaluda nende ükshaaval oksjonil võõrandamisele kuluvat aega (näiteks vanad mobiiltelefonid, GPS-seadmed jm). Säärasel juhul võib olla mõistlikum võõrandada suuremas koguses väheväärtuslikku vara otsustuskorras näiteks vana elektroonika kokkuostu. Samamoodi saaks talitada väheväärtuslike sõidukitega (näiteks võõrandada mitu sõidukit korraga lammutustöökojale).<sup>312</sup>

MTA on pidanud läbirääkimisi oksjoni korraldamiseks kohtutäituritega (on olnud ühiseid ümarlaudu). Proovitööna on täituri kaudu katsetatud ühe sõiduki oksjonil müümist. Konkreetset juhul oli asjaajamine aeglane, sealjuures oli MTA-l vaja ise dokumente vormistada ning lõpuks läks oksjoniteenustasu kallimaks (umbes 100 eurot) kui MTA enda korraldatud oksjonil. Tehnilised küsimused pidi MTA ise lahendama, sh autot ostjale ette näitama ja pärast üle andma.<sup>313</sup>

Kohtutäiturid kasutavad oma töös vara võõrandamiseks elektrooniliste enampakkumiste korraldamiseks Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja loodud oksjonikeskkonda (oksjonikeskus.ee). Kojas hinnangul oleks olemasoleva e-oksjonikeskkonna kaudu võimalik edukalt müüa ka riigivara. Kuigi oksjonikeskuse kaudu korraldatud edukalt lõppenud enampakkumiste osakaal jääb üldiselt alla 50%, siis on edukate enampakkumiste puhul keskmine hinnakasv 33%. Võrdluseks saab PPA praktikast järeldada, et huvi müüdava vara vastu tekib peale esmase müügihinna langetamist ning mingites varaliikides on hind müügihetkeks langenud 20–40%.<sup>314</sup>

**Töötajaid napib, töömaht on suur.** PPA-le edastatakse aastas ligikaudu 300 kohtuotsust, mis seonduvad süüteo menetluses äravõetud asjadega (sh konfiskeeritud vara). MTA-le edastatakse aastas ligi 100 kohtuotsust, millega peavad varahaldurid pärast kohtuotsuse jõustumist tegelema (alates pakenditest ning lõpetades väärisesemetega ja sõidukitega), mida on vaja realiseerida, hävitada vms. MTA-le antakse suur osa varasid üle ka väärteomenetluse käigus (näiteks 2017. aastal 1007 väärtegu, 2018. aastal 1297 väärtegu, 2019. aastal 2320 väärtegu), mis enamasti kõik lähevad hävitamisele. PPA-l on praegu müümata ligikaudu 400 eset. MTA-l oli 2020. aastal müügis 3 sõidukit ja ettevalmistamisel oksjonile saatmiseks 2 sõidukit. Muud konfiskeeritud vara oksjonile saata ei ole. PPA-l on Tallinnas ja Harjumaal konfiskeeritud varade hulk suur. Konfiskeeritud varade hulka kuulub ka sellist vara, mida pole võimalik müüa või mille müügi ettevalmistamiseks kulub palju aega. PPA on enamiku konfiskeeritud vallasasjade valitseja, kuid

---

<sup>312</sup> Kärner, M., 2020, lk 2, 29.

<sup>313</sup> Sealsamas, lk 22.

<sup>314</sup> Sealsamas, lk 25

konfiskeeritud vara müügiga tegeleb ainult paar ametnikku. Seetõttu on ka palju müümata vallasasju. Prioriteediks on seatud sõidukite müümine, sest nende väärtus väheneb aja möödudes kõige kiiremini.<sup>315</sup>

Veebikeskkonna kasutamisel tuleks arvestada lisakohustustega: eseme pakkimine, saatmine, rahuolematus ja tagastamine, vaidlused ja muu, mis tavapärase e-kauplemise juurde käivad.

---

#### **Ettepanek 51.**

*Uurimisasutustel ja varahaldusüksustel kasutada vara realiseerimisel sõltuvalt vara liigist ja eripärast parimat hinda saada võimaldavat praktikat, keskkonda ning rahvusvahelist konteksti. Väheväärtuslike samaliigiliste asjade korral (näiteks konfiskeeritud mobiiltelefonid, autoromud) kaaluda otsustuskorras võõrandamist asjade kogumina, hävitamist või annetamist.*

---

**Soovitud tulemus.** Vara realiseerimine on tõhus.

## **6.5. Uuringute ja analüüside tegemine**

Töörühma liikmed esitasid akadeemilise teadmise puudust käsitlevate teemade pealkirjad ja kirjeldasid nende sisu ühtekokku enam kui 50 teemas. Raportis on need struktureeritud kategooriatesse ning püütud leida ühiseid jooni, vaatenurki ja üldistavat katusnimetust. Loodetavasti tunnevad esitatud pealkirjadega teemapüstituste vastu lähitulevikus huvi kõrgkoolid ning asuvad uurimuste ja analüüside kaudu akadeemilist teadmist täiendama.

---

<sup>315</sup> Sealsamas, lk 28–29



---

## Ettepanek 52.

*Akadeemilise teadmise kasvatamiseks on oodatud teadustööde, analüüside või uurimuste tegemine järgmistel teemadel:*

- 1. illegaalsete rahavoogude ulatuse hindamise meetodikate loetelu ja analüüs ning hetkeseisu ja tulevikuülesannete esitlemine;*
  - 2. kriminaaltulu peitmise viiside ja skeemide selgitamine;*
  - 3. kriminaaltulu avastamise võimaluste, praktika, meetodite ja tõhususe selgitamine;*
  - 4. kuritegeliku tulu ulatuse hindamise meetodikate selgitamine ja analüüs ning hetkeseisu ja tulevikuülesannete esitlemine;*
  - 5. kuritegevuse ulatuse hindamise meetodikate selgitamine ja analüüs ning hetkeseisu ja tulevikuülesannete esitlemine;*
  - 6. kuritegeliku tegevuse tagajärjel rikastumise arvutamise meetodikate ja ELi praktika selgitamine ning sobivuse hindamine Eesti õigusruumis;*
  - 7. kaupade võltsimise ning piraatluse olemuse, mõjurite ja ulatuse selgitamine Eestis;*
  - 8. arestitud vara konfiskeerimise tõenäosuse ja osakaalu hindamine ning vara konfiskeerimata jätmise põhjuste selgitamine;*
  - 9. rahapesu olemuse, mõjurite, ulatuse ja teiste kuriteoliikidega seoste selgitamine;*
  - 10. riikliku taustaga isikute statuudile omaste riskide selgitamine, võimalike probleemide ja kitsaskohtade analüüs ning maandamismeetmete esitlemine.*
- 

Edasi kirjeldame, mida oodatakse teadustegevuselt lähemalt.

### 6.5.1. Illegaalsed rahavood

Eestis alguse saavad, riiki läbivad ja riigist välja liikuvad rahavood, mille päritolu on seotud illegaalse tegevusega, on oma ulatuses suur mõistatus. Terves maailmas on illegaalseid rahavooge püütud viimase viie aasta jooksul üha rohkem uurida ning olemasolevat andmestikku analüüsides järelustele jõuda, kui suured võivad niisugused rahavood olla ning mis on liikumiskiirendid, sektorid, käivitajad ja seotud sihtrühmad. Eestis pole konkreetseid arvutusi riigisisest kättesaadavate andmetega püütud ökonomeetriliste mudelite toel teha ega presenteerida.

**Tuleb teha analüüs**, et selgitada ja kaaluda illegaalsete rahavoogude ulatuse hindamise meetodikaid ning seeläbi esitleda võimalik hetkeseis ning tulevikuülesanded. Saadud teadmine aitaks tõhustada illegaalseid rahavoogusid takistavaid tegevusi ning vähendada kuritegevust.

### 6.5.2. Kriminaaltulu

Suur osa kuritegevusest on toime pandud finantskasu eesmärgil. Saadud kasu rakendatakse tavapärastel uute kuritegude toimepanemiseks, rahapesuks, investeerimiseks või igapäevaste kulutuste katteks. Selle stiimuli kahandamisega oleks võimalik kuritegevust vähendada. Mida rohkem suudetakse leida

kuritegevusega seotud vara, seda enam mõjutatakse kuritegevusega seotud isikuid kuritegelikust käitumisest loobuma, sest vahelejäämise risk kasvab koos kuritegevusest saadava kasu ilmajäämisega. Maailmas näevad paljud riigid kuritegevuse varalise mõjutamisega vaeva, sest vara leidmine ja konfiskeerimine pole nii lihtne, kui esmapilgul võib näida. Edukamad on need riigid, kus uurimisasutused ja prokuratuur on koostöös ja ühiste eesmärkide saavutamiseks suunanud oma fookuse kuritegevusest saadava vara leidmisele ja konfiskeerimisele.

**Tuleb teha analüüs**, et selgitada välja:

1. kriminaaltulu peitmise viisid ja skeemid;
2. kriminaaltulu avastamise võimalused, praktika, meetodid ja tõhusus;
3. kuritegeliku tulu ulatuse hindamise meetodid: hetkeseis ja tulevikuülesanded;
4. kuritegevuse ulatuse hindamise meetodid: hetkeseis ja tulevikuülesanded.

Metoodikate olemuse ja erisuse analüüs aitab jõuda uute ülesanneteni ning uuringute tegemiseni.

### 6.5.3. Kuritegeliku tegevuse tagajärjel rikastumise arutamise meetodika

Kriminaaltulu tuvastamiseks laiendatud konfiskeerimise menetlustes kasutatakse kahte meetodit: kulutuste meetod ja puhasväärtuse meetod.

Tõendamaks, kui palju on isik kuritegeliku tegevuse tagajärjel rikastunud, uuritakse tema mitme aasta finantsandmeid ja olemasolevat vara, minnes tõendite kogumisega vajaduse korral ajas mitu aastat tagasi (on võimalik laiendatud konfiskeerimise puhul) mitte ainult kahtlustatavate, vaid ka kolmandate isikute puhul. KarSi § 83<sup>2</sup> lg-s 1 on sätestatud, et konfiskeerimist ei kohaldata varale, mille puhul isik ise tõendab selle legaalselt päritolu. Seega tuleb kriminaalmenetluse käigus koguda piisavalt tõendeid, mille põhjal võib öelda, kui palju isiku legaalsed sissetulekud erinevad tegelikust elatustasemest. Paljudes riikides on välja töötatud põhimõtted selle kohta, mis vara saab pidada kuritegelikuks. See tugineb paljuski just isikute käitumise uurimisele, ent ka muudele põhimõtetele. Näiteks kehtib USAs põhimõte, et kui legaalne vara puutub kokku (seguneb) kuritegeliku varaga, siis saab kogu vara n-ö määritud ja see arvatakse kuritegelikuks varaks. Teine meetodika lähtub isikute käitumisest ja on kantud põhimõttest, et alustuseks kulutatakse ära puhas raha ning alles seejärel asutakse kulutama n-ö musta raha, st isik, kellel on nii legaalset kui ka kuritegelikku vara, kulutab alustuseks ära just legaalse ning hakkab siis kulutama kuritegeliku päritoluga vara.

Järelikult on tegemist erinevate käsitlustega, mis annavad oluliselt väiksema ressursikuluga tõendeid kuritegeliku vara ulatuse kohta.

Kuna Eestis ei ole sellistele põhimõtetele vastavat meetodikat teaduslikult uuritud (ega ka selle üle kohtus vaieldud), siis kehtib põhimõte, et välja tuleb selgitada ja ära tõendada, milline konkreetne vara pärineb kuritegudest. Kui tervikvarast (näiteks kinnistu) ei ole mingi osa puhul selle kuritegelikku päritolu võimalik tõendada, tuleb lähtuda konfiskeerimise asendamisest KarSi § 84 mõttes (konfiskeeritavaks varaks saab olla üksnes vara, mille kohta on tõendeid, et see on kuritegelikku päritolu). Niisiis tuleb näiteks kaasuste puhul, kus leping on saadud ebaseaduslikult, detailselt välja arvutada kulud (sh töötasuna saadav raha), mis

lepingu täitmiseks on tehtud. Saadav kasum on vaadeldav üksnes kriminaaltuluna vaatamata sellele, et seaduskuuleka käitumise korral oleks leping võinud jääda üldse sõlmimata (st leping ise on juba kuriteo toimepanemisega saadud).

**Tuleb teha analüüs**, et selgitada välja kuritegeliku tegevuse tagajärjel rikastumise arvutamise meetodikad ja praktika ELis ning hinnata nende sobivust Eesti õigusruumi.

Saadud tulemus võib anda sisendi uurimisasutustele senist praktikat täiendada ning võimaluse akadeemiliselt teemat süvitsi edasi uurida.

#### 6.5.4. Kaupade võltsimine ja piraatlus

Varasemate aastakümnete analüüsid on märkinud, et suurem osa võltsitud piraatkaupa pärineb Aasiast. Suur osa kuritegevusest – nii ka selles sektoris – otsib oma teed tulusamatele turgudele ja toodet teadlikult tarbiva klientuurini, et saadav kasum oleks senisest veelgi toekam. On kindlaks tehtud mitmed võltstoodete teekonnad kogu maailmas ning mitte alati pole need alguse saanud Aasiast. Küll on aga pikkade aastate jooksul toimunud Euroopas koordineeritud tegevus õiguskaitseasutuste ja ettevõtete vahel, kes oma autoriõiguste eest meelegi seistes toote nime või sellele sarnast nime kandvaid piraattooteid püüavad turgudelt leida ja konfiskeerida lasta. Euroopa Liidu võltsitud toodete ja piraatkaubanduse osakaalu väljaselgitamiseks on tehtud paar uuringut, mis on muu hulgas Eesti kohta andnud vägagi murettekitava tulemuse. Võltsitud kaupu ja piraattooteid on nende tulemuste kohaselt Eestis määral, mis võib aastas genereerida kuritegelikku tulu üle 100 miljoni euro väärtuses. Hoolimata uuringutulemuste pärinemisest kaugemast kui viie aasta tagusest ajast oleks seda hinnangut vaja nüüdisaegse keskkonna ja olustikuga suhestuma panna. Probleemi ulatuse ettearvamatus peaks toetama tähelepanu suurendamise vajadust mitte ainult varimajanduse vaatest. Kaupade võltsimine toob turule kehva kvaliteediga ja tervisele ohtlikud tooted.

**Tuleb teha analüüs**, et selgitada kaupade võltsimise ja piraatluse olemust ning mõjureid ja ulatust Eestis. Saadud teadmine aitaks tõhustada piraatlust ja võltsimist takistavaid tegevusi ning vähendada nõuetele mittevastavat kaupa Eestis.

#### 6.5.5. Konfiskeerimise vähesus

Miks konfiskeeritakse Eestis veerand arestitud varast? Probleemistiku ulatusest ja olemusest ning teadmispõhise vaate vajadusest tingituna oleks vaja selgitada varade konfiskeerimise ulatust mõjutavaid tegureid. Miks moodustab konfiskeerimine pelgalt neljandiku arestitud varast ja kas selles võib peituda põhjuseid, mida tuleks riiklikul tasemel mõjutada, et tulemused paraneksid? Eestis on juhtumeid, kus pikaleveninud kriminaalmenetluses saab põhitähelepanu isiku süü tõendamise ja tingimisi vangistusega kokkuleppemenetlus, mille osa on arestitud vara vabastamine ja tagastamine. See muudab aga vangistuse ja kriminaaltulu äravõtmise kasina tõenäosuse tõttu konfiskeerimise heidutava mõju olematuks.

**Tuleb teha analüüs**, kus uuritavaks objektiks oleksid viimase 3–4 aasta jooksul prokuratuuri saadetud arestitud varaga kriminaalmenetlused, mis on jõudnud lõpliku menetlusotsuseni (menetlus on lõpetatud, kohtuotsus on jõustunud). Selgitades statistilisi andmeid (sh asjade arv, arestimise alus, arestitava vara väärtus ja liik, kuriteoliik, kahtlustatavate ja süüdistatavate ringi suurus, süüdimõistetud, oportuuniteedi kasutamine, kahju vabatahtlik hüvitamine, AVÕNi ja tsiviilhagi summa ning kohtuotsuses varaga seotud otsustuse ja aresti alt vabastatud või tagastatud vara jms), hinnata arestitud vara konfiskeerimise tõenäosust ja osakaalu ning teha kindlaks põhjused, miks jäi vara konfiskeerimata.

Saadud tulemused aitaksid kaasa teadmise tekkimisele võimalikest põhjustest, miks suurem osa arestitud varast ei jõua kohtuotsuse kaudu konfiskeerimiseni, misjärel saaks vajaduse korral võtta varade piiramisega seotud tõhusamad meetmed.

#### 6.5.6. Vara arestimise, võõrandamise ja konfiskeerimise kohtupraktika ülevaade

Varade arestimise, võõrandamise ja konfiskeerimise kohtupraktikast oleks perioodilise analüüsiga võimalik tagada jätkusuutliku seirega kõrgeima kohtuastme aktsepteeritav hinnang arvestusperioodil tehtud kohtumäärustele ja kohtuotsustele. Kohtute tähelepanekud ning ettepanekud arestimise, võõrandamise ja konfiskeerimise küsimuste lahendamiseks oleksid väga kasulikud tervikpildi käsitlemiseks nii kohtueelses uurimises praktika kujundamisel kui ka kohtumenetluses üksikküsimuste lahendamisel. Eestis on puudu teatud perioodil (näiteks kolme aasta jooksul) toimunud varade arestimisel, võõrandamisel ning konfiskeerimisel, sh nõuete tagamiseks, tekkivate asjaolude hinnang kohtute vaatest ja seetõttu pole teada kohtunikonna seisukohta võimalike probleemkohtade parendamiseks.

**Tuleb teha iga kolme aasta jooksul analüüs**, et hinnata perioodil tehtud kohtumäärustes ja kohtuotsustes toodud varade arestimise, võõrandamise ning konfiskeerimise praktikat ja esitada tähelepanekuid ning ettepanekuid menetluse efektiivistamiseks.

Saadud teadmine aitaks tõhustada piiratud varaga seotud toiminguid, parendada kohtueelse menetluse kvaliteeti, vähendada tüüpvigu, märgata ja järgida võimalikke praktikas muutuvaid nõudeid ning diskussioone, kui peaks selguma seaduste kitsaskohad.

#### 6.5.7. Rahapesu

Rahapesu Andmebüroo analüüsib rahapesuga seotud riske, mida jagatakse partnerasutustega, lisaks kohustatud subjektidega ning võimaluse korral avalikkusega RABi kodulehe kaudu. Rahapesu käigus üritatakse kuritegelikul teel saadud vara päritolu muuta näiliselt legaalseks. Mis ulatuses ja sektoris ning milliste võimaldajate kaasabil see ühes või teises riigis aset leiab, seda on keeruline täpselt tuvastada. Aastakümnete jooksul on koostatud erinevaid analüüse ja uurimusi rahapesu võimalikust ulatusest, enam levivatest ja kahjulikest meetoditest nii konkreetsete avalikustatud kaasuste toel kui ka ilmingutest kujundatud üldistusi tehes. Eesti kohta on teatud määraneni olukorrapilti selgitamas riiklikud riskihinnangud,

mis osalisi kaasates on aidanud kitsaskohti esile tuua. Samas ei ole ükski uuring, analüüs ega riskihinnang ammendav, mistõttu tuleb varjatud kuritegevusele ning eelkõige majanduskeskkonda kuritarvitada püüdvale kuritegevusele akadeemilist tähelepanu pöörata järjepidevalt ning eri vaatenurkade kaudu.

**Tuleb teha analüüs**, et selgitada rahapesu olemust, mõjureid ja ulatust ning seoseid teiste kuriteoliikidega.

### 6.5.8. Korruptsioon

Korruptiivne tegevus pärsib riigi arengut, vähendab selle usaldusväarsust, nõrgestab demokraatiat ja meritokraatiat ning võimendab vaenuliku riigi positsioone mõjutustegevuseks. Korruptsioonil on mitu vormi, mille mõju riigile, rahvale, rahvusvahelisele suhtlusele ja turvalisusele on samuti erisugune. Hoolimata viimase 30 aasta paljude osaliste, seal hulgas konventsioonide ja direktiivide, rahvusvaheliste organisatsioonide, akadeemikute, korruptsioonivastaste asutuste, justiitsüsteemi, ajakirjanduse ja kolmanda sektori panusest korruptsioonivastase tõhustamise, tuleb igal riigil just selles valdkonnas päevast päeva kuritegevusega vastamisi seista. Eestis on alates iseseisvuse taastamisest 32 aasta jooksul paljastunud hulk erinevaid korruptsioonivorme. Võib-olla pole riigivõimu otseselt kaaperdatud, ei ole seegi avalikkuses kajastatud juhtumite valguses täiesti võimatu. Erasektorist avaliku sektori erinevate juhtimistasanditeni on avastatud omakasust lähtuvat korruptiivset tegevust. Omakasust lähtuvaid avalikke vahendeid on kasutatud ka poliitikas ja rahvasaadikute hulgas. Säärast käitumist pole aidanud ära hoida varasematel aastatel avalikuks tulnud sarnased kaasused. Probleemi raskuskeset suurendab riikliku taustaga isikute (inglise keeles *politically exposed person* ehk PEP) lai tegevusväli, suur mõjuvõim otsustusprotsesside algatamisel ja võimalik positsiooni ärakasutamine, rahvusvaheline koostöö ning seeläbi tekkida võivad ahvatlused.

**Tuleb teha analüüs**, et

1. hinnata korruptsiooni olemust, mõjureid ja ulatust ning seoseid teiste kuriteoliikidega;
2. selgitada riikliku taustaga isikute statuudile omaseid riske, analüüsida võimalikke probleeme ja kitsaskohti ning esitleda maandamismeetmeid.

Niisuguses dünaamilise iseloomuga kuritegevusest mõjutatud ühiskonnas on väga oluline järjepidevalt vallata ülevaadet uutest ilmingutest, normide kitsaskohtadest ning mõjutajatest, et osata varakult riske märgata ja õigesti toimida.

### 6.5.9. Inimkaubandus

Inimkaubandus on oma eripalgelisuse tõttu maailmas kasvavat tähelepanu võitnud. Sellise kuritegevuse intensiivsusele avaldavad mõju eeskätt riikides toimuvad sõjalised rahutused, vaesus, diktatuur, korruptsioon riigivõimu kõikidel tasanditel, terrorism, looduskatastroofid ja teised ekstreemsed sündmused, mis võivad inimesi elukohti vahetama sundida. Selleks kasutatakse või ongi ainus võimalus kasutada organiseeritud kuritegevuse vahendusel salajasi mooduseid, teid ja võimalusi kodumaalt lahkumiseks.

Euroopa Liit on viimase kümnendi jooksul olnud korduvalt inimkaubanduse teekondade keskmes, kus eelkõige vanad Euroopa riigid on pidanud silmitsi seisma nii põgenikevooluga kui ka inimkaubitsejate vahendusel liikuvate gruppide tegevusega. Eestigi pole jäänud inimkaubandusest puutumata. Seni on põgenikke küll vähesel määral, kuid aastatepikkune rahulik seis võib hetkega muutuda.

**Tuleb teha analüüs**, et hinnata inimkaubanduse olemust, mõjureid ja ulatust Eestis. Saadud teadmine aitaks tõhustada inimkaubanduse vähendamiseks vajaminevaid tegevusi.

#### 6.5.10. Kelmus

Kuritegelikust kasumist tingitud kelmuse toimepanemine on maailmas erinevate analüüside ja uuringute vahendusel näidanud jätkuvat kasvutrendi määral, mis mõnes riigis (nt Suurbritannias) on 2023. aastal kaasa toonud poliitilise eliidi tähelepanu, seadusemuudatused, õiguskaitse võimestamise ja avalikkuse rahulolematuse riigi senise kergemeelsusega. Nimelt selgub Suurbritannia statistikast, et 41% registreeritud kuritegudest on seotud eri liiki kelmustega. Võiks ju arvata, et Suurbritannia võib kuritegevusele pakkuda huvi sealse suure rahvaarvu ja finantskeskuse poolest ning Eestit ilmselt seesugune kuritegevuse laine ei puuduta, kuid garantiid selleks ei ole. Seetõttu tuleks selgitada ilminguid ja muutusi, mis on Eestis viimase kümnendi või viie aasta jooksul toimunud pettusega seotud kuritegevuses, ning selgitada probleemkohad, haavatavused, nõrkused ja ilmingud, mis vajaksid tähelepanu.

**Tuleb teha analüüs**, et hinnata kelmusega seotud kuritegevuse olemust, mõjureid ja ulatust Eestis. Saadud teadmine aitaks paremini mõista kelmuse võimalusi, suurendaks avalikkuse teadlikkust ohtudest ning tugevdaks valmisolekut võimalike pettuselainete tekke korral.

#### 6.5.11. Keskkonnakuritegevus

Keskkonnakuritegevuse ulatuse kohta Eestis on andmeid ebapiisavalt. Keskkonnakuritegusid menetletakse aastas vähe ning need ei kajasta maailmas levivat trendi, kus sellise kuritegevusega kurjategijad rikastuvad, põhjustades keskkonnakahju ning taime- ja loomaliikide hävimise ohtu. Selgitamata on keskkonnakuritegude toimepanemise võimalused ja riskid, esinemise tõenäosus, riskide maandamiseks vajalikud tegevused, riskide haldamine ja seire (keskkonnaalased väärkasutused võivad olla seotud muu hulgas reostuse, jäätmete, metsanduse, kalanduse, loomastiku ja taimestikuga, rahvusvahelise kuritegevusega ning maavaradega).

Keskkonnakuritegevusega kaasneda võivast kriminaaltulust on uuringuid tehtud vähe. Üksikud, peaaesjalikult ELi-ülel selgitust pakkuvad analüüsid hindavad Eestis illegaalse jäätmeturu käibeks üle 36 miljoni euro aastas. Samas pole ülevaadet ebaseaduslikest raietest, küttimisest ja tekkivast keskkonnakahjust või näiteks lubatust suuremas ulatuses kaevandamisest, millega tekitatakse suures ulatuses keskkonnakahju ja lõigatakse kasu.

### Tuleb teha analüüs, et

1. selgitada välja keskkonnakuritegevuse probleemistik, hinnata selle mõjureid ja ulatust ning keskkonnakuritegevuse võimalikku riskipilti keskkonnavalase tegevuse finantseerimiseks eraldatavate vahendite kasutamise või väärkasutamise kaudu;
2. hinnata, kas tekitatud keskkonnakahju on võimalik käsitleda kriminaaltulu kontekstis;
3. hinnata, kui suur on kriminaaltulu osakaal keskkonnasüütegudes;
4. hinnata, kui suur on võimalik puudujääk keskkonnatasude valdkonnas, ning selgitada, miks ei arvestata keskkonnatasusid kui makse.

Saadud teadmine aitaks tähtsustada keskkonnakuritegevusvastast tegevust, tõkestada kuritegevuse kasvu ning hoida Eesti loodust puhtana.

#### 6.5.12. Kuritegevuse otsene ja kaudne kahju

Riigis registreeritud kuritegevuse kohta peetakse arvestust ning iga aasta alguses esitab Justiitsministeerium eelmise aasta kriminaalstatistika ülevaate. See ei käsitle kuritegevusest tekkinud kahju eri liiki kuritegude kaupa. Mis on igal aastal kuritegevusega kaasnedu võiv otsene või kaudne kulu, pole saanud poliitikakujundajatelt järjepidevat tähelepanu.

### Tuleb teha analüüs, et

1. selgitada kuritegevuse, sealhulgas finantskuritegevusest tingitud otsese ja kaudse kulu arvestamise meetodikaid ja praktikaid. Nende toel saaks ülevaate kuritegevusest tingitud kahju võimalikust suuruselt nii otsese kui ka kaudse kulu arvestuses. Kulutused, mida tehakse finantsasutustes, avalikus ja erasektoris, sealhulgas rahapesu tõkestamiseks, jäävad tervikuna teadmata, sest seda teavet ei koguta. Niisuguse analüüsi vastused saaksid olla täienduseks indikaatoritele, et hinnata riigi kriminaalpoliitikat ning selle elluviimiseks kasutatud ressursse ja tõhusust, sealhulgas sektorite koostöös;
2. hinnata, mis on korruptiivse või pettusejuhtumi esinemise hind Eestis ja kuidas kalkuleerida korruptiivse tegevuse kahju ühiskonnale;
3. hinnata, kui palju ressursi õiguskaitstes on piisav, et hoida kriminaalset maailma ohjes väärikal moel.

#### 6.5.13. Küberkuritegevus

Internet, mida suurem osa (üle 65%) maailmas elavatest inimestest kasutab iga päev, on ühtäkki võimalusterohke ja elukorraldust lihtsustav ning teiselt poolt ohtusid täis virtuaalmaailm. Ilmselt pole praeguseks kõiki ohte veel selgitatudki, kui leiavad aset juba uued probleemid, turvaaugud, kahju tekitamised ja kannatamised. Küberkuritegevus on arenenud oma varjatuses meeletu kiirusega, võttes määratuid mõõtmeid ja kuritarvitades inimelu paremaks muutvat keskkonda oma tahtmist mööda ning kasu saamise

eesmärgil. Virtuaalmaailm on koht nii kuritegevusele kui ka tegevusele, mille ilmsikstulekut varjata soovitakse; see on saavutamas kaubanduskeskkonnana üha suurenevat kasutust. Mis liiki kuritegevust küberkuritegevus hõlmab, kas seda on võimalik piiritleda ja mida saaks Eesti kohta enamat teada, kui õnnestuks selgitada väikeriigile omast olukorrapilti?

**Tuleb teha analüüs**, et hinnata küberkuritegevuse olemust, mõjureid ja ulatust ning seoseid teiste kuriteoliikidega.

#### 6.5.14. Maksuauk

Euroopa Liidus püütakse liikmesriikide maksukultuuri hinnata ning arvestada maksusüsteemi tõhusust ja kvaliteeti koos saamata jääda võiva võimaliku maksupuudujäägi ehk maksuauguga. Eesti maksusüsteem on saanud aastaid kiita ja seda peetakse üheks tõhusamaks. Hoolimata riikide võrdlusest ja süsteemi toimivusest näib, et siiski on võimalikud väärkasutamised, maksude tasumata jätmine, neist kõrvalehiilimine ja maksupettused. Eesti ametiasutused on hinnanud maksuaugu suuruseks vähem kui 5% laekuvast maksutulust. 2023. aasta TaxJusticeNetworki uuring esitas Eesti kohta maksuparadiisidesse suunatud finantsvahenditelt tasumata riiklike maksude suuruseks 97 miljonit dollarit. Varasematel aastatel on see summa olnud isegi suurem.

**Tuleb teha analüüs**, et

1. hinnata maksuaugu olemust, mõjureid ja ulatust ning ulatuse hindamise meetoodikaid;
2. käsitleda maksudest kõrvalehiilimise ulatuse hindamise meetoodikaid: hetkeseis ja tulevikuülesanded;
3. kaaluda maksupettuste ulatuse hindamise meetoodikaid: hetkeseis ja tulevikuülesanded;
4. kaaluda maksuparadiisis hoitava vara olemust, mõjureid ja ulatust ning ulatuse hindamise meetoodikaid.

Säärased uuringud annaksid senistele tulemustele uusi ja võrreldavaid teadmisi probleemi ulatuse kohta. Teadusuuringud võiksid tuua rohkem selgust Eesti seostest maksuparadiisis hoitava varaga, selle põhjustest ja ulatusest, jagunemisest füüsiliste ja juriidiliste isikute vahel ning mõjust maksusüsteemile. Võimalik, et lisateadmine annab teavet, kuidas maksupoliitikat tõhustada.

#### 6.5.15. Varimajandus

Kuritegevusega on suuremal või väiksemal määral seotud varimajandus. Oma eripalgelisuse tõttu vajab see teema järjepidevat akadeemilist tähelepanu.

**Tuleb teha analüüs**, et

1. kaaluda varimajanduse ulatuse hindamise meetoodikaid: hetkeseis ja tulevikuülesanded;



2. hinnata varimajanduse toimetehhanisme, eripära ja stiimuleid ning varimajanduse osakaalu vähendavaid instrumente.

Lisateadmised annavad paremaid võimalusi varimajandusega tõhusamalt tegeleda ning riigieelarvet suurendada.

### 6.5.16. Narkokuritegevus

Eestist alguse saavate, riiki läbivate ja riigist välja liikuvate rahavoogude päritolu on osaliselt seotud keelatud tegevusega, sealhulgas narkootiliste ja psühhotropsete ainete käitlemisega. Viimastel aastatel on Eestis tabatud sadades kilodes kokaiini ja muid narkoaineid. Eesti jaoks suured kogused ei pruugi olla küll mõeldud meie riigis tarbimiseks, kuid transiidi korral on alati võimalus kohalike inimeste seotuseks eri liiki osaluse kaudu. Sõltuvalt osaluse kaalukusest on vastav palk ja tasuvus. Keelatud ainete tarbimine pole uuringute põhjal langustrendis. Kui on nõudlust, siis tekib ilmselt pakkumine ning huvitatud isikute lubamatu tegevusega kasu teenimine kasvab. Kuidas on Eestis narkokuritegevus, selle tõkestamine ja uute võimaluste tekkimine viimaste aastate jooksul arenenud, vajaks suuremat tähelepanu, et osata tulemusi projitseerida tulevikku suunatud ohtude maandamiseks.

**Tuleb teha analüüs**, et hinnata narkokuritegevuse olemust, mõjureid ja ulatust ning seoseid teiste kuriteoliikidega.

### 6.5.17. Organiseeritud varavastane kuritegevus

Rahvusvahelised uuringud on seda kuriteoliiki Eestis hinnanud tagasihoidlikuks. Samas on valdkond riigisiseste uuringutega katmata ja detailsem käsitus puudub. Et tekiks olukorratedlikkus ka väiksema riskiga kuritegevusest ning suutlikkus ennetavaid tegevusi kavandada, vajaksime tänapäevast olukorrapilti.

**Tuleb teha analüüs**, et kaaluda organiseeritud varavastase kuritegevuse olemust, mõjureid ja ulatust ning ulatuse hindamise meetodikaid.

### 6.5.18. Relvakaubandus

Illegaalsest relvakaubandust on Eestis avalikult leitavas akadeemilises kirjanduses vähe kirjeldatud. Kui tõhus on ebaseadusliku kauba liikumise tõkestamine piiril? Kui meelsasti soovivad organiseeritud kuritegevuses osalejad üldse end siduda säärase kuritegevusega, mille eest süüdimõistmisel võib karistusena oodata reaalne vangistus koos laiendatud konfiskeerimisega? Kas see meede hoiab illegaalsest tegevusest kasumlikkust taga ajavad siinsed inimesed eemale või leiab see siiski konspireeritud moel aset?

ÜRO-le edastatud andmetest nähtub, et illegaalsete relvade äravõtmist ei ole Eestis varasematel aastatel suures ulatuses olnud.

**Tuleb teha analüüs**, et hinnata illegaalse relvakaubanduse olemust, mõjureid ja ulatust ning seoseid teiste kuriteoliikidega.

## 6.6. Jätkusuutliku koolitussüsteemi loomine

Osavõtt Eestis ja mujal maailmas toimuvatest koolitustest, kus arutletakse finantskuritegevuse, kriminaaltulu arestimise ja konfiskeerimise üle, on väga vajalik, kuid need on siiani olnud ühtset tervikut käsitleva mudelita. Seda oleks aga vaja uurimisasutustes ja prokuratuuris teadlikkuse kasvatamiseks ning kogemuse omandamiseks. Tähtsaks muutub nüüdisajastatud sisuga koolitusraamistik seetõttu, et finantskasust toimepandav kuritegevus rakendab üha uusi meetodeid kuritegelikuks rikastumiseks. Sellega kursis olemine ning rahvusvahelise praktika tundmine võimalustest ja võimekusest on määrav, kui soovime luua uurijatele ja prokuröridele parimat teadmist.

Teatud osa koolitustest on asutustes juhuslikku laadi ning rahvusvahelisteks koolitusteks ei ole alati piisavalt vahendeid. PPA on ligikaudu 10 aasta jooksul korraldanud kriminaaltulu teabepäevi, mis on küll head, kuid vaatamata sellise formaadi eksisteerimisele on vaated ja arusaamad isegi spetsialiseerunud ametnike seas erinevad. Kuivõrd prokurörid kujundavad menetlustes õiguspraktikat, siis võiks järgmised viis aastat prokuratuur olla eestvedaja ning kujundada ühetaolist käsitlust. Nii saaks sarnast praktikat kohaldada terves Eestis ja ka kohtutel oleks lihtsam kriminaaltulu tuvastamiseks kogutud tööendeid mõista. Kohtud on andnud märku, et kriminaaltulu tõendid on vormistatud keeruliselt ning on kohtunikele ülevaate saamiseks ressursimahukad.

Allpool on selgitatud töörühma aruteludest ja analüüsides olulisemaid valdkondi, kus saavad vajalikku leevendust pakkuda jooksvad koolitused ning tehakse ettepanek üles ehitada jätkusuutlik koolitusprogramm, mis võimaldaks pikemas perspektiivis luua koolitussüsteemi finantskuritegude vastu tegutsemise, vara leidmise, arestimise ning konfiskeerimise võimestamiseks.

### 6.6.1. Asutuste võime korraldada ja finantseerida koolitusi

Töörühmas osalenud asutuste esindajatega peetud aruteludes ja asutuste analüüsides kerkisid esile asutusteülel tervikpilti koondada püüdes järgmised tähelepanekud:

1. asutuste esindajate koolitustele saavad töötajad sisendeid anda, kuid koolituste valikul lähtutakse finantsidest;
2. eelistatumad on koolitused, mis ei nõua lisakulu;
3. välisriikide koolitustest ülevaade puudub, asutuste ja ministeeriumite vahel koolituste kohta teabe jagamine on harv;

4. ministriumite esindajatele on koolitused juhuslikku laadi ja osavõtt sõltub välisriigis toimimise korral finantside olemasolust.

Tõhususe kasvatamise eesmärgil peaks püüdma koondada teadlikkust suurendavate kohtumiste ja koolituste kohta asutuste ja ministriumite vahelist ülevaadet, seda hoidma ning jagama rahvusvaheliste kohtumiste sisuaruandeid teadmishajadustega töötajatele (asutuses ning asutustele ja ministriumitele).

---

### *Ettepanek 53.*

*Siseministriumi eestvedamisel korraldada asutuste (JuMi, RaMi, SiMi, KliMi, Prokuratuuri, Riigikohtu, MTA, KAPO, KeA, PPA, SKA, RABi) esindajatega koolituste teemal kohtumine, kus loodaks platvorm, mis aitab selgitada ning osalistega jagada a) vajadusi ja plaane teadlikkust suurendavate koolituste elluviimiseks ning b) tervikpilti valdkondlikest riigisisestest ja välisriiklikest kohtumistest, seminaridest ning konverentsidest avalikus ja erasektoris.*

---

Uurimisasutustele ja prokuratuurile soovitame senised koolitusplaanid jätkusuutlikkuse kujundamiseks perioodiliselt üle vaadata ning vajadusi hinnata. Nn tavapäraseid koolitusi ja teadmiste ning kogemuste vahetamisega kohtumisi on tõenäoliselt võimalik olemasolevate vahenditega ellu viia. Asutustes plaanitud koolitusi võiks jagada teistega, et laiendada koolituste riskasutust ja parendada koostööd ka koolitustega seoses. Tutvustame tööühmas kerkinud soove ja vajadusi, mille realiseerimisele tuleks tähelepanu pöörata.

1. Vara arestimise ja konfiskeerimise teemal võiks teadlikkust suurendavaid ja kogemusi vahetavaid kohtumisi või koolitusi toimuda rohkem (nelja aasta jooksul (2018–2022) oli prokuröridele kaks konfiskeerimist käsitlevat koolitust). Püsivat arendamist vajavad uurijate ja prokuröride teadmised arestimise ning konfiskeerimise võimalikkusest ja vara konfiskeerimata jätmise sotsiaalmajanduslikust mõjust. Kriminaaltulu otsimine prefektuuris on ebahütlane, sõltudes uurija leidlikkusest ja vaadetest. Rahapesu ei menetleta alati kriminaalmenetluses, kus see oleks asjakohane ning avaldaks mõju varade konfiskeerimise ulatusele. Ettevõtluse finantsandmetest arusaamise ning pettuste uurimise oskusi on vaja täiendada. Sellest lähtuvalt soovitame:
  - a. prokuratuuril planeerida 1–2 korda aastas kuritegevuse varalise mõjutamise töötoa korraldamine, kuhu oleksid kutsutud asutustes varade tuvastamisega tegelevad ametnikud, et arutada päevakajalisi teemasid ja kohtupraktikat ning seada strateegilisi plaane ja ülesandeid parema tulemuse saavutamiseks;
  - b. uurimisasutustel ja prokuratuuril leida võimalused tutvustada töötajatele finantsuurimise (sh rahapesu) vajalikkust, nüüdisaegseid meetodeid ning arestimise ja konfiskeerimise võimalusi;
  - c. uurimisasutustel ja prokuratuuril leida võimalused koolitada töötajaid, et tekiks parem arusaam finantsandmetest ja pettuste uurimisest.
2. Teadmisi virtuaalvääringutega seotud kuritegude uurimiseks on vaja edasi arendada, mistõttu soovitame uurimisasutustel ja prokuratuuril koolitada personali (sh prefektuurid, jaoskonnad,

- KeA, MTA) ning rääkida finantskuritegevuse ja küberrahaga seotud kuritegevuse eripärast, avastamise või menetlemise võimalustest ja probleemidest ning kasutatavatest IT-vahenditest.
3. KeA töötajad vajaksid rahvusvahelist kogemust keskkonnakuritegude võimalikust ulatusest, et tugevdada kuritegude avastamise ja menetlemise võimet. KeA ametnikke aitaks kriminaaltulu otsimise ja analüüsi teadlikkuse suurendamine, et leida kuritegevuse kasum ning avastada varjatud kuritegevus. Sellest lähtuvalt soovitame:
    - a. kaasata koolitusele välisekspertid, kes jagaksid KeA töötajatele teadmisi keskkonnakuritegevuse ja korrupsiooni vahelistest seostest;
    - b. korraldada KeA ametnikele koolitus, kus käsitletakse varade leidmist, arestimist ning analüüsi.
  4. Töötajatele tuleb tutvustada avalike andmete kasutamise võimalusi, mistõttu soovitame uurijaile ja prokuröridele õpetada OSINTi kasutamise võimalusi ja analüüsi.
  5. Suuremate andmemahtude töötlemisel on endiselt adekvaatne tööriist Exceli tabel ja selle funktsionaalsus, mille kasutusvõimalusi soovitame õpetada uurimisasutuste töötajaskonnale, nii alustajatele kui ka edasijõudnutele.

---

#### *Ettepanek 54.*

*Uurimisasutustel ja prokuratuuril kujundada jätkusuutlik koolitussüsteem, mis tagaks sisekoolituste korraldamise olulistest valdkondades ja teemades.*

---

**Soovitud tulemus.** Asutused ja ministeeriumid vahetavad infot teadlikkust suurendavate kohtumiste kohta ning kohumiste sisuaruandeid. Ametnike teadmised aktuaalsetest teemadest on paranenud ja kogemusi on vahetatud. Teadlikkus kuritegevusega seonduvaid otsuseid langetada on kasvanud.

#### 6.6.2. Jätkusuutlik koolitusprogramm

Sisekaitseakadeemia pakub koolitusi kutseõppe, rakenduskõrgharidusõppe, magistriõppe<sup>316</sup> ja täienduskoolituse kaudu.

Kutseõppekavades ei keskenduta põhjalikult finantskuritegevuse valdkonnale. Politsei- ja Piirivalvekolledži (PPK) süüteomenetleja õppekava kuulub moodul „Kriminaalmenetluse läbiviimine“ (23 EKAP), mille läbimisel tunneb õpilane elulises juhtumis ära kuriteo tunnused, alustab kriminaalmenetlust ning toimetab varavastaste ja vägivallakuritegude kohtueelse menetluse. Tegemist on jätkuõppe õppekavaga mittestatsionaarses vormis. Mooduli sihtrühmas on politseiteenistuse ametnikud, kes toimetavad varavastaste ja vägivallakuritegude kohtueelset menetlust ning väärteoasjade üldmenetlust, lahendavad kaebusi kohtuvälise menetleja tegevuse kohta ja esindavad kohtuväliselt menetlejat kohtumenetluses.

---

<sup>316</sup> Sisekaitseakadeemia õppekavad on leitavad aadressil [https://www.sisekaitse.ee/et/oppekavad?language\\_content\\_entity=et](https://www.sisekaitse.ee/et/oppekavad?language_content_entity=et).

Vanglateenistuse kolledži (endine Finantskolledž) teabe- ja uurimisametniku jätkuõppe õppekavas pakutava mooduli „Kriminaalmenetluse läbiviimine“ (16 EKAP) eesmärk on kitsam kui PPK moodulil, keskendudes kriminaalmenetluse alustamisele ja kohtuelse menetluse toimetamisele vangla uurimisalluvusse kuuluvate kuritegude üle. Selle õppekava sihtrühmaks on need, kellel on kehtiv teenistussuhe vanglaga ja vanglateenistuse suunamine või kes on läbinud vastuvõtukatsed Sisekaitseakadeemiasse vastuvõtmise tingimustes ja korras sätestatu põhjal.

Rakenduskõrghariduse tasemel on politseiteenistuse eriala õppekavas (kolmeaastane täiskoormusega õppekava nii päeva- kui ka kaugõppevormis) ained „Väärtegude menetlemine ja kriminaalmenetluse alustamine“ (29 EAP) ning „Kriminaalmenetluse läbiviimine“ (27 EAP). Õppekavas on kolm süvaõppesuunda: piirivalve, kriminaalpolitsei ja korrakaitsepolitsei. Kriminaalpolitsei õppesuunas on moodul „Raskete kuritegude menetlemine“ (16 EAP), mille fookuses on ka kriminaaltulu. Selle mooduli eesmärk on sõnastatud nii: „Üliõpilane menetleb erinevaid raskeid kuritegusid ning teeb uuritavates juhtumites kindlaks kriminaaltulu tuvastamise vajaduse.“ Finantskolledžis on tolli ja maksunduse eriala õppekavas erialaste valikõpingute moodulis aine „Rahapesu ja selle tõkestamise meetmed“ (3 EAP). Samas moodulis on õppeaine „Maksuõiguse aktuaalsed probleemid“ (3 EAP), mille sisu varieerub sõltuvalt päevakorral olevatest probleemidest (eesmärk: „Üliõpilane on tutvunud aktuaalsete maksuõiguse probleemidega.“). Nii maksunduse kui ka tollinduse süvaõppesuunas on aine „Süüteomenetlus“ (4 EAP). Finantskolledži maksunduse ja tolli õppekavas (osakoormusõpe) sisalduvad nimetatud õppeained samas mahus.

Sisejulgeoleku magistriõppe ainekaval on neli süvaõppesuunda: kriisireguleerimine, sisejulgeolek, politsei ja ametkondlik või ametkonnapõhine suund. Õppeaine „Organiseeritud kuritegevus ja rahapesu“ (4 EAP) sisaldub sisejulgeoleku ja politsei süvaõppesuunas. Aine eesmärk on sõnastatud nõnda: „Üliõpilane mõistab organiseeritud kuritegevuse ning rahapesu olemust, tunneb nende õiguslikku käsitlust, mõju keskkonnale ja vastumeetmeid.“ Lisaks kuulub magistriõppe politsei suunda õppeaine „Kriminaal- ja karistuspoliitika aktuaalsed probleemid“ (3 EAP), mille eesmärk on sõnastatud nii: „Üliõpilane analüüsib kriminaal- ja karistuspoliitika aktuaalseid probleeme, nende tekkemehhanisme ning erinevate kriminaal- ja karistuspoliitiliste valikute mõjusid.“

Õppeaine „Organiseeritud kuritegevus ja rahapesu“ (4 EAP) on ka tasulises mikroraadiprogrammis „Ohtude ja konfliktide analüüs“ (21 EAP)<sup>317</sup>.

Töörühma arvates peaks finantsuurimise, kriminaaltulu leidmise, arestimise ja konfiskeerimise võime kasvatamiseks olema eeltoodud koolituste kõrval olulisel kohal terviklikult läbimõeldud koolitussüsteem. Asutuste tähelepanekute kohaselt on Eestis puudu kuritegeliku vara tuvastamise ja finantskuritegevuse tõkestamise ekspertide koolitusprogramm, mida saab vajaduse korral kasutada väiksema kogemusega töötajaskonna koolitamiseks ning edasijõudnutele täiendusõppeks. Probleeme on ka koolitusi korraldavate ekspertide rahastamisega.

---

<sup>317</sup> Vt lähemalt <https://koolitus.edu.ee/training/10060>.

---

## Ettepanek 55.

*Kujundada Sisekaitseakadeemiasse jätkusuutlikkust loov koolitusprogramm, mis koosneb kolmest tasemest: esmatasand, täienduskoolitus ja menetluspraktika jagamine.*

---

Ettepaneku elluviimisel saab hinnata olemasolevate programmide täiendamisvajadusi ning seda, kas tuleks luua uued eraldiseisvad moodulid või täiendada olemasolevaid õppevorme.

**I tasemel ehk algtasemel** õpitakse SKAs. Esimesed teadmised antakse PPKs ja selleks tuleks Sisekaitseakadeemia kriminaalpolitsei õppeprogrammis üle vaadata valgekraede kuritegevuse õppekava. Et kuritegude uurimine oleks edukas, peab oskama lugeda finantsinfot, saada aru raamatupidamise põhimõtetest ja nõuetest ning omandama teadmisi puutumusega valdkondades (asjaõigus, võlaõigus, perekonnaõigus jne). Kui kadettide teadmised on sellest puudulikud, siis ei saa eeldada, et tööle asudes on nad võimelised menetlusega tekkivaid probleeme lahendama. Integreerida tuleks õppeprogrammi kuritegeliku vara avastamise, leidmise, konfiskeerimise ja analüüsimise moodul. Täpsem õppekava sisu saab tekkida koostöös uurimisasutustega.

Lektorid on soovituslikult prokuratuurist, uurimisasutustest ja SKAst.

**II tase:** lisada SKA täienduskoolituse programmi kuritegeliku vara teemal kursus või koolitus. Täienduskoolituse teemad:

1. vara tuvastamise võimalused (erinevad andmebaasid, programmid, veebilehed);
2. teenusepakkujad ja õiguslikud probleemid;
3. leegaalse ja mitteleegaalse vara päritolu tuvastamine ning eristamine;
4. välisriigis asuva vara tuvastamine, tõendamine ja arestimine;
5. variisikud ja -ettevõtted ning nendega seotud skeemid;
6. varade arestimise ja konfiskeerimise alused ning võimalused;
7. väärtpaberid ning nende arestimine ja konfiskeerimine;
8. sularahatehingud kriminaaltulu legaliseerimise vaates;
9. finantsanalüüs;
10. maksud ja nendest kõrvalehoidmine;
11. rahapesu ja vara peitmise tüpoloogiad;
12. tõendamine ja jälitustoimingud;
13. rahvusvaheline praktika ja koostöö ning võrgustikud;
14. eraldiseisev konfiskeerimismenetlus ja lubatud jälitustoimingud;
15. varade haldus;
16. kuritegevuse varalise mõjutamise suutlikkus ja trendid.

Lektorid on soovituslikult kohtutest, ülikoolidest, prokuratuurist ja uurimisasutustest.

**III tase:** SKAs võiks tekkida traditsioon, mil kord kahe aasta jooksul korraldatakse teadlikkust suurendav koolitus, treening või konverentsipäev, kus käsitletakse järgmisi teemasid:

1. Eesti ja rahvusvahelise praktika arutelu;
2. probleemkohad ja lahendused;
3. arengud ja ülevaade trendidest;
4. rahvusvaheliste kohtumiste sõlmküsimumused;
5. vara peitmise uued viisid;
6. kaasuste presenteerimine;
7. riiklik strateegiline tegevus;
8. akadeemilise teadmise ülevaade;
9. turule tulnud ja kasutusse võetud tööriistad, soovitud ning vabavara tutvustused;
10. rahvusvahelise koostöö areng;
11. muud tähelepanekud jms.

Samuti tasub hinnata, kas oleks võimalik ülikoolides integreerida kriminaalmenetluse õppesse, kriminaalõiguse erialale või finantsõppesse kursusi või õppeaineid, mis käsitleksid kriminaalmenetluse tagamise võimalusi ja kuritegevuse varalist mõjutamist, hõlmates muu hulgas vara tuvastust, varajälitust, arestitud vara haldamist, finantsanalüüsi jms. Kokku võttes peaks riik pakkuma õpet, mis sisaldaks ühelt poolt teadmisi õigusest, sh olulisel määral tsiviilõigusest, ja teiselt poolt finantsanalüüsist.

Lektorid on soovituslikult kohtutest, ülikoolidest, prokuratuurist, uurimisasutustest ning rahvusvahelised eksperdid.

**Soovitud tulemus.** Uurimisasutuste, prokuratuuri ja kohtutöötajatele mõeldud koolitussüsteem on jätkusuutlik ning sobib erineva tasemega töötajaskonnale.

## 6.7. Muud ettepanekud

Muude tähelepanekute alla on koondatud ettepanekud, mis käsitlevad valdavalt töökorraldust, konkreetsete tegevuste efektiivistamist, vara haldamise problemaatikat jms.

### 6.7.1. Arestimise ja konfiskeerimise tõhustamine

#### 6.7.1.1. Vara vähene tuvastamine ja äravõtmine

Uurimisasutused on igal aastal (ajavahemikul 2016–2023) prokuratuuri saadetud kriminaalasjades arestinud koos prokuratuuriga kuritegevusega seonduvat vara keskmiselt 11,7 miljoni euro väärtuses. Kuidas aga jõuda selleni, et võimekus hakkaks aastatega kasvama ja varad leitaks üles määral, milleni pole möödunud dekaadi vältel jõutud.

Uurimisasutustes jõutakse kuritegelike varadeni valdavalt tuvastatava kuriteo kaudu. Vihje, avaldus, teade, analüüs, kuriteolt kuriteole või midagi muud viib võimaliku kuriteo avastamiseni ja seeläbi sellest kuriteost

saadud kasu või kahjuni, mida õnnestub arestida ning hiljem konfiskeerida. Sellele lisaks tehakse laiemalt käsitletavaid analüüse isikute ja gruppide kohta, et saavutada arusaam varalisest seisust ning ebakõlast legaalse sissetuleku ja tegelikult kasutatava vara vahel. Kui sel moel saavutatakse edu kuriteo tuvastamisel ja kuriteoga saadud kriminaaltulu leidmisel, arestimisel ja konfiskeerimisel, siis on see igati positiivne. Ometi pole sel teel kuritegevusest saadud tuluni jõudmisega võimalik leida vara, mida toodab veelgi varjatud osa kuritegevusest, milleni kuriteo fakti kaudu ei jõuta. Seda tõdemust kinnitab vara arestimise stabiilne suurusjärk viimase kümne aasta jooksul.

Uurimisasutustes tuleks senisest enam pöörata tähelepanu võimalustele, seni kasutamata lahendustele, andmestikule, meetoditele ning sünteesile, mis aitavad kriminaaltulu avastada ja seda kuritegevusega seostada. Kui raportis mainitud alternatiivsed ettepanekud (NCB jt) ellu rakendatakse, siis annab laiapindsem kriminaaltulu avastamine tööriistade rohkuse korral uued võimalused. Seni kuni neid raportis toodud võimalusi seaduses pole, tuleb olla leidlik, otsida ja testida uusi võimalusi, olla rahvusvaheliselt aktiivne ja vahetada kogemusi, et lõimida Eesti õigusruumi parimat praktikat.

Toome kuritegevuse varalise mõjutamise võimet ja mõju etendavaid näiteid.

1. **Kokkuleppemenetluses kaotab arestitud vara tähtsuse.** Sõlmitakse kokkuleppeid, millega loobutakse isiku süüdi tunnistamise ja kohaldatava tingimusliku vangistuse kasuks kriminaalmenetluses arestitud vara konfiskeerimisest täies ulatuses. Arestitud vara tagastatakse kas osaliselt või täies ulatuses ning arestitud kriminaaltulust saab kokkuleppemenetluses n-ö kauplemise objekt.
2. **Kuritegevusega seotud vara konfiskeerimata jätmine.** Inimliku eksimuse tõttu võib tahtmatult juhtuda, olenemata menetlusliigist ja kohtuastmest, et piiratud vara konfiskeerimiseks ununeb kohtule taotluse esitamine. Taotluse või protesti puudumise korral ei saa kohus vara suhtes seisukohta võtta ning vara võidakse aresti alt vabastada.
3. **Varajälitust alustatakse liiga hilja.** Pole harukordne, et vara hakatakse uurima alles isikule kahtlustuse esitamise järel või pisut enne seda.
4. **Vara arestimise taotluseks vajalikud andmed pole kahtlustatavaga seotud toiminguteks valmis koondatud.** Kriminaaltulu arestimise taotluste projektid peaksid võimaluse korral valmima enne avalikke menetlustoiminguid, millele hiljem lisatakse toimingutega leitud arestitavad varad. See aitaks tagada kiire ja efektiivse varade arestimise enne, kui kahtlustatavad jõuavad varad võõrandada või takistada nende arestimist.
5. **Varamenetlus ei saa vajalikku tähelepanu.** Uurimisasutustes esineb teinekord praktika, et ilmselge kriminaaltulu tunnustega kriminaalasja alustamisel ei kaasata varajälitajat (või varajälituse konsultante) menetlusse alguses, vaid realiseerimise eel. Seetõttu ei saa varajälituse spetsialistid jagada oma kogemusi ning teadmisi, et tõendite kogumise faasis keskendutaks piisavalt varadele. Varadele pühendunud ametnikke kaasatakse menetlusse hilja ka põhjusel, et asja põhiuurija ning prokurör on keskendunud kuriteo tõendamisele, mistõttu jäävad varad tagaplaanile. Sel põhjusel venivad ka arestimistaotluste esitamised. Samas tuleb tõdeda, et varajälitaja koostatud analüüs kaotab oma väärtust ajas, kuna isikute finantskäitumine muutub ning kriminaaltulu tunnustega vara võidakse võõrandada enne arestimistaotluse esitamist.



Vara arestimise ja konfiskeerimise suurusjärkude suurendamiseks planeeritud muudatused ei tohi kaasa tuua olukordi, kus kuriteo tõendamiseks vajalike tõendite olemasolul jätkub kestva kuriteo toimepanemise edasine pikaajaline jälgimine ja uute tõendite kogumine eesmärgiga, et seeläbi saavutada suurema kahju tekkimine või suuremate altkäemaksusummade andmine, mis võimaldaksid vara rohkem arestida ja konfiskeerida. Endiselt on vaja kuritegusid avastada ja tõkestada ning kahju ära hoida, mille saavutamine aitab kuritegevust varaliselt mõjutada.

---

#### **Ettepanek 56.**

*Uurimisasutustel ja prokuratuuril pöörata kuritegevuse vähendamiseks ja kuritegevusest saadava tulu leidmiseks rohkem tähelepanu seni kasutamata lahendustele, andmestikule, meetoditele ning sünteesile, mis aitavad kriminaaltulu avastada ja seda kuritegevusega seostada. Uurimisasutustes soodustada uute leidlike võimaluste otsimist ja testimist ning rahvusvahelise kogemuse vahetamist, et kujundada parim praktika kuritegevusest saadud vara leidmiseks.*

---

Parema tulemuse saavutamiseks soovitame:

1. uurimisasutustel ja prokuratuuril seada menetluse alguses ja menetlustoiminguid plaanides kogu menetlusmeeskonnale (uurimisasutus, prokuratuur, kaasatavad koostööpartnerid) ühe prioriteedina ühine kriminaaltulu tuvastamise ja arestimise eesmärk;
2. uurimisasutuse ja prokuratuuri menetlusnõupidamistel käsitleda varajälituse kaasamise vajalikkust;
3. uurimisasutustel ja prokuratuuril kokku leppida, et esmane varade ülevaade peaks olema tehtud menetluse algusfaasis, täpsemalt enne jälitustoimingute algust;
4. uurimisasutustel ja prokuratuuril kokku leppida, et kriminaaltulu arestimise taotlus peaks olema kohtusse edastatud ning kohtumäärus enne realiseerimist kätte saadud;
5. leida võimalused talletada juba tuvastatud varade andmed, mida on võimalik kõigis uurimisasutustes kasutada;
6. menetlusi prioriseerida sel viisil, et varale tähelepanu pööramine tooks ka tegelikult tulemustes kaasa muutuse;
7. uurimisasutustel arvestada kriminaalasjade menetlemisel ja kuritegevuse tõkestamisel võimaliku ära hoitud kahju suurust, mida tuleb perioodilises aruandluses summeeritud hea töötulemusena presenteerida;
8. prokuröriil kooskõlastada enne vahetu juhiga arestitud vara konfiskeerimisest loobumine.

**Soovitud tulemus.** Kohtueelse menetlusega suudetakse arestitava vara hulka aastatega oluliselt kasvatada. Kuritegevus ei saa ega tohi ära tasuda. Mida rohkem on vara arestitud, seda suurem on hilisem konfiskeerimine.

#### **6.7.1.2. Mahukate ja arestitud vara sisaldavate kriminaalasjade seisakud**

Suure töökoormuse tõttu on olukordi, kus prokuratuuri saadetud kriminaalasjad jäävad ootama hetke, mil tekib prokuröri poololevate kohtumenetluste kõrval aega saabunud materjaliga alustada ja selle menetluses edasisi otsuseid langetada. Kui aeg venib pikale ja kriminaalaja menetlusega midagi ei toimu, võib see kokku võttes põhjustada mõistliku aja möödumise ning süüdistusest loobumise koos arestitud vara vabastamisega.

**Konfiskeerimismenetluses** võib esineda nn seisvat aega, st materjaliga tööd ei tehta. Hoolimata konfiskeerimismenetluse võimalustest on seda meetet vähe võetud. Prokuratuuri andmetel on ajavahemikul 2020–2022 läbi viidud 14 konfiskeerimismenetlust. Menetlustes kulub palju uurimisasutuse ressursi, need nõuavad aega, on kaua prokuratuuris ja kohtus ning tulemuseks on seni tagasihoidlikult vara konfiskeeritud. Senised konfiskeerimismenetlused tekivad enamasti siis, kui põhiasjas on vahistatu ja vähem kui 6 kuuga tuleb saata kriminaalasi prokuratuuri. Samas on vara, mille kindlakstegemisele kulub aega rohkem, mistõttu tulebki materjal varadest eraldada.

---

#### *Ettepanek 57.*

*Prokuratuuris tagada prioriteetsete kriminaalmenetluste, sh piiratud varadega seotud menetluste järjepidev seire, et keerulised ja mahukad kaasused saaksid mõistliku aja jooksul menetletud ning seisakuid kriminaalajade menetlemisel ei oleks.*

---

Selleks soovitame:

1. vältimaks prokuratuuris suure kahjunõudega või arestitud varaga kriminaalajade seisakut, tagada asutuses sujuv töökorraldus juhtudeks, kui menetlust juhtinud prokurör lahku;
2. prokuratuurisisest kokkulepet, et prioriteetses valdkonnas, sh vara arestimine, jälgib nii prokurör kui ka vahetu juht perioodiliselt kriminaalaja kulgu, et vähendada menetluse kestust;
3. igas kvartalis prokuratuuri juhtkonna nõupidamisel pöörata prokuratuuris menetlusotsust kuid ootavate kriminaalajade seisakute põhjustele tähelepanu.

**Soovitud tulemus.** Piiratud varaga seotud kriminaalmenetlus on senisest kiirem. Menetluses minimeeritakse seisakuid järjepidevalt ning arestitud varadega kriminaalmenetlused jõuavad kohtusse ja kohus menetleb neid mõistliku ajaga.

#### **6.7.1.3. Rahapesuks kasutatava vara segamine legaalse varaga**

Vara arestimise võimaluste tõlgendamisel on tekkinud küsimusi, kuidas ja mis juhtudel oleks rahapesu kriminaalajades mõistlik kuriteo toimepanemise vahendi arestimist kohaldada. Näiteks juhul, kui kasutatakse kontosid, kus segatakse legaalne ja illegaalne raha. Kuriteo toimepanemise vahendina saaks arestida kogu kontol olev raha. See meede vähendaks tõhusalt kuritegevuse tasuvust.

Toome mõne näite, kuidas segatakse kuritegelikku vara legaalse varaga, ning võimalusest käsitleda niisugust koondvara kuriteo vahendi või kriminaaltuluna. Peaksime jõudma varade konfiskeerimist võimaldavate olukordadeni<sup>318</sup>.

1. **Talu** – ostetakse kuritegevusest saadud raha eest auto, mis müüakse. Seejärel ostetakse saadud raha eest maja ning selle müügist hiljem talu.
2. **Võit kasiinos** sai alguse kriminaaltulust pärit rahaga panuse tegemisest.
3. **Loteriipilet ja võit** saadi kuritegelikust rahast pärit 10eurose kupüüriga maksmisel.
4. Kuritegevusest saadud korteri **üüritulu**.
5. Altkäemaksu maksmise tõttu (hankevõidul) sõlmitud teedeehituse **leping**. Kriminaaltulu peaks olema leping, sest see on saadud ebaausal teel.
6. Kui pettuse toimepanemisel saadi 200 000 eurot ja sellele lisati niisama palju legaalselt vara ning 400 000 euro eest osteti maja, siis oleks **terve maja** käsitletav konfiskeeritava varana.

Kuna kuritegelikku tulu teeniva isiku soov on raha puhtaks pesta ja seejärel seda ametliku varana näidata, kasutatakse kõikvõimalikke mooduseid, et pesemata raha puhtaks saada. Üks võimalikke viise on legaalse varaga segamisel võimalike jälgede kaotamine, mis viiks kuritegeliku raha algpunkti. Kuna kuritegevusele ei tohiks anda võimalusi legaalselt turgu solkides kasu saada, siis peaksime võimestama kriminaaltulu leidmist, arestimist ja konfiskeerimist ning nüüdisajastama rahapesuga seotud vara konfiskeerimise käsitlust.

---

#### *Ettepanek 58.*

*Uurimisasutustel ja prokuratuuril kaaluda praktika kujundamist rahapesuga seotud kriminaalasjades, kus legaalse vara segunemise korral illegaalsega hakatakse saadud vara käsitlema kogumis kuriteo toimepanemise vahendina ning taotlema arestimist ja konfiskeerimist terves ulatuses.*

---

Segatud päritoluga vara tuleks hakata kuriteo toimepanemise vahendina arestima ja konfiskeerima tervikulatuses, mitte tuvastatud kuriteost saadud vara ulatuses, mis on legaalse varaga segatud varjamise eesmärgil. See võimaldaks prokuratuuril esitada kohtule taotluse arestida ja konfiskeerida kuriteo toimepanemise vahend. Tuleks põhjendada, kas ja kuidas on pangakonto koos sellel oleva rahaga kuriteo toimepanemise vahend: kontol olevat legaalselt raha on vältimatult vaja selleks, et kaotada jäljed kuritegeliku raha seosest kuriteoga ja selle tegeliku omanikuga. Niisugune taotlus võiks kindlasti olla tulemuslik professionaalsete rahapesijate menetlustes, kus samu kontosid kasutatakse erinevatest kuritegudest pärinevate tulude puhastamiseks. Samuti tasuks rahapesumenetlustes proovida ka äriühingu kui kuriteo toimepanemise vahendi arestimist ning konfiskeerimist olukorras, kus ettevõtte on n-ö tühi keha (reaalset majandustegevust ei ole, variisik), mis võimaldab varjata vara tegelikku omanikku. Kui juriidilisi isikuid on menetluse perioodi väliselt juurde loodud ning need ei ole süüdistusega seotud, siis võiks kõne alla tulla ka

---

<sup>318</sup> Cassella, S. 2023. *Rahapesu ja vara süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimise koolitus Tallinnas.*

laiendatud konfiskeerimine. Seda on võimalik proovida näiteks BEC-skeemi<sup>319</sup> või investeerimiskelmuste puhul, mis on vähem mahukad ja kiiremini lahendatavad.

**Soovitud tulemus.** Legaalse ja illegaalse vara segamise korral tekib praktika, mis võimaldab päritolu varjamiseks kasutatavat seaduslikku vara kuriteo toimepanemise vahendina rakendada. Rahapesu toimepanek on raskendatud ja demotiveeriv.

#### 6.7.1.4. Vara hindamine enne arestimist

Vältida tuleks suure halduskuluga, haldamisprobleemse ja vähetasuva eseme arestimist, sest arestimise järel tekkivad kulud ja vajatav aeg võivad olla liiga suured võrreldes tulevikus müügist saadava võimaliku väärtusega.

Samas võib teinekord olla keeruline hinnata, kui suurt kulu vara hoidmine ning kohustuslikud teenused (kindlustus, transport, hooldusjärgsed varuosade vahetused, muu kulu) vara haldamisel moodustama hakkavad.

Varade hindamine on PPA eri üksustes korraldatud erinevalt, hindamisaktid ei ole üksuste vahel ristkasutuses. Logistikabüroo hindab enne varade realiseerimist varad uuesti. Sõidukite puhul võib olla uuesti hindamine põhjendatud, kuid väärisesemete hind ei muutu nii kiiresti ja kordushindamist poleks ehk vaja. Ebavajalik kordushindamine tekib sellest, et logistikabüroo ei tea varasemast hindamisest midagi, sest infosüsteemist seda ei nähtu põhjusel, et uurijad ja logistikud kasutavad erinevaid infosüsteeme, mis omavahel andmeid ei vaheta. Infosüsteemi puudumine loob tingimused dubleerivateks tegevusteks ja tekitab asjatu ressursikulu niigi piiratud eelarve tingimustes.

Vara hindamist, mida ostetakse teenusena sisse, võiks korraldada logistikabüroo ning asutus peaks logistikabüroole tegema kättesaadavaks piiratud vara hindamise materjalid.

**Rahvusvaheline praktika.** USAs on kasutusel vastav kalkulaator, mis arvestab vara sisestamisel varem selgitatud andmestiku põhjal teoreetilised haldamise ja hoiustamise kulud ning esitab võimaliku varalise väärtuse ajaks, kui see konfiskeerimise järel peaks ära müüdama. Sellele lisaks on teatud liiki varale seatud miinimumväärtuse indikaator, millest allapoole jääva jääkväärtuse korral peetakse arestimist riigi pingutusega võrreldes ebaotstarbekaks. Nendel puhkudel ei hakatagi seesugust vara arestima. Tulirelvade, laskemoona, lõhkeainete, laste ärakasutamiseks rakendatavate seadmete ja varjatud järelturuga sõidukite suhtes ei kehti minimaalne väärtus ega netokapital. Varade konfiskeerimise poliitika kujundamiseks on 2023. aastal avaldatud juhend, mis on muu hulgas varasemate aastate netoväärtuse summasid märgatavalt suurendanud.<sup>320</sup>

---

<sup>319</sup> BEC-skeem ehk ärikirjapettus, ka arvepettus; lühend väljendist *business e-mail compromise*.

<sup>320</sup> US DOJ, 2023, lk 16.

**Tabel 9.** USA justiitssüsteemis kasutatav minimaalse netokapitali künnisega arvestus, et otsustada, kas riigil tasub vara piirama hakata või mitte

Minimaalsed netokapitali künnised	
Vara	Minimaalne netoväärtus
Kinnisvara ja maa	30 000 \$ või 20% hinnatud väärtusest
Sõidukid	10 000 \$
Sularaha	5000 \$ (kui pole kriminaalsüüdistust)
Lennumasin	30 000 \$ (logiraamatute puudumine vähendab väärtust)
Veesõidukid	15 000 \$
Isiklik vara	2000 \$ (summeeritult)

#### *Ettepanek 59.*

*Uurimisasutustel tõhustada arestimiseelset vara väärtuse kalkuleerimist, et vara hindamisega selgitada nii arestitava eseme võimalikult objektiivne väärtus kui ka arestimisjärgsed prognoositavate kulude suurusjärgud.*

Selleks soovitame järgmist:

1. uurimisasutused ja prokuratuur peaksid enne arestimist põhjalikumalt hindama, kas eset on mõistlik arestida või mitte. Tuleks hinnata, kas oleks vaja kasutatavat juhist uuendada (asitõendite, teiste äravõetud esemete ning konfiskeeritud vara ja arestitud vara käitlemise kord);
2. võtta kasutusele tarkvaralahendus, mis vara andmete sisestamise korral esitaks menetluse edasise kestuse puhul (näiteks 1, 2, 3, 4 aastat) hinnangulise vara halduse maksumuse ning vara väärtuse vähenemise prognoosi koos võimaliku jääkväärtusega. Kui välisriigist pole arvutuskäigu kasutuselevõtuks võimalik näidist saada, tuleb haldamise ja hooldusega tekkida võivate kulude prognoosimiseks kaaluda vajaliku meetoodika väljatöötamist koos vastava juhiseiga;
3. rohkearvulise või eriti suure väärtusega arestitud vara korral koostada arestitava vara haldamisplaan ning plaani põhjal järgida kokkulepitud tegevusi;
4. PPA-I korraldada varasid haldava üksuse (logistikute) töö nii, et neil oleks kättesaadav nende hallatava piiratud vara kohta (sh väärise, kunst, kellad) tehtud arestimiseelne hindamisakt;
5. probleemi lahendamiseks tuleb kasutusele võtta vara keskhaldusprogramm (andmebaas või infosüsteem), mis võimaldaks esemega siduda kõik dokumendid. See toetab raportis toodud ettepanekut 6.4.2.

**Soovitud tulemus.** Arestitud vara puhul on hinnatud arestimise mõistlikkust ning kalkuleeritud vara väärtuse vähenemist koos võimalike kuludega.

### 6.7.1.5. Arestitud vara hindamine

Kohest negatiivset aspekti selles, et vara hinnatakse üldjuhul arestimiseelsel perioodil, iseenesest ei ole. Samas jääb õhku mõni detail, millele tuleks edaspidi tähelepanu pöörata. Vara hinnatakse enne arestimist ja vara arestimise taotluse jaoks, et oleks selge, mis ulatuses kuritegevusega seotud vara võib isikuga ühenduses tuvastatud olla ning mis väärtuses oleks võimalik ja kohane tuvastatud vara arestida. Varale omistatud väärtusest lähtuvalt tehakse otsus, kas ja kui mitme eri liiki vara suhtes piiranguid seadma asutakse. Peale arestimist hallatakse vara sõltuvalt selle liigist ning hoitakse vara kahjustamata, mis hõlmab vajaduse korral hooldustegevusi. Samal ajal kogutakse kriminaalmenetluses kuritegude kohta tõendeid, mis võib keerukusest sõltuvalt võtta aega kuid, aasta või mitu aastat. Kui tõendusmaterjal on olemas, saadetakse kriminaalmenetluse materjalid prokuratuuri, et langetada edasine otsus. Prokuratuuris võidakse kriminaalmenetlus tõendamatusel lõpetada ja vara aresti alt vabastada või edastatakse see lühi- või üldmenetluse tingimustest lähtuvalt kohtusse, kus kohus asub asja arutama sõltuvalt menetlusliigist ja mahukusest.

Esimese astme kohtulahendini võidakse jõuda eeltoodut silmas pidades kuu või aasta (paari) möödudes. Vaidlusaluse menetluse puhul läbitakse kõik kolm kohtu instantsi ja siis võib lisanduda omakorda aasta või enam. Sel moel ei saa aresti all olev vara omanik seda endiselt kasutada ega pääse varale ligi kuude või aastate jooksul. Kui kohus otsustab, et arestitud vara tuleb konfiskeerida, tugineb ta sellele väärtust omistades prokuratuuri hinnangule, mis kohtus edastatakse. Prokuratuur seisukoht põhineb omakorda üldjuhul arestimiseelsel hindamisel. Harvadel juhtudel on prokuratuur teinud enne otsustamist vara väärtuse kontrolli, määrates varale uue väärtuse. Sõltuvalt vara liigist võib selle väärtus aja jooksul muutuda, mistõttu võib olla otstarbekas hinnata see teatud juhtudel uuesti. Vara väärtuse olulise langusega võib kaasneda vajadus otsustada, kas on põhjust täiendavas ulatuses vara arestimiseks vara leida ja arestida. Selline võimalus on siis, kui kriminaalmenetlus on veel eeluurimise faasis. Kui aga asja arutatakse juba kohtus, pole uurimisasutusel võimalik menetlustoiminguid teha. Arestitud vara osalise konfiskeerimise ja osalise tagastamise korral võib kohus lähtuda vara objektidele antud väärtushinnangutest. Konfiskeeritud vara realiseerimise faasis võib selguda, et vara väärtus on aastatega vähenenud, mistõttu pidanuks suurema osa arestitud varast konfiskeerima ja väiksema osa tagastama. Samas pole sel juhul enam võimalik jõustunud kohtuotsust muuta.

---

#### *Ettepanek 60.*

*Prokuratuuril ja uurimisasutustel selgitada arestitud vara väärtuse teistkordse hindamise vajadused ja asjaolud ning vormistamisele esitatavad nõuded, et minimeerida volatiilse väärtusega vara korral kohtuotsusega arestitud vara osalist tagastamist olukorras, kus konfiskeeritud vara realiseerimisel jääb vara väärtuseks mitu korda väiksem summa kui enne arestimist kalkuleeritud hinnang.*

---

**Soovitud tulemus.** Enne konfiskeerimist on veendunud varale omistatud väärtuse adekvaatsuses. Konfiskeeritava vara väärtus kohtuotsuse ajal on ligilähedane realiseerimisel saadud müügihinnale.

## 6.7.2. Koostöö parendamine

Asutuste hea koostöö on informatsiooni ja kogemuse vahetamise seisukohast väga oluline. Samuti on see tähtis eeldus strateegiliste tegevuste planeerimisel ning ühiste tegevuste elluviimisel. Tõhus koostöö ei teki iseenesest ning see vajab pidevat tähelepanu, et tagada sujuvus ning kujuneks usaldus. Järgmised tähelepanekud on suuresti seotud koostöö arendamise, kogemuse vahetamise julgustamise ning valdkonna eestvedaja rolli võtmise kannustamisega.

### 6.7.2.1. Keskkonnaameti ning Politsei- ja Piirivalveameti vaheline infovahetus

Kahe asutuse vahel on sõlmitud koostöölepe, mida rakendatakse reaalseid kaasusi lahendades, et ellu viia vajaminevaid tegevusi. KeA vajaks analüütilise võime kasvatamise ja teabevahetuse valdkonnas lisatuge. KeA-l puuduvad kriminaaltulu analüütikud ja otsimise kogemused, mis on teistes uurimisasutustes olemas.

---

#### *Ettepanek 61.*

*Keskkonnaametil algatada koostööpartneriga teatud perioodilisusega kohtumisi, mis aitaksid valdkondlikku teavet vahetada ning keskkonnanariske ja kuritegevuse ilminguid selgitavaid andmeanalüüse teha.*

---

Kui KeA võtab tööle andmeanalüütikud, siis soovitame saata nad PPAsse koolitusele kogemusi vahetama.

**Soovitud tulemus.** Koostöö asustuste vahel toimib, info on vahetatud, andmeanalüütiline võimekus on KeAs loodud.

### 6.7.2.2. Uurimisasutuste ja prokuratuuri koostöö

**Suhtlus.** Vara arestimise, konfiskeerimise ja haldamise teabe ning kogemuse vahetamist saaks parendada. Uurimisasutuste hinnangul jätab prokuratuur sageli vara arestimise taotlemata ega põhjenda, miks seda ei tehtud. Kui uurija töös esines puudusi, tuleks uurijal võimaldada neid kõrvaldada. Kui uurija on valesti mõistnud arestimise põhjendatust, tuleks talle seda selgitada, et edaspidi parandada osaliste tööd ning koostööd. Edasist arengut kujundades on oluline, et prokuratuur, olles politseiga arestimises eri meelt, seda põhjendaks.

**Kriminaaltulu uurijate ja analüütikute parem kasutus.** Kriminaaltulu uurijad ja analüütikud võivad sõltuvalt menetluskogemusest ja kujunenud praktikast jääda ainult analüüsi tegema. Samas saaks teadmist kasutada teisteski menetlusega seotud tegevustes, näiteks ülekuulamist ette valmistades või selles osaledes, menetlusnõupidamistel jms. Kuna kriminaaltulu tuvastamisel on vaja koguda tõendeid ning osaleda menetlus- ja jälitustoimingutes, siis ei saa pidada ainuõigeks üksnes finantsandmete analüüsi.

Kriminaaltulu uurimisel peaks kehtima põhimõte, et nende tõendite olemasolu ja kvaliteedi eest vastutab kriminaaltulu uurija, kes suhtleb vajaduse korral kokkuleppel menetlusrühmaga ka ise prokuröriga. Kuidas kasutada uurimisasutustes vara leidmise ja tuvastamisega tegelevaid väheseid ametnikke parimal moel ja ainult selleks, mida kriminaalmenetluses sisuliselt vaja on ning mis oleks kasutuskõlblik. Kriminaaltulu leidmise, hindamise ja kokkuvõtete koostamisega tegelevaid töötajaid on vähe. Iga materjali, mida kohtus ei kasutata, võiks tagantjärele hinnata kui ressursi mitteotstarbekat kasutust. Vaja oleks leida koostöös selgus, et olemasolevaid inimesi rakendatakse säästlikult ja otstarbekalt, et tühja tööd oleks võimalikult vähe.

**Varaga seotud protokollide kvaliteet on ebahütlane.** Uurimisasutustel on kohtus vara arestimise taotlemise ja kohtumenetluses tõendamise protokollid erineva kvaliteediga.

**Vabariigi Valitsuse rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise (RPTRT) komisjoni alamtöörühm.** Uurimisasutuste ja RABi koostööd saaks parendada, et teave liiguks mõlemas suunas, , tegevused, sh eesmärkidega seonduvad, oleksid kooskõlastatud, RABi võimekus oleks maksimaalselt ära kasutatud, rahvusvahelist teavet oleks võimalik kiiremini ja rohkem saada, tehtud analüüse saaks kasutada strateegilistes tegevustes jms. Hea võimalus on selleks rakendada alamtöörühma formaati.

---

#### *Ettepanek 62.*

*Uurimisasutustel ja prokuratuuril tõhustada asutuste koostööd piiratud varadega seotud temaatikas, et parendada ühist arusaama, tõendite kvaliteeti ning varade tuvastamise ja arestimise praktikat.*

---

Selleks soovitame:

1. uurimisasutustel ja prokuratuuril perioodiliselt (kaks korda aastas) kohtuda, et varade teemadel teavet vahetada, tekkinud erimeelsused ja probleemkohad koondada ning vajaduse korral juhtkonda või ministeeriumi muudatusi ellu viima kaasata;
2. uurimisasutuste ja prokuratuuri juhtidele vähemalt paaril korral aastas esitada ülevaade piiratud varast jooksva aastal võrdluses varasemate aastatega (sh hoiustatav, realiseerimist ootav ja realiseeritud vara), kerkinud probleemidest ning võimalikest lahendustest;
3. menetlustega seotud osalistel (prokurör, menetleja, analüütik) jätkata vastavalt vajadusele realiseerimiseelsete nõupidamistega, mis aitavad mõista vara aresti mõttekust, tekkivaid kulusid, väärtuse vähenemist ajas, kasumikkust, vara jääkväärtust, realiseerimisjärgset lõpphinda pärast kulude mahaarvamist jms;
4. prokuratuuri juhtkonna nõupidamistel hoida muu hulgas tähelepanu vara arestimisel ja konfiskeerimisel, seirates hetkeseisu, arengut ning eeluurimises või kohtus olevaid menetlusi, sh varade halduskulusid;
5. Vabariigi Valitsuse RPTRT komisjoni alamtöörühma kohtumisi kasutada koostöö ja infovahetuse tõhustamiseks;
6. uurimisasutustel selgitada vara leidmise ja hindamise ning teiste materjalide koostamise etapid koos keskmise ajakuluga ning koostöös prokuratuuriga kokku leppida (kui on selgitatud ka



prokuratuuri materjalivajadused kohtukaasuse tarbeks), mis osa tegevustest on vaja ja mille vajalikkust tuleks iga uue menetluse puhul uuesti hinnata;

7. uurimisasutustel ja prokuratuuril leida ühiselt varaga seotud protokollides ja materjalide sisuga sobivad nõuded, mida asuda edaspidi ühtse praktika kujundamiseks kasutama;
8. uurimisasutustes tagada kuritegeliku vara leidmise eest vastutavatel töötajatel tööülesanneteks üksnes eesmärgipõhine tegevus, koormamata neid üldiste probleemtööde lahendamisega, ning arvestades personaalset võimekust ja valdkonna tundmist, kaasata neid maksimaalselt arestimist ning hilisemat konfiskeerimist toetavasse vara leidmisse ja fikseerimisse.

**Soovitud tulemus.** Kuritegevuse varalise mõjutamise prioriteetsusest lähtuvad uurimisasutused ja prokuratuur. Koostöö toimib ning infovahetus töötab. Koos ollakse kuritegevusvastases tegevuses edukamad.

### 6.7.2.3. Kriminaaltuluga tegelevate töötajate võrgustik

Uurimisasutustes ja prokuratuuris toimub aastate jooksul tavapärase personalivahetus, samamoodi on ka kriminaaltuluga kokkupuutuvate inimeste puhul. Uutele töötajatele tuleb pidada koolitusi, selgitada, abistada, tutvustada juhiseid ja soovitusi, senist praktikat ning kogemust. Et see nõuaks vähem vaeva, looks rohkem jätkusuutlikku teadmist ja kogemust, tuleks olulist materjali asuda koguma ja talletama süstemaatiliselt ning teadlikult.

---

#### Ettepanek 63.

*Uurimisasutustel ja prokuratuuril luua kriminaaltuluga tegelevate töötajate tarbeks võrgustik, mille eesmärk on kujundada jätkusuutlik ja parimale teadmisele orienteeritud praktika ning koostöö.*

---

Selleks soovitame:

1. uurimisasutustel ja prokuratuuril otsustada, kas järgnev koondatakse ühte või igasse asutusse:
  - a. asutustel koondada senine juhendmaterjal, korrad ja regulatsioonid, mis käsitlevad vara arestimist, haldamist, realiseerimist, võõrandamist, konfiskeerimist ja kasutamist ning vara riigituludesse kandmist;
  - b. koondada teemakohast riigisisest ja rahvusvahelist kohtupraktikat, õigusakte, teaduskirjandust ja juhendmaterjale ning koolituste ja seminaride materjale ja ülevaateid;
  - c. loetletud andmestikku perioodiliselt ajakohastada ja kolleege uuest materjalist teavitada;
  - d. süstemaatilisuse ja uudsuse tagamiseks tuleks määrata vastutaja, kes otsib materjale, lisab ja uuendab neid, annab neile juurdepääsu ning jagab teavitusi;
2. selgitada kriminaaltuluga tegelevad töötajad ja nende meiliaadressid ning luua meilirühm (kuhu vajaduse korral saab lisada ja ära võtta võrgustikuga liituvad ja sealt lahkuvad töötajad), kellele saab edastada vajalikku infot ja materjale;
3. võrgustikul üks kord aastas korraldada seminar valdkonnaga seotud teemadel;

4. võrgustikul selgitada ja perioodiliselt täiendada nimekirja riigisisestest ning välisriikides toimuvatest koolitustest ja vebinaridest, millest töötajad saaksid osa võtta;
5. teemapõhistel koolitustel ja lähetustel osalejatelt oodata sisuka memo koostamist ning võrgustikus jagamist;
6. ARO ja AMO võrgustiku kohtumistest tagada osavõtt ning jagada neist ülevaateid võrgustiku liikmetega;
7. AROde ja AMOde võrgustikku kasutada muu hulgas selleks, et saada vajaduse korral operatiivselt teavet ning ülevaateid teiste riikide praktika ja ülesehituse kohta.

**Soovitud tulemus.** Eestis toimib kriminaaltuluga kokkupuutuvate asutuste töötajate võrgustik. Jätkusuutlikkuse tagamiseks on regulatsioonid, koolitusmaterjalid ja praktika koondatud ning uuendatud.

#### 6.7.2.4. *Rahvusvaheline koostöö*

Euroopa uurimismäärustele (EIO) saadakse vastuseid teinekord mitme kuu pärast. Uurimisasutused ei pruugi olla kursis teiste ELi riikide õiguskaitseasutuste, kriminaaltulu tuvastamise üksuste ja kriminaaltulu haldamise üksuste arengu ning regulatsioonidega. Mitteteadmine võib pärssida koostöövõimalusi ja pikendada vastuste laekumist.

---

#### *Ettepanek 64.*

*Uurimisasutustel ja prokuratuuril soovitame rahvusvahelise koostöö tõhustamiseks ning päringutele soovitud tähtjaga vastuste saamiseks kasutada senisest enam EUROJUSTi Eesti esindaja abi.*

---

Abi võiks olla sellest, kui EUROJUSTi Eesti esindaja tutvustaks uurimisasutuste ja prokuratuuri esindajatele Eestis teatud perioodilisusega rahvusvahelist koostööd ning uurimismääruse täitmise võimalusi.

ELi liikmesriikide kriminaaltulu tuvastamise büroode rahvusvahelise koostöö puhul täheldame, et efektiivsust aitaks suurendada pangakontodega seotud andmevahetuse toimimine. Pankade keskregistri kaudu saadava info (konto väljavõtte) jagamine AROde vahel on raskendatud, sest ELi liikmesriikidele kohalduvad reeglid on senise sõnastusega olnud riigiti erinevalt tõlgendatud. Et otsustada, kas mingid finantsvahendid on kuritegelikud või mitte, on vaja ka pangakontode väljavõtteid. Kui kuskil riigis on toime pandud kuritegu ja selle tagajärjel liigub kontodel raha, siis on tegemist AROde valdkonda kuuluva vara liikumisega ning idee poolest peaksid AROd saama seda infot pankadest pärida ja jagada.

Loodetavasti annab ELi vara tagasivõitmise ja konfiskeerimise direktiiv AROdele lisavõimalused võrgustiku kaudu jagada finantsinfot, sh pangakonto väljavõtteid, mis aitab teabe analüüsil kuritegelikku tulu seostada ning lõpuks arestida.

**Soovitud tulemus.** Välisriigist andmete saamine ei ole takerdunud. Rahvusvaheline koostöö toimib, mis aitab piiriülest finantskuritegevust tõhusamalt tõkestada ning kuritegelikul teel saadud vara leida ja konfiskeerida.

### 6.7.3. Menetluse tõhustamine

#### 6.7.3.1. Prioriseerimine ja asutuste koostöö rahapesuvastases võitluses

Kui RAB on rahapesukahtlusel vara kasutamist piiranud, siis ei pruugi PPA olla alati valmis selle materjaliga tegelema, mida RAB saaks kontrollimiseks edastada või edastab. Põhjuseks on uurimisasutuse ressursid, töökoormus, juba planeeritud eesmärkide ja prioriteetide täitmine jms. PPAs ei ole eraldi rahapesu kuritegevusele spetsialiseerunud üksust.

Viimatisest rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise riskihinnangust ning MONEYVALi raportist on selgunud, et uurimisasutused võiksid lähtuda oma prioriteete seades rohkem rahapesu ja terrorismi rahastamise riskipildist, sest selle ja muu teabe sümbioos loob valiku, millega uurimisasutus oma prioriteetid täidab. Seetõttu ei pruugi alati valikus olla ainult rahapesu riskipildiga seotud töösuunad. Suure riski või tähtsusega sihtmärgi valikute leidmist, analüüse ja valimist võib koostöös tõhustada. Asutuste tulemusliku koostööga kaasneksid edulood panustamisest, avastamisest ja kuritegevuse tõkestamisest, mis sillutaks teed järgmiste juhtumite avastamisele.

---

#### *Ettepanek 65.*

*Uurimisasutustel, RABil ja prokuratuuril arutada olemasolevas koostööformaadis koostöö arendamise ja prioriteetide seadmise võimalusi, piiratud varaga materjali edastust ja menetlusse jõudmist ning toimivate kokkulepete saavutamist.*

---

Selleks soovitame:

1. uurimisasutustel ja RABil välja töötada ning kokku leppida meetodika, millega kogutakse ja analüüsitakse asutustes teavet jooksvalt. Eesmärk on luua ühtne riskipilt (kokkulepitud meetodika, andmed ja asutuste rollid) kogu Eestis kriminaaltulu tootvatest kuritegudest, millest lähtuvalt seatakse menetluse sihtmärgid peitkuritegevuses;
2. kui PPA peaks saama finantskuritegevusvastasesse võitlusse lisaressursse, siis hinnata uue jõudluse valguses PPA, RABi ja prokuratuuri seniseid rahapesuvastase võitluse kokkuleppeid, et vajaduse korral neid uuendada.

**Soovitud tulemus.** Uurimisasutuste, prokuratuuri ja RABi tõhus koostöö toob esile rahapesujuhtumeid, mistõttu vara arestitakse ja konfiskeeritakse senisest enam. On kujunemas jätkusuutlikkust tagav tegevusplaan ning ühise eesmärgi nimel toimetamine.

### 6.7.3.2. Kriminaaltulu tõhusam leidmine ja arestimine kui juhtimisinstrument

Uurimisasutuste ja prokuratuuri juhtkonna juhtimismudelid esinevat kriminaaltulu, varade arestimise ja konfiskeerimise jõudluse seiret ning selle järjepidevust saaks parendada. Selleks, et kuritegeliku vara leidmisel ja äravõtmisel saaks tekkida kestvalt kasvav areng, peavad uurimisasutuse ja prokuratuuri erineva taseme juhid järjepidevalt selle raske probleemi lahendamisse panustama.

---

#### **Ettepanek 66.**

*Kuritegevuse varalise mõjutamise efektiivistamiseks soovitame uurimisasutuste ja prokuratuuri juhtidel:*

- 1. juhtida arestimise ja konfiskeerimise kasvavale arengule suunatud käsitlemise elluviimist;*
  - 2. saada perioodilist ülevaadet kuu ja aasta kaupa olulisematest vara arestimise, haldamise ja konfiskeerimise näitajatest võrdluses varasema ühe kuni kahe aastaga;*
  - 3. seada senisest ambitsioonikamad eesmärgid kuritegeliku vara leidmiseks, arestimiseks ja konfiskeerimiseks;*
  - 4. seirata eesmärkide täitmist, hinnata võetud meetmete kohasust ning tõhustada vajaduse korral tegevusi.*
- 

**Soovitud tulemus.** Uurimisasutustel ja prokuratuuril on ambitsioonikad eesmärgid kuritegevuse varaliseks mõjutamiseks vara arestimise ja konfiskeerimise kaudu. Eesmärgid täidetakse pühendunult terves asutuses. Tulemused paranevad oluliselt.

### 6.7.3.3. Menetluste käigus leitud ja ära võetud sularaha

Süüteo menetluste menetlemise käigus leitakse menetlustoimingutega aeg-ajalt kuritegevusega seotuses olevat sularaha, mis võetakse toimingu ajal protokollis fikseerituna ära. Leitud ja ära võetud sularaha võib mitmel põhjusel jääda uurija kabinetti ootuspärasest kauemaks. Mida pikemaks see aeg venib, seda suuremaks muutuvad riskid raha kadumise võimalikkusest. Riskide maandamiseks ning kehtiva korra kohaselt tegutsemise järgimiseks tuleks teatud tähtja jooksul kriminaalasja materjalide juurde jääv sularaha ennekõike kohtu kaudu arestida ja seejärel vastutavale töötajale üle anda või sõltuvalt asjaoludest viia panka deposiitarvele. Menetlustes ära võetud sularaha tagatiskontole kandmist tuleks uurimisasutustes järgida, et uurija kätte jäänud sularaha jõuaks mõistliku aja jooksul panka deposiitarvele. Kasutusel oleva korra tõhusam jõustamine ja vajaduse korral täpsustamine järelkontrolli sisseviimisega aitaks leitud sularaha uurimisasutustes korrektselt käidelda.

---

### **Ettepanek 67.**

*Uurimisasutustel ja prokuratuuril tagada menetlustoimingu käigus äravõetud sularaha suhtes mõistliku aja jooksul seisukoht, mis seisneb sularaha tagastamises, arestimises või pankade deponiitkontole paigutamises või asitõendina kriminaalasja juurde võtmises ning vastavalt korrale hoiustamises.*

---

**Soovitud tulemus.** Menetlustoiminguga ära võetud sularaha käitlemisega seotud riskid on maandatud.

## **6.8. Ressursivajadused**

Ülevaate ressursivajadustest anname kahes kategoorias: esimene käsitleb IT-vahendite puudusi ning teine seletab töötajate arvu suurendamise vajadusi.

### **6.8.1. IT-vahendite ja tööriistade hankimine**

Uute tarkvaralahenduste kasutuselevõtu järele on vajadus eelkõige uurimisasutustel, kes iga päev tehnoloogia arengu, massandmete analüüsi keerukuse ning muutuva finantskeskkonna eripäraga silmitsi peavad seisma. Arenev maailm on pidevalt uusi võimalusi loova andmeanalüütikaga tekitamas õiguskaitselise lisavõimalusi suurandmete analüüsiks ning digitaalsete andmete efektiivseks kopeerimiseks.

Järgmised vajadused on koondatud asutuse põhjal.

#### **6.8.1.1. Maksu- ja Tolliamet**

1. Andmeanalüüsi tarkvara. Mobiiltelefonide kopeerimise võimekuse suurendamiseks tarkvaralitsents. Kulu 20 000–30 000 eurot soetamisel ja väiksem kulu järgmistel aastatel.
2. Andmeanalüüsikeskkond. Elektroonilistelt teabekandjatelt kopeeritud andmete analüüs. Kulu 70 000 eurot soetamisel ja väiksem kulu järgmistel aastatel.
3. Andmeanalüüsi tarkvara. Nii tõendite kui ka vara tuvastamiseks on vaja avalikest allikatest automatiseeritud infootsingu mootorit. Kulu 30 000 eurot soetamisel ja väiksem kulu järgmistel aastatel.
4. Krüptoraha tehingute analüüsitarckvara. Kulu 50 000 eurot soetamisel ja väiksem kulu järgmistel aastatel.

(180 000 eurot on vaja soetamise aastal ja väiksem kulu järgmistel aastatel.

### 6.8.1.2. Politsei- ja Piirivalveamet

1. Andmeanalüüsi (OSINT) tarkvara. OSINTi (info kogumine avalikest allikatest, näiteks sotsiaalmeediast ja foorumitest) võimekust tuleb seoste leidmiseks ja tõendiallikate arvu suurendamiseks kriminaalajade uurimisel kasvatada.
2. Andmeanalüüsi tarkvara. Senise I2 funktsionaalsuse suurendamine. Tarkvara, mis oleks suurandmete kasutamise korral võimeline seotud võrgustikke presenteerima ja visualiseerima ning uurijate ja prokuröride jaoks andmestikku arusaadavaks muutma.
3. Andmeanalüüsi tarkvara. Tuleb kasutusele võtta tarkvaralahendus, mis annab andmete sisestamisel vastuse prognoositava aja puhul hinnangulise vara halduse maksumuse ja vara väärtuse vähenemise kohta. Kulu on teadmata.

(Kahe esimese vajaduse suhtes on lahenduse otsimist alustatud ISF-projektiga, valmimistähtaeg on 2028. aasta. Kolmandat lahendust otsitakse. Kulu on teadmata.)

---

#### Ettepanek 68.

*Tagada MTA-le ja PPA-le puuduolevate IT-vahendite ja tööriistade (andmeanalüüsi tarkvarade ja analüüsikeskkonna) hankimine, et tõhustada suurandmetega töötlemise tulemuslikkust ning kuritegevuse avastamist ja tõkestamist.*

---

**Soovitud tulemus.** Uurimisasutustel on andmete töötlemiseks, analüüsiks, tõendite kogumiseks ja kuritegeliku vara tuvastamiseks vajalikud nüüdisaegsed IT-vahendid ning tööriistad olemas. Kuritegeliku vara leidmise ja äravõtmise tulemused paranevad.

### 6.8.2. Töötajate arvu suurendamine

Vara arestimise ja konfiskeerimise tagasihoidliku tulemuse põhjustena saab esile tuua mõjurite üldistatud kogumi, mis seisneb järgmistes olulistest takistustes:

1. süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimise võimaluse puudumine;
2. kriminaalmenetluse seadustikus ja karistusseadustikus kuritegevusega seotud vara tagamise meetmete puudus;
3. riiklikku tervikvaadet kujundava ja arendava programmi puudumine;
4. kuritegevuse varalise mõjutamise suutlikkusest statistilise kuvamise võime puudus;
5. kuritegevuse varalise mõjutamise väärtustamissüsteemi puudumine;
6. varade haldamise keskkuse ja keskhaldussüsteemi puudumine;
7. jätkusuutliku koolitusprogrammi puudumine;
8. töötajate vähesus finantskuritegevuse valdkonnas uurimisasutustes, prokuratuuris ja puutumusega asutustes.

Seotud asutuste ülesanded

**Prokuratuuri** peamised ülesanded on muu hulgas kohtueelse kriminaalmenetluse seaduslikkuse ja tulemuslikkuse tagamine, riikliku süüdistuse esindamine kohtus ning rahvusvahelisest koostööst tulenevate ülesannete täitmine<sup>321</sup>. Prokuratuur jaguneb Riigiprokuratuuriks ja temale alluvateks ringkonnaprokuratuurideks. 2023. aastal töötas prokuratuuris 182 prokuröri<sup>322</sup>.

**PPA** struktuurüksuse Keskkriminaalpolitsei põhiülesanded on muu hulgas kuritegelike ühenduste ja rahvusvahelise organiseeritud kuritegevusega seotud kuritegude avastamine, tõkestamine ja menetlemine; korrupsioonisüütegude, küber- ja majanduskuritegude avastamine, tõkestamine ning menetlemine; jälitustegevuse teostamine; kriminaaltulu tuvastamine; kriminaalteabe kogumine ja analüüsimine; digitaalkriminalistikaalase tegevuse korraldamine. PPA nelja prefektuuri põhiülesanne on muu hulgas süütegude menetlemine<sup>323</sup>.

**MTA** struktuurüksuse uurimisosakonna põhiülesanded on muu hulgas maksuseaduste ja tolliõigusaktide rikkumistega seotud kuritegude ennetamine, tõkestamine ja avastamine, teostades selleks vajaduse korral jälitustegevust seaduses sätestatud alustel ning korras; maksuseaduste ning tolliõigusaktide rikkumistega seotud kuritegude kohtueelne uurimine<sup>324</sup>.

**KAPO** põhiülesanded on muu hulgas meetmete rakendamine ametialaste kuritegude ja korrupsiooni ennetamiseks, tõkestamiseks ja avastamiseks ning sellega seotud isikute väljaselgitamiseks ja vastutusele võtmiseks õigusaktides ettenähtud juhtudel ning korras; kuritegude kohtueelne uurimine, väärtegude menetlemine ja jälitustoimingute tegemine õigusaktides ettenähtud juhtudel ja korras<sup>325</sup>.

**KeA** struktuurüksuse uurimisosakonna põhiülesanded on muu hulgas ameti uurimisalluvusse kuuluvate kuritegude ennetamine, väljaselgitamine ja tõrjumine ning kohtueelne uurimine<sup>326</sup>.

PPA, MTA, KAPO ja KeA mainitud struktuurüksuste allüksused on vajaduse ja võimaluse korral mehitatud koosseisudena suuruses ja ulatuses, mis võimaldab kuritegevuse hüppelist kasvu ohjata ning avastada, tõkestada ja menetleda spetsiifilisi kuritegusid. Samas on need üksused vägagi tundlikud järsule koormuse kasvust tingitud survele, mis on seotud mahuka kriminaalmenetluse, korduvate aktuaalsete juhtumite või muu ennenägematu tegevusega kaasneva tähelepanu ja ressursi kasutuse vajadusega.

Prokuratuuris ei ole varade arestimisele spetsialiseerunud prokuröre. Kõigist prokuröridest 57% võib tõenäoliselt kokku puutuda varade arestimise ja konfiskeerimisega. 2022. aastal esitas vara arestimise

---

<sup>321</sup> *Prokuratuuri põhimäärus*, 2004. RTL 2004, 29, 505. Vastu võetud 19.03.2004 nr 23.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/112102022004>.

<sup>322</sup> <https://aastaraamat.prokuratuur.ee/prokuratuuri-aastaraamat-2023/kriminaalmenetluse-statistika>

<sup>323</sup> *Politsei- ja Piirivalveameti põhimäärus*, 2014. RT I, 23.07.2014, 2. Vastu võetud 17.07.2014 nr 33.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/112112022004>.

<sup>324</sup> *Maksu- ja Tolliameti põhimäärus*, 2008. RTL 2008, 84, 1168. Vastu võetud 06.10.2008 nr 29.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/131012023004>.

<sup>325</sup> *Kaitsepolitsei ameti põhimäärus*, 2014. RT I, 07.11.2014, 1. Vastu võetud 29.10.2014 nr 46.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/109022023002>.

<sup>326</sup> *Keskkonnaameti põhimäärus*, 2020. RT I, 02.10.2020, 6. Vastu võetud 30.09.2020 nr 47.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/122112023002>.

taotlusi 48 prokuröri, s.o 25% prokuröridest. Vara arest ja konfiskeerimine on küll prioriteetid, aga tagasihoidlikud tulemused räägivad enda eest.<sup>327</sup>

Valdkonnas akadeemilist teadmist kasvatavaid teadureid on **Sisekaitseakadeemia** sisejulgeolekuinstituudi teaduskeskuse koosseisus 2023. aastast üks ja 2024. aasta aprillist liitus teine teadlane, kes hakkavad sisustama organiseeritud kuritegevuse ja finantskuritegevust käsitlevat olustikku, probleemistikku ning uurimustöid teemadel, mis senist teadmist oluliselt parendab<sup>328</sup>.

### Selgitatud vaade muutuseni jõudmiseks

Menetluste prioriseerimine ja otsustamine, mis järjekorras kriminaalasju uuritakse, toimub koostöös menetlust juhtiva prokuröri ja menetlejaga. Prioriteetsed asjad peavad olema aktiivses menetluses. Muid kriminaalasju menetletakse üksnes vaba menetlusressursi piires ning madalaimal prioriteetsuse tasemel. Asjades, kus on selge, et pole perspektiivi teo toimepanijani jõuda, lõpetatakse menetlus võimaluse korral kahe kuu jooksul ilma ebaotstarbekaid toiminguid tegemata.

Kuritegelikust varast peaks olema parem teadmine ja ülevaade selle realiseerimise hetkeks. Parema tulemuse aitaks saavutada varajälitusega tegelevate töötajate kasutamine. Kuivõrd varajälitajaid on uurimisasutustes vähe, siis peaks neid rakendama üksnes prioriteetsetes teemades. Eeltöö võiks olla efektiivsem ning juba vahistamise staadiumis peaks olema varast ja võimalikest arestimistest piisav ülevaade.

PPA on SiMile varem edastanud välja selgitatud lisaressursside vajadused nii erasektori korrupsiooni kui ka ELi rahastuse väärkasutamise tõkestamise menetlusvõime kasvatamiseks. Needsamad vajadused on esile toodud ka siseturvalisuse arengukavas tähtsate arendamist vajavate prioriteetidena. Kuna mõlemad sektorid käsitlevad finantskuritegevust ning kuriteod pannakse toime finantskasust, tuleb neid vaadata selle ressursiprobleemi juures koostoimes, sest sellega tegelemine aitab suuremas mahus vara leida ja arestida. ELi vahendite väärkasutamise tõkestamine on saanud nüüdseks hoo sisse Euroopa Prokuratuuri ressursi suurenemise ja menetluste hooga kasvuga, tuues esile märkimisväärsed vajakajäämised senises pettusevastases suutlikkuses. Eestis on EPPO prokuröre kolm, menetluste arv kasvab järjest ning sama peaks juhtuma ka selles valdkonnas süsteemselt tegutsema hakkavate politseiurijate arvuga<sup>329</sup>. Samuti tuleb leida lahendus kriminaaltulu tuvastamisel varajälitajate rakendamiseks, et kujuneks vajalik võimekus.

MTA uurimisosakonna ühe uurimisrühma 2022. aasta töö tulemusena saadeti prokuratuuri 8 kriminaalasja, milles maksukahju tuvastati 1 213 658 eurot ja hoiti ära kahju 163 226 eurot. Arestiga tagati isikute ja äriühingute vara 206 305 euro väärtuses. Samuti realiseeriti 2023. aastal prokuratuuri saadetud kriminaalasi, kus oli maksukahju 395 465 eurot ja vara arestimisi 581 673 euro väärtuses. Maksumenetluse ühes uurimisrühmas töötab 8 inimest. Nii-öelda tugiteenusena on kriminaalmenetluses vaja jälitusametnike, IT-spetsialistide ja asjaajajate tegevusi, mis on arvestatud proportsionaalselt nende keskmise panusega neis kriminaalajades.

---

<sup>327</sup> 06.2023 seisuga oli prokuröride arv 189.

<sup>328</sup> <https://www.sisekaitse.ee/et/sisejulgeoleku-instituudi-teaduskeskuse-koosseis>.

<sup>329</sup> Ombler, M., 2023. *EPPO tutvumisviisi lühikokkuvõte*.



Kohtute koormus suureneb, kui vara arestimise kriminaalmenetlusi tuleb rohkem ja kui süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimine hakkab toimima ning praktikas juhtumid kohtusse jõudma. Kohtutele on arvestuslikult suurenev koormus tekkimas alles paari aasta möödudes sellest, kui esimese aasta värbamised on toimunud ja muudatused seadustes jõustunud. Eelduslikult võiksid muudatused kaasa tuua I ja II astme kohtutele töökoormuse, mis võiks vajada lisaks 9 kohtuniku tööle võtmist, neist 7 maakohtutesse ja 2 ringkonnakohtutesse.

KeA näeb selget puudust andmeanalüütikutest, kes oleksid suurandmetega töötlemisel võimelised esile tooma keskkonnakuritegevusega seotud probleemkohti, kuritarvitusi ja sellega kaasnevat kriminaaltulu.

SKA sisejulgeolekuinstituudi teaduskeskusesse tuleks ülesannete täitmiseks tööle võtta 2 koolitajat ja analüütik, et leevendada finantskuritegevusega seotud õppe puudujääke ning toetada teadlasi ja nende teadustegevust analüütilise toega.

Siseministeeriumile langev koormus raportis märgitud ettepanekute elluviimiseks ning edasise tegevuse koordineerimiseks vajab omakorda uue täiskohaga ametikoha loomist.

Varade haldamise kesküksuse loomisel võiks arvestada 10-liikmelise üksuse tegevusega, mis hakkab terves Eestis haldama arestitud ja konfiskeeritud vara. Üksuse tegevust saaks toetada raportis eespool mainitud loomist vajav varade keskaldussüsteem. Varaline kasutegur üksuse tegevuses võiks tekkida paari aasta järel, mil seadusemuudatused on jõustunud ja töö käib sujuvalt. Kui peaks valituks osutama aga alternatiivne lahendus – uurimisasutuste olemasolevate vara haldamisega tegelevate koosseisude võimestamine, siis jääks lisatöökohtade arv tõenäoliselt 6–8 inimese juurde koos majandamiskulude, vahendite, koolitusraha ja varade keskaldusprogrammi loomisega.

Kriminaalmenetlust juhtiva ja riiklikku süüdistust kohtumenetluses esindava prokuratuuri vaates tuleb võtta kasutusele mastaapsed muudatused töökorralduses ning luua isikkoosseisu suurendamisega aastatepikkuse järjepideva tööga vajalik võime finantskuritegevusega võitluseks ja kuritegevusest saadava tulu oluliselt suuremas mahus arestimiseks ning konfiskeerimiseks. Selle tarbeks tuleks prokuratuuris luua juurde 26 konfiskeerimisprokuröri, 3 riigiprokuröri, 10 ringkonnaprokuröri ja 13 abiprokuröri ametikohta. Konfiskeerimisprokuröri ülesanded oleksid välja selgitada kriminaaltulu, taotleda arestimine ja tagada konfiskeerimine (nii kohtueelses kui ka kohtumenetluses) ning toetada riiklikku süüdistust esindavat sisuprokuröri. Kui süüdimõistva kohtuotsuseta konfiskeerimise meede Eestis peaks realiseeruma, siis hakkaksid konfiskeerimisprokurörid seda rakendama.

**Tabel 10.** Konfiskeerimisprokuröride paiknemine ringkondades

Prokuratuuri struktuuriüksus	Riigi-prokurör	Ringkonna-prokurör	Abi-prokurör
Riigiprokuratuur	3	–	3
Põhja RP		4	4
Lõuna RP		2	2
Viru RP		2	2
Lääne RP		2	2

Riigi vaates ainult konfiskeerimisprokuröri ametikohtade juurdeloomine tulemust ei annaks. Vaja oleks kohast mehitatust uurimisasutustes, mis koondina moodustaks terviku. Järgmises ettepanekus on toodud asutuste kaupa koondvajadused ressursi suurendamiseks, mis tähendab, et kaheksa asutust hakkavad samal ajal uusi inimesi värbama. Kuna lisanduva tööjõu vajadus on suur, ei ole ametikohtade täitmine ühe aasta jooksul realistlik ning värbamine tuleks ajatada mitmele aastale. See võimaldab omakorda teha aastate jooksul vajalikke korrigeerimisi ametikoha sisustamise ja kvalifikatsiooni mõttes värvatavatele inimestele esitatavates ootustes.

Kui prokuratuuri peaks lisanduma arvestuse kohaselt 26 uut töökohta, siis oleks teiste asutuste isikkoosseisu suurendamine järgmine: MTAsse 9 töötajat, PPAsse 42 töötajat, kohtusse 9 kohtunikku, KeAsse 2 töötajat, SKAsse 3 töötajat, SiMi 1 töötaja, varade haldamise keskuksusesse 10 töötajat. See teeb kokku 102 uut töökohta, mis ajatatuna ajavahemikule 2025–2030 tooks esimesel aastal kulu suuruseks ligikaudu 2 miljonit eurot ning järgnevatel aastatel lisanduks väiksem summa. Valdava osa kulust moodustab palk ja majandamiskulu. Majandamiskulu suurima osa katavad varade haldamise üksusega seotud tegevused, mille kohta soovitame siinsete esialgsete arvutuste asemel teha juba konkreetse plaani olemasolu korral täpsemad kalkulatsioonid ja prognoosid.

Kuna töörühmas keskenduti eelkõige seadustes, töökorralduses ja seotud asutuste tegevuses olevate tõhusust toovate võimaluste selgitamisele ja ettepanekute tegemisele, siis tuleb vajamineva ressursi ajatamisega seotud arvestust käsitleda prognoosiva ja esialgsena. Samas annab see indikatiivse teadmise kaasneda võivast suurusjärgust.

Tabel 11. Ajatatud värbamisplaan asutustes ajavahemikul 2025–2030

Värbamisplaan	2025	2026	2027	2028	2029	2030	Kokku
Prokuratuur	4	4	4	4	4	6	26
MTA	3	x	2	2	2	x	9
PPA	8	10	10	10	2	2	42
Kohus	x	x	2	3	2	2	9
KeA	2	x	x	x	x	x	2
AMO	5	3	2	x	x	x	10
SKA	1	1	1	x	x	x	3
SiM	1	x	x	x	x	x	1
<b>Kokku</b>	<b>24</b>	<b>18</b>	<b>21</b>	<b>19</b>	<b>10</b>	<b>10</b>	<b>102</b>

Edasi käsitleme aastate jooksul eelarve rulluvat vajadust, mis summeerituna moodustab kuluks üle 35 miljoni euro 6 aasta peale, sellest on personalikulu 22 miljonit, majandamiskulu 8,8 miljonit, vahenditega seonduv kulu umbes 4 miljonit ja koolitusvajadused 0,6 miljonit eurot.

Tabel 12. Ajatatud värbamisplaan koos esialgse kuluarvestusega ajavahemikul 2025–2030

Aasta	Inimeste arv	Palgakulu (€)	Majandus-kulu (€)	Vahendid (€)	Koolitus (€)	Kokku (€)	Rulluv summa
2025	24	1 195 444	431 553	430 000	39 732	2 096 752	2 096 752
2026	18	951 536	408 086	120 000	34 494	1 514 134	3 610 886
2027	21	1 175 168	438 730	70 000	33 575	1 717 494	5 328 381
2028	19	1 144 948	436 453	70 000	24 994	1 676 413	7 004 793
2029	10	655 168	375 397	70 000	6 527	1 107 102	8 111 896
2030	10	716 864	362 573	70 000	7 119	1 156 567	9 268 462
<b>Kokku</b>	<b>102</b>	<b>5 839 128</b>	<b>2 452 792</b>	<b>830 000</b>	<b>146 441</b>	<b>9 268 462</b>	<b>35 421 170</b>
<b>Rulluv summa</b>		<b>22 093 062</b>	<b>8 807 391</b>	<b>3 880 000</b>	<b>640 313</b>	<b>35 421 170</b>	

Asutustest on suurima lisavajadusega PPA, varade haldamise kesküksus ehk AMO ja prokuratuur.

Tabel 13. Ajatatud värbamisplaan asutustes koos esialgse kuluarvestusega ajavahemikul 2025–2030

Värbamis- plaan	Inimeste arv	Palgakulu	Majanduskulu	Vahendid	Koolitus	Kokku
Prokuratuur	26	1 894 986 €	204 225 €	0 €	7 696 €	2 106 907 €
MTA	9	378 324 €	68 400 €	380 000 €	0 €	826 724 €
PPA	42	2 100 000 €	266 667 €	200 000 €	100 000 €	2 666 667 €
Kohus	9	808 018 €	69 500 €	0 €	1 745 €	879 263 €
KeA	2	77 800 €	10 000 €	0 €	2 000 €	89 800 €
AMO	10	400 000 €	1 800 000 €	150 000 €	15 000 €	2 365 000 €
SKA	3	120 000 €	30 000 €	100 000 €	15 000 €	265 000 €
SiM	1	60 000 €	4 000 €	0 €	5 000 €	69 000 €
<b>Kokku</b>	<b>102</b>	<b>5 839 128 €</b>	<b>2 452 792 €</b>	<b>830 000 €</b>	<b>146 441 €</b>	<b>9 268 360 €</b>

Olulised tähelepanekud arvestuste kohta:

1. arvestusest on välja jäetud KAPO ressursivajadused, kuna need andmed sisaldavad riigisaladust. KAPO andmed esitatakse ressursikaartide edastamise ajal eraldi, järgides riigisaladust sisaldavate andmete nõudeid;
2. arvestuses ei ole jätkusuutliku koolitussüsteemi loomise võimalikku kulu;
3. kindlasti vajaks täpsustamist varade haldamise keskküsimise loomise kulude arvestus;
4. arvestuses ei ole varade keskhaldusprogrammi võimalikku maksumust.

Kui tahame, et kriminaaltulu oleks võimalik leida rohkem ja kuritegevus oleks vähem tasuv, siis jääb paratamatult senisest ressursist puudu.

#### Ettepanek 69.

*Ajavahemikul 2025–2030 suurendada olulisel määral kriminaaltulu leidmist, arestimist, haldamist ja konfiskeerimist ning finantskuritegevuse vastu võitlevate õiguskaitse- ja justiitsasutuste isikkoosseisu. Siis saaks prokuratuur moodustada uue varasid arestiva ja konfiskeeriva üksuse, kelle eestvedamisel tõhustatakse varade leidmise, arestimise ja konfiskeerimise meetodikat ning praktikat; uurimisasutustes suurendada seniseid isikkoosseise ning luua lisäüksuseid, et kuritegevus ei saaks ära tasuda ning kuritegevusest saadud vara oleks üles leitud ja ära võetud; kohtuid täiendada kohtunikega, et vara puudutavate menetluste rohkusest kasvavat lisakoormust edukalt hallata; SKAs suurendada akadeemilise tegevuse osakaalu ja koolituste korraldamist; SiMis efektiivistada poliitika kujundamise osakaalu ja koordineerivat rolli finantskuritegevusvastases võitluses; varade haldamise keskküsimise loomisega võimendada terviklahendust, vähendada kulusid ja suurendada riigile laekuvat tulu.*

**Soovitud tulemus.** Vara leidmise, arestimise, haldamise ja konfiskeerimisega tegelevad spetsialiseerunud töötajad kasutavad efektiivselt olemasolevaid tööriistu, kogemust ja praktikat, millega kaasneb eesmärgi saavutamisele pühenduvate asutuste koostöös varade leidmise, arestimise ja konfiskeerimise oluline kasv, vähendades sellega kuritegevuse tasuvust ja suurendades riigile laekuvat tulu.

## 7. Kasutatud lühendid

---

AFF – Asset Forfeiture Fond, varade tagasivõitmise fond

AMO – Asset Management Office, varade haldamise üksus

ARO – Asset Recovery Office, varade tagasivõitmise üksus või varade tuvastamise üksus

AVÕN – avalik-õiguslik nõudeavaldus

CATS – Consolidated Asset Tracking System, konsolideeritud varade jälgimise süsteem

COSC – Central Office for Seizure and Confiscation, (OCSC), arestimise ja konfiskeerimise keskküsus

DOJ – Department of Justice, Justiitsministeerium

EIO – European Investigative Order, Euroopa uurimismäärus

EIK – Euroopa Inimõiguste Kohus

EIÕK – Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon

EK – Euroopa Komisjon

EL – Euroopa Liit

EPPO – European Prosecution Office, Euroopa Prokuratuur

EUROJUST – European Union Agency for Criminal Justice Cooperation, Euroopa Liidu Kriminaalõigusalase Koostöö Amet

FATF – Financial Action Task Force, rahvusvaheline rahapesuvastane tööühm

FI – Finantsinspektsioon

JuM – Justiitsministeerium

KAPO – Kaitsepolitseiamet

KarS – karistusseadustik

KeA – Keskkonnaamet

KIS – kohtute infosüsteem

KliM – Kliimaministeerium

KNAB – Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs, korruptsioonivastane ennetuse ja võitluse büroo

KrMS – kriminaalmenetluse seadustik

KTTB – kriminaaltulu tuvastamise büroo

LS – liiklusseadus

MLA – Mutual Legal Assistance, rahvusvaheline õigusabitaotlus

MONEYVAL – Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism, rahapesuvastaste meetmete ja terrorismi rahastamise hindamise ekspertide komitee

MSL – *minimum standard of living*, minimaalne elatustase

MTA – Maksu- ja Tolliamet

NCB – *non-conviction based confiscation*, süüdimõistva kohtuotsuseta vara konfiskeerimine

OECD – The Organisation for Economic Co-operation and Development, Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon

OLAF – European Anti-Fraud Office, Euroopa Pettustevastane Amet

OSINT – Open Source Intelligence, luureteave avalikust allikast

PEP – *politically exposed person*, riikliku taustaga isik

PPA – Politsei- ja Piirivalveamet

PPK – Politsei- ja Piirivalvekolledž

PRIS – prokuratuuri infosüsteem

RAB – Rahapesu Andmebüroo

RahaPTS – rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus

RaM – Rahandusministeerium

RKAS – Riigi Kinnisvara AS

RP – rahapesu

RPTRT komisjon – rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise komisjon

RTK – Riigi Tugiteenuste Keskus

RVS – riigivaraseadus

SiM – Siseministeerium

SKA – Sisekaitseakadeemia

SKP – sisemajanduse koguprodukt

STAK – siseturvalisuse arengukava

TMS – täitemenetluse seadustik

TR – terrorismi rahastamine

TsMS – tsiviilmenetluse seadustik

TSÜS – tsiviilseadustiku üldosa seadus

UNCAC – The United Nations Convention against Corruption, ÜRO korrupsioonivastane konventsioon

UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime, ÜRO Narkootikumide ja Kuritegevuse Büroo

UNTOC – The United Nations Convention Against Transnational Organized Crime, Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastane konventsioon

USA – United States of America, Ameerika Ühendriigid

UWO – Unexplained Wealth Order, seletamatu rikkuse määrus

VTK – Visualization Toolkit, visualiseeriv tööriist

VVTP – Vabariigi Valitsuse tegevusplaan

ÜRO – Ühinenud Rahvaste Organisatsioon

ÜVA – üleandmise-vastuvõtmise akt

WB – World Bank, Maailmapank

ÄS – äriseadustik

## 8. Jooniste nimekiri

---

Joonis 1. Riigi strateegilised kokkulepped arendamist vajavates kuritegevusvastastes tegevustes (lk 25)

Joonis 2. Kuritegevuse varalise mõjutamisega seotud tegevuste ajajoon (lk 30)

Joonis 3. Eelarvelise fondi asutamisega seotud muudatused (lk 114)



## 9. Tabelite nimekiri

---

Tabel 1. Ülemaailmse ebaseadusliku kaubanduse hinnangulised väärtused (lk 32)

Tabel 2. Illegaalse turu ja raske ja organiseeritud kuritegevuse käibe hinnang ning võrdlus kriminaaltulu ja rahapesu hinnangulise suurusega (lk 33)

Tabel 3. Aastatel 2017–2022 kriminaalasjad, milles vara on konfiskeeritud ja kahju hüvitatud (lk 37)

Tabel 4. Vara arestimise ja konfiskeerimise statistika ajavahemikul 2016–2023 koos KTTB panusega varade leidmisse (lk 38)

Tabel 5. MTA menetletud ja prokuratuuri saadetud kriminaalasjades tuvastatud ja ära hoitud kahju ning arestitud vara (lk 39)

Tabel 6. Nelja riigi võrdlus kuritegevuse varalise mõjutamise võimest viiel viimasel aastal (lk 40)

Tabel 7. Maakohtutes lahendatud vara arestimise taotluste arv ja vastava määruse koostamiseks kuluv aeg (lk 50)

Tabel 8. Pärast konfiskeeritud kinnisvara realiseerimist eelarvesse kantud summad (lk 118)

Tabel 9. USA justiitssüsteemis kasutatav minimaalse netokapitali künnisega arvestus, et otsustada, kas riigil tasub vara piirama hakata või mitte (lk 165)

Tabel 10. Konfiskeerimisprokuröride paiknemine ringkondades (lk 178)

Tabel 11. Ajatatud värbamisplaan asutustes ajavahemikul 2025–2030 (lk 179)

Tabel 12. Ajatatud värbamisplaan koos esialgse kuluarvestusega ajavahemikul 2025–2030 (lk 179)

Tabel 13. Ajatatud värbamisplaan asutustes koos esialgse kuluarvestusega ajavahemikul 2025–2030 (lk 180)

## 10. Lisa 1. Statistilised andmed (ettepaneku „Arestitud ja konfiskeeritud varadest ülevaate saamine“ juurde (6.1.1))

---

Töörühm on esitanud automatiseeritud kujul statistika saamiseks andmeväljad, mida menetluse infosüsteem peaks koguma ja kuvada suutma.

1. Kõigi kategooriate, sh konfiskeerimismenetluse baasandmestik:
  - kriminaalasja alustamise kuupäev
  - kriminaalasja nr
  - uurimisasutus, menetlev üksus, menetleja nimi
  - prokuratuur
  - kvalifikatsioon
  - kuriteo liik
  - kuriteo episoodide arv
  - kuriteo toimepanemise aeg
  - kas KarSi § võimaldab laiendatud konfiskeerimist (JAH/EI)
  - kahju liik
  - kuriteoga tekitatud kahju suurus (EUR)
  - esitatud nõude liik (AVÕN/tsiviilhagi)
  - esitatud nõude suurus (EUR)
  - ära hoitud kahju suurus (EUR)
  - kuriteo toimepanemise vahendi ja vahetu objekti summa (KarS § 83) (EUR)
  - süüteoga saadud tulu isiku kohta (KarS § 83<sup>1</sup>) (EUR)
  - kuritegelikul teel saadud tulu suurus (KarS § 83<sup>2</sup>) (EUR)
  - kuritegelikul teel tulu saanud isik
  - määratud oportuuniteedi summa isiku kohta (EUR)
  - tasutud oportuuniteedi summa isiku kohta (EUR)
  - kahtlustatavana kinnipidamise asendamine – makse summa (EUR)
  - vabatahtlikult hüvitatud kahju summa (EUR)
  - rahapesu menetluste korral menetluse alustamise ajend (teine kriminaalasi, valdus, info või rahvusvaheline info)
  - rahapesu menetluse korral eelkuriteo liigi määramine
  - nõude tagamiseks tuvastatud vara isiku kohta (EUR)
  - kas kriminaaltulu uurimine kaasati (JAH/EI)
  - kriminaaltulu uurimisele kulunud aeg (päevades)

- jälitustoimingute kasutamine kriminaaltulu tuvastamiseks (JAH/EI)
- kahtlustatav või süüdistatav (arv)
- kolmas isik (arv)
- tsiviilkostja (arv)
- kannatanu (arv)
- prokuröri arestimiseks vajalike tõendite või ettepaneku esitamine (kuupäev)
- arestimise taotluse esitamine kohtule (kuupäev)
- konfiskeerimismenetluse eristamine

2. Vara arestimine:

- arestimise alus (KarS §, KrMS §)
- aresti kohtumääruse kuupäev
- arestitava vara liik
- vara arestimise ulatus (EUR) kohtumääruses
- kontol olev summa arestimisprotokolli koostamise ajal (EUR)
- arest asenduskonfiskeerimise tagamiseks (EUR)
- vara arestimise määruse tühistamine või muutmine
- vara asukoht (riik)
- haldav asutus

3. Vara võõrandamine enne jõustunud kohtuotsust:

- prokuratuuri taotluse kohtule esitamise kuupäev
- kohtumääruse kuupäev
- vara liik
- müügi aeg ja koht
- võõrandatavale varale omistatud müügieelne väärtus (EUR)
- kulu liik
- kulu suurus (EUR)
- kulutuse kandja
- vara realiseerimisest saadud summa (EUR)
- deposiitarvele kantud realiseerimisest saadud summa (EUR)

4. Jõustunud kohtulahend:

- enne lahendit prokuratuuri taotlus karistuse ja varalise mõjutamise kohta (karistus, konfiskeerimine jms) (EUR)

- konfiskeerimise alus ja summa (EUR)
  - konfiskeerimise asendamine summas (EUR)
  - rahuldatud tsiviilhagi summas (EUR)
  - rahuldatud AVÕN summas (EUR)
  - varalise karistuse tagamise summa (EUR)
  - rahaline karistus summas (EUR)
  - kohtuotsuse täitmisel laekunud summad (EUR)
  - menetluskulude suurus (EUR)
  - väljamõistetud menetluskulude suurus (EUR)
  - vabatahtlikult hüvitatud summa (EUR)
5. Kriminaalmenetlusele kuluva aja arvestus (päevades):
- kohtueelne menetlus alustamisest prokuratuuri saatmiseni
  - prokuratuuri saatmisest kohtueelse menetluse lõpetamiseni
  - prokuratuuri saatmisest kohtusse saatmiseni
  - kohtumenetlusele kuluv aeg
  - kriminaalasja alustamisest jõustunud kohtulahendini
  - jälitusmenetluse kestus kriminaalmenetluses
6. Kohtuotsusega mõistetud karistuse arvestus:
- mõistetud (liit)karistused kuriteoliikide järgi
  - karistatud isiku vanus, sugu, haridus
  - vara konfiskeerimise korral isikule mõistetud karistus, konfiskeerimise summa (EUR), kuriteo liik (liigid)
7. Vara haldamisega seotud info:
- vara liik
  - vara väärtus (EUR)
  - hindamisakt (fail), ekspertiisiakt (fail), iseloomustav dokument (fail)
  - eseme äravõtmise kuupäev
  - hoiustamise alus eseme kohta
  - kulu liik
  - kulu suurus (EUR)
  - kulutuse kandja

- vastutavale hoiule andmisel lepingu sõlmimise ja teise osalise andmed koos kulu suurusega (EUR)
- objekti kehtiv asukoht (kus hoiustatakse: aadress ja täpne asukoht aadressil ruumi, riiuli, panipaiga täpsusega)
- koostatud aktide detailandmed (kuupäev, pooled, pakendite arv/sisu jne)
- hoiustamiseks kulunud aeg ja kulu rahaline väärtus (EUR)
- vara realiseerimisest saadud tulu (eraldi puhastulu) (EUR)
- ülevaade konfiskeeritud esemetest, mis on antud erinevatel eesmärkidel asutustele kasutada (sõidukid, õppevahendid jms) (esemete arv, liik, väärtus (EUR))

8. Konfiskeeritud vara realiseerimine:

- vara liik
- lisahindamisega saadud väärtus (EUR)
- realiseerimisele kulunud aeg (päevades)
- vara realiseerimisest saadud summa (EUR)
- realiseerimata vara maht kuupäeva seisuga

9. Eesti palvel välisriigis asuva vara arestimine ja/või konfiskeerimine:

- arestimise alus (KarS §, KrMS §)
- vara liik
- vara arestimise ulatus (EUR)
- vara tegelik väärtus (EUR)
- vara asukoht (riik)
- isikute arv, kelle vara arestitakse
- isikute arv, kelle vara konfiskeeritakse
- ... väljaandmiseks Eestile (KrMS § 469 alusel) (EUR)
- ... arestimisest (KrMS § 508<sup>19</sup>) (EUR)
- ... konfiskeerimisest (KrMS § 508<sup>31</sup>) (EUR)
- Eesti riigi eelarvesse kantud summa (EUR)
- Eesti riigi poolt välisriigile antav summa (EUR)

10. Teiste riikide palvel Eestis asuva vara arestimine ja/või konfiskeerimine:

- vara liik
- vara väärtus (EUR)
- isikute arv, kelle vara arestitakse
- isikute arv, kelle vara konfiskeeritakse

- ... väljaandmisest välisriigile (KrMS § 470 alusel)
- ... ELi arestimisotsusest (KrMS § 489<sup>54</sup>) (EUR)
- ... konfiskeerimisotsusest (KrMS § 489<sup>55</sup>) (EUR)
- ... loovutamist (KrMS § 497) (EUR)
- ... konfiskeeritud vara käsutamisest (KrMS § 508<sup>24</sup>) (EUR)
- üleandmise kuupäev

11. Välisriigi kohtuotsuse täitmisel saadud vara käsutamisest ja konfiskeeritud vara Eesti riigi tuludesse kandmisest (KrMS § 487 alusel):

- vara liik
- vara väärtus (EUR)
- Eesti riigi tuludesse kandmise kuupäev
- Eesti riigi tuludesse kandmise summa (EUR)

12. Rahapesu Andmebüroo poolt vara käsutamise piiramine:

- vara piiramine 30 päeva (arv ja EUR)
- vara piiramine 60 päeva (arv ja EUR)
- vara piiramine 365 päeva (arv ja EUR)
- halduskohtu otsuse kuupäev piiratud varade riigituludesse kandmisest
- riigituludesse kantud summa suurus (arv ja EUR)
- vara vabastamise kuupäev

13. Kriminaalmenetlusega ära võetud keelatud esemed:

- eseme liik
- eseme leidmise kuupäev
- eseme kogus
- esemele omistatav väärtus (EUR)
- esemetele omistatav koondväärtus (EUR)
- eseme suhtes tehtav otsus
- eseme suhtes tehtava otsuse kuupäev
- eseme asukoht päringu kuupäeval

14. Väärteomenetlusega ära võetud keelatud esemed:

- eseme liik
- eseme leidmise kuupäev

- eseme kogus
- esemele omistatav väärtus (EUR)
- esemetele omistatav koondväärtus (EUR)
- eseme suhtes tehtav otsus
- eseme suhtes tehtava otsuse kuupäev
- eseme asukoht päringu kuupäeval

## 11. Lisa 2. Vabariigi Valitsuse määrus „Justiitsministeeriumi eelarvelise fondi rakendamise kord konfiskeeritud vahendite kasutamisest“ (ettepaneku „Kriminaaltulu leidmise, arestimise ja konfiskeerimise tõhustamise väärtustamissüsteem“ juurde (6.3.5.2))

---

Kriminaalmenetluse seaduse alusel nähakse ette Justiitsministeeriumi eelarvelise programmi „Konfiskeeritud kuriteovahendite fond“ (edaspidi *fond*) vahendite rahastamise, jaotamise ja kasutamise kord.

1. Fondi rahastatakse riigieelarve tuludest, mis on laekunud riigieelarvesse jõustunud kohtuotsusega konfiskeeritud kuritegelikul teel saadud tulust (raha ja muu vara) või kohtutäiturite ja teiste ametiasutuste poolt eelarvesse kantud kuritegelikul teel saadud tulust (edaspidi *konfiskeeritud kuritegelik tulu*).

2. Riigikassast kantakse kalendriaasta 20. aprilliks, 20. augustiks ja kalendriaasta viimaseks päevaks 50 protsenti konfiskeeritud kuritegelikul teel saadud tulu summast, mis on vastaval perioodil riigieelarvesse laekunud, kuid mitte ületades fondi kontol omatuluna omandatud kriminaalmenetluse seaduse paragrahviga 422<sup>2</sup> sätestatud maksimaalset summat, mis eraldatakse kalendriaasta jooksul.

3. Fondi vahendid (edaspidi *vahendid*) on ette nähtud finants- ja majanduskuritegude tõkestamiseks ning kuriteoohvrite toetamiseks. Vahendid eraldatakse käesolevas määruses nimetatud ametiasutustele ja Justiitsministeeriumile (edaspidi *vahendite taotlejad*), välja arvatud vahendite taotleja ja toetuse saaja tasu.

4. Vahendeid ei anta pikaajaliste investeeringute ülalpidamiskuludeks, välja arvatud juhul, kui neid ei ole võimalik ostukuludest eraldada.

5. Määruse lõiget 4 ei kohaldata Justiitsministeeriumi fondihalduskulude suhtes, mis kaetakse fondi kontole kantud tuludest, mis ei ületa 0,5 protsenti maksimumsummast, mis eraldatakse seaduses sätestatud kalendriaasta jooksul.

6. Kui fondi kontol on vabu vahendeid üle 300 000 euro (koos eelmiste aastate jäägiga), saadab Justiitsministeerium üleskutse esitada vahendite kasutamise taotlus (edaspidi *taotlus*) selles sätestatud tähtaja jooksul järgmistele ametiasutustele:

- 6.1. Siseministeerium;
- 6.2. Prokuratuur;
- 6.3. Politsei- ja Piirivalveamet;
- 6.4. Rahandusministeerium;
- 6.5. Haridus- ja Teadusministeerium;
- 6.6. Maksu- ja Tolliamet;
- 6.7. Kaitsepolitseiamet;
- 6.8. Rahapesu Andmebüroo.



7. Määruse taotluses märgitakse:

7.1. raha taotleja nimi;

7.2. toetuse saaja nimi;

7.3. meetme nimetus;

7.4. meetme eesmärk KrMS § 422<sup>2</sup> põhjal;

7.5. meetme ja saavutatava tulemuse põhjendus. Põhjenduses kirjeldatakse konkreetset probleemi ja selle lahendust, tuues esile lahenduse mõju finants- ja majanduskuritegude tõkestamisele ning kuriteoohvrite abistamisele;

7.6. finantsnäitajad, kavandatavad kulud ja rahalised allikad nende kulude katmiseks, samuti kavandatavate kulude detailne arvestus;

7.7. kavandatud tegevuste elluviimise ajakava kuude kaupa alates raha laekumisest;

7.8. andmed eelmisel kolmel aastal identse või sarnase meetme elluviimiseks eraldatud vahendite kohta. Selline teave esitatakse ka meetme kohta, mida on riigieelarvest rahastatud kui prioriteetset meedet.

8. Meetme võtmise tähtaeg ei või olla pikem kui 12 kuud raha laekumise päevast.

9. Justiitsministeerium koostab saadud taotlustest koondi ning esitab selle läbivaatamiseks ja otsuse tegemiseks loodud fondi haldamise komisjonile (edaspidi *komisjon*). Justiitsministeerium koostab eelmisel perioodil kasutatud vahendite ja saavutatud tulemuste aruande ning lisab selle koostatud taotlustele.

9.1. Kui taotlused on osaliselt kooskõlas fondi eesmärgiga või nende kogumaht ületab fondi kontol olevaid vahendeid, peab Justiitsministeerium saavutama vahendite taotlejatega kokkuleppe toetatavate ja komisjonile tutvumiseks esitatud meetmete kohta.

10. Justiitsministeerium teavitab otsuse tulemustest kahe nädala jooksul pärast komisjoni otsuse tegemist taotlejaid ja Rahandusministeeriumi.

11. Kooskõlas komisjoni otsusega toetatavate meetmete kohta lepivad Justiitsministeerium ja vahendite taotlejad kokku kavandatavad ülekanded.

12. Eelarveaasta lõpu seisuga toetuse saajate kontol olevat raha võib kasutada järgmisel eelarveaastal.

13. Toetuse saaja kasutab vahendeid ainult komisjoni otsuses nimetatud eesmärkidel.

14. Raha taotleja esitab ühe kuu jooksul pärast meetme elluviimise lõppu Rahandusministeeriumile raha kasutamise aruande iga meetme kohta eraldi. Aruandes märgitakse:

14.1. raha taotleja nimi;

14.2. toetuse saaja;

14.3. meetme nimetus ja vahendite eraldamise aasta;

14.4. meetme elluviimiseks laekunud ja kasutatud vahendite summa, kaasates ka vahendite jääki jooksva aasta 1. jaanuari seisuga, mis on tekkinud muuks meetmeks eraldatud vahendite kasutamata jätmisel;

14.5. kavandatava meetme ja saavutatud tulemuste üldine kirjeldus, samuti tegevuse tulemusnäitajad, mis vastavad fondi kasutamise taotluses sisalduvale, näidates planeeritud ja tegeliku väärtuse, samuti selgituse plaanist kõrvalekalde kohta, kui see ületab 15 protsenti.

15. Kui järgmise meetme elluviimisele järgneval kalendriaastal fondi vahendite taotlejale ei anta rahastust mõne muu meetme elluviimiseks, peab vahendite taotleja jooksva meetme taotlust koostades edastama kasutamata ülekandejäägi fondi eelarvesse.

16. Määrus jõustub xx. xxx 2025. a.



SISEMINISTEERIUM

Siseministerium 2024

[www.siseministerium.ee](http://www.siseministerium.ee)